

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת וארא | גיליון 250 | שבת תשפ"ג

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים
מאכלים בחזקת פרוה

אמונה בין בתרי הפרשה

הרה"ג מרדכי נויגרשל שליט"א
הסימן האחרון בסימני תקופת ערב הגאולה
בימים ההם ובזמן הזה

וכל מאמינים

מבית בני אמונים

איזהו בן עולם הבא

קווים לדמותו ומסכת חייו של בעל לב הארי ביראה ואמונה, בחן דברותיו הנוקבים והנעימים משך הלבבות לתורה ויר"ש בדרשות לאין מספר ובחיבורים נכבדים מפענח נעלמים בתורת הגר"א

הגאון הצדיק רבי שלמה ברעזודה זצלה"ה במלאת עשור לפטירתו ב"ו טבת התשע"ג

ממגד גרשי ירחים

פנינים משלחנו של רבינו הגדול מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א
כל דעביד רחמנא לטב עביד

חשבתו דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
עצם יציאת מצרים היא לחיות במציאות אמת

שיח אמונה

משולחנו של מרן רשכבה"ג
בעל דרך אמונה זצ"ל

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
כח המחשבה

מוגיד דבריו ליעקב

הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
בערב הגאולה יכנסו ישראל לשער הנו"ן של השומאה

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
דעת הרמב"ן בהכבדת לב פרעה

עינינו גל

מבית עין לא ראתה
למה אי אפשר "גם וגם" ...?
אמונה | סכנת השיפוצים
כוס של אליהו

אל תישאר מאחור

גם לך יש הזדמנות פז להצטרף היום ללימוד יומי מבחן אמריקאי עם הגרלות ענק בכל שבוע!!!

פרס ראשון	פרס שני	פרס שלישי
500 ש"ח במזומן	400 ש"ח בכ"ף	120 ש"ח בכ"ף
בטיסת העתידות	בטיסת העתידות	בטיסת העתידות

בחודש שבט לנצור רכבת המוחילים מסכת נידוי בידו חסיד, ולנצור תחילת מסעו בסיני בסיועם חזון חיים ואהבת חסד. יתקיימו הגרלות ענק בע"ה בנוסף להגרלות השבועיות

פרס ראשון	פרס שני	פרס שלישי
שבת נוסף	400 ש"ח בכ"ף	100 ש"ח בכ"ף
בטיסת העתידות	בטיסת העתידות	בטיסת העתידות

נתן פלדמן את הנוכחותו
בני 0737-289-669 | בני 0737-289-669 | בני 0737-289-669
מיקו לקבל את המסמכים והמכתבים: בני 0799-414-144 | בניקודות הספר: בני 0737-289-669 | בני 0737-289-669

שיעורי בינה • יעלת חן • מתורת סלבודקה • לדעת • פניני הלכה • מחשבה קצרה על הדף • שיעורי דעה • או נדברו • תוספת שבת • אבני חן
מים זכים • קיצור הלכות נשיאת כפים • הפרשה המחכימה • טמונה בפרשה • עם הספר

לעילוי נשמת ר' שמואל מרדכי ב"ר צבי הערש קנול ז"ל א' טבת תשנ"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וארא

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
18:18	17:41	16:27	ירושלים
18:19	17:42	16:41	בני ברק
18:18	17:41	16:31	חיפה
18:19	17:42	16:35	מודיעין עילית
18:19	17:42	16:26	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

מזלא טבא

לידידינו היקד והנכבד
מעמודי התווך של 'אוסף'
השוקד על תיקונו ופיתוחו
מיום היווסדו

הגאון רבי יוסף וייס שליט"א
מראשי ישיבת בית מדרש גבוה (פינקל)
מחבר הגיליון הנודע בשערים

"עינינו גל"

וסדרת הספרים "עין לא ראתה"
לדגל בוא ביתו בברית האידוסיין
עב"ג בשעטו"מ

יתן ד' שהבית הנבנה על יסודות איתנים
ויונק משורשים בעומק נטועים
יבנה מתוך שמחה ואחזה
בו תשרה השכינה
ובין כתליו ישמעו זמירות חוקה של תורה
ויזכו ההודים לראות רוב נחת מכל הצאצאים
ההולכים בדרכם באמת ובתמים

מאת השמחים בשמחתכם
ומברכים בכל לב

הרב נתן פלדמן

וחברי מערכת 'אוסף'

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא - לדעת לחיות כהלכה

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פניני הלכה | 47

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

מחשבה קצרה על הדף | 56

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

שיעורי דעה | 59

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 61

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 63

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 69

מעלת השבת וקדושתה

וכל מאמינים | 71

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

אבני חן | 75

ביאורים והערות בפרשת השבוע

מים זכים | 77

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

קיצור הלכות נשיאת כפיים | 79

הפרשה המחכימה | 81

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע
הגאון הצדיק רבי משה טיקוצ'נינסקי זצוק"ל

שמונה בפרשה | 84

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

איזהו בן עולם הבא | 86

קווים לדמותו ומסכת חייו של בעל לב הארי ביראה ואמונה, בחן דברותיו הנוקבים והנעימים משך הלבבות לתורה ויר"ש בדרשות לאין מספר ובחיבורים נכבדים מפענח נעלמים בתורת הגר"א

הגאון הצדיק רבי שלמה ברעוודה זצלה"ה

במלאת עשור לפטירתו כ"ו טבת התשע"ג

עם הספר | 92

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

שיח אמונה | 9

משולחנו של מרן רשכבה"ג רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

חשבתי דרכי | 21

נקודות אור במשנתו של הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

שיעור חומש | 23

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 25

שיעורים ע"ס המצוות מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 27

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 29

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 31

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א על פרשת השבוע ועניני דיומא

יעלת חן | 33

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

מתורת סלבודקה | 35

מתוך שיחות הגאון רבי משה טיקוצ'נינסקי זצוק"ל

לדעת | 36

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 37

מבחן בחפץ חיים

עינינו גל | 39

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 43

דיוני הלכה אקטואליים

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' גרים משמחי לך' – אימתי הן
יגרים כשיוצאין מפי יצר

(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת וארא שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 126 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

'וארא אל אברהם וגו' ושמי ה' לא נודעתיה להם'

כל דעביד רחמנא לטב עביד

שעושה ניתוח שיש בו כאבים, בודאי שהחולה יקח את התרופה ויסקים לעשות את הניתוח, ואינו כועס על הרופא, מפני שמבין שאין ברירה אחרת, והרופא רוצה את טובתו שיחיה חיים ארוכים בבריאות, וכך כל צער וייסורים הבאים על האדם הרי הם לטובתו שיזכה בהם לחיי נצח...

*

שח מרן שליט"א: שמעתי מאמרו ר' זצ"ל, שה'חפץ חיים' כשהיו קשיים לא היה אומר 'ס'איז ניט גוט' (זה לא טוב), או 'ס'איז שלעכט' (זה רע), אלא 'ס'איז ביטער' (זה מר) ... שהרי כל דעביד רחמנא לטב עביד, ואי אפשר לומר על כך 'לא טוב', רק כמו תרופה שיש בה מרירות, אבל היא מרפאת את החולה.

וזה יותר מתרופה, כי בתרופה לא המרירות מרפאה אלא התרופה מרפאה, ורק שיש בה גם מרירות. ואילו 'כל דעביד רחמנא לטב עביד' פירושו שהקשיים עצמם הם הטובה! והמרירות עצמה היא הרפואה שמרפאת את האדם!

*

עוד שח מרן: כשהיו תקופות קשות בארץ, דיבר המשגיח מרן הגר"י לזיונשטיין זצ"ל בשיחותיו מה עם מידת הביטחון ומה אנו צריכים לחשוב, וזכורני שלפני מלחמת ששת הימים היה כאן פחד איום, והמשגיח דיבר אז בישיבה שאין לחשוב שאנו בטוחים שיהיה טוב כמו שאנו רוצים, אלא אנו מאמינים שמה שיהיה זה הטוב, וכמב' בחובות הלבבות שכל דעביד רחמנא לטב עביד, ולא משנה מה שיהיה - הכל לטובה! והיה אז נס גדול שבזמן קצר ניצחו במלחמה...

*

בתקופת התגברות מחלת הקורונה, הרבה מרן שליט"א לעורר על חיזוק האמונה כי 'כל דעביד רחמנא לטב עביד', והוסיף לבאר, כי עלינו להתבונן מהו הטוב הנגרם לנו מכך, וכה היו דבריו: הנה אמרו בגמרא (ברכות לגב) שהכל בידי שמים, כל המאורעות שבעולם הם מן השמים, ועוד אמרו (שם ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, היינו שכל דבר שקורה בעולם הוא מן השמים ולטובת האדם, בין דבר קשה ובין דבר קל, דבר נעים או דבר לא נעים, הכל לטובה. וגם במחלת הקורונה צריכים לדעת את שני הדברים, שזה מן השמים בהשגחה, וגם ש'לטב עביד' - זה לטובה.

והטובה שיש בזה היא כמו שאמרו חז"ל (שם ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, והיינו שכל ייסורים שבאים על האדם הם לטובתו כדי שיפשפש במעשיו, וזוהי הטובה, כי לולי הייסורים הוא לא היה מפשפש במעשיו ולא היה חוזר בתשובה, וכדי שיחזור בתשובה נתנו לו מן השמים ייסורים.

והוסיף עוד מרן להעמיק את ההתבוננות בכך: בקשיים של ציבור, כגון אם אלף אנשים מקבלים קשיים, המטרה היא לטובתו של כל אחד ואחד מהם, כל אחד לפי עניינו ומצבו, ויתכן שאדם אחד צריך תיקון על דבר מסוים שצריך לחזור עליו בתשובה, וחברו צריך לחזור בתשובה על דבר אחר, לכל אחד יכול להיות משהו אחר, אבל הכל מכוון לטובתו של כל אחד ואחד במה שהוא צריך.

וממילא כשיש קשיים מן השמים, זה כדי שנחפש מה צריך תיקון, וכל אחד צריך לחפש אצלו במה 'אני' צריך תיקון, כי יש לי קשיים ואני סובל ומפסיד, שיש קשיים גשמיים וגם קשיים רוחניים בתורה ובתפילה, והרי הכל לטובתי, כדי שאתקן את מה שאני צריך לתקן, לכן כל אחד צריך למצוא ולתקן את מה שצריך תיקון אצלו.

*

ובתקופה הנ"ל, הורה מרן בנוגע לשאלות שנשאלים הורים מילדיהם, מחמת קושי התקופה, בהבנת דרכי הנהגת הבורא וכדו', כיצד יש להשיב ולהגיב על כך.

והשיב מרן כי 'צריכים רק לחנך שהכל בידי שמים והכל לטובה, בלי להיכנס למשא ומתן בעניינים אלו... אנו לא יודעים למה זה לטובה, אבל זה ודאי שהכל בידי שמים והכל לטובה, וכמו שרופא נותן תרופה, שלפעמים התרופה היא קשה אבל היא לטובה... יש כל מיני הסברים להסביר את זה, אך אין צורך בהסברים, ורק צריכים לדעת שזה מן השמים ולטובה, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד' עכ"ל.

פירש רש"י (פס' ט) שהקב"ה אמר למשה רבינו 'חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם ולא אמרו לי מה שמך וכו' ולא הרהרו אחר מידותי'.

כי בדרך כלל טבע האדם שכשיש לו ניסיונות הוא מתחיל להרהר, מדוע קשיים התחילו להרהר אחר הקב"ה... וזו היתה מעלת האבות, שיש קשיים - ולא מהרהרים! אלא מבינים שכל דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב).

ובחובות הלבבות (ש' הביטחון פ"ה) כתב כי ביטחון אין פירושו לבטוח שיהיה מה שהוא רוצה, אלא ביטחון הוא להאמין שכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואפילו אם יהיה ההפך ממה שהוא רוצה, זה גם טוב! כי כל מה שעושה הקב"ה זה לטובתו.

ולכן חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה (ברכות נד, א), וכשמברך ד"ין האמת' צריך לברך בשמחה (שם ס, ב), כי האמת הוא שהכל לטובה, וצריך לשמוח בזה.

והחזון איש באמונה וביטחון (ב, ג) כתב כי ניתן לראות את מדרגת האמונה, האם הביטחון הוא אמיתי או לא אמיתי, כגון אדם שיש לו חנות בה הוא מוכר ומרוויח, והוא בעל ביטחון, בכל יום הוא אומר 'אני מאמין' ומתפלל בשמונה עשרה 'כי בך בטחנו', ומצהיר תדיר שיש לו ביטחון, שה' יעזור שהוא ירוויח... והנה יום אחד הוא רואה שהשכן שלו גם כן פתח חנות בסמוך אליו, ומיד הוא נבהל מזה, ומדוע הוא נבהל, אם מפני שהוא דואג על פרנסתו, הרי הפרנסה היא מן השמים ולא בדרך הטבע, ומה שחברו פתח חנות בשכונתו ודאי שיהיה לטובתו, וכאומרים (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, ואף אם הוא אינו יודע מה היא הטובה שיש לו מזה, אבל ודאי שזה לטובה, שהכל מן השמים לטובתו, זו נקראת 'אמונה'!

והאמונה הזאת היא דרגה גבוהה מאד, וזהו החיוב "תמים תהיה עם השם אלוקיך", שהאמונה תהיה בשלמות, שתמיד הכל בהשגחה ברצון השי"ת ומה שאינו רוצה לא שייך שיהיה...

וכבר כתב בחובות הלבבות (ש' הביטחון) כי אדם שחי עם אמונה שהכל לטובתו, ממילא הוא תמיד שמח בחלקו ואינו מרגיש שום קשיים.

כי לפעמים יש שאדם רוצה משהו ואינו מצליח להשיגו, והוא עושה מאמצים ודורש מזה ודורש מזה... אבל הרי הכל בידי שמים, ואם כך יצא מן השמים הרי זה לטובתו, ולא נאריך קצת בפרטים בזה, אך הכלל הוא שכל דבר שאדם רוצה ואינו מקבל זה מן השמים ולטובתו, ויש סיבה לטובתו שלא יקבל את מה שהוא רוצה, כל מה שנותנים לאדם מן השמים זה לטובתו, ומה שלא נותנים לו גם זה לטובתו! ומי שחי כך הרי הוא רגוע ומאושר כל ימיו...

וראיתי בעיני אדם שסבל ייסורים ומכאובים, והתבטא ואמר בכנות "זה טוב, זה כל כך טוב..."

והכרתי עוד אדם שלעת זקנתו נחלש וסבל ייסורים, וכששאלוהו לשלמו אמר 'ס'איז אויז גוט אז בעסער קען ניט זיין...' היינו שמצבו הוא טוב כל כך שלא יכול להיות יותר טוב מזה.

זה שייך באדם שהוא בעל אמונה שלמה, ומאמין שכל הייסורים הם לטובתו, ויודע שמן השמים נותנים לו רק ייסורים שיכול לעמוד בהם.

*

כתוב במשלי (יט, ג) "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", והיינו אדם שהוא איוולת וחסר לו הבנה, הרי זה גורם שדרכו מסולפת, והוא הולך בדרך שאינה נכונה, ועושה מעשים שאינם טובים, מפני שאינו מבין מה היא הדרך הישרה, ובוזה הוא גורם לעצמו שאינו מצליח, כי בדרך שאינה נכונה לא שייך הצלחה, וכאשר הוא רואה שאינו מצליח אזי "על ה' יזעף לבו", הוא כועס על הקב"ה שאינו עוזר לו להצליח בדרכו.

והנה מה שהוא כועס על הקב"ה ואינו כועס על בני אדם שלא עזרו לו, זהו מפני שהוא קצת בעל אמונה, ומבין שהכל בהשגחה ומן השמים מעכבים בידו, אבל באיוולתו הוא כועס על הקב"ה, וחושב לעצמו שהרי יש לי שאיפות ומטרות טובות, ומדוע אין עוזרים לי מן השמים להשיג את המטרות האלו, ואינו מבין כי הסיבה האמיתית שאינו מצליח היא מפני שאיוולת בידו, שהוא הולך בדרך שאינה נכונה, ולכן אינו מצליח...

ואם היה בעל אמונה שלמה לא היה כועס כלל, מפני שהיה מבין שכל מה שעושים עימו מן השמים הוא לטובתו, ואפילו מה שהוא סובל או שאינו מצליח הרי זה לטובתו, וכמו שאם רופא נותן תרופה שיש בה מרירות, או

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א דרכי הלימוד - זכות עמל התורה (מאמר חמישי)

הפשוטה לא יוכל האדם להתקדם הלאה, וכפי שאומר מרן: "כיצד מגיעים להבנה ישרה? הגמ' אומרת ליגמר איניש והדר ליסבר, אף על גב דלא ידע מאי קאמר (ע"ז ט, א) - זוהי הדרך, ללמוד קודם בפשטות, ואחר כך אפשר להגיע לידי הבנה עמוקה מאד".

ועוד, כי עצם לימוד הידיעות מפתח את ההבנה, עד שמתעלה האדם עוד ועוד בדרגתו בהבנה ובעמקות, וכך מאיר "שלמד תחילה אצל ר' ישמעאל בצורה פשוטה, והבין את כל דבריו, ואזי לאחר שכבר גמר הרבה, ממילא קיבל גם דרגה גבוהה בהבנה, ואז חזר לרבי עקיבא וסבר סברא..."

לכן, תחילת לימודו של אדם צריכה להיות בלימוד הדברים כפשוטם, בהבנה פשוטה ובהירה, ורק אחר כך יתכן להמשיך ללימוד מתוך עיון והעמקה.

ואין הדברים אמורים כלפי תחילת שנות לימודיו של אדם, שיעסוק בהם בגירסא בלבד, אלא צורת הלימוד הכללית צריכה להיות באופן של 'ליגמר והדר למיסבר', בכל עניין ובכל סוגיא, אלא שדגש מיוחד יש ליתן על כך בשנות הלימוד הראשונות, בהן יש לפתח אצל הלומד את לימוד הפשט וריבוי הידיעות, שקל יותר להשיגן ולהתחבר אליהן, והן הבסיס לכל המשך ללימוד והשגתו באיכות הלימוד, ודבקותו בו.

ונצטט את דברי מרן שהרחיב בסדר הדברים: "ליגמר איניש והדר ליסבר, היינו שצריך קודם ללמוד את פשטות הדברים, ויכול להיות גם אדם מבוגר, שילמד קודם פשוט כמו ילד קטן בחיזור, כי זהו הסדר... וצריכים סבלנות לזה, ללמוד קודם בפשטות, ולחזור עד שמבינים ברור את פשטות הדברים, ובדרך כלל עדיף לחזור למחרת ולא באותו היום..."

ויודע שכן המציאות כשלומדים גמרא רש"י ותוספות, בפעם הראשונה לא מבינים את כל הפרטים, כגון אם תוספות מביאים גמרא ממקום אחר, מקדשים או מטהרות, שאי אפשר מיד להבין את זה, או אפילו בפשטות הגמרא, לפעמים יש משהו שאינו מובן, וצריכים לחכות למחרת ולחזור על זה, ובחזרה מבינים..."

ולפעמים העניין יותר מסובך וצריכים לחזור עוד פעם, ביום שלישי או ביום רביעי, עד שמבינים, וראיתי בעיני מעשים שהיו עם צעירים, שכל מה שלא הבינו בפעם הראשונה, היו חוזרים ומבינים בחזרה, ואם לא הבינו ביומיים היו מבינים בשלושה או בארבעה ימים, הכל לפי הסוגיא, מה שיותר קשה או יותר קל, עם סבלנות ואפשר להבין.

וכללו של דבר, אם יש ה'ליגמר', ממילא בא ה'ליסבר', ואם יש עוד פעם 'ליגמר' מבינים יותר, וה'ליסבר' יותר ברור... כל מי שלומד בצורה כזו מצליח ומרוחק יותר ללימודו, וזהו סדר הלימוד שכל אחד יכול להצליח בו".

והחסרון שבדרך ההשקפה בהבנה לבד, מתבאר מתוך הדברים, "...ובעלי הכישרונות ששומעים שיעורים ברמה גבוהה, הם אמנם מקבלים טעם בסברא, אבל מאבדים את הטעם וההנאה בלימוד הפשוט, ומתרגלים שלא להחשיב את הבנת פשטות הדברים..."

[ובגודל מעלת הפשטות] רגיל מרן להביא את דברי מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל שאמר בשם הגר"א - "וואס איז אמת איז פשוט, וואס איז פשוט איז אמת", מה שאמת הוא פשוט, ומה שפשוט הוא אמת...]

"...ואחת התוצאות היא, שאינם יכולים ללמוד אלא עם חברותא, כי בלא חברותא קשה ללמוד בעיון, וכשאין חברותא הם משתעממים ואינם לומדים, וכן הלימוד העיוני מעייף יותר, וקשה להמשיך בו לאורך זמן..."

"...ובדרך כלל אלו שעוסקים יותר מדי באיכות על חשבון הכמות, אינם מתמידים כל כך, מפני שהם מרגישים שיש להם הרבה זמן, ואין מה למהר, ופעמים שמתעכבים זמן רב במחשבות על ענין אחד, וחושבים ושוב חושבים, ועל ידי כך נמשכים גם למחשבות בדברים בטלים..."

ומדגיש מרן, כי אין הכוונה להחסיר באיכות הלימוד - "...ואמנם יש שמפריזים יותר מדי בכמות על חשבון האיכות, ומתהדרים ב'ליגמר' בלי ה'ליסבר'... אך ב"ה יש הרבה מקומות מצוינים עם ראשי ישיבות חשובים שיודעים את המידה הנכונה בזה, ובעבר היו ישיבות שהספיקו ולמדו כשני דפים לשבוע, וחזרו על זה כמה פעמים, וידעו היטב מה שלמדו, בהבנה ישרה, שההבנה אינה סתירה עם הכמות, ושייך ללמוד כמות של ידיעות עם העמקה והבנה ישרה..."

ובאופן הנכון לקיום ה'ליסבר' בלא לפגום ב'ליגמר' - נרחיב בס"ד במאמר הבא.

רבות מעורר מרן שליט"א על שיבוש דרכי הלימוד, ותדיר, כאשר הוא פותח את דבריו בנושא זה, מלווה הדבר באנחה עמוקה הנעקרת מליבו הטהור, על כל אלו שלא זכו למתיקותה של תורה, על כל אלו שהפסידו את עלייתם ואת השגותיהם בתורה, רק מפני כך שלא התחנכו על אופני ודרכי הלימוד כראוי.

ב"ה כיום, לאחר שנים רבות בהן מעורר מרן בעקביות על נושא זה אשר הטריד את כל רבותינו מנחילי התורה זללה"ה, כבר מחלחלים הדברים את אט בלב הלומדים והמלמדים, אך אצל רבים, גם כיום, ישנה חוסר מודעות לכך, מרן רואה בכך 'עצת היצר' ממש, ו'שכחת התורה', וכלשוננו: "...ומה שרבים אינם יודעים זאת, הסיבה לכך כי היצר הרע מתגבר ומפריע במיוחד ללימוד התורה, כידוע מהחפץ חיים ז"ע שבכל מקום שיש תורה היצר הרע מתגבר, כי התורה היא התבלין ליצר הרע, לכן היצר הרע מונע ומפריע ללימוד התורה יותר מכל המצוות..." "אפשר לומר שזה נקרא שכחת התורה, ששכחו כיצד לומדים..."

נסה במאמר זה, ובבאים אחריו, להעביר את תמצית ויסודות הדברים הנצרכים להעמיד את אופן הלימוד הראוי, שבו ישיג הלומד גם את ידיעת והבנת התורה בשלמות, כפי השגתו, וגם את הדבקות בתורה וכל קנייניה.

היסוד הראשון שמעמיד מרן לדבר, הוא כי דרך הלימוד כפי שהורו לנו חז"ל לא השתנתה חלילה, ומדבריהם נלמד גם לימינו אנו כיצד לעסוק בה באופן נכון, זאת ועוד, הדרך שהורונו רבותינו, בודאי מתאימה היא לכוחות הנפש ולטבעם של הבריות, והדרך שהורונו ז"ל (שבת סג,א) היא 'ליגמר איש והדר ליסבר'.

"הטבע הוא כמו שאמרנו חז"ל ליגמר איניש והדר ליסבר, והיינו מפני שלא שייך ליסבר בלי ליגמר, והטבע והמציאות הזו לא השתנתה מזמן הגמרא, אבל בזמנינו יש כאלה שמקדימים את הליסבר לפני הליגמר, ויש כאלה שאמנם נהנים מזה, אבל ההנאה הזו היא זמנית, מפני שאחר כך מתאמצים ומפסידים מזה..."

ועתה נפנה להרחבת הדברים.

"הנה אמרו על רבי מאיר (סנהדרין כד,א) כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה, והיה חריף כל כך שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו (עירובין יג,ב), ומכל מקום לא נפסקה הלכה כמותו מפני שלא הבינו את דבריו וההלכה היא כפי מה שמבינים, אבל הוא היה הגדול מכולם, וסתם משנה רבי מאיר."

כיצד הגיע רבי מאיר לדרגה זו? מסופר בגמרא (עירובין יג,א) שרבי מאיר למד בתחילה אצל רבי עקיבא, ולא הבין את דבריו... אין לשער עמקות תורתו של ר' עקיבא, שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות שאפילו משה רבינו לא ידע אותם - ורבי מאיר לא היה יכול להבין את דבריו העמוקים, משכך, עזב ר' מאיר את ישיבתו של ר' עקיבא והלך ללמוד 'גמרא' אצל רבי שמעאל, והיינו שלמד אצלו את הידיעות הפשוטות והמקובלות שלא קשה להבינם, וכשגמר ללמוד אצל רבי ישמעאל את הידיעות הפשוטות, חזר שוב לרבי עקיבא וכבר הבין את דבריו, ואז נעשה חריף כל כך שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו.

למדנו מכאן שכל אחד צריך ללמוד במקום שהוא לפי כוחו, לא לחפש אחר רמת לימוד גבוהה שאינה לפי יכולתו, אלא רק במקום שיוכל להצליח שם בנקל, ועל ידי כך ובה רבי מאיר להיות גדול כל כך בתורה.

ועוד למדנו מהנהגת רבי מאיר כי סדר הלימוד הוא ליגמר והדר ליסבר, ואף שאין לשער חשיבותה של סברא, יש סדר להצלחה, גמרא ואחר כך סברא, וכמו להבדיל בלימודים כלליים, אם אחד ייכנס לאוניברסיטה לפני שגמר את לימודיו הראשוניים, אולי יהיה לו את הכבוד שהוא יושב באוניברסיטה, אבל לא יבין את מה שמדברים שם..."

סדר הלימוד הראוי הוא, להשיג תחילה את הידיעות הנדרשות, ורק אח"כ אפשר לפלפל בסברא ולהעמיק בהבנת הדברים, ע"פ הידיעות הפשוטות והמקובלות, "ואמנם עיקר הגדלות בתורה הוא בהבנת עומק הדברים, ללמוד באיכות עם סברא ישרה (וכפי שנאריך בס"ד במאמר הבא), אבל הדרך לזה היא רק כמו שאמרנו חז"ל, ליגמר והדר ליסבר, ובל"ה 'ליגמר' גם ה'ליסבר' הוא לא ליסבר... כי אם חסרות ידיעות, יכולים לומר הרבה סברות יפות שהם נגד גמרות מפורשות, ונגד ראשונים מפורשים. לכן הדרך היא ליגמר והדר ליסבר."

מלבד זאת, כפי שלמדים אנו ממעשה דר' מאיר, ה'ליגמר' עצמו מביא לדרגה גבוהה יותר של 'ליסבר', ומכמה סיבות, ראשית, כי ההבנה היסודית, האמיתית והפשוטה, היא עצמה ראשיתה של 'ליסבר', ובלא ההבנה

ניתן לקבל את הגיליון במייל: MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

בפצותי שיח

דבר המערכת

עומדים אנו בתחילת חומש שמות, העוסק ביציאתם של עם השם מגלות מצרים, ותחילת לידתו והתהוותו של עם ישראל, הליכתם במדבר ארבעים שנה באמונה וביטחון בבורא העולם, מסוככים בענני הכבוד וניזונים מהמן שלקטו בכל יום.

והנה כבר אמרו חז"ל (שבת ל"א א'), 'אמונת - זה סדר זרעים'. ופירושו בתוס' (ד"ה אמונת וכו') בשם הירושלמי, משום שמאמין בחי העולמים זורע. ופשיטא שלא דוקא הזרעים, אלא כל ענייני פרנסה מושתתים על בטחון ואמונה בקב"ה, וכמשאחז"ל 'אין אדם נוגע במוכן לחבירו ואפילו כמלא נימא' (יומא ל"ה ב'), 'ומזונותיו של אדם קצובים מראש השנה ועד יום יום' (ביצה ט"ו ב'), 'וכבר שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים' (יומא ע"ו א') נמצא שמטרת המן היתה כדי להחזיר אמונה ותלות מוחלטת בהקב"ה.

בגליון זה, פסענו בעקבות פרשת המן, ומלבד פנינים יקרים, תשובותיו של הרב זצ"ל והערותיו לספר 'דגן שמים' בענייני המן, הבאנו גם שביבי הוד, הוראות ועובדות בענייני פרנסה.

וכבר קבע החינוך (מצוה ת"ל): **'כך מקובל אני מרבתי, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצוין לו בכבוד כל ימיו'**, נפשנו הומה בעת אשר אנו נזכרים בהרב זיע"א, מקפיד לברך ברכה"ז, עם מעיל וכובע, ומברך כמונה מעות ממש, 'הזן את הכל'... 'על הארץ ועל המזון'... 'בונה ברחמי ירושלים אמן'... הרב מפסיק בכל קטע, עם מנגינה ידועה לבאי הבית, וכאשר יש זימון, מחכה למזמן בסבלנות שיפסוק את פסוקו. במדורים השונים, הבאנו ביאורים בנוסח ברכת המזון, בתוספת פסקי החזו"א כפי שנכתבו ע"י הרב זיע"א, בענייני ברכת המזון, ומזה יושפע שפע פרנסה לכולנו בס"ד.

'ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן' (שבת ק"ח ב'). שמחה גדולה שוררת בקרב תלמידי הרב זצ"ל, כאשר בשיעור היומי, הנמסר בשנת האבל לעלוי נשמתו הטהורה, ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א, מסיימים בימים אלו את 'תלמוד ירושלמי - סדר זרעים'. לרגל תחילת לימוד סדר מועד, ורצונו הטהור של הרב זיע"א, שישקינו הלומדים בלימוד הירושלמי, הבאנו במדור מיוחד מדברי הרב אודות צורת לימוד הירושלמי, פירושו השונים, ועוד, למען רבות דעה כמים לים מכסים.

המערכת

תורת שיח

ליקושי בתר ליקושי מתורת הרב זצוק"ל בענייני המן וברכת המזון

ענייני ברכת המזון

לברך את בוראו שהשביע נפש שוקקה. נ' דר"ל ליהרהר בבהמ"ז כמ"ש דברים ח' ואכלת ושבעת וברכת וברכה דמעין ג' ובורא נפשות כמבואר הכל בפי"כ"מ ובפי"ג שאכלו.

השם אורחותיו, אות כ"ב (וע"ש אות י"ג ואות ל"ח)

פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. צ"ע הא חזינן דהרבה אין מרוצים ואין קאמר לכל חי. וי"ל ע"פ הגמ' בערכין ט"ז ב' איזהו יסורין כל שהכניס ידו לכיסו ליטול ב' ועלה בידו א' ומבואר דכל מי שלא נעשה רצונו הוי יסורין ומכפר עון, ולפי"כ כ"א באמת מקבל רצונו אלא שגובין אותו בחובו, משל למלך שהכריז ביום שמחתו שכ"א מבני המדינה

מקבל י' זהובים והי' שם א' שהי' חייב למלך י' זהובים, וא"ל המלך שמנכה לו מחובו, אטו אטו נקרא שהוא לא קיבל, הוא קיבל רק פרעו בחובו ונפטר ע"ז מהחוב והי"נ דכוותה.

טעמא דקרא תהלים קמ"ה

ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך. מצות חלה נמסר לנשים כדפירש"י בשבת ל"ב א' מפני שהן עוסקות בלישה, לכן כתיב להניח ברכה אל ביתך וביתו היא אשתו. ד"ל דלכן תיקנו לומר אחר ברהמ"ז הרחמן הוא ואת אשתי, כיון שמברכים ברהמ"ז יברך אותי על הפת שיש בה מצות חלה ומצות חלה מביאה ברכה לאשה כדכתיב להניח ברכה אל ביתך.

טעמא דקרא יחזקאל מ"ד ל'

המשך בעמוד 6

שיחת התלמידים

עודיות מהקודש פנימה, מבאי ביתו ותלמידיו של הרב זצוק"ל

מעשי רב, שביבים, פנינים ועובדות, שנכתבו לעלון 'שיח אמונה' על ידי תלמידו המובהק של הרב זצוק"ל, הגאון רבי בצלאל כהן שליט"א

רוח הקודש בבית מדרשו של הרב

רוח הקודש היתה רגילה להופיע בבית מדרשו של הרב, המעשה הבא הוא אחד העדויות לכך, שכאשר בא אל הרב יהודי ששמו אורן, ובדרך כלל היתה דרכו של הרב לשנות שמו לשם יהודי, אהרון וכד', ופעם אחת הגיע יהודי בשם זה, והרב אמר לו: 'תקרא אנטיכוס, אחשוורוש' השומעים בחדר תמהו מאוד, כאשר יצא מהרב, השואל שתמה גם הוא על התשובה, התקשר לאביו, וסיפר לו, אביו אמר שהרב צודק, כיון שאמו התגירה בגיור רפורמי, ובאמת אינו יהודי (שמעתי זאת מהגר"מ סמוני שליט"א).

כמה פעמים ראינו שהי' עונה תשובות שונות על שאלה זהה ולפעמים היו המקורבים מעיזים ושואלים אתמול שאלו אותו שאלה והרב אמר תשובה הפוכה, ואמר הרב: 'אשר ישם ד' בפי אותו אדבר'.

שמירת הדיבור והמחשבות

ושמעתי שפעם שאלו הרה"ג ר' יואל מקלב שליט"א על סתירה כזו בדברים ואמר לו כנ"ל מה ששמים לי בפה זה מן השמים, ושאלו הנ"ל וכי גם מה ששמים לי בפה אפשר לסמוך שזה מהשמים שכך אענה, וענה לו הרב אם תשמור את המחשבות שלך.

והי' הרב אומר כי אצל החזו"א והסטייפלר זצ"ל

כדי שיעברו לראות אם הביאור ברור גם למתחילים. הגר"ש שליט"א עם הרב וספריו.

המשך בעמוד 2

שיחת התלמידים

וכשגמר לשאול, וענה לו הרב, ביקש לשאול עוד שאלה, ולא רצה הרב לענות, ואמר: 'אמרת עוד שאלה אחת, וכבר שאלת'.

ענוותנותו של הרב

רבים תמהים על המתנה השמימית שקיבל הרב שהיתה התורה כולה עומדת מול עיניו, כל דברי חז"ל בתלמודים ובמסכתות קטנות ובבירייתות ובמדרשים כל התורה כולה באופן מבהיל.

אבל היוזעים גודל ענוותנותו ואפי' לבני ביתו ויוזעים מעלת העונה ככלי לקבלת התורה כידוע אולי זה הביאור איך זכה הרב להיות שר התורה דכל רז לא אניס ליה באופן נורא (עי' תענית ד' א' ונדרים נ"ה א', ועי' רוח חיים ריש אבות, חז"ל: והענין כי ע"י העונה זוכה האדם הכל וכמו שמרע"ה שהי' אדון הנביאים ואב החכמים לא נשתבח אלא בעונה וכל מה שזכה הוא בעבור ענותו ואילו הי' עכשיו אדם עניי כמשה הי' ודאי זוכה לתורה בשלמות, עכ"ל).

ענוותנותו בחיבור ספריו

גם בספרו שקל הקודש, ניכרה היטב ענוותנותו של הרב, כשכתב הרב את ספר 'שקל הקודש' עשה כעשרה עותקים של פירושו על הרמב"ם, ונתן לת"ח ולבני משפחתו, כדי שיעברו לראות אם הביאור ברור גם למתחילים, גם אני זכיתי להיות מן הנמנים בדבר מצוה, ועברתי על חלקי הספר, ומסקרנותי לברר נושאים אלו, ביררתי את דברי החזו"א, בענין זה, שיש בהם חשבונות רבים, ובענוותנותו כי רבה, הרב הכניס את כל הקונטרס שכתבתי לבאר את דברי החזו"א, בתוך ספרו, הרב לא שת ליבו, אם זה מכובד או לא, ולא ראה בכך פחיתות כבוד להכניס קונטרס המבאר את הענין, שכתב אדם פשוט.

פעם כשבא לטחון חיטים למצות מצוה בבנין של חתנו הר"י צביון שליט"א, וכיבדו הר"י צביון לעשר החיטים שהיו טבל ודאי, והיה שם איזה סיבה שהיו צריכים נוסח מיוחד להפרשה וכתב הרב נוסח על דף לפני שהפריש ונתנו לאברך שהיה שם שיעבור על הנוסח אם נכתב כראוי, בינו זאת!!! רב רבן גדול הדור מרא דכולא תלמודא בבלי וירושלמי וכו' המורה הגדול בזרעים לכל ישראל "בעל הדרך אמונה" נתן לאברך שיבקרו אם עושה כהוגן הפרשת תרו"מ.

'מחפש דברים קצרים כדי לא להכביד על השומעים'

הקה"י זצ"ל הי' אומר שיעור בכולל חזו"א ביא"צ של החזו"א, ואחר פטירת הקה"י ביקש הגר"נ קרליץ ז"ל מהרב שימלא מקום אביו ויאמר את השיעור ביא"צ של החזו"א, וחשש הרב שיש ת"ח אחרים שרוצים לומר השיעור ויהי להם חלישות הדעת ולא רצה לקבל עליו, והגר"נ קרליץ אמר השיעור בכולל אבל לא רצה לומר השיעור בהיכל הכולל כי סבר שהשיעור בהיכל הכולל שייך להרב, ועלה הגר"נ לומר השיעור בעזה"נ.

והרב אמר השיעור ביא"צ של החזו"א ושל הקה"י בבהכ"ס לדרמן ואף שבדרך כלל, אדם שאומר שיעור ברבים מחפש שיעור טוב שיש בו להראות כוחו, הרב הי' אומר שיעור קצר מאוד, ואמר שהוא מחפש בכוונה לומר דברים קצרים שלא להכביד על השומעים'.

'ב"ולמלשינים"

קודם שעשו הגשר מביתו לבהכ"ס הי' תקופה של כמה שנים שהי' קשה לו לבא לבהכ"ס מפני המדרגות והי' מגיע רק למעריב בליל שבת. ופעם עשו משלחת של חשובי המתפללים בלדרמן במנין ותיקין שבאו לבקש שאולי יחזור לבהכ"ס להתפלל שזה מאד חשוב למתפללים. וענה להם שקשה לו המדרגות, תתפללו שאני יוכל לבא ואמרו

אנחנו מתפללים כל יום ושאל הרב איפה אתם מתפללים עלי, ואמר אחד מהמשלחת ב"על הצדיקים" ואמר הרב זה לא במקום הנכון, ושאלו רק איפה להתפלל ואמר הרב בעונה: 'ב'ולמלשינים'.

כשהיו באים אליו לומר שברכותיו עשו פרי ונושעו הי' אומר זה הרי גמ' מפורשת אל תהי' ברכת הדיוט קלה בעיניך, ולפעמים הי' אומר כמה שיותר הדיוט כך יותר מתקיימת הברכה.

כשאמרו לו שהרב אברמסקי זצ"ל אמר שספר טעמא דקרא יכול לחבר רק חד בדרא אמר בעונה: 'הוא מתכוון לדברים שהבאתי בשם החזו"א ובשם אב'.

'ביתי כרה"ר'

פעם אמר שאלו שמצלמים אותו בביתו זה עזות פנים יתירה להכנס לבית של מישהו אחר ולעשות שם נגד רצונו, ומ"מ כמעט שלא הי' מוחה ע"ז, לכל היותר לפעמים הי' מסתיר פניו במקום לגעור במחוצף.

אמרו לי שפ"א נכנס לחדר הלימוד וראה אשה יושבת על כסאו ויצא מיד מהחדר, ואמר לאדם שליווהו (בדרך צחות) ע"פ דין אין בביתי איסור יחוד

מפני שביתי כרה"ר.

'אף פעם לא ישבתי במזרח'

אחר שעשו הגשר מביתו לבהכ"ס (בערך בשנת תשע"ג) וכיון שהרב הי' קשה לו ההליכה הושיבוהו מיד במזרח בהכ"ס סמוך לכניסה מהגשר לבהכ"ס, והתפלל שם תפילה אחת, ואח"כ אמר לבנו הגר"י שליט"א: 'מה עשית לי, אף פעם לא ישבתי במזרח', ואמר לו הגר"י: 'סבא גם ישב במזרח, השיב הרב: 'סבא הי' ראש ישיבה, וכן בכולל חזו"א הי' יושב במערב בהמ"ד בספסל האחרון. ורק בסוף ימיו כשנחלש מאד מאד הסכים לישוב מיד בכניסה מהגשר לבהכ"ס אע"פ שהי' זה במזרח.

פעם הביא לו תלמידו הרב יעקב חלופסקי שליט"א כסא מרופד עם ידיות לימים נוראים (שיושבים בבהכ"ס כמה שעות) ולא רצה לישב עליו: 'אמר סאיז' צו רעביש' (זה יותר מידי כסא רבני).

הלך לבית הת"ח לפייסו

כשהי' מקבל עליה לתורה כשהיה חוזר למקומו הי' מקיף הבימה (כמ"ש באו"ח קמ"א ס"ז), וכשהזקין והי' קשה לו ההליכה היו מפנים לו מקום מעבר מיד מאחורי הבימה כדי שלא יצטרך להקיף הרבה, ופעם ישב שם ת"ח אחד ואמר לו אחד מהיושבים בספסל: 'תקום הרב קניבסקי צריך לעבור, וכשהרב עבר שם לב לזה, ובאותו שבת אחצה"צ הלך לבית הת"ח הזה (כעשר דק' הליכה) לפייסו על שהקימוהו בשבילו, וכבר הי' זה בזמנים שהי' קשה לו מאד ההליכה, וכמעט לא הלך ברגליו חוץ מאשר מביתו לבהכ"ס, ולא דחה זאת אפ"י עד מוצ"ש שיוכל לנסוע במכונית.

'החזו"א זה הי' משהו אחר, לך תפייסו!'

להרב הי' יא"צ של אמו בער"ח ניסן והי' רגיל להתפלל לפני העמוד כנהוג במוצ"ש שלפני היא"צ, ואם הי' חיוב שהי' באמצע שנה על אב ואם, הי' הרב מבקש בעדינות והי' אומר שע"פ דין אתה קודם כי אתה חיוב, ואני רק מוצ"ש לפני היא"צ, שהוא מנהג, ואינו חיוב גמור, בד"כ אנשים היו מוותרים מפני כבודו והיו הולכים למנין אחר (בלדרמן יש הרבה מנינים במוצ"ש), ופעם אחת הי' שם בעה"ב אחד, שהיה חיוב ואמר לו הרב כנ"ל, והוא ענה להרב: 'תעשה כהבנתך, והרב לא דיבר מאומה אלא יצא מבהכ"ס ועלה לבהכ"ס למעלה וקיבצו לו שם מנין למעריב, והי' שם בשעת מעשה אחד מתלמידיו של הרב וגער באותו בעה"ב, שמותר שיהי' לך יותר ד"א, וכפה"נ שמע הרב הגערה

3

לו שיבטל את הכרטיס, האברך חזר ואמר: 'מה אעשה עם שלום בית, יהיה מזה צער גדול לאשה', אמר לו הרב: 'תאמר לה שאם נגזר לכם ישועה יהי גם בלי הטיפול הזה, הרב סיים את המעשה בכך, שהאברך אכן צייט, ובא לומר היום שנושע ללא כל טיפול, הרב סיים בענותנותו, שהישועה באה לו בזכות האמונה והמסירות לשמוע בקול דברי חכמים.

הרב קרא את השם בקול

דרכו של הרב בקריאת שמות שמסרו לו לברכה, שאינו קורא השמות בפיו, אלא עובר עליהם בעיניו בלבד, ועובדא הוה באחד שבא לפני הרב, והרב קרא את השם בקול, שלא כהרגלו, עוד הרב מדבר, והלה כשמעו, אמר שטעה בכתבת השם (כעין מעשה זה יש מכתב מהגרעק"א שכתב לבנו שביקש ממנו שיתפלל על אחד, וכתב רע"א לבנו שנתפלל ולא נענה, ואולי יש טעות בשמות).

לעשר החיטים שהיו טבל וזאי. הרב שליט"א עם הרב בטחינת חיטים.

'תמצא לו שידוך, ואני יבא לחתונה'

באחת ההזדמנויות סיפר לי שא"ב, שהי' אצל הרב עם בנו, והרב אמר לו: מדוע אין אתה משיאו אשה, והוא השיב להרב שהוא רק בן י"ח, הרב אמר לו: 'תמצא לו שידוך, ואני יבא לחתונה', כאשר שמעתי זאת אמרתי לשא"ב הנ"ל, איני יכול לומר לך דבר אחר דבריו של הרב, אבל דע לך שהרב בשנים האחרונות כמעט ולא יוצא לחתונות, למעט בני משפחתו הקרובה, ומקורבים, בחתונות בנך, זה ממש רחוק שיבוא, ובכך סיימתי את דבריי, לאחר זמן מה, השתדך בנו הנ"ל, עם בת של אחיין של הרב, ואכן הרב השתתף בחתונה, ויהי לפלא!

וכמסיח לפי תומו סיפר את הענין. הרב שליט"א מסייע לורב בעולאת הסכך לטכונ.

מסיח לפי תומו על צביעת הקנים

באחד השנים, כאשר בנו את הסוכה בבית הרב, הסכך בשנים של אז היה מעצי אקליפטוס, והעלים היו נושרים לתוך הסוכה, אחד מתלמידיו של הרב, החליט לעשות מעשה, ולהניח קנים דקים יותר בצפיפות, בכדי שהעלים לא ינשרו, לצורך שימור הקנים הללו, מרח צבע שקוף, על הקנים, כדי שבכך ישתמרו לאורך שנים, באותה שנה, נכנס הרב לסוכה, וכמסיח לפי תומו, פנה לאותו תלמיד ואמר לו: 'היה אחד מתלמידי החזו"א, שעשה צבע על הקנים, והחזו"א הסתפק בכשרותו (וחשש בזה משום מעמיד בדבר המקב"ט) ולבסוף הכשיר' אמר ולא יסף, הרב כלל לא ראה את הצבע, כי לא היה ניתן להבחין בכך, וכמסיח לפי תומו סיפר את הענין, ויהי לפלא!

סדר לימודו עם התלמידים

כאשר למד הרב זיע"א עם להבל"ח חתנו הגר"ד אפשטיין, למד עמו זרעים עם פ"י הר"מ והר"ש וכן טהרות עם פ"י הר"מ והר"ש ובדברים הנוהגים בזה"ז למד גם ההלכות, לדוגמא, בהלכות מקואות, אחר שלמדו המשניות עם פ"י הר"מ והר"ש, למד עמו טור ב"י הל' מקואות ואח"כ שו"ע הל' מקואות עם ש"ך, וט"ז, וביאור הגר"א, ופתחי תשובה, ואמר שהחזו"א אמר שהפ"ת אינו מלקט אלא פוסק שהביא רק מי שהוא פסק כמותו, וכשהי' לומד ביאור הגר"א הי' מפליא לראות בקיאותו שכמעט לא הי' צריך לפתוח ספרים אלא הי' מסביר בע"פ על פי הציון של הגר"א את כוונת הגר"א (ולפעמים הי' פותח את ספר 'דמשק אליעזר' המכביר את כונת הגר"א).

הרב שליט"א [יושב מימין] בהתרת נדרים להרב.

ואח"כ למד עמו רוב ככל הש"ס, בבלי עם רש"י ותוס', וגם בזה כשלמדו ענין הנוגע למעשה, לאחר הלימוד גמ' רש"י ותוס', היה לומד רבינו את הרא"ש על הסוגיא (ואמר שאי"צ ללמוד את הר"ף כי ב"כ הרא"ש כבר מביא את דעת הר"ף), ואח"כ למד טור ב"י ואח"כ שו"ע ואם הי' זה ביו"ד כגון הל' מזוזה וס"ת למד ש"ך וט"ז וביאור הגר"א ופתחי תשובה, ובאו"ח כגון בהל' נט"י והל' ציצית ותפילין, למד כנ"ל הרא"ש ואח"כ טור ב"י ואח"כ שו"ע עם מ"א וט"ז, ובי' הגר"א, ומ"ב, ולא למד את השע"ת, כי אמר שהמ"ב מביא שאר דעות האחרונים.

שגער התלמיד באותו בעה"ב אבל לא הגיב, אחר איזה ימים בא התלמיד הנ"ל שהי' כהן לפני הרב ושאלו אם יכול לעשות ברכת כהנים בלדרמן, כי יש שם אחד מהמתפללים שיש לו קפידיא עליו. ושאל הרב למה יש לו קפידיא, והתבייש התלמיד לפרש ושתק, ושאל הרב שוב מה הי', וסיפר לו התלמיד שבמוצ"ש שהרב דיבר עם פלוני, ופלוני ענה כו"כ גערתי בו, ולכן הוא מקפיד עלי, אמר לו הרב: 'לך תפייסו', ושאל התלמיד את הרב: 'האם דינא הכי, והרי אם הוא הי' אומר כך לחזו"א וכי לא הי' צריך לגעור בו?', השיב הרב: 'החזו"א זה הי' משהו אחר, לך תפייסו!'.

'לא לסמוך עלי להלכה'

למרות שכל העולם סמכו על פסקיו בכל הענינים, וכ"ש בזרעים דהרב הוא מרא דשמעתא שלכאורה אין בדורנו מי שלמד זרעים בעיון כמותו וכל העוסקים בזרעים לומדים בד"א, מ"מ הרב בענותנותו הי' מיראי הוראה ובהקדמות של ספריו כתב שלא יסמכו עליו להלכה, גם בשונה הלכות וגם בדרך אמונה ובעוד ספרים.

ואמר ע"ז הגאון ר' יעקב פוזן שליט"א (ד' ישלה לו רפ"ש) שגם הש"ך כתב בהקדמתו שלא יסמכו עליו להלכה, ולא הועיל לו כי מוציאין ממון ע"פ הש"ך.

הרב לא חס על כבודו לצורך מצוה ומפורסמת התמונה שנוסע ברחובות העיר עם סוס ועגלה מלאה סכך ויושב ליד העגלון וכמדומה שראיתי תמונה שפ"א לא הי' מקום ליד העגלון וישב הרב על הסכך וכך נסע ברחובות קרי'.

כשהיו שואלים אותו דבר שהי' מקורו בספרי קבלה הי' אומר: 'כתוב בספרים', ולא רצה לומר מקורו, כדי שלא ידעו בקיאותו בספרי קבלה, וכשהי' לומד קבלה הי' סוגר הדלת עם בריח שלא יוכלו להכנס.

להלביש את המופת

כמה פעמים ראינו, איך שאברכים צעירים שעדיין לא זכו להיפקד, ביקשו מהרב ברכה לזש"ק, והרב השיב להם שיגדלו זקן, וכששאלוהו מקור לזה, השיב: 'ראיתי בספר 'הדרת פנים זקן' בשם איזה אדמו"ר, שילד אוהב למשוך את הזקן של אביו, כמובן, כונת הרב היתה, להלביש את המופת, על איזה מקור, כביכול לא פעל כלום בברכתו.

'אתה תתארס בכתובות'

בשנה הראשונה לאחר פטירת אביו מרן בעל הקה"י זצוקלה"ה, מסר הרב שיעור בירושלמי, לאחר גמר השנה, הפסיק הרב במסירת השיעור, והמשיך עם קבוצה קטנה ממש, עד לסיום לימוד הירושלמי כולו, ביום מן הימים, היה זה כאשר אחזו במסכת יבמות, אחד מן הלומדים נעשה חתן, הרב פנה אל תלמיד אחר באומרו, 'פלוני נעשה חתן ביבמות, אתה תהי' חתן בכתובות', והי' נראה דבר זה כעל מנת שתעלי לרקיע, כי לאותו בחור היתה עוד אחות מעליו, ומסכת כתובות בפתח, אך כאשר גזר הרב כך היה, במהירות פלאית, התארסה האחות, ומיד לאחריה אחיה המדובר, 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'!

ידוע לי באנשים שהרופאים אמרו שצריך לכרות להם את הרגל (מחמת נמק ר"ל), ואמר להם הרב שילמדו פרק כיצד הרגל ונתרפאו.

'תאמר לה שאם נגזר לכם ישועה יהי גם בלי הטיפול הזה'

באחד הימים, סיפר הרב, שהיה אברך שלא היו לו ילדים, ורצה לנסוע לחו"ל, כדי לעשות טיפול מסויים, ובא לבקש את ברכת הדרך מהרב, הרב השיב לו: 'ממני אתה בא לבקש ברכה לזה, והרי אני סבור שאסור לעשות את הטיפול הזה', אמר לו האברך: 'מה אעשה, הכל כבר מוכן ויש כרטיס טיסה', הרב אמר

היאך קיימו סעודת מלוה מלכה

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' (ט"ז כ"ה)

שאלה: במה קיימו ישראל במדבר את סעודת מלוה מלכה, הלא עומר מספיק לב' סעודות וכן מתבאר מהמ"ב (סי' רצ"א ס"ד סק"ט) שנשאר להם לסעודה שלישית רק ככר אחד

תשובה א': ממה שהיו תגרי גוים מוכרים להם⁷

תשובה ב': עי' רש"י שבת קי"ח א' [ד"ה אכליה בשבתא]⁸

תשובה ג': הככרות הספיקו והשביעו ונשאר למלוה מלכה⁹

מדוע לא ירד המן ביו"ט

וביום השביעי שבת לא יהיה בו (ט"ז כ"ו)

שאלה: איתא במכילתא (הובא ברש"י) דביו"ט לא ירד מן מעיו"ט לחם משנה, וצ"ב הא מותר ביו"ט טלטול לצורך ואמאי לא ירד ביו"ט מן תשובה: שלא לטרוח¹⁰

מהיכן היה קמח למנחות, לחה"פ ומצה

הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה (ט"ז ט"ו)

שאלה: מהיכן היה קמח למנחות וללחם הפנים ולמצה?

תשובה א': עי' חולין פ"ח ב' תוד"ה אלא, וכ"ה במדרש², ועי' שהש"ר פ"ד י"ג³

תשובה ב': עי' יומא ע"ה ב', מנחות מ"ה ב' תוד"ה קרבן⁴

אב רשע ובנו צדיק, היכן ירד להם המן

אישי לפי אכלו עומר לגלגלת וגו' לאשר באהלו תקחו (ט"ז ט"ו)

שאלה: מבואר שכל אחד לקח למשפחתו ויל"ע אם האב היה רשע והשפחה צדיקים היכן נמצא המן קרוב או רחוק

תשובה א': תלוי במי שהלך להביא, הרשעים שיצאו לא ראוהו⁵

תשובה ב': כל אחד כראוי לו [לכולם] קרוב ושלו רחוק⁶

1 בריטב"א קידושין (ל"ז ב' ד"ה אלמא) מבואר שא"א לצאת במן ידי חובת מצה, אמנם בנחל קדומים (פקודי כ"ה) הביא מהרב אפרים שהמן נעשה כנרעני חיטה מנובל בעינה שיש בה הרבה מים והוא משי"כ ודגן שמים נתן למו והיו מקריבים ממנו מנחות ולחם הפנים עכ"ה, ולפי"ז ה"ה שאפשר לצאת ידי חובת מצה ג"כ, וכאן השאלה לפי הריטב"א ה"ל והתוס' במנחות (מ"ה ב' ד"ה קרבן) שכתבו דא"א לצאת בזה ידי חובת מצה אלא מקראי קודש פסח (ח"ב סי' י"ב) ובמנחת אשר פר' בהעלותך (סי' כ"א סק"ג) ודגן שמים (סי' כ"ו פר' ראה) שדנו בדעתו אם אזיל רק למ"ד שהמן השתנה בטעמו ולא בממשו או אף למ"ד שהשתנה אף ממשו ובכ"ז לא יוצאים ידי חובה, ואם החסרון מצד שאינו מחמשת המינים או מחמת שאינו גידו"ק או שאינו בר חימוץ או דהוי מצה שאינה ראויה לשבעה

2 עי' במ"ר י"ט כ"ו, תחומא קדושים ז'

3 (יש דפוסים שהמדרש בהש"ר הוא פ"ד כ"ו) בה"ל איתא שהבאר העלתה כל מיני צמחים ואילנות ועי' חת"ס בהגהות לחולין שם שכתב לפרש התוס' שהבאר הצמיחה רק מאכל בהמה והוכיח זה מהגמ' ביומא ועוד, אבל במדרשים הנ"ל מבואר להדיא שהצמיח אף פירות ומאכל אדם, ולחת"ס י"ל כמו הת"י השני

4 אדיאת שם שנקנו מתגרי גוים כל מיני מאכל וכתבו התוס' במנחות שמהם לקחו קמח למנחות וללחם הפנים (וה"ה למצה)

5 באילת השחר כתב שכיון שעליו מוטל לפרנסם לכן החלק של בני ביתו היה רחוק עם חלקו, וכן כתב בדגן שמים (סי' ח) ונראה שאף הרב לא פליג בזה דגם הוא יסבור שעל האב מוטל לצאת וללקוט, ובמק"א כתב הרב שגם מי שהתבייש לא יכל לשלוח אחר במקומו שכל אחד יצא בעצמו וא"כ האבא יצא ומצא רחוק אמנם אם מחמת איזה סיבה לא יצא ויצא בנו הצדיק אין לו לסבול על כך מצא מיד ולכן כתב הרב תשלמי מי יצא להביא

6 להל"ל צריך לומר שגם בבית קרה התנס שאין אדם יכול ליטול מהמן השייך לבנו וכד' דאל"ה מה הועיל ששלו רחוק הא יטול ממה ששייך לבנו

7 עי' יומא ע"ה ב'

הרב זצ"ל בברכת המון

8 אדיאת בגמ' שם שמי שמקבל מהקופה יש לו מזון עד סעודה שלישית, והקשה רש"י שם מהא דאמרינן (שם ק"ט ב') לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, ות"י ה"מ למאן דאפשר

9 עי' אעלה בתמר (נמ"ל ל"ד) שכתב כע"ז, ועי' במנחת יהודה (נד' ש"ט) שהביא מרש"י שכתב שלערב חזרו לשאול למרע"ה אם ירד מן, והקשה למאי הוצרכו מן לערב הא אסור להותיר למחר, ות"י שגמרו כל המן בסעודה שלישית ובאו לשאול אם ירד מן למלוה מלכה ונעה להם משה שבת היום לה' ולא ירד מן, וכ"כ בצידה לדרך, ואפשר דלא פליגי על משי"כ הרב הכא ששיירו מהמן למלוה מלכה ד"ל שהם מיירי בשבת ראשונה שחשבו שירד במשך היום אבל משקבלו על עצמם להותיר למלוה מלכה נתן ה' ברכה ושבעו והותירו

10 כ"כ בכנה"ג (א"ח סי' תר"ח) הגהות הטור סק"ד שאפשר שביו"ט לא היה יורד משום שמחת י"ט שלא יהיו טרודים באסיפת המן אמנם י"ל בעצם מה שלא ירד המן בשבתות ויו"ט אם זה מחמת איסורי מלאכות או משום מעלת וקדושת היום, ולכא"ה מהמדרש ב"ר (י"א ב' ע"י ברש"י בראשית ב' ג') ויברך ויקדש שקדשו במן שלא ירד בו משמע שזה מצד מעלת קדושת היום ולא מחמת איסור מלאכה ואפשר שבשבת אה"נ לא ירד מן מצד מעלתו ואפילו בלא טעם איסורי מלאכה, אמנם ביו"ט שקדושתו פחותה נצרכים לטעמים אחרים למה לא ירד בו אמנם מהתוס' (ביצה ב' ב' ד"ה והיה) שהקשו מהמדרש הנ"ל שמשמע שרק בשבת לא ירד על המדרשים שנקטו שלא ירד מן ביו"ט ובה"כ מבואר שהבינו שחד טעמא לכוליהו ועי' פני יהושע (ביצה ב' ע"ה) שכתב דלמדרש שלא ירד מן ביו"ט הטעם משום איסור הכנה, וכן כתב בש"ת חת"ס (א"ח סי' קמ"ט)

מילה בסלע

כל הזהיר בכרכת המזון מזונותיו מצויין לו

כתב בספר החינוך מצוה ת"ל: 'כך מקובל אני מרבתי שכל הזהיר בכרכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו ומקור לכך כתב הרב שיש בדברי חז"ל אוכלי עמי אכלו לחם זה ישראל שהיו מברבין להקב"ה על הלחם ולכך אכלו לחם ילקוט תהלים רמז תש"ע ועי' בעלי התוספות ריש פ' וירא שכתבו והיה ברכה לשון צווי שציווהו שכל מקום שיילך שילמד בני אדם להכיר בוראם ולברכו וכן עשה וכו' והם לא הכירוהו ולכן ויהי רעב בארץ.

שמות הזכרים בהגרות 'שיח התורה'

מתפרסמים מידי שבוע
בעמדות נדרים פלוס'

← ניתן לקבל את הזכיות בבית מרן זצוק"ל →

תשובות הרב זצוק"ל על פרשיות השבוע - עשרת המכות

זמן שימושה של כל מכה

ש. פרק ז' פסוק כ"ה, וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את הלאו, פרש"י שהיתה המכה משמשת רביע חודש, ושלאחר חלקים ה' מעיד ומתרה בהם. ובמדרש רבה (ט, י"ב) איתא דה"ה כל המכות היו משמשות שבעה ימים. וצ"ב הא מכת דבר לא היתה אלא יום אחד בלבד, כדכתיב ויהי ממחרת וימת כל מקנה מצרים, וכן מכת חושך מפורש דלא היתה אלא ששה ימים, ומכת בכורות ודאי דלא היתה אלא רגע אחד בחצות הלילה.

ת. מכת דבר נהגה ז' ימים שאם קנו עוד בהמה מהחוף מתו מיד כל ז' ימים, ומכת חשך התחיל מבע"י ומקצת היום ככולו, ומכת בכורות קברום ז' ימים.¹

מכת צפרדע

ש. פרק ז' פסוק כ"ה, ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך. ובפסחים דף ג' ע"ב איתא עוד זו דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש [שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהם - רש"י] נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצוין על קדושת השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור הוא אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצוין על קדושת השם על אחת כמה וכמה. וצ"ב למה הוצרכו ללמוד ק"ו מצפרדעים, והלא היו יכולים ללמוד מהנהגת אברהם, שאף שלא נצטוו מסר עצמו לכבשן האש על קדושת ה'.
ת. אפי' לא יכלו להשתמט ולא לבוא לשם כדאי בגמ', וזה אמרו מצפרדעים שכל א' יכלה להשתמט וללכת למק"א (כן שמענו בשם גדול א').²

מכת כינים

ש. פרק ח' פסוק י"ב, אמר אל אהרן וגו'. ופרש"י דלא ה' העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול. וצ"ע הלא לבסוף לא הועיל לו העפר כלום שהרי הלשינו עליו דתן ואבירם שהרג את המצרי, וא"כ למעשה לא קיבל שום טובה מהעפר.

ת. הועיל לפי שעה³.

ש. פרק ח' פסוק י"ג, ותהי הכנם באדם ובבהמה. צ"ב וכי איכפת למצרים מצער בהמותיהם מאחר שלא מתו ולא ניזוקו מזה.

ת. א"כ ירכבו על בהמותיהם ויברחו מהכנים⁴.

ש. פרק ח' פסוק י"ד ויעשו כן החרטומים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו. פרש"י ולא יכלו, לפי שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה. וקשה דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז קפ"ב) ו"ד מיני כנים הביא עליהם, קטנה שבהם כביצה של תרנגולת כו'. ומבואר בזה שלא היו במכת כנים שעשה הקב"ה, כנים פחותים מכשעורה.

ת. המין הוא פחות מכשעורה ואין להם שליטה על כל המין⁵.

מכת ערוב

ש. פרק ח' פסוק י"ז, כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב. ופרש"י את הערב, כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא, והיו משחיתים בהם. עכ"ל. ויל"ע למה נקראת מכת ערוב ע"ש הערוב, הא לכא' זהו דבר צדדי, ורק פרט ותיאור, ואין זה מפרש את עצם המכה, ולכא' ה' ראוי לקרוא למכה זו משלחת חיות וכי"ב, וכמו שאר ט' מכות שכולם מפרשים את עצם המכה.

ת. כי כשחיה באה אפשר לזהר ממנה, משא"כ כשבאו כל המינים יחד⁶.

מכת דבר

ש. פרק ט' פסוק ג', הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה. ומבואר דלבהמות שהיו בבית לא ה' מכת דבר, וצ"ב דא"כ למה לא הזהיר את פרעה להכניס בהמותיו הביתה כמו במכת ברד.

ת. אדרבה רצה שימותו כי זה ה' עיקר המכה, משא"כ בברד עיקר המכה ה' הברד⁷.

מכת שחין

ש. פרק ט' פסוק ח', קחו לכם מלא חפניכם פיה כבשן וגו'. יש לדקדק מהו לכם, האם ר"ל שיהי הפיח כבשן שייך להם, וכמו שמצינו בד' מינים ביום הראשון של סוכות דכתיב ולקחתם לכם, וילפ'י

מכת ברד

ש. פרק ט' פסוק י"ד, כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך. צ"ב מה נשתנה מכה זו שנאמר בה "אל לבך" יותר מבשאר מכות.

ת. מפני הרעש שהי'⁸.

ש. פרק ט' פסוק כ"ז, וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן וגו'. צ"ב איך יצאו השליחים בחוף בזמן מכת ברד ולא מתו.

ת. הוא שלח ישראל שהיו אצלו⁹.

ש. פרק ט' פסוק ל"ג, ויחדלו הקולות והברד ומטר לא ניתך ארצה. ובפסוק י' כתיב וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויוסף לחטוא. וצ"ב למה בשעת מעשה כתיב קולות ואח"כ הברד ואח"כ המטר, ובפרעה כתיב מטר ברד קולות.

ת. כי הקולות לא היו כל הזמן רצופין ולא הרגיש מיד¹⁰.

מכת חושך

ש. פרק י' פסוק כ"ב, והי חושך אפלה שלשת ימים. ופרש"י ו"ל ולמה הביא עליהם חושך וכו' ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלים מהם, והיו אומרים אין בידינו כלים, אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא, עכ"ל. ומבואר דלא רצו המצרים ליתן מעצמם. וצ"ע דברש"י לקמן (פרק י"ב פסוק ל"ו) דכתיב וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום, פרש"י ו"ל אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד, טול שנים ולך, עכ"ל. הרי שרצו המצרים ליתן להם.

ת. יש מצרים שאמרו שאין להם והוכיח ישראל שראו, ואז ניתן חינם¹² ונתנו¹³.

ש. פרק י' פסוק כ"ב, והי חשך אפלה שלשת ימים וגו', ופרש"י ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו, עכ"ל. למה לא מתו דתן ואבירם בג' ימי החושך.

ת. בזכות שהיו שוטרים, והוכו עבור ישראל¹⁴.

1 בשאלה זו עמד ג"כ הרדב"ז בשו"ת (ח"ב תתי"ו) והובא בספר פרדס יוסף כאן, ותיקן באופן אחר עיי"ש.

2 מה שכתב הרב שליט"א שכלו חנניה מישאל ועזריה להשתמט כדאי בגמ', כוונתו להגמ' בסנהדרין דף צ"ג א'. אמנם עיקר תשובת הרב שליט"א לכא' איש רק לפי תירוץ השני שבתוס' בפסחים ג' ג' ד"ה מה ראו, עיי"ש. עוד צ"ב מנ"ל לתודוס איש רומי שכן ה' שלא נצטוו הצפרדעים בפירוש מי מהם יכנס לתנור.

3 ר"ל דגם על מה שהעניף הועיל באותו יום למשה שלא ידעו שהרג את המצרי, סני בה להכרת טובה.

4 ר"ל דאי לא היו כנים בבהמות היה המצרים רוכבים על בהמותיהם ובורחים מהכנים (ולכא' י"ל עוד דהא דענישו הבהמות משום שהיו עובדים להם וכשהקב"ה נפרע מאומת, נפרע מאלהיה. וכמו שפי' רש"י לקמן י"א ר) במכת בכורות, אמנם לפ"ז ה' לו לרש"י לפרש כן גם במכת כנים. וצ"ב.

5 כוונת הרב שליט"א, בדמין שיש בו גם בריות פחות מכשעורה, כבר אין להם שליטה על כל אותו המין. ולכן אף שבמכת כנים גופא לא באו אותן כנים שהם פחות מכשעורה, אבל מאחר שבאו כנים כאלו שיש בימין פחות מכשעורה. לא יכלו החרטומים לעשות גם אותן שהם יותר משעורה. ובספר טעמא דקרא כתב הרב שליט"א ששאל בשאלה זו, וע"ש שתיקן באופן אחר.

6 ר"ל ששם ערובו כמבטא את עצמו ועיקר המכה, דע"י שבאו תערובת של מיני חיות לא ה' אפשר לזהר מהם, כי כל חיה יש לה אופן מסוים איך שהיא מזיקה את האדם, ואם ימצא תחבולה שמועילה לו ליצול מחיה זו, לא תועיל להאחרות, ובעיקר שאלה זו כבר עמד בה בספר באר יוסף (להגרי"צ סלנט זצ"ל) וע"ש בדברי הפלאים. ועיין עוד בספר אמרות משה על התורה (משנת השע"ח) עוד דברים בענין זה.

7 ענין דברי הרב שליט"א כתב הרמב"ן (ט, י"ט) ו"ל והיתה העצה הזאת בחמלת ה', כי מכת הברד לא שלחו רק להשחית יבול הארץ ולא על האדם, על כן יורה חטאים בדרך להצילם ממנה. עכ"ל.

8 בספר מושב זקנים לבינוי ה'תוס' עמד בשאלה זו וכתב ו"ל קשה למה אמר במכת שחין קחו לכם, מה שלא עשה בשום מכה. ג"ל כי שאר מכות היו בעולם, ולא הוצרך כי אם להביאם למצרים. אבל שחין שלמה לא ה' בעולם, כי לא רצה ליקח שחין אחרים שנגזר עליהם וליטנם לאלה. עכ"ל.

9 לכא' כוונת הרב שליט"א כמו שכתב כאן בספר צידה לדרך עפ"י הגמ' בברכות דף נ"ט ע"א שלא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב, וכין שהיתה מכה זו עם קולות שהם הרעמים, וגם פרעה נבהל מזה מאד דכתיב להלן פסוק

כ"ח העתירה אל ה' רוב מהיות קולות אלקים, לכן נאמר כאן אל לבך. ועיין עוד בחזקוני מה שביאר בזה.

10 בספר טעמא דקרא עמד הרב שליט"א על הא דבכל המכות כתיב ויקרא למשה ולאחרן חוץ ממכת ברד דכתיב וישלח פרעה, משום שבכל המכות קרא להם ע"י עבדיו, ויד עבד כיד רבו, ולכן כתיב וירא, אבל בברד ששום מצרי לא ה' יכול לצאת החוצה, ה' מוכרח לשלוח ע"י ישראל שהיו אצלו, ולכן כתיב וישלח.

11 בפירוש הטור על התורה כתב ו"ל וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות, ובפסוק שלפניו כתיב בהיפך ויחדלו הקולות והברד ומטר לא ניתך ארצה. לפי שמשם בקול תפלתו חדלו הקולות, ובפרוש כפיו חדל המטר והברד, אבל פרעה ראה תחילה הפסק המטר והברד ואח"כ ידע בקולות עכ"ל. ולא ביאר הטור למה באמת ראה פרעה תחילה הפסק המטר והברד, ובדברי הרב שליט"א נתבאר שזה משום שהקולות לא היו רצופין (אמנם בדברי הטור וגם בדברי הרב שליט"א לא נתבאר

למה הקדים בתחילה מטר לפני ברד ואח"כ הקדים ברד לפני מטר וצ"ב).

12 חינם. מלשון "חן", שניתן חן ישראל בעיני המצרים.

13 כוונת הרב שליט"א דלא ה' הנס של נתינת החן בכלום שיה, דיש מהם דבחיילי כשביקשו לא רצו לתת, דחששו שמא י' יחזירו להם מה ששאלו. אבל כשנודע להם שראו ישראל את כליהם בימי החושך והבינו שהיו יכולים לטיול

וילא נתן, קבלו בזה חן בעיניהם וסמכו עליהם שיחזירו [וכן מבואר במכילתא ו"ל רבי יוסי הלגלי אמר האמינו בהם שהיו אומרים ומה באפלה לא עשו, עכשיו חן נחשדו עכ"ל] ואז נתנו יותר ממה שביקשו להם. והיו עוד סוג שמתחילה ה' לישראל חן רב

בעיניהם, נתנו יותר ממה שביקשו.

14 בסוף פרשת שמות מבואר שהוכו השוטרים. ועיין מדרש רבה שמות (ה כ) דמשמע שדתן ואבירם היו מן השוטרים. וכן תירץ בחידושי מהר"ל דיסקין על התורה. אמנם בתוס' השלם כתב ו"ל פרש"י שאז מתו כל פושעי ישראל, וא"ת והלא דתן ואבירם לא מתו ו"ל דחכי קאמר כל שאין מאמינים ביציאת מצרים מתו, ודתן ואבירם לא מתו כי היו מאמינים ביציאת מצרים, עכ"ל. (אמנם העיר דבלישון רש"י לגירסא שלפניו כתב "ולא היו רוצים לצאת" ומבואר דכל אלו שלא רצו לצאת מתו

במכת חושך, ואין לומר דתן ואבירם אף שהיו רשעים מ"מ רצו לצאת, דבתנאים יונתן להלן (פרק י"ד פסוק כ) כתב ו"ל ויומר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתיתיון במצרים עכ"ל ומבואר מדבריו שדתן ואבירם לא רצו לצאת ממצרים, ולפ"ז יקשה

למה לא מתו במכת חושך).

הוראות והנהגות מרן החזו"א זללה"ה כפי שגרסו בכתבי הרב זצוק"ל

- [ז] מי שמצא אחר ברהמ"ז שיירי אוכל בין שינוי יכול לבולען בלא ברכה (מפני שבטל מאוכל, ר' זרח שפירא נ"י וע"י חולין ק"ג א')
- [ח] כמדומה שלא ה"י אומר ברוך הוא וברוך שמו כשהוא מזמן (כד' הגר"א במ"ב סי' קצ"ב סק"ד)
- [ט] בחור ישיבה שאל כשגמר לאכל בישיבה ורוצה לילך ללמוד אם חייב להמתין לעשרה בשביל ברכת זימון והשיב שיהא בדעתו בשעת נט"י שלא להצטרף עמהן רק עם ג' ולזמן בג' ושאל א"כ גם עם ג' יכול לבטל ע"י עצה זו והשיב זימון בג' אין כדאי לבטל (וע"י במ"ב סי' קצ"ג סק"ט ובש"צ אות י"ז)
- [טו] אכל והקיא אע"ג שנראה לו שהקיא הכל מברך ברהמ"ז (ר' יעקב אדלשטיין נ"י בשם מרן דלא כשע"ת סי' ר"ח ס"א)
- [טז] אמרו בשמו שהכיפה הגבוהה וזקופה על ראשו הוי ככובע ומותר לברך עם זה ברהמ"ז (עי' מ"ב סי' קפ"ג סק"א)

קונטרס הזכרונות - ענייני ברכת המזון וברכה אחרונה

- [א] העידו שאפ"י סכין עם מכסה הנסגר כסה בשעת ברהמ"ז (וע"י סי' ק"פ ס"ה)
- [ב] ברהמ"ז צריך כוונה כמו ש"ע (וע"י שו"ע סי' קפ"ג ס"ח)
- [ג] נוסחתו בברהמ"ז, בונה ירושלים, בלי ברחמינו, (רמ"ג וכד' הגר"א במעש"ר סי' פ"ז וע"י במ"ב סי' קפ"ח סק"א)
- [ד] שמעתי שהורה למעשה דמותר לענות באמצע ברהמ"ז קדושה וקדיש כדין באמצע ברכות ק"ש (וכמו דמצדד בספרו חזו"א או"ח סי' כ"ח סק"ג)
- [ה] פ"א ביקש שיוציאוהו בברהמ"ז (כנראה ה"י לו איזה ספק)
- [ו] אמרתי לו שרב א' הורה שהאוכל בער"ח ביה"ש א"צ לומר יעו"י בברהמ"ז ובמוציא ר"ח ביה"ש צ"ל דאוקי אחזקת יום ואמר שלא טוב הורה דל"ש בזה חזקה (וע"י בה"ל בסי' שמ"ב ד"ה בין)

תגיד ליעקב

מכתבי מרן רבנו הקהלות יעקב זללה"ה בעניני פרנסה

... ואמנם אם כל כוונת לימודו הוא בשביל פרנסה בלבד ולא לשם מצוה ח"ו כלל כמעט שאין לו זכות של מרביץ תורה אבל אם כוונתו ג"כ לשם מצוה וכש"כ מע"כ שיכול לבחור בפרנסה אחרת שאולי מרוויחים מזה יותר ובוחר בפרנסה זו בשביל שיקיים בזה מצות ת"ת ודאי דינו כמו עומק בתורה לשמה ושכרו הרבה מאוד וכמבואר במ"ב סי' ל"ח סעיף ח' בביאור הלכה ד"ה הם ותגריהם.

לענ"ד כבודו מחוייב ע"פ דין ללמוד אחר החתונה שכל ההיתר להפסיק מלימודו הוא מחמת הכרח הפרנסה אבל מכיון שכ' כותב שהוא ר"מ בישיבה הלא כ"ז הוא פרנסה וכש"כ שהכולל ג"כ מסייע וכל שאינו מוכרח בשביל פרנסתו ודאי איסור גמור וחמור הוא להפסיק ממשנתו.

קריינא דאיגרתא א' ל"ו

...ואודות פרנסתם אין לדאוג כלל כי השי"ת זן ומפרנס ורק אחר הנשואין יראה לחפש איזו פרנסה לצאצאיו וכך נהגו בכל דורות שעברו ותורתם נתקיימה בידם.

קריינא דאיגרתא א' ס"ו

קריינא דאיגרתא א' קכ"ו

המשך מעמוד 1

תורת שיח

ענייני המן

לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגלגלת. במנחות ל"ז ב' מבואר דכל היכא דכתיב לגלגלת מי שיש לו ב' ראשים מקבל כפול, וא"כ כאן שהי' אוכל כפול וקבל מן המן כפול, ומוכח דאכילה נשבע לפי הנאת גרונו ולא לפי הנאת מעיו דהא חד מעי אית לי, וכן מוכח בחולין ק"ג ב' דמסיק לענין מאכלות אסורות דבתר הנאת גרונו אזלי ולא בתר הנאת מעיו, ויל"ע דבכתובות ק"ג א' אמרה חד כריסא אית לה תרי כריסתא לית לה, והול"ל חד גרונא אית לה ולא תרי, שהרי אין תלוי במעיו אלא בגרונו וצ"ע.

טעמא דקרא בשלח

גדרי תכונת המן ושעמו

הוא הלחם אשר נתן ה'. בברכות מ"ח ב' מבואר שהיו מברכין אחריו ברהמ"ז והיינו משום שהיו לו תכונות של לחם והי' מזין כלחם וקבעו עליו הסעודה ולהכי קרי לי לחם. ויל"ע אם זה דוקא כשנתכוונו לטעם לחם (שהרי ה"י המן משתנה לכל הטעמים שכוונו) ואז ה"י לו כל תכונת לחם, אבל אם כיוונו לטעם פירות ה"י לו תכונת פירות, ולא היו צריכים לברך אחריו ברהמ"ז כי אז לא ה"י מזין כפת, א"ד תמיד ה"י מזין כפת רק הנ"מ לענין הטעם איזה טעם הרגישו בו. ויש להביא רא"י ממש"כ רש"י בפ' בהעלתך (והוא מספרי) שהמן ה"י משתנה לכל הטעמים חוץ מה' מינים הקשואין והאבטיחים כו' מפני שקשה למניקות ואם נימא שהתכונה לא נשתנה והי' לו תמיד תכונת לחם רק בטעם הרגישו טעם אחר א"כ למה ה"י קשה למניקות (ודוחק לומר דהרגשת טעם לבד מוזיק למניקות) וע"י יומא ע"ה א' ולכן נראה דכל מין שחשבו ה"י לו תכונת מין ההוא ולכן לא

נתלוננו אלא על הרא"י בלתי אל המן עיינו, ובזה י"ל קושיית מרן החזו"א או"ח סי' כ"ח סק"ד אין ברכו על המן ברהמ"ז הא נבלע באיברים והו"ל כנתעכל מיד די"ל דבאמת ה"י לו כל תכונת לחם ולא נבלע מיד באיברים עד שיעור עיכול ואז נבלע באיברים ולכן יכלו שפיר לברך עליו

טעמא דקרא שם

... וכן יש להסתפק על חרוב דרשב"י בשבת ל"ג ב שנהפך כל ע"ש לתמר (עי' בירו' שביעית פ"ט ה"א ומ"ש שם בביאור והוא ממדרש תלפיות ערך חרוב בשם מהר"ם גלנטי) אם היו מברכין עליו בפה"ע כיון שהעץ יצא בנס וצ"ע. וחטים שירדו בעבים (מנחות ס"ט ב') פירשו התוס' שם שהי' ע"י נס. ובס' חסידים החדש סי' תתת"מ כתב דעל המן ה"י מברכין המוציא לחם מן השמים, ושמא גם על זה היו מברכין כן.

טעמא דקרא קרח

הרב זצ"ל באמירת פרשת המן ביום שלישי בשלח

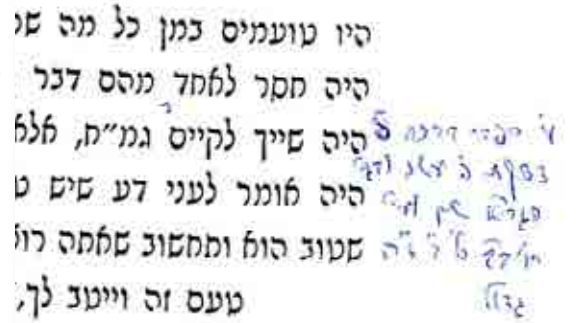

שביבים ופנינים שכתם הרב בגליונותיו בענייני המן

גליונות לספר 'דגן שמים' להגר"א פאלי שליט"א

בחדושי הרי"ם עה"ת הקשה כיון שהיו טועמים במן כל מה שרוצים ולא היה חסר לאחד מהם דבר וא"כ איך היה שייך לקיים גמ"ח במדבר*, ותירץ שהעשיר היה אומר לעני דע שיש טעם פלוני שטוב הוא ותחשוב שאתה רוצה להרגיש טעם זה וייטב לך, ויש להעיר דלכאורה כל הקושיא היא איך קיימו צדקה דחסד ודאי שייך לעזור בגופו בהרבה ענינים, ורק צדקה בממונו קשה דלא שייך, וא"כ התיירוץ לא אתי שפיר דלומר לחברו איזה טעם זהו בכלל חסד ולא צדקה, ועיין. אמנם בעיקר קושייתו יש ליישב באופן שאחד לא לקט מן ואז היה צדקה כפשוטה לתת לו מן לאכול, וכמו שכתב הרב בחיי

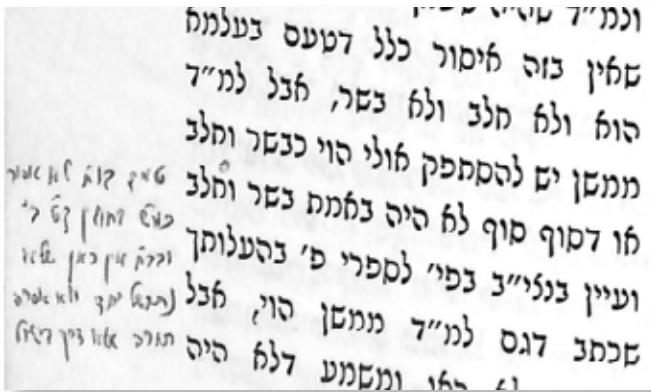
* עי' בספרי ברכה פ' צדקת ה' עשה ובגין הגר"א שם ועי' תוס' ב"ב ט' ב' ד"ה גדול

בעיקר הנידון אם החושב טעם איסור במן עובר איסור או לא לכאורה היה נראה דזה תלוי בפלוגתא (יומא ע"ה א') אם טעם כל המינים טעמו ולא ממשן או גם ממשן דלמ"ד דהיה טעם בעלמא א"כ אין בזה איסור וכמש"כ החיד"א (פתח עניים, חולין) מהא דילתא בחולין (ק"ט ב') שמותר לטעום טעם איסורים כיון דאליבא דאמת מילתא דהתירא הוא, אבל למ"ד דגם ממשן היה במן א"כ נהפך ממשן לדבר שחושב עליו וא"כ כשחושב לדבר איסור יש כאן ממשות של דבר האסור ועובר באכילתו איסור, וכן נקט בגליוני הש"ס ביומא ע"ה א' דלמ"ד ממשן היה עובר איסור אם חשב לדבר האסור.

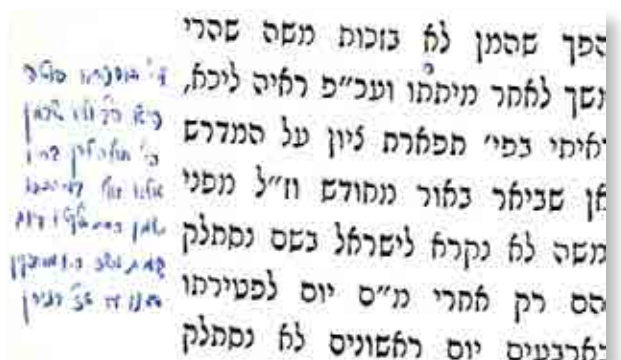
ונידון זה הוא לאו דוקא לענין איסור, אלא נוגע לכמה וכמה דינים כמו בן סורר שחשב טעם בשר ואכלו אם מתחייב עליו, וכן לענין חובת מצה האם באכילת המן היה שייך לצאת בזה, ודעת הגליוני הש"ס דתלוי אי הוה טעמן בלבד אינו יוצא ולמ"ד ממשן יוצא בזה.

וכעין זה יש לדון לענין הבאר שהיו טועמין בו טעם כל המשקין כמבואר במכילתא פרשת יתרו בפסוק ויחד יתרו, ויש לעיין אם היה מקבל ממש דין כמו משקה שחישב עליו ונ"מ לענין בן סורר שצריך לשתות יין ואם שתה וחשב שיהיה יין אם נעשה בן סורר, או לענין חשב לטעום טעם בשר אם היה איסור לחשוב באותו זמן גם טעם חלב משום איסור בשר בחלב או דזה לא היה בשר וחלב ממש, ולמ"ד טעמן ולא ממשן מסתברא שמותר ולמ"ד ממשן יש לעיין בזה* (ועי' גליוני הש"ס ברכות מ"ח)

* טעם בו"ח לא אסור כמ"ש בחולין ק"ט ב' ובב"ח אין כאן שלא נתבשל יחד ולא אסרה תורה אלא דרך בישול

במדרש רבה (ריש במדבר) איתא: 'זש"ה הדור אתם ראו דבר ה' המדבר הייתי לישראל וגו', ופסוק זה נאמר כשהוציא ירמיהו את צנצנת המן והוכיח לישראל ואמר המדבר הייתי לישראל כלום נדמה לישראל שהולכים במדבר כשהלכו בו שהורדתי להם לחם דבר יום ביומו (לשון רש"י שם), ועל זה המדרש מאריך כאן בטובות שעשה עמהם הקב"ה במדבר, ובתוך הדברים מזכיר המדרש דמלך ב"ו שיש לו מדינה והוא משלח בני אדם גדולים לתוכה שיהיו עושים משפטיהם מי צריך להיות זקוק למזונותיהם לא בני מדינה, אבל הקב"ה לא עשה כן אלא שלח למשה ואהרן ומרים ואעפ"כ בזכותן היו מתנהגין המן בזכות משה תדע לך שכיון שנסתלק משה וישבת המן ממחרת, וכו'. והנה עיקר דבר זה מבואר גם בתענית ט' א' דמן בזכות משה וכשמת משה פסק ירידת המן, ובס' ב' כתבנו דאע"פ שנסתפקו ממן שבכליהם ארבעים יום מ"מ ירדת המן הופסקה, ומה שנסתפקו זה היה זכות נוספת יעו"ש, אמנם כאן במדרש קשה טובא דהביא קרא דוישבת המן ממחרת והנה פסוק זה הוא ביהושע וקאי על ט"ז ניסן שהקריבו עמר ולמחר פסק המן מכליהם וא"כ מה שייכות יש בזה למיתת משה ואדרבא יש בזה משמעות בהפך שהמן לא בזכות משה שהרי נמשך לאחר מיתתו ועכ"פ ראייה ליכא, וצ"ע.

* עי' תוספתא סוטה פ"א ה"ב ולא שהמן היה תלוה להן בחייו אלא אף במיתתו שמן המן שלקטו ביום שמת משה היו מסתפקין ממנו עד ט"ז בניסן

רשימות תלמידים בענייני פרנסה

• פוט בעלי תשובה חפרו בתשובה לפני ששנים. מאכ
יש להם בעיות קשות בפרנסה, ושאלו האם להוסיף
ס. אמר הרב: 'שם מוסיפים, רק כשיש סכנה'.

• בדבר אברך שקנה כרטיס פיס להשתדלות לפרנסה
אמר הרב: 'הניח מעותיו על קרן הצבי, העיקר
להתפלל'.

• פעם שבא לחרב אינסטלאור הביתה לתקן, לאחר
שתיקן, הרב מיז יצא אליו ואמר לו 'ביומו תתן שכרו'
ושיעם לו מיז. אח"כ הוסיף לו הרב: 'אלאל אותך
משהו, איך אתה מתפלל בימים נוראים על פרנסה,
וכי אתה מבקש שיהיה סתימות ותקלות אצל כולם?',
הלה שתק, אמר לו הרב: 'אציג לך כיצד תתפלל,
התפילה שלך צריכה להיות כך, שמי שנאמר עליו צער
ויסורים, שפה לא יהיה באוף או ברוחניות, אלאל יעק
רק על פיזוף בצניור, וכך כולם ירויחו, הם ירויחו שלא
ינפקו ביאפס, ואתה תרויח את פרנסתך'.

• תלמיז חכם התלונן על בעיות בפרנסה. אמר הרב:
'הלאל כתוב בחפ"ל (ע"י כע"כ בתנא דבי אליהו רבא,
פרק כ"א) משחרר ביהמ"ק נאמר על ת"ח שילמדו
תורה מתוך הדחק'.

• כמה אנשים שאלו ובקשו עצה לפרנסה, אמר להם
הרב: 'לקבוע עיתים לתורה, ומה ברכה לפרנסה, כמו
שכתוב במסכת אבות (פרק ט' משנה ה') 'כל המקבל
על עצמו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול
דרך ארץ'.

• אחז ביקש מהרב ברכה על

פרנסה בשפע ולעוד ענינים,
ורוצה לקבל דבר על עצמו, ושאל
מה לקבל?, שאלו הרב: 'מה אתה
לומד?', והלה השיב שלומד מסכת בבא
קמא, אמר לו הרב: 'תלמד חזי שעה ביום
קדשים, החפל חיים היה מייצל כן' [הרב הסביר
בהפחדנות את הטעם שפה דבר שלא למדו עדין].

• אחז שאל עצה לפרנסה, השיב הרב, ההשתדלות
הכי טובה היא 'תשב ותלמד'.

• אחז בא לחרב שחושש שלא יהיה לו לפרנסת ילדיו
שיוולדו לו בעתיד, אמר הרב הרי אמרו חפ"ל 'מאן
דיהיב בני יהיב מכוני' [א"ה. ע"י תענית ח' ב'].

• הרב היה רציף לומר: 'אם נאמר על אדם פרנסה, הוא
ימכור נוצות ויתעשר, ואם לא נאמר אפילו אם ימכור
מטיילי פה, יהיה עני'.

• יהודי ביקש סכולה לפרנסה, אמר לו הרב: 'הסכולה
הכי טובה פה להתפלל, ומה מועיל יותר מהכל'.

• עוד היה אמר הרב כסכולה לפרנסה: 'ללמוד שו"ע
הלכות מקח וממכר'.

• כתב בספר 'תפילה ורפואה' (לרב ד"ר משולם הרב
שליט"א), בשם הרב: 'סכולה למי שפרנסתו קשה,
אמר הרב, שיקבע וילמד משניות סדר פרעים במן
שיכול, לכל הפחות חזי שעה בכל יום' [א"ה. ראה
שבת ל"א א' אוננות פה סדר פרעים' ובתוד"ה אוננות
וכו' עס]

שיח היראה

מתוך ספר "אורחות יושר" להרב זצוק"ל

מקנאה כנ"ל וכ"כ בבה"ל ר"ס תקכ"ט ע"ש שהאריך ואשרי מי שמכלכל
דבריו במשפט ואינו מתפתה מפיתוי הנשים ואינו מוציא רק כפי היכולת
ואינו הולך אחר המוד"ה הארורה שזה בא מגוים ויושבי קרנות ובעוה"ר
הרבה משלנו ג"כ נתפסים בזה ואשרי מי שענינו בראשו.

ויש לברוח מחובות כבורח מן האש כמש"כ מרן בקובץ אגרות (ח"א סי' כ')
ליזהר מאוד שלא ללוות כסף משום אדם, ושם (ח"ב סי' י"ב) לפלא בעיני שהנך
מחזיק במדת הפזיזות כ"כ שבשביל יום א' כבר הוכרחת לבטל ולפרוץ
בגדר לשלוח יד בהלוואות המשחית את אצילות הנפש וגורם בושא לעצמך
ולאחרים מוטב לנהוג בדרכה של תורה יום או יומים ולקיים כל המרעיב
עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה כו' ע"ש ועי' בס' שם עולם להרב בעל
החפץ חיים זצ"ל בקונטרס נפוצות ישראל פ"ו שהאריך בזה ע"ש כל דבריו
הנחמדים.

ארחות יושר ערך קנאה, וע"ש בריש דבריו

'... והנה בחולין (פ"ד ב) אמרו מאי דכתיב טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו
במשפט לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה
שיש לו ופירש"י טוב המכלכל דבריו במשפט לפי היכולת הוא עומד על
צרכיו ולא בכל תאות לבו עכ"ל וז"ל הרמב"ם פ"ה מדעות ה"י ת"ח מכלכל
דבריו במשפט אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו ולא
טריח על עצמו יותר מדאי עכ"ל.

ויש הרבה אנשים בדורנו בעוה"ר שחיים בלי חשבון וכל מה שרואים אצל
אחרים מוכרח להיות גם אצלם (ואמרו בשם החתם סופר מש"כ מתוקה שנת העובד אם
מעט ואם הרבה יאכל רק השבע לעשיר ר"ל מה שיש לעשיר שבע זה אינו מניח לו לעני לישון זה
מה שאיכפת לו) ועי"ז נכנסין לחובות בלי חשבון עד שבסוף נתקעים באלפי
חובות ונאלצים למכור את ביתם או לנסוע לחו"ל וכו' ויש מהם שסופם רע
ומר כידוע ר"ל וכו"ז בא ע"י שלא כלכלו את ביתם במשפט ההוצאה ע"פ
ההכנסה ולא יותר ובדרך כלל זה נגרם ע"י הנשים שדעתן קלה וכל מה
שרואים אצל אחרים רוצים והבעל אין יכול לעמוד בהלחץ כו' והכל בא

ליקוטי בתר ליקוטי מדברי הרב זצוק"ל בענייני לימוד הירושלמי

לדגל תחילת לימוד סדר מועד, בשיעור הירושלמי הנמסר מידי יום לטובת נשמתו הטהורה של הרב זיע"א, ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א, הבאנו מדברי הרב זצ"ל בענין חובת לימוד הירושלמי, צורת הלימוד, מפרשי ועוד, בתוספת מימרות מן הירושלמי שהיו שגורים על לשונו

ש"רוב התוספתא ישנו בירושלמי.

לימוד הירושלמי

לימוד הירושלמי היה חשוב מאוד אצל הרב זצ"ל, והיה לומד הירושלמי בכל סדרי לימודיו, במקביל לבבלי. סדר הלימוד היה, שכאשר היה מגיע למשנה בבלי, גומר כנגד זה את ההלכה גם בירושלמי, ותמיד כך זה היה. אלא הימים הקשים היו כשלמד זרעים, הוא היה לומד משניות זרעים [בדפוס עם הר"ש] וכנגדם היה צריך להספיק כמעט בכל יום מסכת שלימה, במשך שבוע ימים, זה היה השבוע הכי קשה, הרב כמעט ולא היה מקבל קהל, והיה מאוד לחוץ על החובות האלו, כי בזרעים אין בבלי, הרב התבטא פעם: 'סדר קדשים זה יותר קל בסדר החובות, כי אין ירושלמי.'

לימוד ירושלמי - חלק מהלימוד כמו בבלי

כאשר הרב היה מייעץ לבחורים ללמוד קידושין כזיווג או כיצד הרגל כרפואה לרגליים או שביעית כסגולה לכל ענין, היו אומרים האנשים סיימו ולא נושעו, פעמים שהרב היה שואל: 'ירושלמי כבר למדת? תלמד גם ירושלמי, ואם השואל לא היה מרוצה הרב היה מוסיף 'תלמד גם תוספתא'.

מבית על הירושלמי שהיה הרב זצ"ל לבנו הגר"ש שליט"א

שיעור הרב על ירושלמי

בשנה שנפטר הקה"י, הרב מסר שלושה שיעורים בשלושה סדרים שונים, כולם היו בתלמוד ירושלמי, בחלק מן השיעורים סיים את כל התלמוד ירושלמי וחלק הפסיק אחרי השנה, הוא היה מחפש בכל סוגיית בירושלמי את הפירוש הכי קל וכך היה מפרשו, לבקשת הרב זיע"א, דאג וטרח חתנו הגר"ז ברורמן שליט"א להוציא לאור עולם, את הפירוש, והרב מאוד שמח בזה. כשחתנו הגר"ז שליט"א ממשיך במלאכת הקודש וכעת אוחזים בסדר נשים. הרב זצ"ל היה טורח מאוד לבאר בקלות את הירושלמי, וגם ה' אומר שהרמב"ם דרכו לפסוק אחרי הירושלמי בזרעים, וגם אמר הרב לרמב"ם היה לפניו ירושלמי על סדר קדשים כן כתב בהקדמה לפירוש המשניות, והביאו הרב בהקדמה לספר 'דרך חכמה', וכמו כן ה' אומר שהר"ש בטהרות מביא (בפרק ט"ו מ"ו) גמרא על טהרות שהיה לפניו.

היתה גם הוצאה של ירושלמי בהוצאת 'תבונה' שהרב טרח הרבה עם המו"ל, על כל גירסא וגירסא. כמו"כ בכל ספריו הרב מביא תמידין כסדרן ירושלמי על כל צעד ושעל, ובפרט בזרעים - ב'דרך אמונה'.

ירושלמי קדשים המזוייף

בענין הירושלמי המזוייף על קדשים, אמר הרב שאף אלו שנתנו הסכמות חזרו בהם וכתבו שהתברר להם שרימו אותם, ואומרים שגם המהרש"ם שנתן הסכמה חזר בו אח"כ ופירסם זאת, אבל מ"מ מוסכם שזה זיוף, רק שהמחבר היה בעל כשרון וזיין טוב, והוסיף הרב: 'אני פעם ראיתי את זה בבית הכנסת וולאזין ברחוב נחמיה', והמחבר עצמו בסוף ימיו היה בירושלים ופעם אמרו למחבר שהולכים להדפיס את הירושלמי המזויף, אמר להם למה אתם קוראים לזה מזויף, והרי רק הכנסתי שם את הרמב"ם הקשים, [שהוא היה מכניס כל מיני דברים שהיו מוקשים ברמב"ם וכתב שהנה המקור הוא בירושלמי מפורש], ומספרים שכששלחו להגר"ח מבריסק עיין בזה ומיד אמר שזה מזויף כיון שבכל גמרא יש אמורא שהוא הרוב במסכת, ובמזוייף אינו כן.

צורת הדף בירושלמי

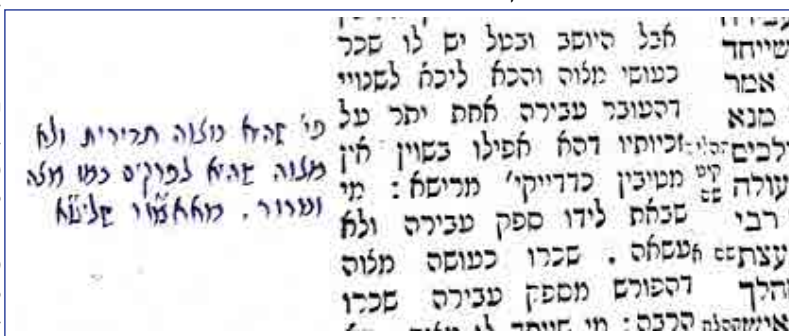
נשאל הרב שהרי ידוע שאין לשנות צורת הדף של הש"ס בבלי, וא"כ למה הוא שינה צורת הדף של ש"ס ירושלמי [הכונה היתה למה שהוציא הרב ביחד עם הוצאת 'תבונה'] מאי שגא, והשיב, שלבבלי יש צורת הדף, ע"י מספר העמוד לכן א"א לשנות אבל בירושלמי הצורה היא לפי פרקים והלכות לכן אפשר לשנות.

צריך לחזור על כל ירושלמי זרעים

אחד מהנכדים שאל להרב האם מה שכתוב אין מעבירין על האוכלין זהו דוקא בכזית או אפי' בפחות, הרב השיב לו זה ירושלמי מפורש, שאל איפה, והשיב הרב: 'בדמאי', והביאו ירושלמי דמאי שיראה בפנים, הרב עיין כמה רגעים ולא מצא, חיפש שוב ואמר זה צריך להיות כאן בירושלמי בפרק ג', חיפש הרב, חיפש וחיפש, אחר כרבע שעה נאנח הרב ואמר: 'אני לא מבין איפה זה נעלם, למדתי זרעים הרבה פעמים, ואני זוכר

הרב היה מעודד ללמוד ירושלמי ואמר: כל גמרא בבלי צריך ללמוד אותה בירושלמי, ולא לחכות עד שגומרים את כל הש"ס, והוסיף: שבגמרא משמע שירושלמי הוא תלמוד חשוב יותר רק לומדים בבלי כי זה בתראה ולהלכה הולכים אחריו.

קבוצת אברכים שלמדו ביחד כל יום, כמה דפים בבלי וירושלמי, ומסיימים כל שנה את הש"ס, שלחו לשאול את הרב, אם ללמוד גם תוספתא, הרב השיב

אתה מהגהות הרב זצ"ל על גלינות הירושלמי

ירושלמי מועד קשה יותר

אמר הרב: הלימוד בירושלמי מועד קשה יותר, משום שיש פחות מפרשים, מאשר בסדר זרעים. עוד אמר הרב: כאשר מגיעים ללימוד ירושלמי פסחים, שם כבר 'מטיפט אווענט' [מטפסים על קירות], כיון שיש שם הרבה עניינים מקדשים וטהרות.

המסכת הקטנה והגדולה, ומנין המסכתות

אמר הרב: 'המסכת הקטנה בירושלמי היא 'מכות', והגדולה ביותר היא 'ברכות', ובירושלמי יש ל"ט מסכתות, לעומת הבבלי שיש בו ל"ו מסכתות'.

איזה שורה זה צריך להיות, ולמה פתאום אני לא מוצא, צריך לחזור שוב על כל זרעים, ולאחמ"כ מצא זאת במסכת דמאי (פרק א, סוף ה"ב).

פירושי הירושלמי

בענין ביאור 'פני משה', ה' נוהג הרב לומר, הוא ה' מפרש דברי הירושלמי, ע"פ פסקי הרמב"ם, בנוגע לפירוש ה'קרן העדה' אמר הרב ש'הוא פירוש קל יותר בירושלמי', כפי שכבר נכתב, ה' בורר ובוחר את הפירוש המתיישב בפשטות בכל סוגיא.

ירושלמי שקלים

הרב היה סבור שבשביל לעשות סיום הש"ס, 'מסתבר שיש ללמוד ירושלמי שקלים, כפי שהודפס בש"ס וילנא עם הבבלי'.

פנינים ומימרות שהיה הרב זצ"ל רגיל להביא מדברי הירושלמי

במשך שנות חייו, היה רגיל הרב לצטט, דברים מעניינים שמקורם בירושלמי,

[ולפעמים היה מבאר עפ"י מימרא אחרת, או הנהגה מסויימת] ולתועלת הרבים לקטנו כאן כמה מהם:

עמוק הוא הגיהנום, והוא נורא למתבונן.

1. עכברים שבאים לבית הוא סימן שלא מעשרים (ירושלמי דמאי פ"א ה"ג).

הרב היה אומר זאת לפעמים, כסגולה למי שיש לו עכברים, שיעשר, ויקפיד בהלכות מעשרות.

2. כל המקבל פני רבו כאילו קיבל פני שכניה (ירושלמי עירובין פ"ה ה"א).

הרב ביאר עפ"י מה דאיתא בזוה"ק 'ג' פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' - זה רשב"ל ותמחו מאד ע"ז, אבל זה פשוט כי הכונה לשכינה שנמצאת עמו כמוש"כ בירושלמי הנ"ל, שכשמקבל פני רבו כאילו קיבל פני שכניה.

ה. לוי בן סיסי באו הגייסות לעירו נטל ס"ת ועלה לראש הגג אמר רבון העולמים אין בטלית חדא מילה מן הדין ספר אוריתא [אם בטלית דבר אחד ממה שכתוב בתורה] עלין לון ואין לא ייזלון לון [יכנסו האוייבים ואם לאו יילכו להם] מיד איתבעון [ביקשו אחריהן] ולא אשתכחון, תלמידה של לוי עבד כן יבשת ידיה ואזלון לון [כיון שלא היה צריך לעשות כן יבשה ידו] תלמיד תלמידה עבד לא יבשת ידיה ולא אזלון לון לומר שאין שוטה נפגע ולא בשר המת מרגיש באיזמל [כיון שלא הרגיש בחטאו לא נענש] (ירושלמי תענית פ"ג ה"ח).

וביאר הרב, והנה הדבר פשוט שגם תלמיד תלמידה היה לו ברור שקיים כל התורה שאל"כ לא היה עושה ליצנות מעצמו, ואפ"ה קרי ליה הירושלמי שוטה, שהיה נדמה לו שקיים כל התורה, ורואים מכאן שאדם יכול לדמות לעצמו 'אינרעדען' שהוא 'טהר לבנו לעבדך' אבל מבקשים שזה לא יהיה דמיון אלא 'באמת' - ולכן מבקשים 'וטהר ליבנו לעבדך באמת'.

הרב זצ"ל בלימוד הירושלמי בחודשים האחרונים לחיי חיותו

א. לעת"ל עשיו ישב עם הצדיקים עד שיבוא הקב"ה ויוציא אותו משם (ירושלמי נדרים פ"ג ה"ח)

ב. מקלו של ר"מ בידי והיא מלמדת לי דעה (ירושלמי נדרים פ"ט ה"ג).

מזה היה מביא הרב מקור שיש ענין בחפצי צדיקים.

ג. שמואל אמר שמכיר את המילדת שלו, וריב"ל אמר שמכיר את המוהל שמל אותו, ור' יוחנן אמר שמכיר את נשים שנקבצו לבוא בעת לידתו (ירושלמי כתובות פ"ה ה"ו).

ד. ר' יוחנן הוה עלי לכנישתא בצפרא ומלקט פירורין ואכיל אמר יהא חלקי עם מאן דקדש

ירחא הכא [ר"י היה מלקט מהנשאר מסעודת קידוש החודש שאכלו אמש בביהכנ"ס, כדי לחבב ולייקר המתאספים בחבורת סעודת מצוה זז] (ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ב).

מזה היה מביא הרב מקור לשיריים, שהחסידים נוהגים בהם, ושח הרב: 'היה זקן חסיד אחד, בבית הכנסת של החזו"א, שהיה אומר 'חק לישראל', ומובא שם המאמר הזה, וכשראה זאת אמר: 'נו, האם עוד אפשר לצחוק על החסידים שלוקחים שיריים?'

ה. כך היתה עדתו של קורח שוקעת ויורדת בגיהנום עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ד).

אמר הרב זיע"א: שמעתי מהגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל בועד שאמר בישיבה בפ"ת, בא וראה עד כמה נורא הוא עמוק הגיהנום כי הנה מזמן קורח ועדתו ועד חנה עברו כמה מאות שנים ובכל זאת ירדו וירדו עמוק עמוק ואם לא שבאה חנה והתפללה עליהם היו ממשיכים לירד עמוק יותר ויותר הרי לנו מכאן עד כמה

גלינות הרב על ירושלמי מסכת כלאים, עם ציורים להבנת הדינים

מנהל תלמוד תורה שעשה כנס מיוחד למלמדים שאל מה לומר דבר חיזוק למלמדים השיב הרב שיאמר את הגמרא הזו, וזה דבר חיזוק למלמדים עצמם וגם לתלמידים.

י"ב. ר' עקיבה בעון ממניתייה פרנס אמר לון נמלך גו ביתיה, הלכון בתריה שמעון קליה דיימר על מנת מתקל על מנת מבזייה.

ר"ע, רצו למנותו פרנס על הציבור, והלך להימלך באשתו, שמעו כיצד שאומר לה, דעי לך שהמינוי הזה זה על מנת שיבזו אותי ויקללו אותי [ירושלמי פאה פ"ח ה"ו]. ומנהל גמ"ח גדול, היה אצל הרב, שאלו הרב אם גם מקללים אותו, כיון שעל זה עיקר קבלת השכר והראה לו את הירושלמי זה.

מעמד לחיים אצל הרב זצ"ל בעת הוצאת מהדורה חדשה מביאורו על הירושלמי

שיעור הירושלמי לע"נ הרב זצ"ל הנמסר מידי יום בבית המדרש 'לדרמן' ע"י בנו הגר"ש שליט"א

הרב זצ"ל בלימוד הירושלמי

ט. יהודה ברבי עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואזלין [כנס לביהכנ"ס, והשאיר נעליו בחוץ, והם נלקחו]. אמר אילו לא לא אזלית לכנישתא לא אזלון סנדליי [אמר אילו לא הייתי הולך לבית הכנסת לא היו הולכים סנדליי]. [ירושלמי ב"מ פ"ב ה"ח].

ובמפרשים פירשו דאילו לא הלכתי לבית הכנסת לא היו הולכין ממנו סנדלי, ולמדך בזה שלא לסמוך על אלו שהולכין תמיד לבה"כ, ועושין עצמן כמתפללין ואינם אלא צבועים ורמאים, וצריך להזהר מהן, ואפי' בביהכנ"ס צריך לשמור על הנעליים, אמנם אמר הרב שנראה לו שהפשט הוא בלשון שאלה 'אילו לא אזלית לכנישתא לא אזלון סנדליי' פירושו, וכי אילו לא הייתי הולך לביהכנ"ס זה לא היה נאבד, אלא שכך נגזר שהסנדלי שלי יאבדו, וזה היה יכול לקרות בכל מקום שיהיה.

י. תלת עשר שנין עבד לעיל קומי רביה דלא צריך רבי שמואל בשם רבי זעירא אילולא דיו אלא שהיה מקבל פני רבו שכל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה [אפילו אם תלמיד כבר ל"צ לרבו יבוא לשיעור כמו שעשה ר"י שהגיע י"ג שנה לשיעור של ר' הושעיה, כיון שהמקבל פני רבו וכו'] [ירושלמי עירובין פ"ה ה"א].

הרי דמבואר הכא דאף שגמר ללמוד ממנו עדיין נשאר מה להיות תלמיד לרבו, ועפ"ז ביאר הרב דברי הגמרא בתמורה (ט"ז א) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שנפטר משה הרב לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך אמר לו רבי כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר לא כך כתבת בי 'ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל', מיד תשש כחו של משה ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספיקות, והעירו אמאי חלשה דעתו של משה, הרי אדרבא יהושע ניצל אותו כמה שיכל עד שלא נחסר כלום ואין עוד מה ללמוד, ולפי הנ"ל אפשר לומר שאולי היה נשמע מדבריו של יהושע, כאילו כבר אין צריך את משה לרבו, ומזה חלשה דעתו של משה.

י"א. בית המקדש נחרב על עון ביטול תורה [ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז, והגר"ש שליט"א ציין: ע"י בבלי שבת קי"ט ב' בעון שבטלו תנוקות של בית רבן תורה].

כל מסכת שלומדים בבבלי,
צריך ללמוד גם בירושלמי,
ולא לחכות עד שסיים את הש"ס

שיעורי הירושלמי

נמסרים לטובת נשמת רבינו מרן זצוק"ל
ע"י בנו הגאון
רבי **יצחק שאול קניבסקי** שליט"א

בכל יום בשעה 13:30
לאחר תפילת מנחה בבית המדרש לדרמן

בימים אלו מסיימים את הלימוד בסדר זרעים לע"נ הרב זצ"ל ומתחילים את הלימוד בסדר מועד, כשאיפתו ולטובת נשמתו

ניתן גם לשמוע את השיעורים במערכת 'קול הלשון'
ובמספר ישיר 073-321-2004

מהנעשה והמתחדש בעניני דיומא

מעמד רוחני נעלה בביתו ולעילוי נשמתו של הרב זצוק"ל בפתיחת תכנית "מדובבי שיח" לבני ישיבת 'ארחות תורה', בעת שהתקבצו ובאו לקודש פנימה לבית הרב זיע"א להקים ישיבה על קברו, בפתיחת תכנית 'מדובבי שיח' במסגרת מכון שיח אמונה, לקביעת לימוד יומי ע"י תלמידי ישיבת 'ארחות תורה' בספר 'ארחות ישר' לע"נ הטהורה של הרב זיע"א.

המעמד הנעלה התקיים במעמד ראשי ישיבת 'ארחות תורה' הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, הגאון רבי יחיאל קלרמן שליט"א, ובמעמד הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א בנו של הרב זיע"א, ובהשתתפות קבוצה מנבחרת לומדי התכנית בישיבה.

דברי פתיחה נשמעו מהרה"ג רבי משה מרדכי כהן שליט"א מרבני הישיבה, כשבמרכז המעמד האזינו בני החבורה בחדרת קודש לדברי ראשי ישיבת 'ארחות תורה' הגאונים שליט"א.

ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א אמר בדבריו במעמד: "על המעלה של הספר ארחות ישר לא צריך לדבר, זה התקבל בכל תפוצות ישראל כמו ספר מהדורות הקודמים, מה שאנחנו צריכים לדבר על מה שזה חשוב לנו".

"ואין ספק שמי שילמד את הספר ויזכה גם לדעת מה שכתוב בו, הרי זה גם מעורר, וגם יש לו ידיעות בכל החלקים של המידות, של תורה, ושל תפילה, כל הדברים שהוא מביא מבבלי ירושלמי מדרשים זה קנין לנצח, ובאמת זכות גדולה למכון 'שיח אמונה' שמעודדים את הענין הזה. הם מזכים אותנו, שיהיה לנו את הזכות הזאת ללמוד, אבל כמובן כשלומדים בקבוצה ולפי סדר מסוים זה יותר "מחייב", כמו כל דבר שעושים בחבורה וודאי שיש לזה יותר קיום, הקב"ה יעזור שיהיה לתועלת, ושיזכו באמת לדעת את כל מה שכתוב פה וגם לקיים את הדברים".

ראש הישיבה הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א אמר בדבריו במעמד: "ספר ארחות ישר זה ספר מופלא, ורואים את הגדלות של הספר ושל המחבר שהוא היה קדוש ד', וכמעט לא ראינו ספר שהתקבל בכזו מהירות בתפוצות ישראל, וודאי כל בחור שיהיה לו קביעות בספר יהיה לו תועלת לעצמו".

"וכן בספר הזה שכיון שחיברו את זה לדורינו אפשר למצוא בזה הרבה תועלת, וכמו שהוא אמר שהוא חיבר את הספר לפי הדברים שבאו אליו שעי"ז הוא ידע את המצב של הדור, א"כ נעשה במיוחד לדורינו, ובודאי יהיה סיעתא דשמיא וזכותו יגן על כל מי שילמד בספר הזה, אמן".

ראש הישיבה הגאון רבי יחיאל קלרמן שליט"א אמר בדבריו במעמד: "צריך לדעת שגם כשיש קביעות לפעמים זה מלומדה, שלומדים כל יום כמה סעיפים בלי להפנים, ואפי' שבצעם הדברים פועלים את מה שהם פועלים, מ"מ צריך לרצות להכניס ללב את מה שהוא צריך לקבל, ואפי' שיש בזה את זכות המחבר מ"מ צריך לפתוח את הלב".

"ובאמת כל מה שכתוב שם זהו דברי רבותינו שכל דבריהם כגחלי אש, ואם נקבע בזה לימוד ע"מ לעשות אז נזכה ללכת בדרכים שהוא קבע ב'ארחות ישר' - 'ארחות ישרים', ושהקב"ה יעזור שבאמת נהיה ישרים ונזכה למה שכתוב ולישרי לב שמחה, אמן".

בנו של הרב זיע"א, הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א אמר בדברי ברכה קצרים לייסוד התכנית: "שנזכה לעשות לעילוי נשמתו, שהוא ימליץ טוב בעד כולנו".

בסיום המעמד שתו ראשי הישיבה והרבנים שליט"א 'לחיים' לרגל שמחה של מצווה בפתיחת נדבך בחיזוק לימוד המוסר לע"נ רביה"ק זיע"א.

בס"ד מעת מעמד היסוד של 'מדובבי שיח', החלו השבוע ביום א' בני ישיבת 'ארחות תורה' בלימוד הספק יומי בארחות ישר, "ובודאי יש בזה נחת רוח לנשמת הרב זצוק"ל בגנוי מרומים, וימליץ טוב על כל המתחזקים", כפי שכתב רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א למעמד סיום ארחות ישר ע"י מדובבי שיח שנערך בישיבת ביהמ"ד עליון.

במוצ"ש ק פרשת ויגש הגיע הגאון רבי דוד אהרן גרוס שליט"א, רב קהילת "בית דניאל" בקליולנד לבית הרב זצ"ל, וקיבל את ברכת בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א ששיבח אותו על הזכות לסייע לכולל "שיח ישראל" שבראשות הגאון רבי ישראל תנחום דרדק שליט"א תלמידו הקרוב של הרב זצ"ל

תלמידי תלמוד תורה 'אילת השחר' בבני ברק נכנסו בימים האחרונים לבחינה בבית הרב זצוק"ל ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א

מכון 'שיח אמונה'

לאחרת ספרי מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

טל: 072-2606425 פקס 03-30-77700 <

טלמסר לשמיעת שעורי הירושלמי

הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

ולהשתתפות בסדרי 'שיח התורה'

03-308-5000

להרשמה לקבלת העלון se307700@gmail.com

העלון נדבך

אחד מתלמידי הרב זצ"ל

לברכה והצלחה ברוח ובגשם

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפי"א זצוק"ל

גליון פרשת ורא תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

עצם יציאת מצרים היא לחיות במציאות אמת

ממציאי העולם, 'ממציאי' ולא 'בוראי', כי בריאה היא יש מאין, היינו להעלות את העולם מהעלם לגילוי. ועתה נבוא לביאור הדברים, שהם עיקר ויסוד שצריך לחזור עליו תמיד, ובמיוחד בזמנים אלו שאנחנו חייבים לצרף את עצמנו ליצואי מצרים ולהוציא את עצמנו מטומאת מצרים.

צורת הבריאה היא להביא מתהו לגילוי

התורה פותחת בפסוקים "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום", הרמב"ן מאריך לבאר כי "והארץ הייתה תהו" זה מה שנקרא ליונים היולי, היינו דבר חסר צורה ששוראים אותו אך ורק מתהו. האדם תהוה ומשומם כי הדבר מעורר תהיה והשתוממות. ענין תהו זה דבר החסר צורה והגדרה ולמעשה חסר ממשות, דבר שאין לי בו תפיסה אמיתית, ואחר שאיני יודע מהו ואין לי בו שום תפיסה והדבר לא מוגדר ולא ברור הרי שבעצם אין לי אותו, עבורי הוא איננו ואינו קיים אחר שאין לי בו שום תפיסה.

בראשית, כביכול, ברא בורא העולם את העולם תהו, כך היתה צורת הבריאה, ואז נאמר "ויאמר אלקים יהי אור". עניינו של האור הזה הוא המצאת הדברים, הוצאת הדברים מהעלם לגילוי ומתהו לממש, וכך דברים חסרי צורה קבלו את צורתם, כי האור הוא הדבר שמגלה את צורתם של הדברים ומוציא אותם מהעלם לגילוי וכך ניתן לתפוס אותם ואילו בחושך אי אפשר לעמוד עליהם. התהו הוא החושך כשאין צורה אפשוות להתחבר אל הדברים ולהשיג אותם, וכאשר נותנים צורה ומעצבים דברים שהיו חסרי צורה הרי שגילוי הדברים זה האור. כך היה תהליך הבריאה, תחילתו תהו ואחר כך ויאמר אלקים יהי אור.

לכאורה צריך להבין לשם מה התורה מספרת לנו זאת ומה הם הדברי תורה שנאמרו בזה, כי כל דברי תורה נאמרו לנו על מנת לעשות, ואילו דברים אלו לכאורה שייכים למערכת אחרת ואינם נוגעים אלינו. אולם באמת זה העל מנת לעשות' הגדול ביותר, ולשם כך נבראנו. אנחנו נבראנו כדי להאיר את הדברים ולתת להם צורה כדוגמת התהליך של הבריאה, לשם כך ברא אותנו הקב"ה כדי שנהיה ממציאי עולם, והפירוש הוא שאנחנו צריכים לקבוע את צורתם של הדברים ולעצב אותם, לעשות אותם מובנים ולתפוס אותם. זאת החובה העיקרית שלנו, וכשם שבורא העולם ברא את העולם בשני שלבים כששלב הראשון הייתה הבריאה תהו ואחר כך בא מתן הצורה, כך אנחנו מקבלים לרשותנו כאשר אנחנו באים לעולם, עולם שהוא תהו, ואנחנו חייבים להאיר אותו ולקבוע את צורתו, זאת חובתנו שלנו. בזה אנחנו נקראים בעלם אלקים, כביכול, מה הוא ממציא את העולם, והיינו מוציא אותו מהעלם לגילוי ונותן לו צורה שעל ידה הוא מתבאר מתגלה ונתפס, כך אנחנו צריכים לעשות את העבודה הזאת.

היצרים הם מעצבי צורת העולם של האדם

שני היצרים, היצר טוב והיצר רע, הם שני אופני העיצוב, שני אופני יצירת הצורה. היצר הטוב מעצב את הדברים בצורה הנכונה, באותה צורת אמת שהיא הצורה שאליה התכוין כביכול בורא העולם, והיצר הרע מעצב זאת אחרת. לכן הם נקראים יצרים, משום ששניהם אלו שתי אפשרויות העיצוב, וכיון שזו עיקר עבודתו של האדם לכן כאן נמצאת המלחמה הגדולה בין היצר הטוב ליצר הרע, היצר הטוב מעצב את הדברים ונותן להם צורה שהיא צורת אמת, צורה נכונה שבוקעת ועולה מן הדעת ומתחייבת ממנה, והיצר הרע הוא כאמור הצד האחר.

כאן נמצאת נקודת ההבדל הפנימית ביותר, איזו צורה אנחנו נותנים לעולם, איך אנחנו מעצבים אותו, ומזה יוצא האופן שבו אנו קולטים את העולם, ומה אנחנו מבינים ולומדים ממנו, וכל מעשי האדם הם תולדות האופן שבו הוא קולט את הדברים, וכיצד נתפסת אצלו המציאות. אדם התופס בצורה נכונה את המציאות, מתחייב מכך שהוא חי בתוך מציאות נכונה, בתוך מציאות אמת, וכל מעשיו באים לפי אותה מציאות נכונה, וממילא כל מעשיו כולם מעוצבים מכח אותה הצורה שבה ועל ידה הוא תופס את המציאות.

כיון שזו עיקר עבודת האדם בעולם הזה, אחר שבורא העולם שם אותנו כאן כדי שאנחנו נהיה אלו שקובעים את ה"יהי אור" של העולם ועלינו מוטל להמציא את אותו העולם שאנחנו חיים בו, והיינו לגלות אותו ולעשות אותו גלוי ברור ובר תפיסה, הרי אחר שכאן נמצאת נקודת העיקר של העבודה, לכן כאן נמצאת המחלוקת בין שני היצרים, יצר טוב ויצר רע, והדבר חייב להיות כך, משום שכאמור כאן השורש לכל הפעולות ולכל משך חייו של האדם, וכל מעשי האדם הם תולדות של האופן והצורה שבה הוא תופס את המציאות שהיא חי בתוכה.

מצרים היא הכתר של צורת אדם בליעל

בפרשיות אלו אנו עוסקים בגלות מצרים שהיא ראשית לכל הגלויות. ענין הראשית בזה הוא, שבמצרים נמצאת תמצית הכח הנושא בתוכו את כל ההתנגדות לאמת שיש בעולם, ואלו הם דברי האריז"ל שמצרים היא הכתר של אדם בליעל וכמו שנבאר. ישנה צורת אדם הנקראת צלם אלקים ויש בה קומה שלימה, והוא האדם המקבל תורה, כדאיתא בכמה מקומות בגמרא "אתם קרואים אדם". כנגד הצורה הזאת עומדת צורת אדם הנקרא בלשון חכמים בספר הזוהר "אדם בליעל", שאינו מקבל עליו שום עול. אלו הן שתי צורות אדם הפוכות. אותו האדם מייצג את הצד האחר, וכתרגומו בארמית הסיטרא אחרא, ומצרים מייצגת בתמצית את כל הכח הזה.

כל הגלויות שגלו ישראל הן בעצם כל ההתנגדויות לכלל ישראל, וסדרן בסדר הקומה של אותו האדם, כפי מסדר זאת האריז"ל, מצרים היא הכתר, אחריה בכל שהיא הראש, פרס ומדי מכוונות כנגד שתי הזרועות, יון היא הגוף, ואדם וישמעאל אלו שני הרגלים. כל אלו מצטרפים לצורת אדם שלמה, והכתר הוא השורש העליון ביותר, המקור שממנו כולם יונקים וצומחים, והוא הכח של מצרים. עתה, עלינו להבין מה היה במצרים שעשה אותה למקור לכל הרע שבעולם.

מה ענין היצר הרע ומה אנו לומדים מהשם "יצר"

נקדים לבאר, מה היא תמצית נקודת הרע שביצר הרע. אנחנו מכירים את היצר כמי שמטה את לבנו מהעיקר אל מה שנראה ערב לשענו, מהאמת אל מה שנוצץ ונראה נחמד לעין, ואכן, כאשר נלמד את עניינו של החטא הראשון, אין עיקרו באכילה מעץ הדעת אלא הדבר מפורש בפסוק שלם שהתורה מאריכה בו "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל", זו היא צורת ההסתכלות שמביאה את החטא [וכך כותב הרמב"ם במו"נ ח"א פ"ב]. כשוראים כך את הדברים הרי שאז החטא מגיע בדרך של ממילא, והטענה איננה למה אכלתם מעץ הדעת אלא למה ראייתם את עץ הדעת בצורה כזו שאי אפשר היה לעמוד בפיתוי. זו היא צורת היצר הרע.

עצם ביאור המילה יצר, כפי שהוא נקרא בפסוק "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", לכאורה צריך ביאור מדוע הוא נקרא כך ומהו עניינו של שם זה, כי יותר היה נראה שיקרא בשם רצון או נטיה ומהו פירוש המילה יצר. והנה, שורש המילה יצר הוא מלשון יצירה, עתה עלינו להבין במה השורש הזה מבטא את המושג יצר, כפי שאנו קוראים בשם זה ליצר הטוב וליצר הרע, מדוע התורה קראה זאת כך, ומה אנו לומדים מהעובדה שהתורה בחרה בשם הזה, אשר כפי הנראה, שם זה הוא נקודת העיקר של היצר.

נצטוינו להידמות לבורא ולהמציא את העולם

רבנו יונה כותב בספר "שערי העבודה" (אות ט"ז) "לא ברא הקב"ה את האדם, שנקרא צדיק וישר [היינו הקב"ה], בצלמו, אלא כדי שיהיה צדיק וישר כמותו, וזהו שאמר הכתוב ובו תדבקו, וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה, אלא שילך האדם בדרכיו להדמות אליו, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא מבקר חולים אף אתה מבקר חולים, מה הוא קובר מתים אף אתה תהא קובר מתים", היינו, שהאדם צריך לעשות חסד כמו בורא העולם, בביקור חולים ובקבורת מתים, וכמאמר הגמרא (סוטה י"ד ע"א) "תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים", ומצינו בסופה "ויקבור אותו ביום" וכן מצינו בפרשת "וירא אליו ה' באלוני ממר" שבה לבקר את החולה, ונצטוינו אף אתה תהא מבקר חולים וקובר מתים.

אמנם, המשך דברי רבנו יונה צריך ביאור, וז"ל "מה הוא ממציא את העולם אף אתה ממציאו ותקיימו, ותחפזו ותרצה כל בני אדם [היינו שיהיו לרצון לך כל הנמצאים בעולם] והוא רצון בוראך וחפצו [היינו כי כל הנמצאים בעולם הם לרצון לבורא עולם]". לכאורה נראה הדבר תמוה, כי עד עתה נצטוינו ב"מה הוא אף אתה" להיות דומים אליו במידותיו, וזה ענין מובן, אולם מה הוא ענין זה שכפי שהקב"ה ממציא את הנמצאות ובורא את העולם כך גם אנחנו צריכים לברוא את העולם, מה הכונה להיות דומה לבורא העולם ולהמציא את העולם כמוהו.

הנוסף, כי ביאור המילה ממציא אין פירושו יש מאין אלא כלשון מציאה, כאדם המוצא אבירה שהיתה נעלמת ונסתרת ולא נודע היכן היא והמוצא מגלה את מקומה, מעתה נבין, שכאשר משתמשים כלפי בורא העולם במילה זו "מה הוא ממציא את העולם" הכונה היא שהוא מעלה אותו מהעלם לגילוי, ונצטוינו "אף אתה ממציאו ותקיימו". כלומר, שנאמר לנו כאן כי בעצם תפקידנו בעולמנו, העולם הזה, להיות

תפיסת המציאות של מצרים סותרת את מציאות האמת ועלינו להשמר מכך

לפי הדברים שנתבארו נבין מהו עניינה של מצרים, ובוזה יובן בכירור הטעם שמצרים הם היצר הרע בעצמו, אחר שכל צורת המציאות של מצרים והאופן שבו היא תופסת את המציאות ואת העולם שאנחנו חיים בתוכו שייכת לעולם אחר, עולם השייך לאותה המציאות האחרת.

בנבואת יחזקאל נאמר על פרעה (יחזקאל כ"ט ג') "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני", פירוש הדבר שהוא אומר על עצמו אני המצאתי את עצמי, והנה כפי שנשמעים הדברים כפשוטם הרי אלו דברי הכל שלא יתכן שאדם בר דעת יאמר אותם, ובהכרח שיש כאן משמעות אחרת כי לולא כל לא היו מזכירים אותם בנביא. אין לנו ויכוח עם שוטים, אולם אחר שנבין את הפירוש בזה, הרי שאם נבדוק עצמנו נמצא שגם אנחנו לא רחוקים ממיני מחשבות כאלו.

פירוש הדברים, אם נהרגם אותם למילים אחרות, פרעה תפס את עצמו כמחויב המציאות, היינו שלא ייתכן להעלות על הדעת מציאות בלעדיו, הכונה ב"אני עשיתיני" היא שמציאותי שלי היא מציאות מוכרחת שלא תתכן מציאות בלעדיו, ופשוט שידע שנולד באיזה זמן ואף מסתבר שידע שימות באיזה זמן, אבל דעתו הייתה שהמציאות בכללותה אינה יכולה לדלג עליו, והמציאות מחייבת שהוא יהיה – אחרת המציאות לא קיימת, אותו פרעה מייצג את מה שנקרא מצרים, וכך היא מחשבת הטעות והכפירה שלהם - אשר חלילה להעלות כן על הדעת - שמציאותם היא מציאות אמת, מציאות קיימת אשר אין להעלות על הדעת מציאות בלי הנמצאים האלה שהם מחויבי המציאות.

באמת, אם נבדוק את עצמנו, גם אנחנו לא רחוקים לגמרי מזה, אחר שכל מחשבה שלנו אודות הקיום שמה אותנו במרכז, זאת אומרת שהדברים לא יתכנו בלעדיו, איננו יכולים לחשוב על מציאות בהיעדרנו, מציאות שבה אנחנו לא נמצאים, כל תפיסה שלנו היא רק יחד איתנו והיא משמרת את תופסת את עצמנו, כל קליטה שלנו מהמציאות הסובבת באה יחד עם תפיסת עצמנו, ואין לאדם ציור של המציאות בלעדיו.

האדם צריך להתרומם מאד כדי להבין ולדעת שהוא מקרה, שהמציאות היא תמיד מעבר לו והוא מצורף למציאות קיימת. התפיסה הפשוטה של בני אדם היא שכל המציאות מצורפת אליו, אולם האמת היא הפוכה, כל נמצא מצורף למציאות האמתית והוא אחד מהפנים והאופנים שעל ידם מתגלה המציאות האמתית, כולנו יצירי כפיו של הבורא ואפשר שנהיה או לא, רק הוא לבדו מחוייב המציאות, "וזה אלקים אמת" אין עוד אמת אלא הוא, וכפי שפותח הרמב"ם את הלכות יסודי התורה, כך צריך האדם לתפוס את עצמו. אולם בדרך כלל בני אדם אינם חושבים כך אלא להיפך, דעת האדם היא, כיון שאני מצורף לכל תחושה ותפיסה, אני הוא הקולט החש והמרגיש, הרי שכל תופסת הרגשה מגלה את מציאותי שלי, כך מציאותי מתרחבת ומתפרסת על שטח גדול יותר, על מציאות רחבה גדולה ועמוקה יותר.

אלו הם היצרים, יצר טוב יצר רע, מהי הצורה שאנחנו נותנים לעולם, אותה הצורה שאנחנו מעצבים בה את העולם זאת הצורה שבתוכה אנחנו חיים.

האדם יוצר את עולמו וכך תתקיים מציאותו לנצח

האדם צריך תמיד לזכור ולדעת, וודאי שבימי השוכבי"ם צריך לשנן זאת, אין לו לאדם אלא את עולמו שלו, העולם שבתוכו אני חי זה העולם שלי, אם העולם הזה הוא עולם אמת אזי אשאר ואמשיך להיות קיים, דרכו של כל אחד ואחד מבאי עולם היא כלשון הכתוב "כי הולך האדם אל בית עולמו", כל אחד הולך אל הבית שהוא בנה, אל העולם שהוא עיצב, אל העולם שהוא עולמו שלו. כל אחד הולך לשם, לאותו שם שהוא קבע וצר את צורתו, ומעתה, אם הצורה הזו היא צורה של אמת, שיש לה קיום אמת קבוע וקיים לעולם, הרי שאז יש גם לאדם קיום עם המשך, קיום אמיתי אשר כלשון הכתוב "שפת אמת תיכון לעד", אבל אם העיצוב והצורה שהאדם קבע ועיצב בו את עולמו שלו הוא צורת שקר, הרי שהדבר קיים רק כל זמן שיחיו דמיונותיו של האדם, שכל זמן שהוא נמצא כאן על האדמה הוא וחי בעולם הזה, אולם כשיצטרף לעבור למקום אחר, לעולם אחר, הרי ששם לזכור הזה אין קיום ולא יהיה לו היכן להיות. האדם הולך לבית עולמו, אם עולמו הוא עולם קיים יש לו איפה להיות אולם אם עולמו הוא עולם שאיננו קיים הרי שזהו ההעדר הגדול, המהר"ל קורא לגיהנום "העדר" כי ה"א"י היות" זהו עניינו של הגיהנום.

מעשה כשפים ומעשה שדים קיימים במציאות של

מצרים

כאמור, מצרים היא עולם של שקר שאין לו קיום ואין לו מציאות אמת, ולכן כל קיומו הוא רק כל זמן שהמצרים חיים. בזה נבין גם את הגמרא בסנהדרין (ס"ז ע"ב) שדורשת "בלטיהם אלו מעשה שדים בלטהיהם אלו מעשה כשפים", אלו שני האופנים של מצרים. מצרים היתה מלאה בכשפים שהם מעשים שאין להם קיום של אמת, וכל קיומם הוא רק כל זמן שאותם עינים שאפשר לאחזו אותם קיימים, הם אכן קיימים אבל רק באותם עינים שאפשר לאחזו אותם וכשעינים אלו נעצמות ואינן קיימות שוב אין להם קיום. ואיתא שם בגמרא "למה נקרא שמן מכשפים שמכשפים פמליא של מעלה" כי עניינם של הכשפים הוא להכחיש פמליא של מעלה, וכלשון שתי כתי עדים המכחישים אלו את אלו, וכך פמליא של מעלה אומרת כך והם אומרים את ההיפך, מוכן מאליי שדבר שמכחיש פמליא של מעלה אין לו קיום אמת והוא לא יתקיים מעבר למקום שבו אפשר להכחיש, ואמנם כאן בתוך המסגרת הזו שאנו חיים בה יש דברים אלו קיום, משום שלכל רע יש פה קיום אחר שהקב"ה נתן בחירה, אולם הדבר ברור שכמו שלרע אין מציאות אמת כך גם לכשפים אין מציאות אמת, ודברים אלו קיימים רק כשביל הבחור בהם שעבורם הם נעשים מציאות.

העניין השני שישנו במצרים הוא מעשה שדים, ובעצם עניינם שיהו למעשה כשפים אולם נבאר מעט בעניין השדים כפי שמרומז בדברי רבותינו הראשונים וביתר הרחבה בדברי האחרונים.

פרשתנו מתחילה "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-ל שד-י" ונתבאר בדברי הרמב"ן כי בורא העולם נתגלה לאבות בשם זה שהוא משדר מערכות הטבע. הכונה בזה, כי דרך הטבע היא מהלך מסויים כיצד עומדים הדברים והיאך הם מצטרפים זה לזה, אולם בשם שד-י מתגלה בורא העולם כמי שמאפשר שיודו אחר של מערכות הטבע. אין אלו בריאות חדשות בעולם אלא סידור אחר ושונה של מערכת הטבע, ואלו הם הניסים שנעשו לאבות. השדים הם אלו שיש בהם צד מסויים של הכחשה, הם אלו אשר מכחישים כביכול את השידוד של א-ל שד-י ומשדרים את מערכות הטבע בצורה אחרת, ומצא כמעט מצרים, אותם הכשפים והשדים, ונקודת מוקדה בקיום של מצרים, היא כאמור באותה התפיסה המעוותת, התפיסה שבה האדם מזהה את עצמו עם המציאות האמתית ואומר אני הוא המציאות האמתית, המציאות האמתית לא תיתכן בלעדי וזה בלתי אפשרי, וכשאדם מעצב לעצמו עולם כזה הרי שהעולם הזה הוא עולם שקיים רק כל משך הזמן שאותו אדם קיים, כל זמן שגופו חושיו והרגשותיו חיים ופועלים, זהו משך הזמן של קיום הצורה הזו.

קבלת התורה היא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים"

יצאנו ממצרים כדי לקבל תורה, ועיקרה ושורשה ב"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כאן נמצא השורש הראשון, שרש השורשים של כל התורה כולה, זאת הדיבור שהיא הבראשית של מתן תורה ובה נמצאת נקודת התמצית של יתר הדברים הם תולדות שלה, אותה בראשית זה הוצאתיך מארץ מצרים, אחר שכל התורה כולה היא ההיפך הגמור ממצרים, הקב"ה אומר לנו אני הוצאתי אותך מהמציאות הזאת ושמתו אותך במציאות שהיא הפוכה ממנה לגמרי.

זאת נקודת העיקר. הפסוק שנאמר על מצרים בתורה שבכתב ומגלה לנו את מהותם, לבר ממה שנאמר עליהם "בשר חמורים בשרם זורמת סוסים זרמתם" והכונה היא שהם אנשים שאין להם אלא את מערכת החומר שלהם ואת ההנאות לרגע שהם נהנים שזה כל חייהם, הרי שנאמר על תפיסת המציאות שלהם אותו הפסוק שהבאנו "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני".

אנחנו יוצאי מצרים, אנו חייבים פעמיים ביום לפחות להזכיר את יציאת מצרים, זה חלק מקבלת עול מלכות שמים שלנו לזכור תמיד שישנו ממצרים על ידי בורא העולם, וכל האמונה כולה מחוברת ליציאת מצרים כשהפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" זהו הפסוק שבו נצטיינו על האמונה, הפירוש יוצאי מצרים הוא לצאת מה"לי יאורי ואני עשיתיני", לחיות את העובדה שישנו ממצרים, ואי אפשר לחיות זאת בלי לדעת מהו עניינה של מצרים ומה פירושה יציאה ממצרים, לצאת ממצרים הפירוש הוא לצאת מתוך אותה מציאות שמצרים מייצגת, מציאות שאינה מאפשרת תורה, מצרים היא ההיפך מכל התורה כולה, והראשית של האפשרות לזכות לתורה זה הוצאתיך מארץ מצרים.

בגילוי שם הוי"ה נמצאת גאולת מצרים

הגילוי של שם הוי"ה, כפי שאנו לומדים בפרשתנו, זאת בעצם גאולת מצרים, עניינו של שם הוי"ה הוא גילוי צורת המציאות האמתית, אחר שעם האבות הייתה ההנהגה כאמור "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-ל שד-י ושמ-י – שם הוי" – לא נודעתי להם", וכפי שמבואר ברש"י ואף הרמב"ן מאריך בזה, עם האבות היתה הנהגה אחרת וביציאת מצרים נתחדשה הנהגה חדשה, וכפי שאנו רואים בניסי מצרים.

נתבונן בנס הראשון של מכת דם, נס כמכת דם לא היה אצל האבות, אצלם לא נראתה מציאות כזאת. מכת דם כפי שמבואר בדברי חז"ל היתה מכה מיוחדת למצרים, ואילו לישראל שלא הוכו במכה הזו הרי שעבורם נותר היאור מים כמקורם, עבור מצרים זה היה דם ואם מצרי רצה לשתות הוא היה צריך לשלם לאותו יהודי ששאב מים מהיאור ואז היה שתה את המים של ישראל, אבל אם הוא רצה לשתות את המים של מצרים הם היו דם, מדובר כאן על מציאות פיזית אחת שנתגלתה בשני אופנים, אותה מציאות פיזית נתגלתה כדם למצרים וכמים לישראל, דבר כזה לא היה אצל האבות, גילוי פנים כזה שכל המציאות כולה בעצם אין לה טבעים קיימים וכל עצמה היא גילוי של מה שבורא העולם כביכול רוצה להראות לנו ולתת לנו. גילוי זה הוא הגילוי של תחילת החורבן של מצרים, זאת המכה הראשונה שהוכו מצרים, ואכן מצרים הוכתה כאן מכה אחר מכה, אבל כאן יש מכת מות למציאות שמצרים מייצגת.

אנחנו יוצאי מצרים חייבים לזכור זאת כאמור לפחות פעמיים בכל יום, כי נצטיינו להזכיר זאת שחרית וערבית, ואף בברכת המזון צריך לזכור את יציאת מצרים, ותוכן הדברים הוא, כי תמיד עלינו לזכור ולשנן ביום ובלילה שאנחנו חיים במציאות אחרת. מצרים היא הראש לכל הגלויות כמו שנתבאר, וגאולת מצרים היא הראש לכל הגאולות, אם אנחנו רוצים להיגאל אחרית כראשית אנחנו חייבים באופן מיוחד בזכירת גאולת מצרים, בפסוק כתוב (מיכה ז' ט"ו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכן בירמיהו (ט"ז י"ד) "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדחתים שם", והגמרא דורשת זאת בברכות (כ"ב ע"ב) כי יציאת מצרים לא תיעקר ממקומה אלא הכונה בזה ללמדנו שהגאולה שאנו מצפים לה קשורה ליציאת מצרים, ואכן הגאולה הזו היא תהיה העיקרית אבל מקורה הוא יציאת מצרים ולכן לא נעקרת יציאת מצרים, כי היא נשאת העיקר, שממנו תצמח הגאולה, "הן גאלתי אתכם אחרית כראשית".

גאולת מצרים מחייבת אותנו לזכור היטב את אותה הטומאה של מצרים, את תפיסת המציאות המעוותת של מצרים, את השפל הגדול של מצרים, ואת העובדה שאנחנו יצאנו מזה, בורא העולם הוציא אותנו ממצרים ונתן לנו תורת אמת, ואותה תורת אמת אומרת לנו קודם לכל דבר אחר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", איננו יכולים להתהדר ולומר על עצמנו שאנחנו יוצאי מצרים אלא אנחנו לא באמת יוצאי מצרים.

ומעתה, אם נגאלנו ממצרים באמת, במהרה בימינו ניגאל באמת אחרית כראשית.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וארא תשפ"ג

ויוציאנו ה' ממצרים באותות – זה המטה

ענין המטה נזכר בפרשה כמה פעמים לעשות בו את האותות והמכות. ובהגדה של פסח דרשו חז"ל את המקרא בפר' כי תבא 'ויוציאנו ה' ממצרים וגו' ובאותות, ד'באותות זה המטה, כמו שנאמר 'וזאת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות, והיינו דפירוש הפסוק הוא דה' הוציאנו ממצרים ע"י המטה.

ולכאורה אינו מובן דבפשטות המטה לא היה אלא היכי תימצי לעשות בו את המכות, אבל היציאה עצמה הייתה ע"י המכות, אכן בפסוק מבואר דהיציאה עצמה נחשבת שהייתה ע"י המטה.

ונראה בביאור הדברים דהנה איתא בחז"ל (פרקי דר"א פ"מ, ובת"י בשלח י"ד, כ"א) דעל המטה היו כתובים עשר המכות, ולרבי יהודה היה כתוב דצ"ק עד"ש באח"ב, וביאור הענין דהמכות היו כתובים על המטה, היינו שכח המכות מונח ונמצא במטה. אשר לפי"ז מבואר דמה שהמכות נעשו ע"י המטה, לא היה זה רק היכא תימצי בעלמא שעל ידי המטה תהא ההכאה, אלא כל כח המכות באו מכח המטה, דכח המכות עצמם היה מונח במטה, ולכן הוא דהיה צריך את ההכאה במטה, שרק ע"י ההכאה במטה שבה מונח כח המכות, היה אפשר שיבואו המכות.

והנה איתא בחז"ל (פרקי דר"א שם ועוד, ונרמז בדברי הת"י דלהלן) שהמטה היה בנינתו של יתרו, ולא הצליח שום אדם להוציאו, עד שמסרו הקב"ה למשה רבנו. וביאור הדברים דכיון דהמטה היה מטה מיוחד שיש בו כח לעשות את המכות, על כן לא שייך ליטלו זולת מי שנתייחד לזה שבידו ימסר כח ההכאה.

המטה – שרביטו של מלך

ונראה לבאר בזה עוד, דהנה באבות (פ"ה מ"ו) תנן עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואחד מהם הוא המטה. וכלל בידינו דכל הנבראים בערב שבת בין השמשות, הם בריאות ודברים רוחניים, [וכידוע שגם השדים המזיקים נבראו אז], וכמובן בענין הלוהות והמכתב. ויש ללמוד מזה שהמטה מלבד היותו מטה כפשוטו, היה בו ענין רוחני.

והנה בתרגום יונתן עה"פ בפרשת שמות (ד', כ') זיקה משה את מטה האלוקים בידו כתב ונסיב משה ית הוטרט דנסב מן גנוניתא דחמוי והוא מספיר כורסי יקרא וכו' ועלו חקוק ומפרש שמא רבא ויקירא וביה אתעבידו ניסין מן קדם ה'. מבואר בדבריו דשם המפורש היה חקוק במטה. וכ"כ בת"י בפרשת בשלח (י"ד, כ"א). ועוד איתא במדרש דהים לא רצה ליבקע, ואמר לו הקב"ה למשה ואתה הרם את מטך ונטה את ירך, שהראה לו את שם המפורש החקוק במטה,

ואז ניאות הים ליבקע. ואיתא במדרש (וארא פ"ח, פ"ב ועוד) דהמטה הוא שרביטו של הקב"ה שנמסר למשה. והביאור הוא דכיון דשם המפורש חקוק בו הרי זה ממש כשרביטו של המלך.

הכאה במטה – הכאה ע"י הקב"ה

וכיון דנתבאר דהמטה היה מטה מיוחד שיש בו כח ההכאה והוא בריאה רוחנית שחקוק בו שם המפורש, ונחשב שרביטו של הקב"ה, אז יש לומר דבהכאה ע"י המטה נחשב זאת שהקב"ה בעצמו הוא המכה את מצרים ע"י המטה.

ולשבר את האוון אפשר לדמות ענין זה דכשהותמים בטבעת המלך הרי זה כדבר המלך ממש, כן עד"ז הוא ג"כ ענין המטה שהוא שרביטו של מלך ושם המפורש בו לעשות את המכות, שע"י זה השיב שהמכות נעשות ע"י הקב"ה.

וסמך לדברים דע"י דשם המפורש חקוק על המטה, הרי זה נחשב שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, נראה ללמוד מדברי מרן הגרי"ז זצ"ל בהא דמשה הרג את האיש המכה את רעהו בשם המפורש כדאיתא ברש"י בפר' שמות, וביאר דהיה זה דין מיתה בידי שמים. למדנו מדבריו דהריגה ע"י שם המפורש, חשיב מיתה בידי שמים, וא"כ ה"נ בענין המטה יש לומר דע"י דשם המפורש חקוק בו, חשיב זה הכאה בידי שמים.

והא דהוצרך להיות שההכאה תחשב שנעשית ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן הוצרך שההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, נראה לבאר עפ"י המבואר בחידושי מרן רי"ז הלוי בפרשת שמות שכתב דיציאת מצרים היתה צריכה להעשות דוקא ע"י הקב"ה בעצמו, והביא כן מדברי המדרש (מ"ר פט"ו) דמשה אמר להקב"ה וכי כך הכמתה לאבותם שכיד בשר ודם אתה מוציא את בניהם. ובוה ביאר דברי רבנו הגר"ה זיע"א דפירש הפסוק דזלא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האותות והמופתים וגו' לעשות בארץ מצרים, והקשה הגר"ה דאע"פ דלעתיד לבא גם יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שנעשו במצרים, וכדכתיב 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, וביאר הגר"ה דאמנם כן דלעתיד לבא יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שהיה במצרים, אבל במצרים היה זה ע"י נבואת משה, ולעתיד לבא יהיו נעשים ע"י נבואה סתם. וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל דבמצרים היה זה ע"י נבואת משה דשכינה מדברת מתוך גרונו, והיו צריכין לזה דעיי"ז יהא נחשב שזה נעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, אבל לעתיד לבא אין צריך שהנפלאות יהיו נעשים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וע"כ אפשר להעשות גם ע"י נבואת שאר נביאים.

ועפ"י נראה לבאר הא דהוצרך שהמכות יהיו ע"י המטה בדווקא,

דלפי מה שנתבאר שבמסירת המטה שהוא שרכיטו וחוקו בו שם המפורש והמכות כתובין בו שמסר הקב"ה למשה רבנו, חשוב שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, הרי נמצא דההכאה עצמה נמי השיב שנעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא השיב דגאולת מצרים נעשתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמו"כ מרן הגרי"ו זצ"ל דמוכרח הוא להיות כן דהגאולה תיעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן צריך דההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, דע"י זה השיב שזה נעשה ע"י הקב"ה בעצמו, ומבואר היטב הא דהשיב דהקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאנו ממצרים.

מס"נ, ואשר לכן בגמר המכה ניצלו, ולכן נזכר דבאו מן המים. ובמעט הדבר דאותם הצפרדעים שמסרו נפשם ניצלו ולא מתו, יש לבאר ע"פ מש"כ רש"י בכמה מקומות דהמוסר נפשו על קידוש השם ע"מ לינצל אין נעשה לו נס, וכדחזינו אצל אברהם אבינו שמסר נפשו ונכנס לכבשן על קידוש השם שלא על מנת לינצל נעשה לו נס, אבל הרן שהיה אומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו, לא נעשה לו נס, וכמו"כ רש"י בסו"פ נה, א"כ יש לומר שגם בצפרדעים נהג מדה זו, דאלו שמסרו נפשם שלא ע"מ לינצל נעשה להם נס.

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי חיות בה ערוב. (ח, י"ח). צריך להבין אמאי לא נאמרה הפלאה זו רק במכת ערוב ולא בשאר המכות קודם לכן, שגם הם לא היו בישראל כמבואר במדרש דכל המכות לא היו בישראל. ונראה לומר עפ"י דברי הגמ' בתענית על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון וכו' על חיה רעה. ובמתני' שם איתא דחיה רעה מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת. והיינו דמכה זו מחמת טבעה יכולה היא להגיע לכל מקום וע"כ צריך להתריע עליה בכל מקום. ולפי"ז כל המכות שקודם לכן לא היה מחוייב מטבע המכה שיהיה כן אף לישראל, ולכן לא היה בזה שינוי טבע והפלאה, אבל בערוב שהיא מכה המהלכת, א"כ מצד טבעה ראויה היא להלך גם אצל ישראל, א"כ יש בזה שינוי טבע והפלאה במה שאינה בישראל. ויש להוסיף בזה עוד, דבפסוק כתיב 'הנני משליח בך' והיינו דהיא מכה משולחת, וזהו כדאיתא בגמ' שם חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת, איזהו משולחת נראית בעיר משולחת, בשדה אינה משולחת מן השמים. והיינו דאיכא אופנים שע"י"ז ניכר שהיא משולחת מן השמים, וזהו שאמר הכתוב הנני משליח בך, כלומר דיהא זה באופן שהיא משולחת, שעל כהאי גונא אמרינן דמתריעין עליה בכל מקום, ומשו"ה נאמרה הפלאה זו, דאף דהיה זה מכה המשולחת, מ"מ היה פדות והפלאה בישראל.

ושרץ היאור צפרדעים וגו'. (ז, כ"ח). יש לדקדק למה נזכר דשרץ היאור צפרדעים, והלא עיקר המכה הוא שבאו בכיתך ובכל המקומות, ומאי נפק"מ מהיכן באו אם מהיאור או ממקום אחר. וכמו דבמכת ערוב לא נאמר מהיכן בא הערוב. ויש לומר דהנה בגמ' בפסחים דף נ"ג איתא דהנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש ה' ונכנסו לתוך כבשן האש, שדנו ק"ו בעצמן מהצפרדעים דנכנסו לתנוריהם בעודם רותחים, מדסמיך תנוריק למשארותיק, ואימתי משארות מצויות אצל התנור בשעה שהתנור חם. הרי מבואר דמה שהצפרדעים נכנסו לתוך התנורים היה בזה מסירות נפש. והנה בגמ' בהגיגה איתא דסלמנדרא כיון שהיא תולדת האש אין אש שולטת בה. מעתה י"ל דלכן הדגישה התורה שהצפרדעים שרצו מן היאור, לאפוקי שאינם תולדת אש, ואז אין אש שולטת בהם, ומשו"ה בכניסתן לתנור הוא מסירות נפש. ויש להוסיף עוד דלהלן כתוב 'זימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצירות ומן השדות', וכתב בכעל הטורים לדייק דרק אלו שהיו בבתי בחצירות ובשדות מתו, אבל הצפרדעים שנכנסו לתוך התנורים ניצלו ולא מתו. והמעט כתב משום דמסרו נפשם על קידוש השם במה שנכנסו לתוך התנורים. ולפי"ז מבואר היטב שצריך להדגיש הענין שכניסתם לתנורים היה

חובת האחריות של רבני ומשגיחי הכשרות

מתוך משא הדרכה וחיוזוק בכינוס ארצי לשוב"ם ורבני ומשגיחי כשרות, ירושלים - טבת תשפ"ג

מלאכת ההשגחה היא עבודת הקודש, בעבודה זו תלויים ריבי רבבות של איסורים של אלפים מישראל, כמבואר בסוגיא במכות, והכל מונח עני כתיפו של המשגיח, אמנם גדולת העבודה אינה רק מצד ריבוי האיסורים התלויים בה, בסוף פרשת שמיני אחר שכתוב כל פרשת מיני הטהוריב והטמאים כתוב בפסוק 'כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים'. וכותב רש"י בכל מקום הכתוב אומר והוצאתי, וכאן הוא אומר המעלה, תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות, דיים. היינו דבשביל מצור זו לבד היה ראוי להיות את כל יציאת מצרים, היה ראוי שיהיה את כל עשרת המכות ואת כל קריעת ים סוף, בשביל לקבל מצוה זו בלא כל שאו המצוות. יש להוסיף, הרי כתוב 'בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על הרר הזה', היינו שתכלית יציאת מצרים הייתה בשביי קבלת התורה, וכאן מבואר דהתעבדון של מצוה זו לבד ראויה ומספקת לתכלית של תעבדון את האלוקים. כתוב בפרשת שמיני זאת החיה, כתנ רש"י לשון חיים, לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך הבדילם מן הטומאה, וגזר עליהם מצות, ולאומות לא אסר כלום, משג לרופא שנכנס לבקר שני חולים, אחד לחיים אחד לרופא לזה של חיים זה תאכל זה לא תאכל וזה שאינו לחיים אמר כל דבעי הבו לוי כך אומות העולם שאינן לחיי העולם הבא יאכלו כל מה שחפצים אבל ישראל שהם לחיי העולם הבא נאמר בהם זאת החיה אשר תאכלו. כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אבל העכו"ם אין להם חלק לעולם הבא, מי שהולך לחיי העולם הבא שהם החיים האמיתיים והנצחיים צריך שמאכלותיו יהיו ראויים לזה, והפרישה ממאכלות אסורות היא היא ההכשר והאופן להיות ראוי לחיים, ובשביל להיות ראוי לחיי העולם הבא, צריך לפרוש ממאכלות אסורות. הנה למדנו שבכשרות המאכלות אין תלוי רק ריבוי איסורים ומצוות, אלא כל האופן והדרך להיות ראוי לחיי העולם הבא תלוי בזה, אתנ במלאכתכם מכשירים ומכניגים את כלל ישראל להיות ראויים לחיי הנצח, הרי זו בודאי עבודת הקודש. מצד אחד זו אחריות גדולה ועצומה, אבל מאידך זו גם זכות גדולה ועצומה, הדרך לזכות לסייעתא דשמיא להצלחה שלא תצא תקלה ח"ו, שמעתי מפ"ק אבי מורי הגאון זצ"ל שאמר בשם רבנו החפץ חייב זיע"א בנוגע לענין אחר הקשור בעסק עם הציבור 'אם מכוונים לשם שמים אז מצליחים', אם כל אחד מכם יכוין בעת גשתו אל המלאכה שעושה כן לשם שמים, למרות שתחילת הענין הוא בשביל להתפרנס להביא מזון לביתו ולמשפחתו, וגם זה מצוה, אבל מכל מקום אין זה סתירה ויתבונן שבפועל במלאכת הוא עוסק בעבודת הקודש, אז נעשית מלאכתו לשם שמים, ובודאי יזכה להצלחה.

מצוה קפח

לאבד שבעה עממים

מארץ ישראל

שנאמר החרם תחרימם

מצות איבוד שבעה עממין נוהגת לדורות

במצות הריגת שבעה עממין מארץ כנען יש מצות עשה ומצות לא תעשה, להרוג את כל העם אנשים נשים וטף. הרמב"ם בסה"מ מאריך ומפרש דאין להקשות דהלא אין נמנים במנין המצוות אלא המצוות הנוהגות לדורות, ואילו מצות הריגת שבעה עממין נהגה רק בזמן כיבוש הארץ ואח"כ כשאבדו כולם שוב אינה נוהגת, ומפני מה נמנתה במנין המצוות. ומפרש דכך יחשוב מי שלא הבין ענין נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות, אולם באמת כיון דאין הציווי תלוי בזמן, הוא נוהג בכל דור ככל שתימצא האפשרות לקיים את המצוה. וכשם שאם נמצא איש מזרע עמלק מחויבים אנו להורגו גם בזמן הזה, כך נצטוו להרוג כל איש שנדע שהוא מזרע שבעה עממין. ולא זו בלבד אלא מצווים אנו לחטט אחריהם ולרדפם בכל דור ודור עד שיכלו ולא ישאר מהם איש, וכן עשו ישראל עימם עד אשר תמו ונכרתו בימי דוד והשאר נתפזרו ונתערבו בין האומות (בימי סנחריב) ולא נשאר להם שם. וממה שכתב דמצוה זו ומצות מחיית עמלק אינן נקשרות בזמן ולא במקום מיוחד, משמע שנוהגות לדורות ואף בחוץ לארץ, ואין מצות המחיה מכוונת כלפי האומה בכללותה אלא כלפי כל יחיד ויחיד מן האומות הללו.

מעשה הגבעונים והטעם שלא הרגום - שיטת תוס'

הגמ' בגיטין (מז). דנה בענין נדר שהודר על דעת רבים, ומביאה את המעשה שהיה בימי יהושע עם הגבעונים, שהיו משבעה אומות שבארץ ישראל ובאו לפני יהושע בן נון בערמה ואמרו לו "מארץ רחוקה באנו" (יהושע טו), ויהושע כרת עימם ברית ונשיאי העדה נשבעו להם לקיים אותם. לאחר ג' ימים נודע שאינם מארץ רחוקה אלא מארץ ישראל ואעפ"כ לא היכום בני ישראל בגלל השבועה שנשבעו להם נשיאי העדה. ובגמ' הוכיח רבי יהודה ממעשה זה דנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה, ורבנן חלקו ואמרו דהתם היתה שבועה בטעות, דכיון דאמרו שמארץ רחוקה באו ואינו כן, לא חיילה שבועה עילויהו כלל, ומה דלא היכו אותם בני ישראל אינו מצד השבועה אלא מפני קדושת השם.

והק' בתוס' דבלאו הכי לא חיילא שבועה, דהלא רמיא עלייהו מצות מחיית שבעה עממין כמו שנאמר "לא תחיה כל נשמה", ואין נשבעין לבטל את המצוה. וכ' התוס' דאין לומר דכיון שהגבעונים באו להשלים עם ישראל, אין חיוב להרגם כדאי' בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) "שלש פרודוגמאות (כתב של ציווי המלך) שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ, מי שהוא רוצה לפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה מלחמה, גרגשי פינה והלך לאפריקא, גבעונים השלימו... שלושים ואחד מלכים עשו מלחמה ונפלו", דבבאו להשלים מהני קודם שעברו את הירדן אבל לאחר שנכנסו לארץ לא מהני הא דרצו להשלים, ולכך הוצרכו הגבעונים להערים ולומר 'מארץ רחוקה באנו'. ותירצו התוס' דבוודאי אף לאחר שנכנסו לארץ מהני רצו להשלים, וכיון דאין מצוה להרגם חלה השבועה שנשבעו

להם [וכן פירש"י עה"פ "כי החרם תחרימם... למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם אשר עשו לאלוהיהם" - הא אם עשו תשובה ומתגיירים אתה רשאי לקבלם"] אלא דאמרו חכמים דהיתה שבועה בטעות ולהכי לא חיילא, ולא הרגום אלא מפני קדושת השם.

ועוד הקשו התוס' דכיון דהגבעונים באו להתגייר, בלאו טעמא דחילול השם אין יכולין להורגן, כדילפינן בגמ' (גיטין מה.) מקרא דכתיב "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך לי וגו'" (שמות כג לג) - יכול בעובד כוכבים שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים הכתוב מדבר, ת"ל "לא תסגיר עבד אל אדוניו, אשר יציל אליך מעם אדוניו" (דברים כג טז) מאי תקנתו "עמך ישב בקרבך וגו'". (שם יז). ותירצו התוס' דאע"פ שלא יכלו להורגן מ"מ היו יכולים לגרשם מעריהם אי לאו טעמא דחילול השם, ועוד תירצו דבאותה שעה לא באו הגבעונים להתגייר אלא נתגיירו לאחר מכן.

ואין להקשות על מש"כ בתוס' דכיון דס"ל דהיכא שבאו להשלים מהני שלא יהרגום, כ"ש כשבאו להתגייר, ומפני מה הביאו התוס' מקור נוסף דבבאו להתגייר אין הורגין אותם. דכבר כתבו הראשונים (המב"ן פר' שופטים שם, רמב"ם פ"ו מהל' מלכים ה"א) דבאו להשלים מהני רק היכא שקבלו עליהם ליתן מס ולהיות משועבדים לישראל, וא"כ אף היכא דבאו להתגייר, אם לא קבלו עליהם מס ושעבוד אין נפטרינן מחיוב מיתה דלא חשיבי כמו שבאו להשלים. וביאר הרמב"ן (גיטין מז. וכ"ה בר"ן) דכיון דלא קיבלו הגבעונים עליהם להעלות מס ולהיות משועבדים, הוצרכו התוס' ללמד דבבאו להתגייר מהני שלא יהרגום מצד קבלת עול מלכות שמים.

סתירה בדברי התוס'

נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בגמ' (סוטה לה:) לגבי האבנים שכתב עליהן משה את התורה, אם כתב על גבי האבנים עצמן או על הסיד. ומבואר בגמ' דרבי שמעון סבר דעל גבי סיד כתובה, ובסוף הסיד כתבו - "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו'", והיה הכתב מכוון אל האומות שבחו"ל להודיעם שאין חיוב להחרים אלא את האומות שבארץ אבל אותם שבחו"ל אם יחזרו בתשובה אין מחרימין אותם. וילף לה ר"ש מדכתיב "והיו עמים משרפות שיד" (ישעיה לג יב) שמתו על עסקי סיד, שלא למדו את התורה שנכתבה על הסיד. ורבי יהודה סבר, דדמו לסיד, מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה, אף אומות שלא נתגיירו אין להם תקנה אלא שריפה. ומוסיפה הגמ' דהא דמרבין בברייתא מדכתיב "ושבית שביו" (דברים כא י) לרבות כנענים שבחו"ל דאם חזרו מקבלים אותם, אתיא כר"ש. והקשו התוס' דאחר דאין מועלת התשובה אלא לאומות שבחו"ל, כיצד קבל יהושע את רחב שהיתה מן הכנענים שבתוך ארץ ישראל, ואע"פ שרחב נתגיירה ונישאה ליהושע כדאמר' במגילה (יד.), הבינו התוס' דאי לא מהני באו להשלים אף אם נתגיירו לא מהני. ותירצו דקודם שהתחילו ישראל במלחמה, אם שבו בתשובה היו מקבלים אותם אפילו לרבי יהודה ולכך קבלו את רחב שבאה להתגייר קודם שהתחילו במלחמה, אולם

אומות, ולכן חייבים לאבדם על אף שנשבעו להם.

המצוה להרוג שבעה עממין - לכלות ולאבד את עיקר ע"ז שבעולם

והנראה לומר בכל חילוקי דינים אלו והסברות השונות, דמבואר ברמב"ם (בסה"מ) ובחינוך (מצוה תכה) טעם ושורש המצוה, לפי שהם היו שורש ועיקר עבודה זרה בעולם ויסודה הראשון, לכך נצטוונו למחותם ולאבדם מתחת השמים. וימצא לנו תועלת ע"י שנאבד זכרם מן העולם שלא נלמד מכפירתם ולא נלמוד ממעשיהן. "וגם יש לנו ליקח מוסר בזה שלא נפנה אחר עבודה זרה, כי ברדפנו אחר כל איש מהמשפחה הרעה הזאת להרוג על התעסקם בעבודה זרה, לא יעלה על לב איש לעשות כמעשיהם בשום פנים". ואשר על כן תכלית המצוה להשמיד את שבעת העממים הללו כאומה הנושאת את הע"ז על דגלה. ובוודאי איכא חיוב להרוג כל יחיד מהאומה, שבקימו עדיין יש זכר לאומתו, אולם אין בזה חיוב מיתה פרטי על כל או"א בפני עצמו, אלא הוא נהרג מתוך שהוא חלק מהאומה הכללית שצריך לכלותה. ולפי"ז אם ישנה אפשרות שאנשי אלו האומות ישארו קיימים שלא כ'אומה', אפשר שאין חובה להרגם, ואהכי כשבאו להשלים אינם נהרגים, ודווקא כשקבלו עליהם להעלות מס ושעבוד לישראל, שבזה פרקו מעליהם את אמונת אומתם וכפירתה.

ולכך קודם שנכנסו לארץ ישראל עדיין לא נתחייבו לכלותם, דהאיבוד הוא בכלל המלחמה ועניינה, שבאה לכלות ולהשמיד את הע"ז מארץ ישראל, וקודם לכן אין חיוב לאבדם. וחייב זה דווקא בארץ ישראל שבה הם קיימים כאומה, אבל בחו"ל הם מפוזרים בין האומות ואין שמם עליהם ופליגי ר"י ור"ש אם נשאר חיוב איבוד עליהם או לא.

וכן טען הרמב"ן (ע"ה"ת שם) על רש"י דמצונו ששלח משה רבינו מלאכים אל סיחון ועוג קודם שבא להילחם עימם, ובוודאי לא היה עובר על עשה ול"ת ובהכרח שקודם שנכנסו לארץ לא היה חיוב להורגם. וכן יהושע ששלח את המכתב לאומות שבארץ ישראל, ומי שהשלים השלים, וכל השאר נתחייבו מיתה ואף הגרגשי שברח לאפריקא ולא עזב את הע"ז, היה עליו חיוב מיתה אלא שאחר שברח שוב לא היה אפשר במציאות להרוגו, [ואפשר שבחו"ל כבר לא היה שמו עליו, ואין חיוב להרוגו שם].

ואם כן הוא, ניתן להבין שהיה צד דאף אם יתגיירו לא בטלה החובה להרגם, אחר שלא קבלו עליהם מס ושעבוד, ושםם עליהם ולא כלה מן העולם שם האומה של עובדי ע"ז, אלא שהוכיח ממק"א דאף מי שבא להתגייר מהני שלא להרגו כשם שבא להשלים אינו נהרג.

ומש"כ הרמב"ן דאחר שהשלימו רשות להרגם, דכשקבלו עליהם לעבוד ע"ז אין חובה לאבדם, ומ"מ סיבת החיוב קיימת דשמה יחזרו בהם ויתחילו שוב לעבוד ע"ז, ולכן אם הורג אותם שוב אינם יכולים לחזור בהם.

נמצא - ענינה ותכליתה של מצות הריגת שבעה עממין שבא"י, לכלות ולהשמיד את האומה שהיא עיקר ע"ז בעולם, ומוטלת על כל יחיד מישראל להרוג אפילו יחיד מהאומות כל ששם האומה עליו.

אחר שהתחילו במלחמה אין מקבלים משבעה אומות שבארץ ישראל. ואם שבו בתשובה מן האומות שבחו"ל מקבלים אותם, ולא נחלקו ר"י ור"ש אלא על הכנענים שבחו"ל דלר"ש מקבלים אותם ולר"י אין מקבלים.

הרי דהתוס' בסוטה חלוקים על דברי התוס' בגיטין, דבגיטין כתבו דלא הרגו את הגבעונים מחמת שבאו להשלים אע"פ שבאו אחר שהתחילה המלחמה, ולהתוס' בסוטה אחר שהתחילו במלחמה אין מקבלים כלל. ותקשה להו קושית התוס' בגיטין מדוע נדחקה הגמ' ואמרה דלא קבלו את הגבעונים מפני חילול השם, תיפו"ל דמחויבים להורגם מצד המצוה ולא נפטרו מן המיתה כשבאו להשלים, ואהכי לא חיילא השבועה שנשבעו להם.

יישוב הרמב"ן את קושית התוס'

הרמב"ן מיישב באופן אחר ועושה כמין פשרה, דכתב דאם רצו להשלים מתחילה, בוודאי אין הורגין אותם, והגבעונים לא רצו להשלים וכיון שלא רצו הרשות ביד ישראל להרוג או לקיים, כיון שקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז, ורצו ישראל להורגם על שבאו וכתרו עימם ברית בערמה ואך מפני השבועה ניצלו ולא הרגום. ובזה נתיישרה קושית התוס' דליכא חיוב להרגם ולכך חיילא השבועה. ופשרה זו טעונה ביאור, דאם הא דקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז מהני לגבעונים שלא יהרגו, איך ניתנה רשות להרגם וכיצד תלוי הדבר ברצונם של ישראל.

שיטת רש"י

רש"י (סוטה שם) מפרש דהא דרצו להשלים מהני אך ורק לכנענים שבחו"ל ולא לכנענים שבארץ ישראל, ולדבריו תקשי קושית התוס' כיצד קיבל יהושע את רחב. ובע"כ דלדעת רש"י יש לחלק בין באו להשלים דלא מהני לבין רצו להתגייר, ורחב באה להתגייר ולכך קבלה.

שיטת הרמב"ן והרמב"ם בחיוב איבוד שבעה אומות

שיטת הרמב"ן (דברים כ"י) דהקריאה לשלום מהני לשבעה אומות ואף לאלו היושבים בארץ ישראל אם נענו ובאו להשלים. אולם שאני דין הכנענים שבא"י מאלו שבחו"ל בשני דינים - א) דאלו שבא"י צריכים להשלים לגמרי, להעלות מס ולקבל עליהם להיות משועבדים לישראל, ואלו שבחו"ל די אם יקבלו עליהם שלא יעבדו ע"ז ואז אין הורגין אותם. ב) דבארץ ישראל איכא מצוה לאבד ולהחרים במלחמה את כל העם אנשים נשים וטף, ואילו כשנלחמים באלו שבחו"ל אין נהרגים אלא הזכרים לבד.

וכדברי הרמב"ן כתב גם הרמב"ם (פ"ו מהל' מלכים ד-ה) וחילק בין מלחמת שבעה אומות בא"י למלחמות שבחו"ל, והוסיף דאם כשרצו שבעה אומות להשלים מקבלים אותם, מפני מה הערימו יושבי גבעון על יהושע, הא בלא"ה אין מחרימין אותם כיון שבאו להשלים. ומפרש הרמב"ם דהגבעונים לא קבלו עליהם כלל מס ושעבוד אלא באו לכרות ברית עם ישראל, והברית עימם נאסרה דכתיב "לא תכרות להם ברית" (דברים ז"ב), ולכך השבועה שנשבעו להם בטעות היתה, ולא הרגום אלא מפני קדושת השם. וא"כ למד הרמב"ם את פשט הכתוב דכוונת הגבעונים שאמרו שבאו מארץ רחוקה, דרצו לכרות ברית ולא להשתעבד לישראל. והערימו על ישראל בזה שהרי הם משבעה

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשי"ה"ק

כח המחשבה

(המשך הועד משבוע שעבר)

נפשו מחוייבת לשמים, שהרי היא מטמאה במגע", מה שאין כן אם עשה עבירה למטה - "ולא נגע טינופה לשמים".

ובאמת כך היא המציאות המבוארת לנו בדברי חז"ל, שהאדם יכול להשפיע על עצמו על ידי המחשבה ולשנות סדרי עולם, אפילו בדברים שלא יכולים להשתנות על ידי מעשה. אם הוא יחשוב על דברים טובים וידבק את המחשבה בדברים טובים - המחשבה תשפיע עליו טוב, וכן להיפוך לענין הרע.

כבר איוב אמר על עצמו, שהסיבה שבאו עליו יסורים כאלו היא "כי פחד פחדתי ויאתני, ואשר יגורתי בא לי" (איוב ג', כ"ה), כלומר, שעצם הפחד שהתפחד מהיסורים שיבואו עליו - היא הסיבה שהביאה עליו את אותם יסורים, כיון שהמחשבה השפיעה עליו. ואפילו שהוא מצד עצמו לא יכל ליצור לעצמו כאלו יסורים, המחשבה שלו דיבקה אותו באותה מציאות, וכך היא חזרה אליו.

וכן אמרו בגמ' (ברכות ס', א'), "יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא, אתנה, אמר ליה יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה, דכתיב כי פחד פחדתי ויאתני ואשר יגורתי יבא לי", ורואים בדברי רב המנונא שהבין, שאם יהודה בן נתן נאנח ומפחד מיסורים - היסורים אכן עלולים לבוא עליו, כי המחשבה עצמה תפעל להביא לו את מה שהוא חושב עליו (א.ה. ועי' רש"י הוריות י"ב, א' ד"ה ולאו, לענין החושב על דבר רע שיבוא: 'חלשה דעתיה ומתרה מזליה').

ואת אותם הדברים אנו מוצאים בדברי הרמב"ן על התורה בפרשת וירא (בראשית י"ט, י"ז) לגבי אשת לוט שנהפכה לנציב מלח, שכאשר האדם מביט בדברים ובחולאים רעים וחושב עליהם, הם נדבקים בו ומזיקים לו למאד, וכמו שהזכירו 'אנשי הטבע' ומובא בגמ' (יומא פ"ד, א') שאם בני אדם שהזקו על ידי כלב רע יביטו במראה הכלב שמשתקף במים - 'ישתטו וימותו', ולפיכך כאשר אשתו של לוט הסתובבה וראתה את הגפירת והאש היורדים מן השמים, היא הדביקה את מחשבתה במכה 'ובאה המכה במחשבתה', עד שהיא עצמה נהפכה להיות כמו המכה.

וכן הביא הרמב"ן בפרשת חוקת לענין נחש הנחושת (במדבר כ"א, ט), שאם המוזקים על ידי כלב או בהמה שוטה ויניחו אותם בכלי זכוכית, שהזיק אותם הם מסתכנים ומתים, והוסיף שם עוד שאפילו אם רק יזכירו בפניהם את שם הנושך - 'נפשם תדבק במחשבה ההיא ולא תפרד ממנה כלל עד שתמית אותם'.

וכתב שם הרמב"ן 'דבר מנוסה מפלאות התולדה', שאם יקחו את המים היוצאים מן הנשך מכלב שוטה ויניחו אותם בכלי זכוכית, יראו בתוך המים 'דמות גורי כלבים קטנים', ועל אף שאם יוציאו אותם לא יראו מאומה, אם יחזרו המים לכלי הזכוכית וישתהו שם כשעה יחזרו לראות בהם את גורי הכלבים, 'זוהא אמת הוא בפלאי כחות הנפש'.

ולכאורה דברי הרמב"ן על התורה מבוארים על פי מה שביאר באגרת הקודש, שהמחשבה משפיעה על האדם יותר מכל דבר אחר, ובשעה שהוא ניזוק על ידי דבר מה ומפחד ממנו - מחשבתו נדבקה אל הדבר, וכך הדבר חוזר אליו, עד שהוא עצמו נהפך להיות כמוהו - ויהיה אפשר לראות בו 'דמות גורי כלבים'.

ועומק הענין הוא כאמור, שכאשר האדם מתפיס את מוחו באיזו מחשבה - הוא לא עוצר באותו מקום אלא מתחבר למקום אחר,

"פרק ד' משנה י"ט ש"מזמאל הקטן אומר, בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו"

'המחשבה פועלת הצורה':

נתבאר בריש המשנה, שדבר הידוע וגלוי לבריות הוא דבר בעל משקל עודף מאשר דברים המכוסים מבני אדם, והוא גופא המכונה בלשון הרמב"ן 'ניסים המפורסמים', אבל בזה אנו באים לעוד עומק נוסף המבואר בדברי הרמב"ן באגרת הקודש (פרק ה') שאותו הוא מכונה בשם 'עיקר גדול', והוא כותב עליו שהינו מוסר בזה 'מתנה גדולה בסוד המחשבה'.

הנה כבר בדברי חז"ל אנו מוצאים שיש משמעות למחשבתו של האדם עוד יותר ממעשיו, ועל זה אמרו חז"ל ש'הרהורי עבירה קשים מעבירה' וכן עוד הרבה כיו"ב, ומבואר בכל זה שהמחשבה נחשבת ליותר מאשר לפעולה עצמה. אמנם מאידך הקשה שם הרמב"ן ממה שאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, וכן משאר מקומות שמצינו שהפעולה נחשבת ליותר מן המחשבה.

וביאר הרמב"ן בהקדם חוק הידוע בזמננו בשם 'כלים שלובים', שהוא יסוד קבוע מחוקי הטבע שפירושו הוא, שכאשר המים עומדים במקום גבוה ויורדים למטה אל כלי אחר שמחובר אליהם, הם עולים בחזרה לאותו גובה שבו הם נמצאים בכלי הראשון. ועינינו הרואות בכל אתר ואתר, שמציבים את מאגרי המים במקומות הגבוהים ביותר, כדי שכאשר יכנסו המים לצינורות שבבתים - יוכלו לעלות עד לקומות הגבוהות המשתוות בקומתם אל מאגר המים, ולא יהיה צורך בשאיבה כלפי מעלה.

ועל פי זה כתב הרמב"ן, שאין הכי נמי והמעשה הוא בעל פעולה שיכולה לפעול במציאות, אולם המחשבה גבוהה הרבה יותר מן המעשה. שכן האדם נברא מתחת כסא הכבוד, ושורשו יונק מהמקום הגבוה ביותר בעליונים, וממילא כאשר הוא מפעיל את המחשבה שלו - היא יורדת מגבהי מרומים ואז חוזרת בחזרה לאותו גובה עליון.

הוא אומר, שכאשר האדם עושה פעולה - הוא פועל רק את אותה פעולה, אבל כאשר הוא חושב על משהו - הוא לוקח כח שנמצא במקום הגבוה ביותר, מוריד אותו, וכך אותה מחשבה עצמה חוזרת למעלה ופועלת את הדברים הגבוהים ביותר שישנם. משום כך אין ערוך לכוחה של המחשבה לעומת כוחו של המעשה, ועל זה אמרו ש'הרהורי עבירה קשים מעבירה', מכיון שבכך האדם פוגם את הפגם הגדול ביותר שיתכן, במקום הגבוה ביותר ששייך.

גם כשהאדם חושב על משהו גשמי, הוא בעצם לוקח את כח המחשבה ומוריד אותו אל החומר, וכך נמצא שהמחשבה עולה שוב למעלה מכח אותה גשמיות ומקבלת כח גדול לאין שיעור. לאדם מצד עצמו נראה שהוא לא עשה מאומה, אבל האמת היא שהוא עשה הרבה יותר מאשר מעשה בעלמא, כי המחשבה עצמה עלתה בחזרה ופעלה למעלה את מה שפעלה.

ועיין שם ברמב"ן שביאר, שמפני כן היה כח לצדיקים לפעול על ידי המחשבה הרבה יותר מאשר המעשה, ויש בכוחם להמית או להחיות על ידי מחשבה בלבד (וכן להפך לענין כח הרע, כדמצינו גבי בלעם), שהרי המחשבה שמחוברת למעלה פועלת על האדם לאין שיעור לעומת המעשה. ועל כך כתב שם: "ואחר שהודענוך זה, התבונן בהיות הרהורי עבירה קשים מעבירה, כי בהיות אדם מחשב בדברי רשע וטינוף - מחשבתו נדבקה בטינופה בעליונים, והרי

גבוה הרבה יותר, שמחבר אותו אליו ומשפיע אליו בחזרה. אין כאן רק פעולה בלבד אלא 'חיבור' של שני צדדים, שמדביק ומחבר אותו לדבר שעליו הוא חושב (א.ה. וע"ש ברמב"ן ש"ידיעה' פירושה 'חיבור', ולכן אמרו 'בכל דרכיך דעהו', כיון שבעצם הידיעה האדם יוצר חיבור למקור הידיעה).

אנחנו רגילים לתפוס את המחשבה כהרהורי דברים, אבל ברמב"ן מבואר לנו שהמחשבה היא מציאות של חיבור, והדבר שהאדם חושב עליו - בו הוא נמצא. המחשבה יכולה לקחת אותו אליה ולהכניס אותו אל תוכה, עד כדי כך שהיא תשפיע עליו ותהפוך אותו לחלק ממנה, ויש בידי את הכח להשפיע על עצמו מציאות של טוב על פי הדבר שעליו הוא יחשוב.

ואם הדברים אמורים לענין מחשבה בעלמא, על אחת כמה וכמה כאשר האדם לא רק מהרהר בהיסח הדעת אלא מחובר לדבר שהוא חושב, שהדבר משפיע עליו בלי שום דמיון. ככל שהוא נהנה ומתחבר יותר, כך הגלגל חוזר עליו בחזרה ומשפיע עליו יותר, עד שהוא נהפך להיות דבר אחד ביחד עם המחשבה.

ועיינו במדרש ויקרא רבה (פר' כ"ג) שהאריך בחומרת הרודף אחרי הערוה וכתב שם לשון 'זן עיניו', ולכאורה מה שייך לשון 'זן' לגבי ראייה בלבד, אלא הם הם הדברים, שכל איבר שהאדם מפעיל אותו הרי שבכך הוא מחיה אותו ונותן לו עוד יותר כח, וכאשר האדם מפעיל את עיניו ונהנה על ידם במה שהוא רואה - הוא מזין אותם באותה ראייה, וההנאה גופה יוצרת לו חיבור גדול לאין ערוך ממה שהיה בתחילה.

ועל אחת כמה וכמה לענין מידה טובה מרובה, שבשעה שהאדם משים על ליבו דברי תורה, מתחבר אליהם ומשתעשע בהם, החיבור שלו גודל והולך, והוא עצמו נהפך ונהיה לאיש של תורה כפי גודל ההנאה, שהיא מחברת אותו אליה ומגבירה בו כח נוסף שמרומם אותו למעלה ומחבר אותו לגבהי מרומים.

אל תתחבר לרשע:

על פי הדברים האמורים נוכל לרדת לעומק דברי המשנה. וראשית דבר הוא, שכאשר יש לאדם אויב, ואפילו אם הוא אויב רשע שמצוה לשנאותו על פי דיני התורה, אין לאדם רשות לשנוא את האויב עצמו - אלא את הרע שעומד מאחוריו. שהרי כל הסיבה שאותו אויב נשלח אליו אינה מחמת הבחירה של האויב, אלא מחמת גזירת שמים שקבעה שכן הוא הדין, ואין לאדם דרך להמלט מאותה גזירה בין אם האויב ירצה בכך ובין אם לאו.

לוי יצויר שהאדם הלך ברחובה של עיר ומעד על גבי קליפת מאכל שהושלכה על הארץ, האם יש טעם לכעוס על הקליפה? הלא הקליפה היא קליפה דוממת, שהושלכה על ידי מי שהשליך אותה, ולא היא זו שאשמה במפלה...

אם כן, במקום לשנוא את האויב עצמו ולהתנגד למה שקורה לו, על האדם לעשות בדיוק את ההפך - להכיר בכך שהכל בגזירת עליון, והכל הוא מאי דעביד רחמנא. אמנם האויב הוא אויב, והרע הוא רע, אבל הכל יורד מן השמים, והמצוה עליו היא רק לשנוא את הרע בלי קשר למה שקורה עמו בפועל.

ואם יש את נפשך לשאול מדוע באמת מגיע עונש לאותו אויב, והרי הוא שלוחא דרחמנא, על כך אמר מרן החזו"א את מילותיו "שלא יהיה העולם טרף לשיני בריא הגוף וחלושי השכל" - והיינו, שהרע הוא כח של רע מצד עצמו שיש למגר אותו מן העולם, שהרי ה'רע' היא מציאות שאין לה מקום עלי אדמות, וכיון שהרע מהווה בגופו מציאות של רע - הדין נותן שיבוא על עונשו, ולא גרע מבהמה היוצאת להסקל.

גם על סולם רעוע ועל כלב רע אמרו חז"ל שאסור לאדם לגדלם בתוך ביתו, ולא מחמת שהם אשמים במה שתחילת עשייתן לנזק, אלא מכיון שיש כאן מציאות מזיקה שעלולה להזיק. וכן הוא הרשע, שעל ידי מעשיו יוצר מציאות של נזק שמוכרחים לבערה ולהעבירה מן הארץ.

אמנם על כך נאמר 'בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו על יגל ליבך' - להורות ולחדש, שכאשר האדם שמח בכל זאת בנפילה של אויבו, נהנה מכך שאויביו נופלים לפניו ומתענג על רגש הנקמה, הרי שבה הוא מתחבר למציאות האיומה של הרע והופך אותה לחלק מעצמו. לא די לו בכך שהרע מתמגר מן העולם, אלא הוא משתמש באותו רע עצמו ונהנה ממנו, ואם כן הוא חמור עוד יותר מאותו רשע - שכן הוא לוקח את כח המחשבה, ועל ידו הוא מתחבר אל הרע.

משום כך אמר הפסוק "פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו", שאותו עונש שמגיע לרשע חוזר על חבירו ומעניש אותו, שהלא האדם עצמו התחבר לאותו עונש ממקום גבוה הרבה יותר של הנאה ושל חיבור והביא אותו על עצמו, ואותה מציאות של איבוד הרע עוברת מן הרשע ומתקיימת באדם ששמח לאידו.

ועיין במדרש שמואל על המשנה שביאר בשם ה'חסיד ז"ל' (ומן הסתם כוונתו לאריז"ל), מדוע מפני זה מתבטל העונש מן הרשע עצמו, כי כאשר האדם שמח במפלת חבירו יש כאן חסרון מופלג באמונה כביכול רע יורד מלמעלה, וכעת נמצא שהעונש עבור הרשע גדול עוד יותר ממה שהועיד לו הבורא, כיון שגם הרע שהיה אמור להגיע אליו לא היה אמור להיות רע גרוע כזה של כפירה ושמחה לאיד שהופך את העונש לעונש חמור עשרת מונים.

וכך הוא בכל דבר וענין, שכאשר האדם מדביק את מחשבתו בדברים רעים, ומתענג על רגשות של רוע ואכזריות, המחשבות משפיעות עליו יותר מכל דבר אחר, והוא נהפך להיות אדם בעל אותו אופי רע ומר. ומאידך אם הוא חושב על דברים טובים וראויים, הוא יכול להתרומם ולהשתנות לאדם אצילי ומרומם, הכל כפי גודל המחשבות ורמת ערכן.

בנו של מרן החפץ חיים העיד, שפעם ראה אותו אביו עסוק בקריאת עיתון, ואמר לו כעין אותם הדברים - שכאשר האדם קורא את הרע הוא מתחבר אל הרע, ואותו רע עלול חלילה לחזור על ראשו (ואגב אורחא זכורני על אאמו"ר הגאון זצ"ל, שפעם עלה בחדר המדרגות וראה את אחד מבניו מעיין בתוך כתב עת, הוא קרא לעברו: 'עיתון? חשש של לא ילבש'...).

ואף אם לא תהיה מילתנו אמורה על פרישות גדולה כל כך, להתנזר מכל וכל מהידיעות המתרחשות בחללא דעלמא (שהיא מעלה ששמורה כיום רק ליחידי סגולה...), מכל מקום בלאו הכי, גם אם האדם יציץ מדי פעם בסיפורי מלחמות ובדברי הבאי, עדיין יש 'קריאה' ויש 'חיבור' - שכאשר האדם מעסיק את ליבו ומתחבר לאותם חדשות שמתעסקות בחלאת האנושות, הוא נהפך להיות כזה, ואין לך רע גדול מזה.

גם בזמנים שתגעש ותרעש הארץ, עם אחד נלחם בחבירו והדם נשפך כמים, אין זה משנה מהו הצד הנכון ואי זה מהם יכשר - עצם העיסוק והשקעת הראש לתוך אותם ענינים רעים משפיעים על האדם יותר מכל ומחברים אותו לשם, עד כי תדבק ידו אל החרב. אולי הוא רשאי להתוודע לדבר הרשות ולהיות מעודכן בדברים העומדים על הפרק, אבל משעה שזה הופך להיות נושא אצלו, אזי הנושא נושא את נושאי ומטמא במשאו.

המתנה הגדולה שהאדם יכול לנסע לעצמו היא להכיר בכוחה האדיר של המחשבה, שאינה רק מחברת אותו אליה, אלא חוזרת למעלה ומשפיעה עליו לאין ערוך ממה שהיה קודם לכן, עד שיש בכוחו לפעול על ידי המחשבה ולשנות את עצמו. כאשר הוא יחשוב על הטוב ויקווה לטוב - עצם התקוה תתן לו את הכח ותביא עליו את הטוב - עם שפע נשגב של טובה וברכה, וכאשר הוא יחשוב על חולשות, על כשלונות, על פחדים ועל נגעי בני אדם - הוא יחליש וימוסס את עצמו, ואותה מחשבה גופה תשפיע עליו.

נקל לשער איזה כח אין סופי האדם יכול להחזיר לתוכו כאשר הוא יתקדש ויטהר ויעסיק את עצמו כל הזמן רק בדברי תורה וקדושה, הרי בכך הוא נדבק בקדושת בוראו ומתחבר לדבר העליון ביותר שבו תמותה יכול להשיג. אם כן אפוא זאת עשו, דרשוני וחיו - "ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום".

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמדו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת וארא

בערב הגאולה יכנסו ישראל לשער הנרן של הטומאה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן ולעיין בפרשה, פרשת וארא.

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. פירש רש"י, אני ה' - נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה. הקב"ה כרת עמנו ברית, וכאן אומר הקב"ה למשה רבינו, דע, אני אקיים את הברית הזו שהבטחתי ליתן להם את ארץ כנען. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי.

אותם מאתים ועשר שנים של שעבוד ישראל במצרים, היו שנים של צער עצום הן בשעבוד גופני והן בשעבוד רוחני. האלשיך הקדוש מפרש מה שכתוב (דברים כ"ו, ו) "וירעו אותנו המצרים ויענונו", וירעו אותנו - שעשו אותנו רעים. השחיתו גם את הרוחניות שלנו. וכך הוא מוכרח להיות, שכן בעצם היותם של ישראל בארץ מלאה טומאות כארץ מצרים, "ערוות הארץ" (בראשית כ"ב, ט), בהכרח שיורדים הם ברוחניותם. ואמנם זה לא נעשה ביום אחד, אבל במשך תקופה ארוכה כל כך, מאתים ועשר שנים, בוודאי שהמקום משפיע.

הפסוק אומר (דברים ד, ד) "או הנסה אלהים לבוא לקחת גוי מקרב גוי, ופשטות הכתוב "מקרב" - מותר. אבל דרשו רבותינו (מדרש שוחר טוב מוסר קד), שכאחותו רועה שצריך לפעמים להכניס את ידו לתוך מעי הבהמה ולהוציא את העובר מתוכה, כשהיא מקשה לילד, כך עשה הקב"ה בזמן שהוציאנו ממצרים. והו"ו מקרב גוי, קרב מלשון קרביים. הרי עובר ירך אמו (הולין נה), הוא טפל ובטל לבהמה ונחשב ממש חלק ממנה. כמו שיש אוזן לבהמה, כך יש ירך לבהמה, וזה העובר. וכלל ישראל ברוב ירידתם הרוחנית גם הם היו כאותו עובר, כחלק נטפל ומבוטל למצרים, והיה הקב"ה כביכול צריך להושיט את ידו ולהוציאנו מקרב מצרים.

והאור החיים הקדוש כותב בהרבה מקומות בפרשות האלו, וכידוע כן בשם רבינו האר"י ז"ל, שהירידה הזו של ישראל היתה ירידה כמעט מוחלטת. שהרי יש הרבה הרבה דרגות לירידה, וכלל ישראל ירדו אז כמעט עד לדיוטא התחתונה, במ"ט שערי טומאה. ולשון הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"א ה"ג), שבאותם ימים חשוכים שירדו ישראל ממעלתם בהיותם ממצרים, "כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחזרין בני יעקב לטעות העולם". אותו אילן גדול של אמונה בבורא ששתל אברהם אבינו שמסר נפש כדי לנטוע ולשתול אמונה בלב הבריות להאמין בבורא יתברך, כמעט ונעקר מן העולם. וידוע שלכן הקב"ה מיהר להוציאם ממצרים, כי אם היו ממתנינים עוד מעט כבר היו יכולים לרדת עוד ולהשתקע בשער הנרן של הטומאה, ממנו אין תקומה (כמו שכתב האור החיים שמות, ג, ז).

האור החיים הקדוש בפרשה הקודמת (שמות ג, ח), כותב דבר נורא. במצרים באמת היתה ירידה גדולה, כמו שראינו. אבל קודם הגאולה העתידה, אומר האור החיים, תהיה הירידה גדולה עוד יותר, עד נרן שערי טומאה.

שער החמישים של הטומאה - שער המינות

מהו שער הנרן של הטומאה, ובמה הוא מתבטא?

ראיתי בספרים הקדושים (הובא בספר שומר אמונים מאמר האמונה דף ק"א ועוד), כי קבלה בידנו שישער הנרן הוא שער המינות. וכמו שאומרת הגמרא בעבודה זרה (דף י"ז) על המינות, כי כל באיה כמעט לא ישובון, וצריך עבודה קשה עד מאד כדי לצאת מטומאה זו. ולדאבוננו הרב, בזמננו טומאה זו הלכה והתפשטה מאד, וכלל גדול הוא בתורה, שהאדם מושפע מאנשי סביבתו. יהיה מי שיהיה, אם אדם יהיה בסביבת אנשים מתוקנים והגונים, גם הוא ישתפר. ולהיפך, אם יהיה בחברת אנשים רעים, בהכרח ירד. כמו שהאר"י בזה הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות (פ"א ה"א).

כך אנחנו רואים אצל חניך ביתו של אברהם אבינו, שהיה דבוק בו כל הזמן, ראה אותו יום יום, אכל אתו יום יום, וגם למד אתו יום יום, וזהו לוט. בו ברגע שעזב

את אברהם אבינו והלך לסדום נהפך להיות כאנשי סדום. ולכן כשהוא רוצה להציל את המלאכים, את מי הוא מציע לאנשי סדום תמורתם? את בנותיו. כאן אנחנו רואים איך ירד לוט עד הדרגה התחתונה. ולכאורה איך אפשר כדבר הזה, הלא עד לא מוזמן היית יחד עם אברהם אבינו דבוק בו יום יום? - אבל ההסבר הוא בזה, כי האדם מושפע מאנשי סביבתו. ודאי כשהיה לוט אצל אברהם היה מושפע מאברהם, אבל ברגע שעבר לגור בסדום, ושמע וראה את המחשבות שלהם ואת דעותיהם, זה השפיע עליו. ואמנם בודאי שלא היתה זו ירידה ביום אחד, אבל במשך תקופה יום אחרי יום היה יורד ויורד עד שנהיה ממש כאנשי סדום ועמורה. ולכן אילולי הזכות המיוחדת של אברהם אבינו היה לוט ראוי להאבד יחד עם כל אנשי סדום, כי גם הוא היה עושה כמעשיהם.

וכיום בזמננו יש את הדבר הזה. ואדם צריך לעמוד על המשמר כל הזמן כדי לא לקלוט ולספוג אווירה מהרחוב, אוירה של היפך דעת תורה והיפך אמונת ה'. וזה מתבטא בהרבה אופנים. למשל, אותה אווירה של "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח, ז). 'חיל' פירושו עשירות, כמו שמתרגם שם אונקלוס. הן עשירות גשמית והן עשירות רוחנית.

עשירות גשמית, כשאדם טועה ומייחס את ההצלחה שלו אליו עצמו. הוא אומר, למה יש לי, ולמה הצלחתי? - כי אני טרחתי השתדלתי והפקרתי את חיי בשביל הפרנסה שלי, ולכן עכשיו אני קוצר את הפירות ויש לי ממון הרבה. והוא טועה ולא יודע שיש אחד יחיד ומיוחד שהעושר והכבוד ממנו יתברך.

וז עשירות גשמית, אבל צריך לדעת שכן זה גם בעושר רוחני. החכמה היא מאתו יתברך. וידע האדם היטב, "אתה חונן לאדם דעת". כל החכמה של האדם היא רק מהקב"ה.

ובאמת שמעתי מאדם גדול אחד שהעיר הערה נכונה. כידוע תפילת העמידה מחולקת לשלושה חלקים. החלק הראשון הוא שלשת הברכות הראשונות שהן שבת לה' יתברך, החלק האחרון והשלישי הוא שלשת הברכות האחרונות שבהן האדם מודה להקב"ה על כל הטובות שהיטיב וגמל עמו, והחלק האמצעי אלו הבקשות. והבקשה הראשונה שהאדם פותח בה, היא הבקשה על החכמה "אתה חונן לאדם דעת", כי באמת החכמה היא הכי חשובה, וכשיש לאדם חכמה יש לו הכל.

אמר אותו גדול, כשאדם מבקש על רפואה, איך הוא מבקש? - רפאו ה' ונרפא. וכשמבקש על פרנסה, איך מבקש? - ברוך עלינו. אבל רק בברכה אחת, תקנו וקבעו אנשי כנסת הגדולה, מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים, לשון של "אתה". אתה חונן לאדם דעת. ומדוע? - כי כאן יש מקום לטעות. ברפואה האדם רואה ויודע שהיא מאתו יתברך. הרי הרבה פעמים הרופאים מתייאשים ואומרים שאין לחולה תקנה, אולי יהיה עוד כמה חודשים, ולבסוף, החולה מספיד את הרופא שלו. הוא זוכה לאריכות ימים יותר מהרפוא. כולם רואים כאלו סיפורים ומבינים שהרפואה רק מידו יתברך. אפילו בפרנסה אדם רואה הרבה פעמים, איך ייתכן שהוא ירד ויתייגע, ולבסוף לא יצא לו כלום. ולהיפך, לפעמים אדם בלא שום טרחת יש לו יותר ממה שציפה. ומזה מבינים ויודעים גם כן שהפרנסה תלויה אך ורק בבורא יתברך.

אבל בחכמה יש מקום לטעות. אדם טועה ומייחס את החכמה לעצמו. לכן דוקא כאן יש את ההדגשה הו"ו "אתה חונן לאדם דעת". דע, החכמה גם כן היא מהבורא. וכל כמה שהאדם תוקע בעצמו את הידיעה הזו יותר שהחכמה היא מהבורא לבדו, כך ישפיעו לו יותר ויותר חכמה. ולהיפך חלילה, אם אדם מייחס את החכמה לעצמו, יקחו ממנו את החכמה, וכמו שאומרת הגמרא (פסחים ס"ו): שכל המתיהיר בחכמתו נוטלין ממנו את חכמתו.

המשנה אומרת כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאלו מתחייב בנפשו (אבות פ"ג מ"ה). יש הרבה ביאורים במשנה זו, אבל אומרים בשם הבעל שם טוב שהסביר, 'כל השוכח דבר אחד ממשנתו, הוא שכח את את ה"אחד", את יחידו של עולם,

את ה' יתברך הוא שכח ממשנתו. הוא אומר, אני אשב ואלמד, אני אחזור ואשנן, אני אדע את התורה, בהכל הוא אומר אני ואני ואני. אבל את ה', הוא שכח ממשנתו. ואחד כזה ששכח את ה' ממשנתו, מתחייב בנפשו.

וכך רמזו במה שאמרו (הגינה ט) 'אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים למי ששונה מאה ואחד פעמים'. מאה ואחד, הכוונה שיחד עם המאה פעמים הוא מצרף לזה גם את ה'אחד', את הקב"ה.

זהירות מהשפעת הרחוב

האדם מושפע מאחרים. הוא רואה איך אנשים אומרים ומייחסים לעצמם את כל ההצלחה הן בגשמיות והן ברוחניות. תשאל בן אדם איך השגת דבר פלוני, והוא אומר לך הרי יש לי קשרים עם פלוני ועם אלמוני, והם עזרו וסייעו לי. תשאל בן אדם איך אתה יודע מה שאתה לומד, והוא משיב לך, זה בגלל שאני עשיתי כך וכך, ולמדתי כך וכך, בלא להזכיר שם שמים בפיו. וצריך להזהר לא להיות מושפע בדבר הזה מאחרים.

וכן הוא בענין אמונת החכמים. אדם שסומך על דעת רבותינו, שהם עיני העדה, אשריו טוב לו. אבל כשנדמה לאדם שהוא מספיק חכם ויכול לבטל את דבריהם, והוא אומר לעצמו, נכון, הם אומרים כך, אבל אני אומר אחרת. הם חושבים, אבל גם אני חושב. זו סכנה גדולה. לא יכולה להיות לאדם טיפה של יראת שמים, בלי אמונת חכמים.

וכל הדברים האלו באים מכל מיני כלים ומכשירים שונים ומשונים שאדם מטה אליהם אחז, זה משפיע עליו. זה השער הנר"ן של זמננו. וצריך השגחה ושמירה מתמדת, יום יום ושעה שעה כדי שלא יסתננו ויכנסו הדברים האלו אל האדם.

וענין זה מרומז בפרשה שלנו. בהמשך הפסוקים כתוב שכשמשנה רבינו בא אל פרעה. וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך... ויאמר ה' אל אהרן ואל משה לאמר. כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין. זה יהיה האות והמופת. תקח את המטה האלהי, שהיה מגן עדן כמו שאומר תרגום יונתן, והיה כתוב עליו שם המפורש, והשלך אותו לפני פרעה, וייהפך המטה להיות תנין, נחש שרף.

אמרו רבותינו, מכאן יש לנו לימוד ומוסר השכל למה שדברנו. אפילו המטה האלהי, אם זורקים אותו לפני פרעה, למה הוא מתהפך? – לתנין. נהיה המטה לנחש. כי האדם מושפע מאנשי סביבתו, ואפילו מטה. כל זמן שהוא בידו של משה רבינו, הרי הוא מטה אלהים. אבל ברגע שמשליכים אותו לפני פרעה, על אדמת ארץ מצרים המאוסה ערוות הארץ, גם מטה האלהים מתהפך ונהיה לנחש. ומתי יתהפך שוב הנחש הזה להיות מטה? – רק כשיחזור שוב לידי שם משה רבינו.

הוא שאמרנו. יהיה מי שיהיה, אפילו יהיה מטה האלהים, במדרגה גבוהה ונשגבה, אבל אם הוא יהיה בסביבת אנשים מושחתים ומקולקלים, בעלי דעות אסורות, בהכרח שהוא יבלע גם כן מהדעות האסורות, וייהפך להיות גם הוא נחש.

זה הוא השער הנר"ן, הקשה מכל השערים, דעות אסורות, ומינות. היצר הרע עובד לדאבונו הרבה הרבה בזמננו על הענין הזה, להכניס לאדם דעות אסורות על ה' ועל משיחו. ואפשר להתקל באנשים שמקיימים לכאורה את התורה והמצוות כפי שצריך, ומדקדקים בקלה כבחמורה, אבל כשאתה שומע אלו דיבורים הם מדברים, ובאלו דעות הם מחזיקים, הרי הדברים מבהילים כל לב! לראות אדם ששומר את כל התורה והמצוות, אבל אומר, מה יש אם ילכו בחורי ישיבות לצבא. הרי זה תרתי דסתרי! איך ייתכן שאדם ששומר תורה ומצוות ידבר דיבורים שכאלו. אבל זה כי האדם מושפע. הוא קורא מה שקורא, שומע מה ששומע, והדברים מחלחלים ונכנסים אצלו.

האדם צריך לפקוח את העינים היטב ולדעת, שלא כל דבר קוראים, ולא כל דבר שומעים, ולא כל דבר מכניסים לבית. כמו שאדם לא מכניס כל אוכל לביתו, ובדוק היטב היטב אם האוכל הזה כשר או לא, כי אינו רוצה לפטם את גופו במאכלות אסורות, כך צריך האדם לדעת שעליו לבדוק היטב היטב במה הוא מפתם את השכל שלו, ומה הוא מכניס לראשו. גם זה צריך בדיקה והשגחה, וצריך כשרות.

והנה, כשהחולה יודע שהוא חולה זה כבר חצי רפואה. מפני שהגם שהוא מסתיר את החולי שלו מעיני בני אדם, אבל בעצם היותו יודע שהוא חולה הרי הוא זוכר את זה ומנסה למצוא רפואה למכתו. אבל אוי לו לחולה שנדמה לו שהוא בריא. חולה שמתהלך כאחד האדם ולא מרגיש בחוליו, אין תקווה ואין סיכוי שיבריא, מפני שאין הוא יודע בכלל שהוא חולה.

הסכנה שבעיתונים ובמכשירים אסורים

לכן, אקריא מכתב שכתב רבינו הגדול הגרא"מ שך שליט"א (וצ"ל) (מכתבים

ומאמרים ה'ג אגרת רסד), בענין הזה. לכבוד פלוני, שלום רב וברכה. אבקש אותך ואבקש את אשתך תח', אם אתם רוצים לחנך את הילדים שילכו בדרך הישרה, חוה היא עיקר העיקרים. אדם שמביא ילדים לעולם בשביל שישאר לו שם, וכדי שיהיו לו עוזרים, מפסיד את התכלית. התכלית והעיקר היא לדאוג שהילדים יהיו גם כן משמשי ה' יתברך, וגם הם יהיו עבדים לבורא יתברך. וזהו מה שאומר כאן הרב שך, אם אתם רוצים שהילדים ילכו בדרך הישרה, ושלא תהיה לכם עגמת נפש מהם, וכל אחד רוצה את זה, שהרי אין לך עגמת נפש גדולה יותר מקלקול הבנים, וכמו שאומרת הגמרא (ברכות ז): 'קשה תרבות רעה בביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג'. מלחמת גוג ומגוג היא המלחמה האחרונה העתידה, ומי יודע מה יהיה אז, אבל עם כל זה אדם שיש לו בנים שאינם מהונגין יש לו צער יותר גדול, ואי אפשר לשער ולתאר צער מי שבניו אינם מהונגין. ועוד מוסיף הרב שך, ויהיה לכם אך ורק נחת מהם. וכל אחד זה הרי מה שהוא מבקש כאן בעולם הזה. זו השמחה הכי גדולה של האדם בעולם הזה. אפילו אם יהיה עשיר כקרח ובריא כאולם שאף פעם לא מצטען, אם יש לו צער מבניו כלום לא שווה בעיניו.

מה היא העצה לכל זה? – אומר הרב שך: הזהרו והזהרו מלהכניס בבית מכשיר רדיו. הרב שך תולה את הכל בזה. הם מפטמים את השומע אך ורק בדברי ליצנות וניבול פה המרעיל נפש האדם. אדם צריך לדעת שבאותו הזמן ששומע מה ששומע, הרי הוא מרעיל את הנפש שלו. והרי הוא דומה למי ששותה כוס של רעל, ומבקש לאחריה עוד אחת, שגם כאן הוא שומע ומבקש אחרי זה עוד מהדורה. בכל שעה יש מהדורה, ובין מהדורות גם כן יש חדשות בקצרה למי שלא יכול להתאפק ולחכות שעה שלימה...

זה מרעיל את נפש האדם, ובפרט את נפשות הילדים שמושך אותם. וכשמתרגלים לשמוע את זה הם לא יכולים להתמסר ללימודים. נכנסים בהם כל מה שהם שומעים, כל המחשבות והדמיונות הללו, ועל ידי זה מדרדרים. זה הפתח הראשי לירידה עד שער הנר"ן.

אומר הרב שך, אביא לך ראייה לזה. כל ילדי הרחוב, איך הגיעו? בבת אחת? – וכי פתאום ברגע אחד עזבו הכל והלכו לרחוב? – ודאי שלא. אלא שלא התמסרו ללימודים ורצים אחרי דברים כאלה, וכשאינן לימודים יש בטלה, והבטלה מביאה את כל הקלקולים בעולם. מגיעים ארחי פרחי ואומרים לילד אם אתה לא לומד שם, בוא ותלמד אצלנו, ניתן לך שיעורים בחנם... על כן כל מי שיודע שיש לו חיוב לחנך את הילדים שילכו בדרך טובה, כל מי שחי אצלו הנקודה הזו והוא יודע שזהו הוא עיקר העיקרים, לחנך את בניו בדרך התורה והמצוות כפי שצריך, צריך למנוע מהילדים לשמוע מכשירים כאלו.

ועל האם, שבדרך כלל ממנה שומעים הילדים הרבה יותר, מוטל יותר החיוב לפקח על הילדים בזה ובדאי שאסור להכניס בבית מכשירים כאלו. ממני הרוצה טובתכם ומברך אתכם, אלעזר שך. אלו הם דברי הרב שך שליט"א, עליו אמר רבינו הגדול הסטייפלער זצ"ל שרצונו הוא רצון הקב"ה.

זה הוא הפתח הגדול להדרדות עד השער הנר"ן, של מחשבות המינות. וכל מי שחושב שלי זה לא זיקף, להווי ידוע שכבר ניזק הוא. כבר יש בו קלקול, וה' ירחם עליו, שיצליח להתנתק מהמחשבות האלו הרעות והאסורות שכבר נכנסו בו.

סילוק שיבושים ודעות מינות – רק בעסק התורה

קשה מאד להפטר מדעות אסורות. כל אחד יראה בעצמו, שיש דברים ששומע או קרא והוא יכול לזכור אותם משך כל שנות חייו. ולפעמים זוכר דפים דפים של דברים אסורים שקרא בילדותו, והוא עוד זוכר אותם, כי נחקקו הדברים בלבו. ואחר כך זה יכול להתבטא גם במעשה.

רק דרך אחת יש להוציא את השיבושים מן הראש, והיא העמל והיגיעה בתורה. רבותינו במדרש שיר השירים (פ"א) אמרו, נמשל הלב של האדם לכוס של שמן, נכנסת טיפת מים יוצאת טיפת שמן כנגדה. אדם יתאר לעצמו שיש לפניו כוס מלאה שמן, ואם שופכים לתוכה טיפה אחת של מים, כנגד הטיפה שנכנסה יוצאת טיפת שמן מן הכוס. ולהיפך, אם נכנסת טיפה של שמן יוצאת טיפה אחת של מים כנגדה. והנמשל הוא, שאם נכנס ללב דבר אחד של תורה, יוצא דבר אחד של ליצנות כנגדו.

זה לא דבר קל להכניס דבר של תורה ללב. הראיה היא, שהרבה פעמים אדם שומע דבר תורה, ולמחרת אם תשאל אותו 'מה אמרו אתמול בשיעור' הוא אומר לך 'אני לא יודע, שכחתי'. מה שאני זוכר זה רק שאמרנו רבי חנניא בן עקשיא... לכן לא קל הדבר להכניס דבר תורה בלב, אבל אם האדם מקעקע את הלב ומחזיר בו היטב היטב דבר תורה, כלשון הגרא"מ באגרתו, רק אז אפשר שתסתלק ותצא ממנו טיפה אחת של מים, דברי ליצנות.

ה' יהיה בעזרו, שנציל מכל הדעות האסורות והכזבות, ונזכה בקרוב שתמלא הארץ דעה את ה'.

נחל אליהו

דעת הרמב"ן בהכבדת לב פרעה

שחין משה רבינו מתרה בפרעה על מכת ברד והוא אומר לו בדבר ה' 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ, ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ' וצריך להבין למה הוא מזכיר לו רק את מכת דבר שהיא המכה החמישית, הרי כבר עברו שש מכות ולמה לא מזכיר את כולם? ועל דרך הפשט הביאור הוא - שבמכות דם צפרדע כינים ערוב דבר שחין אין הוכחה שיש יכולת ביד הקב"ה להרוג את פרעה ואת עמו, אמנם יש בזה הוכחה שהקב"ה שליט בכוחות הטבע אבל זה לא מוכיח שיש בידו להמית את החיים, אבל במכת דבר הוכח שהקב"ה יכול להמית את הבעלי חיים וזה מוכיח שהוא יכול גם להרוג את פרעה ואת כל עמו, כי מאותו נגיף שהורג גמלים וחמורים בקר וצאן אפשר לייצר מוטציה שתהרוג גם בני אדם, ולכן משה רבינו מזכיר רק את מכת דבר כשהוא אומר לפרעה 'ותכחד מן הארץ'.

ורש"י רומז לפירוש הזה - רש"י כותב 'כי אילו רציתי כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות' שהמכה הזו היא ההוכחה שהקב"ה יכול להמית. [דרך אגב - בחטא המרגלים כתוב שמשם התפלל שהגויים יגיידו 'מבלתי יכולת הי להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר' ומביא רש"י לפי שישב הארץ חזקים וגיבורים ואינו דומה פרעה לשלושים ואחד מלכים, ואיזה מין טמטום זה?? אם הקב"ה היה נלחם במצרים בנשק קונבנציונלי היה אפשר לומר שאת פרעה הוא מנצח אבל את יושבי הארץ לא, אבל מכת בכורות? מכת דבר? האם יותר מורכב לעשות נגיף שהורג את הנפילים מלעשות נגיף שהורג את כל בכורי מצרים? איך בכלל אפשר לומר את זה?? ואין כאן המקום להאריך בזה].

מה הענין להכביד את לב פרעה אחרי שניטלה ממנו הבחירה?

ורציתי להציע בזה עוד דרך, ואחר כך ראיתי שכיוונתי בזה לאדם גדול מאד ר' שלמה אלקבץ בעל ה'לכה דודי' שגם הוא מבאר כך את הפסוק - ראינו מהמדרש שבחמש המכות האחרונות לא היתה לפרעה בחירה, ויש כאן קושיה, אם לא היתה לו בחירה מה הענין לתת לו עוד חמש מכות? הרי כשאין לבן אדם בחירה אין מה להמשיך לנסות אותו, הזכרנו כבר כמה פעמים - מה הכי עצוב כשבן אדם מת? יש כאלו שיגידו שהכי עצוב זה מה שהוא לא יראה יותר את אשתו והילדים ואת בני המשפחה, יש כאלו רדודים שיגידו שעצוב שהוא כבר לא יכול לאכול פיצה... אבל מה האמת? הטרגדיה הכי גדולה כשהאדם נפטר היא מה שניטל ממנו כח הבחירה! כך אומר שלמה המלך ע"ה 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה כי אין מעשה ודעת וחשבון בשאול אשר אתה הולך שמה' כשלוקחים מבן אדם את הבחירה אין לו כבר מה לעשות כאן בעולם, ואם הקב"ה לקח

מה התביעה על פרעה אם ניטלה ממנו הבחירה?

הזכרנו בשיעורים הקודמים את השאלה של הקדמונים מה התביעה על פרעה הרי הקב"ה אמר ואני הכבדתי את ליבו, ולפרעה לא היתה בחירה ולמה הוא נענש על זה? ויש בזה כמה דרכים:

הרמב"ם בהלכות תשובה מבאר שיש פעמים שהאדם כל כך מרשיע שהעונש על זה הוא שנוטלים ממנו את הבחירה, ומביא לזה דוגמא מהכבדת לב פרעה שהעביד את בני ישראל בפרך והטביע את זכוריהם ביאור ומידת הדין תבעה שינעלו בפניו דרכי התשובה, ומביא על זה את הפסוק בישעיה 'השמן לב העם הזה גו'.

דרך דומה מביא הרמב"ן בשם המדרש - שבחמשת המכות הראשונות היתה לפרעה בחירה, וכעונש על מה שהוא הכביד את ליבו בחמש מכות הראשונות ניטלה ממנו הבחירה בחמש המכות האחרונות, וזה ממש כמו הדרך של הרמב"ם אלא שלפי הרמב"ם החטא היה מה שהוא השתעבד בבני ישראל, ולפי המדרש זה עונש על מה שהוא הכביד את ליבו בחמש המכות הראשונות, וככה מדוקדק בלשונות הפסוקים שבמכות הראשונות כתוב שפרעה הכביד את ליבו ובמכות האחרונות כתוב שהקב"ה הכביד את ליבו.

ההכבדה היתה איזון הבחירה

עוד דרך מבארים וכמדומה שכך כותב הבית הלוי - שלא היה כאן נטילת בחירה אלא רק איזון הבחירה, והיינו שכשהקב"ה הפליא אותות ומופתים במצרים, זה נטל כל אפשרות לבחור ברע והיה צריך להכביד את ליבו בשביל שיהיו שני הצדדים שקולים ושתהיה לפרעה אפשרות לבחור ברע, ואחרי שהקב"ה איזן את הבחירה בחר פרעה בעצמו ברע, ומשל לזה אפשר להביא ממעשה שהיה עם ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל, ששאלו המושל בעירו הרי התורה אוסרת ליתן שוחד ולמה תמיד היהודים משחדים את השופטים הגויים, השיבו ר' יונתן שהטעם שהתורה אסרה ליתן שוחד כדי שדעתו של השופט לא תנטה לאחד הצדדים, וכשמגיעים יהודי וגוי לדון אצל השופט הנכרי לפני תחילת הדיון כבר נוטה לב השופט לצידו של הגוי, והשוחד שאנו נותנים הוא רק לאזן את הצדדים ששוב לא תהיה נטיה לצד אחד, ונמצא שהטעם שהתורה אסרה ליתן שוחד זה הטעם שמחמתו אנו נותנים שוחד, וכך כאן הכבדת הלב היתה לאזן את כח הבחירה. ונתמקד בעיקר בשיטת המדרש שבחמש מכות הראשונות היתה לפרעה בחירה ובחמש מכות האחרונות ניטלה ממנו הבחירה, ונראה בעזר ה' שלפי דברי המדרש יבוארו כמה פסוקים כמין חומר:

איזה נגיף יכול להמית בהמות ולא יכול להמית בני אדם?

בפרשה שלנו לפני מכת ברד שהיא המכה השביעית, אחרי מכת

מפרעה את הבחירה מה הענין בלבוא אליו עוד פעם ועוד פעם ולומר שלח את עמי שלח את עמי??

בחמש מכות אחרונות פרעה היה היכי תימצא לגילוי כבוד שמים

והתשובה לזה היא - שהמכות באו ללמד אותנו את כל יסודות האמונה, מהמכות אנחנו לומדים שהקב"ה שליט בכל כוחות הטבע, באויר, ביבשה, בים, בחי, צומח, דומם, עפר, אש, מים, ורוח, מהמכות אנחנו לומדים שלכל עבירה יש עונש והקב"ה משלם מידה כנגד מידה, זה התפקיד של חמשת המכות האחרונות, למען שיתי אותתי אלה בקרבו, למען תספר לבנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתני בם, בכל המכות האלו שלפרעה לא היה בחירה הוא היה רק בובה, הוא רק היכי תימצא לגילוי כבוד שמים.

ונראה לפי זה איך הפסוק מתיישב כמין חומר - כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר מכת דבר היא המכה החמישית שזה החיתום של המכות שלפרעה היה בחירה, אומר משה רבינו לפרעה בדבר ה' בעצם המכות האלו מספיקות כדי שתשלח את בני ישראל וכדי שתכחד מן הארץ, ולמה הקב"ה משאיר אותך חי ולמה הוא לא מוציא את כלל ישראל ממצרים ואולם בעבוד זאת העמדתך בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ התפקיד שלך עכשיו הוא להיות בובה שעל ידך יתגלה כבוד שמים.

למה מוזכר בפסוקים רק דבר וחרב?

בפרשת כי תבוא במקרא ביכורים כתוב 'ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה' ובהגדה של פסח שאז אנחנו מקיימים את הדין של המשנה ודורש כל הפרשה כולה, אנחנו אומרים ביד חזקה זו הדבר ובזרוע נטויה זו החרב [מכת בכורות], מה אם שאר המכות? למה מוזכר רק דבר ובכורות? לפי דברי המדרש מובן מאד - הפסוק מדבר על המכות של 'ויוציאנו ה' ממצרים, דבר זה התחנה הראשונה ובדבר נחתם שיצאו ממצרים וכבר נטלו מפרעה את הבחירה, ומכת בכורות זה התחנה הסופית שאז הקב"ה הוציא אותנו בפועל ממצרים.

בפרשת שמות בפגישה הראשונה של משה ואהרן עם פרעה הם אומרים לו בדבר ה' שלח עמי גו', ובסוף דבריהם הם אומרים לו 'פן יפגענו בדבר או בחרב' והם דיברו בדרך כבוד והכונה היתה פן יפגעך בדבר או בחרב, גם פה הם מזכירים את שתי המכות הללו דבר וחרב, כי כאן הם מזהירים אותנו ואומרים לו תדע לך אם לא תשלח החיתום יהיה מכת דבר שאז תנטל ממך הבחירה, ובחרב שזה החיתום הסופי.

'ולא ביד חזקה'

יש פסוק סתום בפרשת שמות 'ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה' מה הפירוש ולא ביד חזקה? יש בזה הרבה מהלכים במפרשים, ושבעים פנים לתורה נראה לבאר בזה על פי דברי המדרש שהזכרנו, ואני ידעתי שפרעה לא ישלח אתכם לא בדם ולא בצפרדע לא בכינים ולא בערוב עד ולא ביד חזקה שזה הדבר, עד מכת דבר זה 'ולא יתן אתכם מלך מצרים להלוך' וממכת דבר ואילך יקחו ממנו את הבחירה וזה לא יהיה החלטה שלו, ובעצם כבר היה צריך להוציא אתכם אז ממצרים ואף על פי כן מסיים הפסוק 'ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבו ואחרי כן ישלח אתכם' רק אחרי שהקב"ה יגלה את כל נפלאותיו, את כל יסודות

האמונה, אחרי שהקב"ה יראה לכל באי עולם שיש הנהגה של מידה כנגד מידה, רק אז הקב"ה יוציא את כלל ישראל ממצרים.

'ואני ידעתי'

ויש עוד דיוק נפלא בפסוק הזה - הבריסקער רב בחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה עומד על לשון הפסוק 'ואני ידעתי גו', שלכאורה זה כפילות לשון והיה מספיק לכתוב ידעתי וודאי שמדובר על הקב"ה, ומבאר על פי דברי הרמב"ם הידועים על ידיעה ובחירה, הרמב"ם נמצא גם במורה נבוכים גם במשנה תורה וגם בפירושו המשנה באבות על דברי רבי עקיבא 'הכל צפוי והרשות נתונה', הרמב"ם עומד על השאלה העמוקה אם הקב"ה יודע כל העתידות גם את מה שהאדם יבחר, איך יכול להיות שיש לאדם בחירה הרי הקב"ה יודע כבר מה הוא יבחר? והרמב"ם מבאר שהידיעה של הקב"ה היא לא כמו הידיעה שלנו, ומבארים את דבריו - שגם זמן זה בריאה, אנחנו נמצאים בתוך מערכת של זמן שאם בשעה אחת אנחנו יודעים מה יקרה בשעה שתים זה אומר שבשעה שתים אין בחירה, אבל הקב"ה נמצא מחוץ למערכת של זמן שאצלו היה הווה והיה זה אותו דבר, וידיעה מוקדמת שלו לא סותרת את הבחירה, כמו שאצלינו אם אני יודע בשעה שלש מה היה בשעה שתים זה לא סתירה לבחירה אלא תולדה מהבחירה, כך הידיעה של הקב"ה גם כשהיא מוקדמת היא לא סתירה לבחירה אלא תולדה ממנה, ואנחנו בשכל שלנו לא יכולים לקלוט את המציאות הזו אבל זה האמת 'כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכים ומחשבותי ממחשבותיכם'.

אומר הבריסקער רב - זה הפשט בכפילות של הפסוק 'ואני ידעתי' אומר הקב"ה מכיון שזה ענין של ידיעה ובחירה רק 'אני ידעתי, זה דבר שרק הקב"ה בעצמו יכול לדעת שפרעה יבחר שלא ליתן אתכם להלוך, עד כאן דברי הבריסקער רב, ולפי מה שראינו שהחלק של הבחירה של פרעה היה רק בחמש מכות הראשונות יוצא שרק על המכות האלו יש ידיעה שהיא רק של הקב"ה, אבל על החמש מכות אחרונות שזה לא תלוי בבחירה זה ידיעה שגם בשר ודם יכול לדעת, ונראה איך זה מאיר עיניים בפסוק 'ואני ידעתי ידיעה שהיא רק של הקב"ה כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה עד יד חזקה שזה מכת דבר זה ידיעה רק של הקב"ה, אבל אחר כך זה לא ידיעה רק של הקב"ה כי זה כבר לא תלוי בבחירה.

וחכם אחד הוסיף לי על הדברים - חז"ל אומרים ש'יד' זה חמש מכות שבידי יש חמש אצבעות, ויד חזקה כולל את כל החמש מכות הראשונות עד דבר ובכולם לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך, ובזרוע נטויה זרוע זה גם יד שזה חמש מכות אחרונות עד מכת בכורות. ובשתי המכות האלו דבר ובכורות כתוב בהם יד ה' - בדבר כתוב 'הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה', ובכורות כתוב 'וה' הכה כל בכור', בכל מכה שנוגעת ליציאה הקב"ה עושה את זה בעצמו לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח.

וביצרות לשבת הגדול בפיוט שמתחיל 'אין ערוך אליך' כותב הפייטן 'ודנת דיני קנסות וחבלות על חוברי חבר, והכנעתם בדם וצפרדעים וכינים וערוב ודבר' הוא מזכיר רק את החמש מכות הראשונות, ולמה הוא נעצר כאן ולא הזכיר את החמש מכות אחרונות? לפי דברי המדרש מתבאר כמין חומר - ההכנעה של המצרים הסתיימה במכת דבר, ואחר כך ניטלה ממנו הבחירה והכל היה רק בשביל כבוד שמים.

יעלת הן

וארא תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

המידות הטובות והתמימות באמונה עובר בירושה מאבות לבנים

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב" וגו' (ו ג) ופרש"י וז"ל, וארא אל האבות עכ"ל.

וצ"ב מה בא רש"י להשמיענו הרי בפסוק כתוב אל אבהם אל יצחק ואל יעקב, ומה הוסיף רש"י באמרו אל האבות, הרי אנחנו יודעים שאברהם יצחק ויעקב היו האבות?

ונראה דהנה רש"י לקמן (פסוק ט) כתב וז"ל, ורבותינו דרשוהו (סנהדרין קיא. שמ"ר ו ד) לענין של מעלה, שאמר משה (לעיל ה כב) למה הרעתה, אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי אליהם באל שדי, ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת מה שמו מה אומר אלהם (לעיל ג ג). וגם הקימותי וגו', וכשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא מקום עד שקנה בדמים מרובים, וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו, ולא הרהרו אחר מידותי, ואתה אמרת למה הרעותה וכו' עכ"ל. והנה צ"ב למה היתה טענה על משה רבינו שלא הגיע לדרגת אברהם יצחק ויעקב, ואמר למה הרעותה? ונראה דזה בא רש"י לישב ואומר וארא אל האבות, כי טבע והמידות של האבות נמשכים לבנים וכיון שהאבות היו תמימים באמונתם ולא הרהרו אחר מידותיה היה לך לילך בדרכם.

והנה בספר קהלות יעקב במסכת יבמות (סימן מ"ט) דן האם מידות רעות נמשכים לדורות, ומביא צדדים לכאן ולכאן, וכתב, וקצת יש להוכיח דמדות רעות נמשך לדורות מיבמות (דף עט) דאמרינן שדוד אסר את הגבעונים לבוא בקהל, כשראה שהם אכזרים ביותר, ואמר שג' סימנים בישראל רחמנים וכו' וכל שאינו במדות טובות אלו אין ראויין לידבק בהם עיי"ש. ומשמע שהמדות הרעות הולכין בירושה מאבות לבנים.

והנה מידות טובות מסתבר שהולכים בירושה מאבות לבנים, דכתוב ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה (שמות ו' כג), ופרש"י וז"ל, אחות נחשון, מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה (ב"ב קי שמ"ר ז) עכ"ל. ושם מבואר שרוב בנים דומים לאחי האם והיינו שהטבע עובר בירושה. ובהמשך הפרשה (פסוק כה) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה. פרש"י וז"ל, מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודה זרה, ומזרע יוסף שפטפט ביצרו (סוטה מג. שמ"ר ז) עכ"ל והיינו כיון שהיה גם זרע של יוסף הצדיק לכן לקח מבנות פוטיאל לו לאשה.

וכיון שמידות טובות עוברות בירושה מאבות לבנים, לכן רש"י מוסיף שהקב"ה אמר למשה, וארא אל האבות, והיה לך ללמוד וללכת בדרכם שהיו תמימים באמונתם.

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה וגו'

"וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה וגו' וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה וגו' (ו' ט, יב) ופרש"י וז"ל, ואיך ישמעני פרעה, זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה (ב"ר צ"ב ז) עכ"ל.

ובדעת זקנים כתב וז"ל, ואם תאמר כי הניחו מלשמוע מקוצר רוח, לכן הוצרך לומר ואני ערל שפתים וגו'. ושמעתי מהר"י מלישבונה"ה שהיה

מפרש הקל וחומר וכו' הן בני ישראל וגו'. אף מקוצר רוח שעליהם ואני אומר להם שאני בא מאת הקב"ה לפדותם מן השעבוד, ואדם שהוא בבית הסוהר ושומע שבא אדם לפדותו הוא יוצא ושמח לקראתו ושומע לקולו, והם לא הטו אזנם לשמוע אלי, כל שכן שפרעה שאני בא להפקיע שעבודו שלא ישמע אלי. עכ"ל. ועדיין צ"ב הרי לכאורה יש פירכא על הק"ו, שבני ישראל היו בקוצר רוח ובעבודה קשה.

ב- ובאור החיים הקדוש כתב וז"ל, מקוצר רוח, אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא קוצר רוח, כי התורה מרחבת לבו של אדם, עכ"ל. ובהמשך (פסוק י"ב) כתב וז"ל, הן בני ישראל וגו' קל וחומר זה יוצדק לפי מה שפרשתי בפסוק מקוצר רוח, שהם דבר תורה, ישפוט בצדק משה קל וחומר, כי לא חשב כי זה גורם, ואם נאמר כי משה גם כן ידע כי טעם שלא שמעו הוא לצד קוצר רוח יהיה הק"ו מופרך וכו' עיי"ש.

ג- ובסה"ק יש מבארים שמקוצר רוח היינו חסרון אמונה, כי עבודה זרה כפירות כתוב (תהלים קלה) אף אין יש רוח בהם, היינו שאין להם שום רוח כלל, ואמונה שלימה נקרא אריכת אפים, וקוצר רוח היינו חסרון אמונה, ולכן לא שמעו אל משה מחמת חסרון אמונה.

ואם חסר באמונה ובתורה אז יש חשש שלא יזכו לגאולה. דהנה בפרשת שמות אמר משה והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי וגו', והש"ת אמר לו שלש אותות כדי שבני ישראל ישמעו בקולו אולם לא ביקש שום אות כדי שפרעה ישמע בקולו, רק אח"כ כתוב, ויאמר ה' אל משה וגו' ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה וגו' (ד, ד). רואים שכל החשש של משה רבינו היה שמא בני ישראל לא ישמעו בקולו, אולם אם בני ישראל ישמעו בקולו הוא לא חשש שמא פרעה לא ישמע בקולו, רק הש"ת אמר לו אחרי שכבר הלך כמו שכתוב (פסוק כא) ויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה וגו', ורואים מכאן שאם יש לאדם אמונה בדבר ה' אין הוא צריך לחשוש משום דבר, ובזה אפשר לישב את הק"ו של משה שכיון שהם לא שמעו אל משה מקוצר רוח היינו מחסרון תורה או מחסרון אמונה אזי איך ישמע אלי פרעה, כיון שאין בכלל ישראל אמונה בשלימות אזי חשש איך ישמע אלי פרעה.

ד- על ידי שדנים לכף זכות גם הקב"ה דן אותם לכף זכות והנה כתוב, וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל. (ו ג) ופרש"י וז"ל, צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם, (שמ"ר ז, א). ואל פרעה מלך מצרים, צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם, זה מדרשו (שם) עכ"ל. וצ"ב מה התשובה על שמשה חשש ואיך ישמע אלי פרעה שצוה עליהם להנהיגם בנחת?

ונראה כי צוה שידונו אותם לכף זכות, ועל ידי שידונו אותם לכף זכות, גם הקב"ה ידון את כלל ישראל לכף זכות, ויזכו לגאולה, ורואים מכאן כמה חשוב לדון את כל אדם לכף זכות אף שיש לכאורה עליהם טענות שלא שמעו אל משה, מ"מ כשידונו אותם לכף זכות, אז הקב"ה שהוא מקור הרחמים והחסידים גם כן ידון אותם לכף זכות, וכן כל אדם צריך לדון את חבירו לכף זכות. וכן רואים כמה צריך להזהר בכבוד חבירו אף שפרעה הרשע התריס כנגד הש"ת, והמטרה היא להוציא את בני ישראל ממצרים, אולם כמה שלא נוגע לעצם ההוצאה צריך לנוהג בו בכבוד.

לשוב בתשובה יותר חשוב מקידוש השם

"ואני אקשה את לב פרעה וגו' (ז, א) ופרש"י: מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומנות

עובדי אלילים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו
אותותי, ותכירו אתם גבורותי וכו' עכ"ל.

ושמעתי ממ"ר מן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצ"ל שמבואר מרש"י
שאם היה לבו לשוב בלב שלם אז הקב"ה לא היה מקשה את לבו, ואף
שימעו האותות ויחסר קידוש השם בעולם. רואים מכאן שאם אדם שב
בתשובה שלימה זה יותר חשוב מכל הקידוש השם שיעשה בעולם, וזה
חיזוק גדול בשבילנו לעשות תשובה שלימה ורצון השי"ת, וזה הדבר
החשוב ביותר.

בזכות שמירת שבת ניצלו ממכת ערוב ולצאת ממצרים

"ושמתי פדת בין עמי ובין עמך, למחר יהיה האות הזה" (ח', ט"ו)

א- כתב הזרע שמשון (אות י"ב) וז"ל, קשה דהא כבר כתב והפילתי וגו',
את ארץ גשן אשר עמי עומד וגו', ומהו שחזר לומר ושמתי פדות וגו'. ועוד
למה כתב פדת חסר וי"ו, ואיך נקשר סוף הפסוק עם ושמתי פדות וגו'.
וי"ל דאיתא במדרש (שמו"ר י"א ג'), ושמתי פדת, מלמד שאף ישראל היו
ראויים ללקות במכה זו, עכ"ל. וזהו תימה למה דוקא בכמה זו של ערוב
היו ישראל ראויים ללקות?

ופירשו המפרשים לפי שהיו אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה
זרה, וקיימא לן (סוטה ח' ע"ב) שאף שבטלו ארבע מיתות בית דין, דין ארבע
מיתות לא בטלו, ומי שנתחייב סקילה חיה גורתו, ולפי שהיו ישראל
עובדים ע"ז לפיכך היו ראויים גם הם ללקות במכה זו של ערוב, אבל
הקב"ה הצילם.

וקשה למה הצילם, ויש פתחון פה למדת הדין לחלוק?

יש לומר דאיתא במפרשים בשם הזוהר (צרוח המור פרשת וארא ד"ה ואמר
העתידי), שהעשר מכות הם כנגד עשרת הדברות, נמצא שמכת ערוב שהיא
הרביעית היא כנגד שמירת שבת שהוא הדבור הרביעי, ובמסכת שבת
(ק"ח ע"ב), אמרינן כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובר עבודה זרה כאנוש
מוחלין לו, וישראל במצרים היו שומרים שבת, כדאיתא בטור א"ח (סימן
רפ"א) כשהיו ישראל במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכביד עליהם
בקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר משה
ביום השביעי, וכאשר נצטוו על השבת, שמח משה שבחר בו וזהו ישמח
משה במתנת חלקו. עכ"ל.

אלא שזהו תימא דאיך אפשר שלא יהיה יודע משה שעתיד הקב"ה לצוות
את השבת לישראל, ומכל שכן שהוא זכר למעשה בראשית כי בו שבת
מכל מלאכתו וכו'. אלא ודאי צריך לומר שהענין הוא כך, שקודם מתן
תורה יש ספק אם ישראל יצאו מכלל בני נח או לא, וכו'. וקיימא לן
(סנהדרין י"ח ע"ב) בן נח ששבת לשם מצוה חייב מיתה, אמנם אם שובת
ממלאכה שלא לשם מצוה. מותר לו לשבות כמו שכתב מהרש"א במסכת
ביצה וני"ש. ומחמת ספק זה לא היה יכול משה לומר לישראל שישמרו
את השבת במצרים לשם מצוה, אלא לשבות ממלאכה כדי להשיב נפשם
בלבד, ולפי זה כך היה יכול לברור יום אחר מהשבוע, שהרי לא היתה להם
שום מצוה ביום הזה דוקא, אלא שבחר ביום השבת, וכשבא להר סיני
ושמע שאמר לו הקב"ה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני
מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם (שבת דף י' ע"ב), שבמצוה זו תלוי כל
קודשת ישראל כדכתיב (שמות ל"א י"ג) לדעת כי אני ה' מקדשכם, שמח
משה שבחר בו, כדאמרינן (פסחים נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה
ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שהואיל שכבר
הורגלו לשבות בו יהיו יותר נזהרים מכאן ולהבא לשמרו לשם מצוה
ומכל שכן שעכשיו שמעו שבו תלוי כל קדושת ישראל, אין הכי נמי
שזכות שבת היה מועיל להם קצת הואיל והיו שובתים בו ממלאכה. ואם
היה מותר להם היו מתכוונים גם אף לשם מצוה, ורחמנא לבא בעי, ובדאי
שהמשיכו מעט הארה של הקדושה בנפשותם.

אי נמי יש לומר שמשם היה ברור לו כמאן דאמר שישראל יצאו מכלל בני
נח בימי האבות, ולפי סברא זו בחר להם יום השבת שיהיו שובתים בו
לשם מצוה, אבל לא היה ברור לו אי עבד שפיר או לא, לפי שאף האבות
והשבטים נסתפקו זה, וכשבא למרה ושמע שנצטוו על השבת אף קודם
מתן תורה כדאמרינן בשבת פרק ט' (דף פ"ז ע"ב) כאשר צוך במרה, אז שמח
משה שבחר בו. ומכל מקום לא היה שחרם אלא כמי שאינו מצוה ועושה,
ומשום הכי לאחר שאמר הכתוב והפילתי וכו' את ארץ גושן, חזר לומר
ושמתי פדת, כלומר הגם שלכאורה ישראל היו חייבים ללקות במכה זו,
אפילו הכי ושמתי פדת שראויים להצלה, מפני שמירת יום השבת,

ומשום שעדיין לא נתקנו אלא ביום אחד של השבוע דהיינו השבת,
ובימינו דחול עדיין לא נתקנו שהרי היו עובדים עבודה זרה, לכך כתיב
חסר וי"ו פדת, כלומר שחסרים התיקון של ששה ימים של השבוע, שהרי
השבת דיו שהיה מגין על העבודה זרה שהיו עובדים באותו יום עצמו.
ואף שמפשוט הגמרא נראה שמי שמשמר את השבת מוחלין לו איסור
עבודה זרה, ומשמע כל איסור עבודה זרה, וא"כ היה לו לשבת להגין לגמרי
עליהם, ו"ל דהתם אמרינן כל השומר שבת כהלכתו. ובמצרים לא שמרוהו
כהלכתו שהרי אדרבא לא היו מתכוונים לשם מצוה, אי נמי לא היה
מצווים ועושים.

ואם תאמר אם כן אמאי נצלו מהערוב, ו"ל שהרי כבר היו משונים מן
המצריים שלא היה להם זכות שבת כלל, ולגבי ישראל הגנה פורתא מיהא
הויא. ועוד שהקב"ה דן את האדם על המעשים טובים שעתיד לעשות,
וישראל עתידין למשוך ידיהם מעבודה זרה לגמרי ולשמור את השבת
כהלכתו, ואז יתוקנו כל הששה ימים דחול, ותהיה להם גאולה גמורה
ופדות מלא וא"ו, וזהו מחר יהיה האות הזה של וי"ו ויהיה פדות מלא.
עכ"ל.

**ב- כל זמן שהאמונה לא בשלימות, זה נקרא וסרתם ועבדתם אלקים
אחרים**

והנה מה שחז"ל אמרו שמדת הדין אמרה הללו עובדי עבודה זרה וכו',
צ"ב דהנה במדרש רבה (שמו"ר ג' אות י"ב) איתא וז"ל, ויאמר ה' אליו מזה
בידך וכו', כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על
בני, הם מאמינים בני מאמינים. מאמינים שנא' ויאמן העם. בני מאמינים
שנאמר (בראשית ט"ו) והאמין בה' וכו'. והובא בקיצור בפרש"י בפרשת
שמות (פרק ד' פסוק ב') וא"כ הם היו מאמינים עוד לפני כל המכות. וכן צ"ב
שכתוב ויאמן העם וגו' ויקדו וישתחוו (פרק ה' פסוק ל"א), וכן צ"ב בפרשת
בא (י"ב, כ"ז) ויקד העם וישתחוו, ובפרשת בשלח (ט"ו, ל"א) ויאמינו בה'
ומשה עבדו. וצ"ב הרי הם מאמינים בני מאמינים ולמה כתוב לפני קריעת
ים סוף ויאמינו בה' ומשה עבדו

ושמעתי מהגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, כי יש הרבה דרגות
באמונה, יש דרגה מאמינים בלב, ויש דרגה ויקדו וישתחוו, ויש דרגה
במעשה שעשו קרבן פסח במסירות נפש, ויש דרגה להכנס לים במסירות
נפש, וזה ויאמינו בה' ומשה עבדו, עכ"ל. ואפשר שכל זמן שלא מגיעים
לדרגה של אמונה בשלימות זה בגדר של עבודה זרה, ואין ראויים שיעשה
להם נס ולהנצל ממכת ערוב.

ג- ובספר הבעש"ט על התורה עה"פ וסרתם ועבדתם אלהים אחרים
(דברים י"א ט"ז) כתב וז"ל, תיכף כשסרתם מאת ה', מידי ועבדתם אלהים
אחרים, כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כחותיו וחיותו הוא מהבורא ברוך
הוא וכו' ותיכף כשסר מדעת זה, נעשה עובד אלהים אחרים, כוחות
אחרים זולת הבורא ברוך הוא, וכו' עיי"ש.

וכן בתחילת הפרשת כתוב ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה,
וכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל, ומפולמנא נוכראה דין בידהון,
וכתוב בבבאור וז"ל, ויש שפירשו כוונת התרגום כמובא במדרש (שמו"ר ו'
ה') ולא שמעו אל משה וגו'. והיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים,
עיי"ש.

וכן כתבו ה"ס"ק שהכוונה מקוצר רוח, היינו חסרון אמונה, כי אמונה
שלימה נקראת אך רוח, וקוצר רוח היינו חסרון אמונה, והאור החיים
הקדוש כתב, וז"ל, אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא
קוצר רוח. כי התורה מרחבת לבו של אדם עכ"ל.

וא"כ אפשר שזה שכתוב במדרש שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה
זרה, היינו לא ממש עבודה זרה, אלא מחסרון אמונה, והכוונה לפרוש
מהידיעה שאין עוד מלבדו, שהכל הוא מאתו יתברך, וזה נקרא גדר של
עבודה זרה, ולכן קטרגה מידת הדין שלא יעשה להם נס. ועל ידי שמירת
שבת כהלכתו נתקן הפגם של הנטייה לעבודה זרה, וזכו לפדות מהמכה
ערוב, ולצאת ממצרים.

ד- בפרשת ואתחנן (פרק ה' פסוק ט"ו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
ויוצאך ה' משם וגו' על כן צוך ה' אלוהיך לעשות את יום השבת.
והרמב"ן מאריך כי מיציאת מצרים ידעו שהוא אמר והיה העולם ושבת
ממנו וכו' עיי"ש. וכן אפשר לפרש שבזכות שמירת שבת קודש הם זכו
לצאת ממצרים, כי שמירת שבת כהלכתו זה מניס אמונה בלב האדם.

וזה חיזוק בשבילנו שכל אחד שרוצה לצאת מהמצרים והצרות שיש לו
ברוחניות ובגשמיות יזהר לשמור שבת כהלכתו היינו במעשה בדיבור
ובמחשבה, וכן יזהר בתוספת שבת, שעל ידי זה יכנס האמונה השלימה
בלבו שאין עוד מלבדו ויזכה לצאת ממצרים בכלליות ובפרטיות.

מתורת סלבודקה

מתוך שיחות הגאון רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל

משגיח ישיבת סלבודקה

פרשת וארא

את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (שמות ג' יב) וכן עצם הגאולה, אם כן כשעומדים לפעול בדברים נשגבים אלו - האם צריך להמנע מהכל רק בכדי שלא לפגוע בהכרת הטוב כלפי דומם. וכי אין ראוי לדחות הרגש הזה בפני גאולת כלל ישראל. [ואין לדחות דשאני הכא שאפשר ע"י אהרן - שהרי הבאנו מהתרגום שהקב"ה אמר למשה שעל ידו אי אפשר להלקות את הארץ].

והאמת יורה דרכו, שכאן נמצאנו למדים, שגם כאשר עומדים לפעול גדולות ונצורות חייב להיות הכל על פי תורה, וכבר נתבאר במק"א לגבי תמר, שהסכימה להישרף ובלבד שלא תלבין את פני יהודה ברבים, אל אף זאת שבשריפתה יאבד ה"גואל האחרון" (וכמבואר שם ע"פ מה שאמרו חז"ל: "קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון") מ"מ היא אינה חייבת לסייע ביד ההשגחה להביא את הגאולה, אולם זאת היא בהחלט חייבת שלא להיות מלבין פני חברו ברבים.

והנה, בשלמא אצל תמר - הלא בכדי להינצל הייתה נזקקת לעבור איסור חמור של מלבין פני חברו ברבים, אולם כאן שהיה רק מעלה של הכרת הטוב כלפי דומם, - ואם כל זאת אמר הקב"ה שע"י משה א"א להלקות את הארץ.

והאלטער ז"ל הביא שיטמ"ק במסכת ב"ק צ"ב שבעירו של הרי"ף אירע מעשה בעשיר א' שירד מנכסיו והזקקו למכור מרחץ שלו, ופנו להרי"ף שיכנס לדון בעניין, אמר הרי"ף "לא אדון ולא אורה במרחץ הזה לא במכר ולא בשומא ולא בשום דבר המתייחד בו לפי שנתהייתי ממנו" מבהיל! מכוח הכרת הטוב למרחץ שנהנה ממנו לא אבה הרי"ף לדון בעניין שנחשב פגיעה במרחץ הזה. (וכבר הובאו הדברים בספר אור הצפון ח"א עמ' קפט). ומקופיא נדמה שזה מידת חסידות, אולם כפי שנתבאר כאן הלא הדבר מפורש בפסוקים הללו.

ועתה נתבונן - האם יש בחור שירגיש איזה רגש של הכרת טובה ל"חדר האוכל" שבישיבה, - לכלים שאוכל בהם, או אפי' ל"מאכל" עצמו, והנה כל הדין של בזיון אוכלים הלא זה הוא שורשו שהיות ויש הנאה מהמאכל - אזי אסור לבזותו.

חובה על כל בעל נפש לפתח בנפשו מידה זו להיות "מכיר טובה" וידע נאמנה שאם יזכה למידה זו - אזי יחוש זאת גם כלפי "דומם" אולם אם לא יזכה - אזי בל יחשוב שרק כלפי "דומם" הוא אינו מושלם. אלא היות וחסרה לו מעלה זו אזי גם כלפי חברו אינו שלם בכך, כי לו עצמו חסר בשלימות המידות, לפיכך אנו חייבים לפתח בנפשנו מידה זו והיא תביאנו לידי כל מידה נכונה.

מצינו במכת דם שאמר הקב"ה למשה שיאמר אל אהרן להכות את היאור, וזה לשון הכתוב "ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יאוריהם ועל אגמיהם... (שמות ז' יט) ופירש רש"י "לפי שהגין היאור על משה כשנשלח לתוכו לפיכך לא לקה על ידו מלא בדם ולא בצפרדעים ולקה ע"י אהרן" (והוא מחז"ל בשמות רבה ט' י).

הבה נתבונן, כשהיה משה בן שלושה חודשים היתה לו הצלה ע"י היאור, לפיכך אין יכול הוא להכות את היאור, גם כעבור שנים רבות, כי הוא פוגע במידה של הכרת הטוב, - הכרת הטוב לדומם, הלא היאור לא מרגיש כל פגיעה מחסרון של הכרת הטוב, אולם משה צריך להרגיש. וחייב להיות לו הרגש זה של "בירא דשתית מניה מיא לא תישדי ביה קלא" (ב"ק צב) הכרת הטוב לדבר שהיתה לו הנאה ממנו, וגם אם זה "דומם".

וכיוצא בזה במכה של צפרדעים שגם זה נחשב מכה ליאור, וכן מפורש בתרגום יונתן (במכת צפרדעים שמות ח' ב). וזה לשונו "ברם משה לא אלקי ית מיה לא באדמא ולא בעורדעניא מן בגלל דהות ליה בהון שיזבותא בזמן דטלקת יתיה אמיה בנהרא", כלומר: אבל משה לא היכה את המים לא בדם ולא בצפרדע מחמת שהיתה לו הצלה ע"י המים כשהניחתו אמו ביאור. וכיוצא בזה מצינו במכת כינים, - "ויאמר ד' אל משה אמור אל אהרן נטה את מטף והך את עפר הארץ והיה לכינים... (שמות ח' יב) וכתב רש"י: לא היה עפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי וטמנהו בחול, ולקה ע"י אהרן" - (והוא משמות רבה י' יז).

וכן מבואר בתרגום יונתן שם, אלא שהתרגום הוסיף שהקב"ה ביאר כן מפורש למשה, וזה לשון התרגום "ויאמר ד' אל משה... ברם על ידך לית אפשר למילקי ארעה דבה הות לך שיזבותא כד קטלתא ית מצראי וקבילתיה, - כלומר: הקב"ה אמר למשה לומר לאהרן... ואולם על ידך אי אפשר להלקות את הארץ כי היה לך על ידה הצלה בשעה שהרגת את המצרי וטמנתו בחול והארץ קיבלה אותו, מבואר כאן בפירוש שהקב"ה אמר למשה שעל ידך אי אפשר להלקות את הארץ, כי למשה יש חיוב של הרגשת הכרת הטוב.

ובאמת אנו היינו סבורים שבשעה שעוסקים בדברים העומדים ברומו של עולם - כמו יציאת מצרים אשר יש בה גם "פרסום האמונה לדורות" [כמו שהבאנו מהרמב"ן בפרשת בא] ונתנית התורה - כמו שאמר הקב"ה למשה "בהוציאך

משנה ברורה
מסימן צ' סעיף ד' עד סוף סעיף כ"ג

האם ראוי להתפלל במקום פרוץ?
א' יש להתפלל במקום מוקף מחיצות ומקורה.
ב' יש להתפלל במקום מוקף מחיצות אע"פ שאינו מקורה.
ג' מותר להתפלל בין האילנות אע"פ שיכול להתפלל במקום מוקף מחיצות.

מי שמתפלל בצידי בית הכנסת, להיכן יכוין פניו?
א' למזרח.
ב' לבית הכנסת.
ג' מה שירצה יעשה, ובלבד שלא יפנה אחוריו לבית הכנסת.

היכן צריך לקבוע מקום תפילתו?
א' בבית כנסת קבוע, אבל בבית הכנסת א"צ לקבוע מקום.
ב' במקום קבוע בבית כנסת קבוע.
ג' א"צ לקבוע מקום, ובלבד שלא יתפלל בסמוך לפתח בית הכנסת.

באיזה אופן צריך להתפלל בבית הכנסת?
א' רק אם אין לו מנין בביתו.
ב' גם אם יש לו מנין בביתו.
ג' גם אם בביתו יש מנין ובבית הכנסת אין מנין.

באיזה אופן אפשר להתפלל בביתו ביחיד?
א' כשאם יתפלל עם הציבור יפסיד ממון.
ב' גם בשביל מניעת רווח אפשר.
ג' צריך להוציא עד חומש ממנו בשביל תפילה בציבור.

באיזה אופן מותר שלא לומר פיוטים ותחינות עם הציבור?
א' כאשר הוא יפסיד זמן ק"ש.
ב' גם בשביל לעסוק בדברי תורה מותר.
ג' לעולם לא יפרוש מן הציבור.

מתי מצוה לרוץ לבית הכנסת או לדבר מצוה?
א' ביום חול אבל בשבת לא.
ב' אפילו בשבת מותר.
ג' לדבר מצוה מותר בשבת, אבל לתפילת שבת ילך בנחת.

שמירת הלשון שער התורה
פרק ו' "ובזה פירשתי" עד חתימת הספר סוף פרק ב'

על מי הזהירה התורה באופן מיוחד "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים"?
א' על מי שסר מלימוד התורה.
ב' על מי שסר מאהבת ד' ומיראת שמו.
ג' על מי שנמשך אחרי תענוגות העולם.

מדוע הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים?
א' מדובר באדם שמפסיק מלימודו ומדבר לשון הרע.
ב' מידה כנגד מידה על שאינו רוצה את התורה שהיא מזון נצחי לנפש.
ג' מפני שהמפסיק באמצע לימודו אין התורה מגינה עליו מהיצר הרע וודאי יחטא הרבה.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה
שאלה 231 כוונת אהל

רבינו מעורר (חתימת ספר שמירת הלשון פרק א') בענין הזהירות מלשון הרע, בכך שבאופן זה יתכבד האדם לעתיד לבוא בכך שהיה זהיר בדבר שרוב העולם לא נזהרים בו כראוי, כמו שאמרו חז"ל שהרוב נכשלים בגזל ומיעוט בעריות וכולם באבק לשון הרע. ומבואר בדברים אלו שאף אדם שיש לו הרבה מצוות ומעשים טובים, יש ענין להיות מיוחד יותר מאחרים בדבר מסוים, ויהיה לו בזה תענוג נצחי לעתיד לבוא. ונ"מ בזה שלפעמים מתעוררת אצל אדם הרגשה להתעורר במיוחד בדבר מסוים, כגון בלימוד בריציפות או להקדים קבלת שבת או לדון לכף זכות וכדומה, והיצר הרע אומר לו שמכיון שבשאר הדברים אינו מיוחד אין לו ענין להשקיע במיוחד בדברים אלו, אמנם דברי רבינו אלו מעוררים שאין מקום לטענה זו, (ואדרבה כיון שלכל אחד יש תפקיד מיוחד בעולם שרק הוא יכול לעשות, זה אולי התפקיד המיוחד שלו, וגם ע"י יחודיותו בזה יועיל לאחרים להתחזק ג"כ בענין זה).

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
בטל' 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המכתבים:
בטל': 0737-289-669 בעמדות נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמכתבים:
במייל: 7692282@gmail.com בקפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-669 במרחק 4

מבחן 16 פ. וארא

חפץ חיים
הלכות רכילות כלל ט' סעיף י"א - ציורים אות י'
אהבת חסד
מתחילת פרק ז' - חתימת הספר אות ב'

אהבת חסד

מה הכונה אשרי משכיל אל דל?
א' שאדם בעל שכל מבין כמה כדאי לעזור למי שהוא דל.
ב' שהרבה פעמים האדם נראה עשיר, וצריך להתבונן אם
הוא עשיר או דל.
ג' שצריך להתבונן כיצד לעזור לדל בצורה הטובה ביותר.

מה נחשב צדקה מעולה?
א' לקנות מעני ספר שאין לו קונים.
ב' לשכור עני שמחפש עבודה ואנשים אינם רוצים לשכרו.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה זוכה המלמד בן חברו תורה?
א' לשבת בישיבה של מעלה.
ב' לבנים תלמידי חכמים.
ג' לאריכות ימים ושנים.

מה היה החילוק בין רבא שעסק בתורה לאביי שעסק בתורה וגמילות חסדים?
א' שאביי עשה מעשי חסד שלא היו נעשים בלעדיו, אף שלא בא מעשה לפניו.
ב' שרבא עיקר לימודו היה לעצמו, ואביי עיקר לימודו היה ללמד אחרים.
ג' שאביי עשה חסד אף בדבר שאפשר לעשותו ע"י אחרים.

האם להתפלל על אחרים שיתרפאו או שינצלו מאיזה צרה זה גמילות חסדים?
א' רק להתפלל שיתרפאו, ולא שינצלו מאיזה צרה.
ב' הכל בכלל חסד ובלבד שאותו אדם יודע מהצרה.
ג' הכל בכלל חסד אפילו אם אותו אדם לא יודע מהצרה.

האם גם עני מחויב בצדקה?
א' רק עשיר חייב, שהרי עני נצרך למעות לצורך עצמו.
ב' אצל עני זו מידת חסידות, ואצל עשיר זה חיוב גמור.
ג' גם עני חייב, ועשיר חייב בזה הרבה יותר, ואם יתן כמו העני עלול להעניש שיכלה ממנו.

מדוע נגזר על נקדימון בן גוריון שממונו יכלה?
א' מפני שלא נתן מספיק צדקה לפי ממונו.
ב' מפני שלא הודה לקב"ה כראוי על שהקדיר חמה בעבורו.
ג' מפני שרצה לקיים מצות לימוד תורה מתוך הדחק.

חפץ חיים

הקונה דבר במחיר גבוה באופן שעל פי דין אינו יכול לחזור בו, מה יעשה השומע?
א' ישבח את המקח בעניו.
ב' לא ישבח ולא יגלה לו את טעותו.
ג' יגלה לו את טעותו.

מי שחושדים בו בדבר מסוים (חו רכילות לומר מי עשה זאת), מה מותר לו לומר כדי שלא יחשדו בו?
א' מותר לומר מי עשה זאת.
ב' מותר רק לומר אני לא עשיתי זאת.
ג' ישתוק.

מי שעומד לעשות שותפות עם רמאי, האם יש להזהירו מפניו?
א' כן, לפי כללי התר רכילות לתועלת.
ב' כן, ואין צריך בזה את כל הכללים רק שיוכיחו מתחילה ויברר שהדבר נכון.
ג' שב ואל תעשה עדיף.

מי שכבר עשה שותפות עם רמאי, האם מותר לומר לו ששותפו רמאי?
א' אסור בכל אופן כיון שכבר נשתתפו.
ב' מותר בכל אופן, כיון שאם לא יספר לו הוא עלול להנזק.
ג' מותר רק לפי כללי התר רכילות לתועלת, וכן צריך שידע שהשומע לא יאמין לו אלא רק יחשוש לדברים.

האם מותר להמליץ על שידוך באופן שהמציע בעצמו לא היה רוצה לעשות כזה שידוך?
א' מותר אבל אינו ראוי.
ב' מותר להמליץ באופן כללי ולומר את המעלות הנכונות, אבל אסור לומר שהוא 'כליל המעלות'.
ג' זה איסור גמור מדאורייתא, ויש שנכשלים בזה כדי להרויח ממון.

האם מותר לספר בשידוכים על גנות מעשי אבותיו של החתן?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' מותר רק באביו ממש, אבל לא בדורות קודמים.

האם מותר לספר לחתן שהמחותן לא מתכוון לעמוד בהתחייבויותיו הכספיות?
א' מותר בכל אופן.
ב' מותר בתנאים מסוימים.
ג' אסור בכל אופן.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

בשבוע זה מסיימים בשעט"מ את מחזור הלימוד בספרים חפץ חיים ואהבת חסד, ואח"כ מתחילים בשעט"מ את המחזור הבא. והיה מקום לחשוב שמי שכבר סיים יודע את ההלכות לא צריך ללמוד מחדש, אמנם באמת כל זמן שהאדם נכשל לפעמים בלשון הרע ח"ו, ודאי צריך לחזור וללמוד את ההלכות, וכמ"ש רבינו (שמירת הלשון שער התבונה פרק ט"ז) "ועצה נכונה לשמירת הלשון אפילו אם כבר הורגל בו ח"ו, וגבר עליו יצרו בענין זה עד שאינו מרגיש בעצמו הלש"ר שמוציא בפיו. אעפ"כ אל יתייאש מזה, וידע לנכון כי ע"י חזרת הדין כמה פעמים יתהפך הענין ויוקבע הדבר בטבעו שירגיש לבסוף כל דיבור ודיבור שיצא מפיו".

מבחן חודשי טבת פ"ג

חפץ חיים

**אהבת חסד
כל חלק ג'**

אהבת חסד

איזה פרטים בחסד לומדים מאברהם אבינו?
א' לקבל את האורחים בחיבה יתירה, לתת להם להנפש מטורח הדרך לפני שנותן להם לאכול, ולחנך בניו להכנסת אורחים.
ב' להכין חדר מיוחד עבור האורחים, ולהתפלל עבור מי שנמצא בצרה, ולהחזיר אנשים בתשובה.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה נכלל במצות גמילות חסדים?
א' רק הלואת ממון לעני.
ב' הלואת ממון לעני או לעשיר הנצרך למעות באותו זמן, ולא שאר דברים.
ג' כל הדברים שאדם מיטיב לחבירו.

האם יש מצות ביקור חולים בבן גילו שנוטל אחד משישיים בחוליו?
א' כן.
ב' לא, כיון שהוא מפסיד מזה וחיינו קודמים.
ג' ודאי לא יחלש ולא יפסיד בגלל המצוה.

מה צריך להזכיר לחולה הנוטה למות?
א' שיתודה על חטאיו, ויזהרו שלא ידאג ויסתכן בגלל זה.
ב' שיבדוק אם אינו חייב ממון לאחרים, ויבקש מחילה מכל מי שחטא כנגדו.
ג' שתי התשובות נכונות.

על איזה דבר נאמר שהוא סימן שהעושה זאת הוא אדם כשר ומוחלים לו על כל עוותותיו?
א' המבקר את החולה ומתפלל עליו ודואג להשלים כל צרכיו.
ב' המתבונן בצרת השני ואיך הוא יכול לעזור לו בצורה הטובה ביותר.
ג' הבוכה על אדם כשר שמת מחמת שנחסרה עבודת ד' מן העולם.

המבקר חולה ולא ביקש עליו רחמים, האם חסר במצות ביקור חולים?
א' כן.
ב' באמת צריך להתפלל, אבל זה לא שייך למצות ביקור חולים.
ג' כיון שלא ביקש רחמים טוב היה אילו לא היה מבקר.

האם המבקש רחמים על החולה צריך להתפלל דווקא בלשון הקודש?
א' כן, כיון שצריך שמלאכי השרת יעלו את תפילתו.
ב' לא, כיון שהקב"ה מלוא כל הארץ כבודו.
ג' בפני החולה יכול להתפלל בכל לשון, אבל שלא בפני החולה צריך להתפלל בלשון הקודש.

האם בבתולה המשודכת לו שייכים האיסורים שיש בשאר עריות?
א' לא.
ב' כן.
ג' אסור כמו בשאר עריות חוץ מאיסור יחוד.

חפץ חיים

אם ראובן דיבר על שמעון בפני לוי, ולוי סיפר זאת לשמעון, האם מותר לשמעון לומר לראובן למה דיברת עלי בפני לוי?
א' מותר.
ב' אסור, מפני שמרכל בזה על לוי.
ג' אם אומר שלוי סיפר לו אסור, ואם לאו מותר.

האם מותר לקבל ולהאמין לרכילות כאשר כוונת המספר לתועלת ולפי דבריו מותר לו לספר?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם ברור לו שהמספר לא עשה איסור מותר, ואם לאו אסור.

איזה דבר כתב הח"ח (כלל ו') שצריך לעשות משום "והייתם נקיים מד' ומישראל"?
א' לא לעשות דברים שיגרמו שאחרים יחשדו בו.
ב' שאם חושדים בו שהוא עשה עולה, יראה לחושד בו איך שהוא נקי מן החשד.
ג' שיזהר האדם מלדבר רכילות כדי להיות נקי מד', זכות זו תעמוד לו שלא ירכלו עליו.

האם מותר להאמין לרכילות שסיפרו לו אביו ואמו ואשתו?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מאביו ואמו מותר כיון שאב אינו משקר לבנו, ומאשתו אסור.

האם יש קשר בין דיני לדון לכף זכות לדיני רכילות?
א' לא.
ב' כן, שבכל מקום שצריך לדון לכף זכות ולא דן עובר גם על איסור קבלת רכילות.
ג' כן, שאסור לשמוע סיפור שאפשר לדונו לכף זכות למרות שיש בזה תועלת.

על אלו דברים ברכילות כתב הח"ח שהם חמורים יותר מסתם רכילות?
א' רכילות על תלמיד חכם, או על ישראל בפני נכרים, או כשיש בזה שקר.
ב' רכילות על קטן, רכילות לקרובי המדובר.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מותר לספר לאשה שבעלה נתן הלואה או צדקה?
א' מותר, כיון שאינו ראוי שהבעל יעשה דברים ללא ידיעת אשתו.
ב' יש להזהר מזה, כיון שמצוי שיהיה לאשה תרעומת על כך.
ג' מצוה לספר לה, כדי שתוכל לשומרו שלא יפסיד ממנו.

באיזה אופן ניתן לברר בשידוכים על דרגתו של החתן בתורה?
א' מותר רק לבדוק את הדבר בעצמו.
ב' מותר לסכם שבעלי תורה יבחנו אותו.
ג' מותר לברר זאת אצל מי שמכיר את החתן.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
וארא

טורד, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיוצא בדברים כאלה, הנה יקשה עליו להשכים לבתי כנסיות בבוקר, או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנוחה בין הערבים, או לצאת לדבר מצוה אם לא יהיה העת ברור (מזג אויר נאה), כ"ש למהר עצמו לדברי מצוה או לתלמוד תורה. ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, איננו אדון בעצמו לעשות היפך זה כשירצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר ההרגל הנעשה טבע שני. עכ"ל. ויש בדברי הרמח"ל כאן חידוש, שלא רק בנהגות העוה"ז שייך התמכרות והשתעבדות, אלא אפי' בשב ואל תעשה ובעצלות, נוצר מצב של "מאסר" שהוא לא אדון על עצמו, אלא היצר הוא הוא האדון שלו.

וזהו ההסבר למה לא שייך גם וגם, כי בשלמא ישראלי שרוצה להיות אזרח ארה"ב, אינו צריך לוותר בשביל זה על אזרחותו הישראלית, אבל אזרח אוקראינה שרוצה לקבל אזרחות רוסית, איננו יכול לעשות זאת בלי לוותר על אזרחותו האוקראינית, כי היא מדינה עוינת שעומדת מולה במצב מלחמתי בלתי פוסק והם זל"ז כמו אש ומים.

ג. ונכלל ללמוד מנחישותו של הנשיא זלנסקי שמגלה עקשנות יהודית שמדהימה את כל העולם כולו, ולמרות היותו יהודי מתבולל לצערינו, נוכל ללמוד ממנו תכנית אסטרטגיה מלחמתית להכרעת היצר, כמובא בקדמונים משל לחסיד אחד שראה גיבור צבא שחזר משדה הקרב עטור זרי נצחון, אמר לו החסיד נצחת במלחמה הקטנה עכשיו עליך לנצח במלחמה הגדולה – מלחמת היצר,

וכך מהמלחמה ה"קטנה" של רוסיה אוקראינה נוכל ללמוד על המלחמה ה"גדולה" של היצר, כי לכאורה מה באמת ההתעקשות של זלנסקי כנגד פוטין, מה אכפת לו לתת לו כמה ערים בודדות מאוקראינה ויהיה "גם וגם"? התשובה היא שהוא מבין את המגמה של ההשתלטות הרוסית, ומבין שפוטין לא ירגע עד שהוא יכבוש את כל אוקראינה, ואח"כ את ליטא, ואז את כל אירופה, ובטיעון זה הוא מצליח לשכנע את כל העולם לעזור לו! וזה בדיוק התכנית של היצר, שהוא רוצה להפוך את היהודי לחילוני גמור כופר בתורה, אז מה פתאום לאפשר לו "גם וגם"...

לכן חובתנו להכנס תחת עבדות ה' בכל כוחינו, ויהודי צריך להתגאות אם מכנים אותו עובד ה'! שזהו התהילה הגדולה ביותר שלנו להיות כעבדים המשמשים את הרב, באופן שאין לנו שום רצון עצמי, אלא אך ורק את רצון ה'; וגם צרכי משפחתנו וגופינו נעשה רק מצד שזהו רצון ה'.

למה אי אפשר "גם וגם"...? (3)

א. נמשיך כעת במאמר שלישי בדבר שאלה ששייכת מאד בזמנינו שהרבה עינינו עוה"ז נגישים מאד, האם ניתן לשלב "גם וגם", שגם יעמוד בתורה מצד אחד, וגם יהנה ממנגעי העוה"ז מצד שני. ונבאר ענין אחד שעל ידו נקבל מבט פנימי יותר, למהות שאלה יסודית זו ואיך להכריעה.

הנה הננו חיים בתוך עולם ומלואו, ובמבט השטחי אנו חיים את החיים הפרטיים שלנו, וביכולתנו להכריע בכל ענין כיצד לנהוג ומה נכון לעשות, אבל בעומק נראה שאין לנו בחירה כלל כיצד לנהוג ומה לעשות, אלא רק לקבוע מתחילה לאיזה מערכת אנו מחוברים, וממילא מזה יהיה נובע כל המעשים, והתביעה עלינו לבחור למה להתחבר.

שזהו יסוד מציאות לידת עם ישראל בגאולת מצרים, שלפני כן היו מחוברים למצרים כתינוק במעי אמו שכל חיותו מאמו, ובעת הגאולה לא רק שנשמטו מהם וקיבלו חיים חדשים, אלא שנהפכו כעת להיות מחוברים להי"ת כתינוק הגמול עלי אמו, וזהו השבח המיוחד שאומרים בהלל המצרי - "הללו עבדי ה'" ולא עבדי פרעה, כי העבד אין לו שום מציאות עצמאית, ואין לו בחירה מה לעשות אלא הכל כפי שמורה לו אדונו, וכך עבד ה' הוא אחד שאין לו שום מציאות עצמאית, אלא הוא עושה רק את מה שהתורה מורה לו לעשות, ואדם המעמיד את עצמו כעבד ה', אזי כל ההמשך יהיה מובן מאליהו שהעבד אשר משועבד לאדונו, ממילא הוא אינו מעיז להמרות את צויו והוראותיו, וכל גדלותו שהוא בחר לעבוד את הקב"ה כך.

ובאמת כל האנושות כולה נתונה בעבדות גמורה לאיזו מלכות, אלא שהאדם צריך לבחור לאיזה מלך הוא עובד ולאיזה מלכות הוא משתעבד, האם למלך מלכי המלכים הקב"ה לקיים "לפניו נעבוד ביראה ופחד", או חלילה וחס למלך זקן וכסיל היצר הארור וכנוסח "ואל תשלט בנו יצר הרע", כי יש לו שלטון וממשלה שהוא לעומת שלטון ה'.

ב. ויסוד זה מפורש להדיא במסילת ישרים (פ"ט): הנה מפסידי הזריות הם הם מגדילי העצלה. והגדול שבכולם הוא בקשת המנוחה הגופנית ושנאת הטורח ואהבת העידונים בתשלום כל תנאיהם. כי הנה אדם כזה ודאי שתכבד עליו העבודה לפני בוראו כובד גדול, כי מי שירצה לאכול אכילותיו בכל הישוב והמנוחה ולישון שנתו בלא,

שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה" עכ"ל. וכן אמר למושה שעוד יראה איך שיתקיים כל השליחות שלו שביד חזקה יגרשם מארצו, וביאר בזה האור החיים יפה: "...וכנגד למה שלחתיני השיב ואמר אליו אני ה' פי רחמן אני לזה לא יכולתי לסבול ראות ישראל בצער עד עת קץ והקדמתי לשולחך קודם הגעת הקץ להקל מעל ישראל הצרה של הגלות. ותשובה זו אינה צודקת אלא אחר שהקדים לומר לו "עתה תראה" כי תיכף ומיד יפליא פלא בפרעה מכות נפלאות ותיכף נסתלק השעבוד". עכ"ל. כלומר יש ענין להרגיע את הסובל ולעודד אותו שהסבל עומד להסתיים, וכך כאן רצה הקב"ה לנחם את ישראל.

ב. אכן צריך להבין איך משה רבינו מפקפק בדבר ה', והרי בסנה הוא ראה את השכינה ודיבר עם ה', ונתן לו אז ה' שלשה אותות של הנחש והצרעת על ידו, וכן מי היאור שנהפכו לדם, ואח"כ בא לפני ישראל ועשה להם את כל האותות וכתב "ויאמן העם", וא"כ משה רבינו ששמע מפי ה' להדיא את הבטחת הסנה והברית בוודאי שהיה לו להאמין שאכן הדברים יתקיימו עד לאחת, ואיך כאן עומד ומצווה "למה הרעות" ומתאונן "למה זה שלחתיני".

והנצי"ב מפרש בסוף פר' שמות, שמושה כאב לו כבוד שמים, ולכן אמר "למה זה שלחתיני" שמאחר ואני שליח ה' נתחלל כבודו על ידי, שאמרת לישראל שעומדים הם להגאל, ובפועל קרה בדיוק להיפך שהכביד עליהם את עול השעבוד, וזוהי היה סיבת התלוננה "למה הרעות".

אמנם עם כל מה שהיה למושה נימוק מדוע עשה זאת, אומרים חז"ל שהוא נענש שלא להכנס לארץ ישראל, ולכן נאמר בסוף פר' שמות "עתה תראה" ופרש"י עתה תראה העשוי לפרעה במכות מצרים וים סוף, ולא תראה העשוי למלכי שבעה אומות, כשאביאם לארץ. ולכאורה קשה הרי ידוע שמחמת חטא מי מריבה שהכה בסלע נגזר עליו שלא להכנס לארץ ואילו כאן נראה שחטא אחר גרם לעונש זה, אבל להנ"ל יובן, ששורש החטאים הללו אחד, כמש"כ במי מריבה "יען לא האמנתם בי", וגם כאן היה בו חוסר אמונה שבוודאי יתקיים דבר ה' כמאמרו.

והארכנו עד כה בפירוש תחילת דברי הפרשה שהם המושך ישיר לפרשה הקודמת, ובדרך כלל לא שמים לב לרצף המאורעות, אבל למדנו מכאן יסוד עצום, שפעמים אדם טורח בשליחות מצוה מתוך כוונה טובה, ומשמים מתרחש בדיוק ההיפך, כדוגמת משה שדווקא שליחותו לפרעה גרמה להכבדת העבודה, ואסור ליפול אז מאמונה בה, כי בוודאי ישנה סיבה למה יצא היפך המכוון, ובשום אופן אין להתלונן "למה הרעות", כי הכל לטובה מאת ה'.

א. פרש' וארא פותחת בדברים קשים שאומר הקב"ה כנגד משה רבינו, על כך שהוא לא זכה להגיע לדרגת האמונה של האבות הקדו', שאע"פ שהתגלה אליהם ה' רק באספקלריא שאינה מאירה בשם א-ל-ש-ד-י (כדפירש רבינו בחי'), וגם לא קיים תיכף ומיד את מה שהבטיח להם, בכל זאת לא פקפקו בו, ואילו משה שזכה לאספקלריא המאירה ונגלה אליו בשם הוי"ה, עכ"ז פקפק בהבטחת ה'.

ולכן נאמר כאן וידבר אלקים אל משה ופי' אור החיים: "להיות שדיבר משה לפני אל נורא ואיום דברים שאינם מהמוסר ובפרט לפני מלך גדול, ודבר זה נמשך לצד שהראה לו פנים צוחקות פנים שמחות הרשומים בשם הוי"ה, לזה הראהו ה' פנים של מורא שהם בחינת הדין הרשומים בשם אלהי"ם, והוא אומרו "וידבר אלהי"ם אל משה". ושיעור אומרו וידבר אלהי"ם הוא כי הכתוב יגיד שהיה ה' מדבר כל הדברים האמורים בפרשה בבחינת שם אלהי"ם שהם פנים המפחידים ומרעידי את הנדבר אליו". עכ"ל. ומבואר שהיה כאן דיבור קשה כנגד משה.

והמכוון כאן הוא למה שמסופר בסוף פרשה קודמת, שהקב"ה ביקש ממושה רבינו שילך לפרעה עם אהרון ויאמרו לו שאלקי העברים ביקש שעם ישראל ילכו דרך שלשת ימים לעבוד אותו במדבר, ופרעה לא רק שסירב ואמר לא ידעתי את ה', אלא שגם הכביד מאז את עולו על היהודים, ע"י שהפסיק לתת להם את התבן וחומרי הבנין ואילץ אותם להכין את אותה מתכונת לבנים יומית.

ומיני אז נפוץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן, והנוגשים הרשעים היו מאיצים בהם לכלות את עבודת היומית שהיו רגילים אליהם כמו בעת שהיה ניתן להם תבן, ושוטרי בני ישראל היו חוטפים מכות מידי יום ע"י הנוגשים מפני שלא הצליחו לעמוד בהספק היומי. וכשבאו אל פרעה לצעוק מדוע עושה כך לעבדיו, אמר להם פרעה שמבקשת משה הבין שהם נרפים במלאכתן, ולכן הכביד עליהם את עבודת הפרך, שלא ישעו בשקר.

ואז דתן ואבירם פגשו את משה ואהרון, וצעקו כנגדם "ירא ה' עליכם וישפוט, אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו, לתת בידם חרב להורגינו", וכששמע זאת משה רבינו חזר לה' והתלונן: "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתיני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך", וזהו סיום פר' שמות.

ומהקטע הזה מתחילה פרשת וארא, שה' עונה למושה בדיבור קשה, שלא היה לו לבא בטענת "למה הרעותה" כדפרש"י: "וידבר אלהים אל משה, דבר אתו משפט על

א. יש דבר נפלא ב'שם משמואל' בפרשתן שנוכל ללמוד ממנו הנהגה נכונה כאשר מזדמן לנו ענין הנוגע לשיפוץ בית והמסתעף. דבריו באו בארוכה על ארבעת הגלויות הנכללות בגלות מצרים, שמראה שם איך ארבעת הגזירות שגזרו המצרים עלינו, מכוונים כנגד ארבעת הגלויות, "וימררו את חייהם" מקביל לגלות בבל, "אם בן הוא והמיתן אותו" דאיתא במדרש שתבען לדבר עבירה מקביל למלכות פרס, "כל הבן הילוד היאורה תשליכון" מקביל לגלות יון, ע"ש שביאר הכל יפה, אבל כאן נעתיק מש"כ בביאור הגזירה הרביעית "לא תאספון לתת לבן לעם" שהיא מקבילה לגלות אדום שעדיין אנו שרויין בה. וז"ל: גזירה רביעית "לא תאספון לתת תבן לעם", הכוונה להטריד את כל חושיהם כמ"ש "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר", ומקבילה לגלות אדום, ואע"פ שהיא שקולה או יתירה משלשתן ויש בה כל מה שהיה בשלש המלכויות הקודמות, מ"מ גלות אדום ביחוד עניינה להיות הרצים יצאו מבוהלים להיות טרודים בגשמייות עד בלעו רוקם, וכמו שנאמר "ויצא הראשון אדמוני כולו כאדר שער", ובמדרש מפוזר ומפורד כאדרת... וכן כאן כתיב לא תאספון בא' דמשמע לשון אסיפה שהוא קיבוץ החושים, ובמדרש שלא יהיו נפישין ביום השבת וכו', עכ"ל.

אח"כ כותב דגם ד' לשונות הגאולה נגד זה, ומוסיף על הנ"ל, וז"ל: "...וי"ל עוד, עפ"מ שהגיד כ"ק אבי האדמו"ר זצ"ל"ה (האבנ"ז), שגזירה ד' היתה להטריד כל חושיהם בעבודה עד שלא יוכלו לחשוב מחשבה אחרת, כמ"ש "תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי שקר" ולעומתו בקדו' עיקר מצוות לימוד התורה להיות טרוד בה בכל חושיו, וכדא"י (שבת פה,א) דרבא היה מעיין בשמעתא ויתבא אצבעתא דידי' תחות כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתי' דמא ולא הרגיש, עכ"ד. וי"ל דהיינו הך דמברכים לעסוק בתורה, דהעיקר הוא העסק והטירדה בתורה, וי"ל דזה מקביל נמי לגאולה מאדום, שענין המלכות הזאת הפירוד והפירוד כנ"ל וכמ"ש (תהילים סח) "ביזר עמים קרבות יחפצון" שפירושו ביזר כמו פיזר וענינה להטריד המחשבות, והרעיונות יהיו מבוהלים והרצים יצאו דחופים היפך התורה שהיא ישוב הדעת והטירדה בתורה, עכ"ל.

ובזה יובן מה גדר גלות אדום היום, שע"י כל השם"ה שווקים שלהם שבכל אחד שם"ה קניונים, ושם"ה חנויות וכו' מוטרד האדם מבוקר עד לילה בהשוואת מחירים, ובסבב קניות, ומותקף תמיד במודעות של מכירות סוף

עונה, מבצעי חגים, ושלל חשבונות של כדאי ומשתלם ושווה וטוב ויעיל וחסכוני וחכם... וכו', ועי"ז נעשה טרוד ועסוק מבוקר ועד לילה, ואין לאל ידו לפנות זמנו לתורה.

ב. ובעיקר יש להתבונן מה שגלות אדום נרמזת בגזירת "לא תאספון לתת תבן לעם", שמחמתה הוצרכו ישראל להסתובב ולהשיג את חומרי הבנין עצמם, לקושש לתבן, ולאסוף את החומרים הנצרכים לבניה, ולתת את מתכונת הלבנים דבר יום ביומו, ואין לך משל שנון מזה, למצב של "שיפוצים" בסגנון ימינו שמוכרח לבדוק בחנויות אריחים ומרצפות, ברזים וכלים סינטטיים, ארונות ומדפים, ובכל דבר תוהה ומסתפק בסוגים מסוגים שונים המבלבלים דעתו, ומזבזים את מייטב כספו, באיסוף כל חומרי הבניה.

והרי תורה זוקקת צילותא דשמעתתא, ושלוות הנפש, ועיקר עניינה להיות טרוד ועסוק אך ורק בה, בסברותיה, ובעמקי נידוניה, וכל טירדה קלה טורפת הדעת ומשבשת את סדרי הלימוד, ונכלל כ"ז בדברי הרמב"ם המתוקים, שמוטל על הלומד הנלבב המעוניין להימנות על לגיונו של מלך - שבט לוי, לפרוק מעליו עול החשבונות הרבים, כי את כוח החשבונאות צריכים להכניס אך ורק בתורה.

ולפעמים בא היצר ומפתה לגרור אברך לאיזו עיסקה, שרק צריך להיכנס לחתום פעם אחת, ורק סכום סימלי לפתיחה ואח"כ יזרמו לחשבונך מיליונים... אך למעשה במציאות, נגרר מכוח זה לבירורים והשוואות, לבדיקות ולחקירות, ונסחף לתוככי גלות אדום המבלבלת את הדעת, ומטרידה את מנוחת הנפש, ואז כשניגש ללמוד את הסוגיא מרגיש שהיא רחוקה מליבו, ואין לו את הצילותא דשמעתתא להעמיק בה חקור, וללון בעומקה.

ואף שפעמים ההכרח הגמור לא יגונה, ומוכרח לצורך משפחתו להיכנס זמן מה לעניינים של בניה וכדו', כמו אותו מעשה מופלא שמוספר על הגר"נ וואכפויגל זצ"ל שבא אליו יהודי בעשי"ת עם אתרוג יפה, והמשגיח הרים עליו בקולו, שעצת יצרו הוא לברוח מעסק תשובתו. ומיד אחריו נכנס אברך בלב שבור שנקלע לשיפוצים באמצע ימי הרחמים והסליחות ולכן אינו מספיק מרוכז עם עצמו להתבונן בתיקון דרכיו, ותיכף ששמע כן המשגיח הזדקף והרגיעו, שאדרבה, אין לך זכות יותר גדולה בימי הדין לעסוק בחובתך למשפחתך, וזה תפקידך לדאוג לרווחת בני ביתך באופן הראוי, והנך עושה בזה כעת את רצון ה'...

אך זהירות צריך שלא ליפול חלילה לעמקי שאול גלות אדום, שמצייפה את האדם בעיסוקים דחופים, וצרכים חשובים, וכך מבזבז ומפסיד כל זמנו, ומאבד את הריכוז והיכולת לעסוק בתורה. וכל קווי הנייעס, וזמינות המדיה, הולכים ומחריבים את השקיעות, ה' יצלינו מגלות אדום.

וידעתם? אינה חיוב גמור כשאר כוסות, כי כוס חמישי אי אפשר לכל איש מישראל להגיע למדרגה כזאת, וממילא אי"ז נקבע בגדר חיוב, ולכן זו כוס של מצווה ואינה חובה.

וכך מיישב הכפילות "מתחת סבלות מצרים" דהפלא הכי גדול הוא לטפס ממצב של מתחת סבלות מצרים בחומר ולבנים, עד לדרגת לדעת את ה'. וזהו שאמר בעל ההגדה - "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", כלומר הוא עצמו משובח ושייך לדרגת כוס חמישית, שמשום כך הוא מרגיש יותר וחי את הסיפור.

ג. ורואים בדבריו יסוד, שיש לאדם כוח התעלות אדיר בלתי ניתן לתיאור, עד שיכול להתהפך מעם הארץ ואיש אדמה המוני ושפל, לתלמיד חכם אציל ועדין זך ונקי, וכך רואים בחוש על אנשים רחוקים שנתקרבו ליהדות, שיש ביניהם אנשים יקרים שעמלו בכל כוחם והצליחו לזכך את מידותיהם להפליא, ואף שפעם עשו עבירות חמורות וראו אז על פניהם סימני שחיתות, ואפי' שיח לשונם היה באשפה ממש, מ"מ מכוח רוב העמל והעיון בתורה זכו להגיע לכוס החמישית, לדרגה של "וידעתם כי אני ה'".

והבעיה הגדולה היא שהרבה נתקעים בדרגה מסוימת ונחים על זרי הדפנה ואינם שואפים תמיד לעוד, וצריכים להיות בבחינת כוס החמישית, לבא לבחי' "דעת" שהוא חיבור בלתי פוסק להי"ת ולתורתו, לעלות מעלה מעלה.

ויש לזה רמז במה שרגילים לקרוא לכוס חמישית "כוס של אליהו", כי הוא בחינת גילוי אליהו שאדם אשר זוכה שאלהו מתגלה אליו ללמדו את תורת ה' בדרגות גבוהות הוא מבין בתורה אף מה שאינו מסוגל ויכול בכוחו שלו, שהוא "וידעתם כי אני ה'" להשיג בעומקי ידיעת התורה.

[וע"פ דרוש י"ל, דהנה תפקידו של אליהו להודיע לעם על הגאולה, וכן "להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", ורומז לכל עבודת התשובה שנוקמים אנו לה היום להשיב לב אחים טועים אל אביהם שבשמים. והנה ארבעת הכוסות הראשונות כנגד ארבעת הבנים הידועים הנזכרים שם, אחד חכם ואחד רשע, אחד תם ואחד אינו יודע לשאול, אבל יש עוד בן חמישי שבכלל לא התיישב לשולחן ליל הסדר, הוא מסתובב ברחובות, או אולי נסע להודו ומשוטט שם באפס ובריקנות בין מנזרים ובתי אלילים, וזקוקים אנו לאליהו הנביא ששייב את ליבו אל ליבם השסוע של הוריו האבלים על בנם שאיבד את דרכו. כי שייך שגם אלו שחבוקים עדיין בחומר ובלבנים ונתונים תחת סבלות מצרים, יחזרו ויטפסו לדרגות נישאות ורמות של 'וידעתם כי אני ה' אלקיכם', ויש בכוח התורה לזככם ולטהרם ולהוציאם מהמיצרים הקשים.]

א. בריש פשתן נזכרו ד' לשונות של גאולה: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", ויש כמה סגנונות במפרשים לבאר את ארבעת שלבי הגאולה שזכרו כאן, ב' לשונות ראשונות סוד מרע, והוצאתי והצלתי משיעבוד וטומאת מצרים, וב' אחרונות בעשה טוב, לקיחה לעם ומתן תורה.

כמו"כ יש כמה דרכים לבאר לפ"ז את החלוקה לד' כוסות דליל הסדר, למה כוס ראשונה ד'הוצאתי כנגד קדש, וכוס שני ד'הצלתי כנגד סיפור יציאת מצרים, כוס שלישי ד'וגאלתי כנגד כוס של ברכת המזון, וכוס רביעי ד'ולקחתי כנגד כוס של הלל, (ועי' בזה במשך חכמה כאן).

ואשר לפ"ז, כיון שמדובר כאן בסדר של גאולה קומה על גבי קומה, ובשליבים שונים בסדר יציאתם של ישראל מהשיעבוד עד לבנייתם כעם מרומם המוכשר לתורה, תמוה הכפילות בפסוקים והחזרה, דבלשון הראשון של הגאולה נאמר: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" ואח"כ בלשון רביעי של גאולה נכפל אותו לשון בדיוק: "ולקחתי אתכם... וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" וצ"ע פשר הכפילות, ולמה בכוס רביעי חוזר אחרונה לעצם היציאה מסבלות מצרים.

ב. ויש לנצי"ב בזה ביאור נפלא, אך נקדים ונאמר, דהנה יש שיטות שסוברות שהכוס החמישית היא 'והבאתי', אך הנצי"ב נקט שהכוס החמישית היא הפסוק הנ"ל שכופל ואומר: "וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", ויש לומר שאי"ז כפילות, דתחילה כותב רק תיאור בעלמא "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", ואילו כאן מדובר על דרגות גבוהות של "וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם..". כלומר שזה לא יהיה כסיפור יבש מהשפה ולחוץ כעוף המצפצף ביער, אלא שיהיה זה בדרגת וידעתם כי אני ה' אלקיכם שיהיו הדברים מופנים בפנימיות נפשו. ואמנם לא כל אחד יכול לזכות לזה, אלא רק עובדי ה' באמת, אך מבטיחם הכתוב שעוד עתידים להיות בהם אנשים כאלו.

ונעתיק את דבריו: "וידעתם כי אני ה' הוא הבטחה אחרת ולשון חמישי (של גאולה)... שכ"כ תעלו בדעת עד שתגיעו למדרגת 'וידעתם' היינו דביקות ודעת אלקים והדבר מובן שיהיה בזמן מאחור ממדרגה הקודמת... והיה זה משעת מתן תורה ואילך. וראוי לדעת שהבטחה זו, אין הפירוש שיהיה כל ישראל בזה הבחינה, דזה א"א שיתנהג אומה שכל אנשיה יהיו משוקעים בדעת אלקים, אלא הפירוש הוא שיהיו בכם אנשי מעלה..." עכ"ל. ועפ"ז מבאר שם באופן נפלא מדוע כוס חמישית שהיא כנגד

נושא הגיליון

'מאכלים בחזקת פרוה'

חישוב דיני הבליעות

אדים רותחים: נפסק בשו"ע (יו"ד סימן צב סעיף ח), מחבת של חלב רותח, שנמצא מתחת לסיר בשר, האדים נבלעים בסיר והוא נאסר, וצריך שיהיה במאכל שבסיר, שישים כנגד החלב שבמחבת.

אדים צוננים: נפסק ברמ"א (סימן צב סעיף ח), נהגו היתר לתלות בשר לייבוש מעל סיר עם מאכל חלבי, מטעם שהאדים שמגיעים לבשר אינם יד סולדת. וכתב הפרי מגדים (או"ח הנהגת הנשאל איסור והיתר סדר ב אות לו), הובא בכף החיים (סימן צב אות ק) בביאור כוונת הרמ"א שהבשר לא נאסר, אבל צריך לשטוף את הבשר מהאדים החלביים, ואסורים בלי הדחה, כדן דבר איסור קר שנגע בדבר היתר קר שצריך לשטפו, ומאידך יש מדייקים בפשטות לשון היד יהודה (הקצר סימן צב ס"ק עב), שמותר ואף לא צריך לשטוף את הבשר מהאדים, כי ריחא לאו מילתא היא ואינה אוסרת.

נ"ט בר נ"ט: נפסק בשו"ע (סימן צה סעיף א), דגים שהתבשלו או נצלו בסיר בשרי נקי שאין שומן דבוק בו, מותר לאכלם בכוח שהיא חלבי, מדין נ"ט בר נ"ט דהתירא (נותן טעם, לאחר שבלע טעם ממאכל אחר, ובשעת הבליעה הוא טעם של היתר). ולדעת הרמ"א (סעיף ב) בצליה ובישול יש מחמירים, לאסור נ"ט בר נ"ט דהתירא.

נותן טעם לפגם: נפסק ברמ"א (סימן צה סעיף ג), שאם עבר כ"ד שעות מקליטת הבליעות הטעם פגום ובדיעבד מקילים, אמנם לגבי מים מבואר ברמ"א וכפי שביארו דבריו בש"ך (ס"ק יד), ובט"ז (ס"ק י), שיש להחמיר ולאסור גם בדיעבד, כי כל היתר בדיעבד בתבשיל וקדירה הוא משום שהם דבר חשוב, והתורה חסה על ממונם של ישראל, וטעמים אלו לא שייכים לגבי מים, ולכן לגבי מים גם אם אינם בני יומם נאסרים.

ניצוק: נפסק ברמ"א (יו"ד סימן קה סעיף ג, ובתורת חטאת כלל כג אות ו), שאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר, לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור, אך בדיעבד מותר.

1. בואו חשבונו

שיירי המים = נ"ט: שפך מים מקומקום לסיר בשרי והכניסו לתוך דפנות הכלי, אם אין במים שנשארו שישים כנגד הבשר

בשרי פרווה חלבי

דבר העורך

מעשים בכל יום

תקציר: הנושאים בסדרת 'מטבח כהלכה'; הגיליון הראשון (מספר 379) 'סימון היכר בסופגניות'. הגיליון השני (מספר 380) 'היכר במאפה חלבי'. הגיליון השלישי (מספר 381) 'פת פרווה בחזקת בשרי/חלבי'.

דין הכלים: נושא הגיליון הקודם הרביעי בסדרה (מספר 382) 'עירו מים רותחים מקומקום ומיחם', האם נהפך לחלבי או בשרי, ודיני ניצוק ואדים בבשרי/חלבי. דיני חיבור של 'ניצוק', שפיכת מאכל לתוך מאכל חם, אדים שעולים למאכל ממאכל בשרי או חלבי, עירו מים רותחים לבשרי או חלבי. מה דין הכלי הפרווה שקיבל את האדים הבשריים או החלביים?

עיקרי הדינים שהתבארו, שאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר, לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור, ובדיעבד אין לחוש. ונחלקו הפוסקים, אם הדין הוא גם בחם לתוך חם. ובאופן שהזיעה העולה אינה רותחת אבל הכלי העליון הוא רותח, נחלקו האחרונים האם רתיחת הכלי העליון גורם שיבלע. בפסח, אין לערות רותח אפילו לתוך כלי ריק, ובבשר בחלב מחלוקת אם אסור לערות לכלי ריק, או רק לכלי מלא, ובדיעבד לא נאסר.

ולכן אסור לערות מקומקום פרווה, לתוך סיר חם בשרי על האש, ואם מערה בתוך דפנות הכלי, למרות שספק האם היד סולדת מהזיעה, הקומקום נעשה בשרי. אך אם מערה מעל דפנות הכלי וספק האם יד סולדת מהזיעה, אסור לעשות כן לכתחילה, אבל בדיעבד אינו נעשה בשרי.

דין המאכל: נושא הגיליון הנוכחי החמישי בסדרה (מספר 383), הינו המשך ישיר לגיליון הקודם, עם הדינים והמראי מקומות שצינו והשאלות מצויות מעשים בכל יום, כאשר הגיליון הקודם התמקד בדין הכלי, והגיליון הנוכחי מתמקד בדין המאכל והמים שהיו בתוך הכלי, וקלטו אדים ממאכל בשרי או חלבי, כגון מים רותחים, מלח, תבלינים, שמן, וכדומה, או חיבור של 'ניצוק' על ידי שפיכה למאכל או משקה רותח, האם נשאר פרווה, בבליעות מכלי בן יומו, ושאינו בן יומו, מתוך דפנות הכלי, מעל דפנות הכלי? והאם מצד ההלכה צריך שיהיה בקבוק מיוחד לתבלינים ושמן - חלבי/בשרי/פרווה?

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

לתוך המאכל, כי האדים חוזרים דרך דפנות המיחם לתוך המים. ואם יש במים שישים כנגד הבשר שבסיר, מותר לשתות את המים עם חלב. ובאופן שהיה רק חיבור של 'ניצוק' עם המיחם והמים, ולא עלו אדים מהסיר, המים מותרים כדין עירוי חם לחם, ואפשר להכין קפה עם חלב מהמים האלו.

לדעת הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי עירוי מהמיחם לסיר בשרי, באופן ששפך בתוך חלל הכלי, יש להחמיר שהמים נעשו בשרי, ואין להתיר כי אם כאשר יש שישים כנגדם. ובאופן ששפך את המים מהגובה, מחמירים לכתחילה לא לשפוך מקומקום פרוה על חלבי או בשרי, אבל בדיעבד לא נאסר, והמים שנשארו במיחם דינם כפרוה.

ואם חימים מים חדשים במיחם ששפך בתוך חלל כלי בשרי, ישפוך את המים, ואם כבר עירב את המים עם הקפה, אף שעדיין לא הכניס את החלב, מותר לשים חלב ולשתות כשאינו בן יומו, כי כבר אינו נחשב מים אלא קפה. וכשהקומקום בן יומו, אם רק ערבב עם קפה, מסתבר להחמיר, אך אם כבר עירב את החלב, מותר לשתות אותו, ולא צריך לשפוך את תכולת הכוס.

ולדעת הג"ר **מאיר סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי עירוי ממיחם פרוה לסיר החמין, לכתחילה יעביר דרך כלי ריק, ובדיעבד אם עירה ישירות מתוך המיחם מעל דפנות הכלי לא נאסר המיחם, כי ניצוק אינו אוסר בדיעבד, וספק אם הזיעה יד סולדת ומתפזרת מעל דפנות הכלי. ולגבי עירוי ממיחם פרוה אל כוס קפה עם חלב, אין חשש של 'זיעה' כי רק המים רותחים והחלב אינו רותח, נמצא שאין במיחם בליעות של חלב, אלא של המים. ואין חשש של 'ניצוק חיבור' בחם לקר והחלב אינו רותח, ואין הבדל באיזה מרחק מהמיחם מחזיק את הכוס.

לדעת הג"ר **שמואל יוסף שטיצברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי שופך מים על קפה עם חלב, מסתבר להתיר שהמיחם לא נהיה חלבי, כי בדרך כלל רוב האדים הם מהמים, והחלב הוא הרי המיעוט בכוס, ולכן הדוד והמים שבו לא נאסרים, כי הם בטלים בשישים. ולגבי בקבוק שמן, לכתחילה לא ישפוך מבקבוק של שמן או מבקבוק תבלין לתוך סיר בשר או חלב, אבל בדיעבד מותר עם המין ההפכי, כי הבליעות בטל בשישים, ועוד שהחורים של התבלין קטנים, וממילא כשמערה התבלין סותם את החור, נמצא שהאדים נבלעים רק בתבלין שבחור.

לדעת הג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא, אזמרה לשמן מספר 100), צנצנות תבלינים ובקבוקי שמן, אף שמגיע אליהם אדים ממאכל בשרי או חלבי, נשארים פרווה, כיון שאין כאן 'ניצוק', כי אין דין 'ניצוק חיבור' בהיתר, וגם מצד האדים, הרי בדרך כלל שופכים מהצד, ואפילו אם כן שפך מעל הסיר, הרי אין באדים חום של יד סולדת.

3. אדים בתבלינים

גבישים: שאלה מצויה, כאשר מערה תבלינים לסיר רותח, והאדים עלו אל בקבוק התבלינים, וכפי שניכר שהרטיבות יוצרת גבישי תבלין בראש קופסת התבלין, וכן ניכר היטב במלחיות, האם התבלינים נהיו בשרי/חלבי או לא, וכן מצוי לגבי בקבוק קטשופ, שמשתמשים בו בסוגים רבים של ארוחות, ומצוי ששופכים ממנו על מאכל חם. ויבואר לקמן שיטות הפוסקים בזה. והעצה הטובה בזה לכתחילה, ליטול מהתבלין בידיו או בצלחת, ויכניסם לקדירה, ולא יהיה המאכל והתבלינים מעל הקדירה.

שיטת המחמירים: לדעת **הבדי השולחן** (סימן צב ס"ק סה, קסה), אין להשתמש באותם תבלינים לבשר ולחלב, כי נכנס אליהם אדים ומתערבים עם התבלינים, ואף שאין היד סולדת באדים שעולים, מכל מקום כיון שהאדים עצמם מתערבים בתבלין

שהיה בקדירה, המים בשריים מדין נותן טעם. אם שפך מעל דפנות הכלי אסור לכתחילה לערות, ובדיעבד המים מותרים כשיש ספק אם היד סולדת באדים. ויש מתירים לערות ממיחם פרוה לסיר בשרי אם כבר התפזרו האדים.

לגבי אדים צוננים, לפי הפמ"ג והגרע"א יש דין להדיחם, ולדעת היד יהודה אין דין להדיחם. ונפק"מ למים שנשארו במיחם שעירה ממנו לסיר בשרי, האם מותר להכין משיירי המים כוס קפה עם חלב.

מים חדשים = נ"ט בר נ"ט: המים שירתיח בקומקום מכאן ואילך, הינם נ"ט בר נ"ט של היתר, כי הבשר הבליע טעם בקומקום, והקומקום הבליע טעם במים, אמנם לכתחילה אסור להרתיח מים בכדי לשתותו עם חלב, אך אם כבר הרתיח את המים ורוצה להשתמש עם חלב, תלוי במחלוקת נ"ט בר נ"ט זהתירא דרך בישול, שהשו"ע מתיר לשתות את המים עם חלב, והרמ"א מחמיר שאסור לשתות את המים עם חלב כדעת היש מחמירים בדרך בישול.

וכאשר הקומקום אינו בן יומו, כלומר שטעם הבליעות שנכנס בקומקום מכח הבשר, התיישן ונפגם כעבור 24 שעות, ניתן להקל כעת ולהשתמש במים עם חלב, כדון 'נותן טעם בר נותן טעם לפגם'. ויש לציין שלפי הרמ"א יש להחמיר לגבי מים שאינם דבר חשוב שאסור גם בטעם פגום בנ"ט בר נ"ט. אך עדיין יש נפק"מ; בעירב מים עם קפה כדלהלן, בבן יומו אסור דרך בישול, כשאינו בן יומו מותר כעת לערבו עם חלב.

2. עירוי ממיחם לסיר החמין

לגבי מה שמצוי בשבת ששופך מים רותחים מהמיחם אל תוך סיר החמין שעומד על האש, והאדים נכנסים למיחם, ויש חשש שהמים נהפכים לבשרי, ואם כן לא יוכל לשתותם עם חלב, נאמרו בזה כמה שיטות בפוסקים, וכדלהלן.

כתב **בבדי השולחן** (סימן קה ס"ק סה) אם מערה

לתוך כלי בשרי חם, המים הנותרים במיחם נהפכו לבשרי.

לדעת הג"ר **שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** (מאור השבת חלק ב עמוד שכב, עמוד תקפד מכתב כה אות ד, מנחת שלמה חלק ב סימן צז אות א), מכח כמה צירופים מותר לשפוך מים רותחים מהברז של מיחם פרוה שעומד על האש לתוך סיר בשרי, והמיחם והמים לא נהפכים להיות בשרי, וצריך לזיזר שלא תהיה היד סולדת בזיעה,

ואין חשש 'זיעה' למרות שעומד על האש כי האיטור נאמר רק כאשר בולע איטור ולא כאשר 'היתרא בלע', וגם הזיעה לא הולכת ישר למיחם, וגם מסתמא יש שישים כנגד הזיעה הצוננת. וגם מצד 'ניצוק חיבור' אין לאסור, לפי מה שכתב **החכמת אדם** (כלל נט סעיף ה) שבעירוי 'חם לחם' אין 'ניצוק חיבור', וגם החולקים על החכמת אדם, מודים שדרך הברז של המיחם אין 'ניצוק חיבור'.

לדעת הג"ר **ישראל יעקב פישר זצ"ל** (מאור השבת חלק ב עמוד קסא, עמוד שכא הערה נא, עמוד שכב, הליכות אבן ישראל שבת), אם יש במים שבמיחם שישים כנגד הבשר שבסיר (או שיש שישים כנגד הזיעה) הבליעות בטלות בשישים, ומותר להכין מהמים כוס קפה עם חלב בשבת בבוקר. [ויש להוסיף על דבריו שלא צריך שיהיה שישים כנגד כל שאר המאכלים בסיר, אלא די כנגד הבשר בלבד.] גם יכול להמתין מעט שכל האדים יתפזרו, וכך יוכל לערות בשופי ללא חשש זיעה.

לדעת הג"ר **יוסף שלום אלישיב זצ"ל** (מאור השבת חלק ב עמוד קסא הערה קו, עמוד שכב, שבות יצחק חלק ב עמוד רד-רז), שפך ממיחם מים לסיר בשרי, שיירי המים נאסרים, גם אם האדים נבלעים במים דרך דפנות הכלי, כמבואר **בחוות דעת** (סימן צה ס"ק א) שאין היתר של נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, ולכן נחשב שנכנס

שימו לב אל הכיתוב

מפעלי ייצור: בגיליונות עומק הפשט (מספר 380-379) התבאר חובת הסימון על מוצרים חלביים בשריים ופרוה. בקשות רבות התקבלו במערכת, להאיר את עיני הציבור, אודות מוצרים הקיימים בשוק, גם תחת כשרויות מהודרות, כאשר במיתוג זה חלקם חלביים וחלקם פרווה, וכלפי חוץ הם נראים דומים מאוד, כדוגמת נקניקיות סויה שהמראה החיצוני שלהם זהה לנקניקיות עוף, גלידה פרווה שנראית זהות לגלידה חלבית, שוקולדים של אותה חברה אחד חלבי והשני פרווה, גליליות חלבי לצד גליליות פרווה, עובדה זו מצריכה זהירות מיחדת ופקיחת עין, על מנת שלא להיכשל בעירוב ואכילת בשר וחלב יחד.

וכבר אירעו מכשולים שבסוף סעודה בשרית, הגישו למנה אחרונה גלידה חלבי, סופלה שמכיל שוקולד חלבי, עוגה חלבית, וכאשר גילו שכתוב חלבי על התווית כבר היה לאחר מעשה.

וכבר התפרסם מה שאירע מקרה של פיקוח נפש, כאשר אחת שהיתה אלרגית לחלב ברמה מסוכנת, הגישו לה גלידה במסעדה בשרית שכתוב 'כשר', ונפטרה מזה כי הגלידה היתה חלבית. לאחר בירור במסעדה התברר שנגמר הגלידה פרווה, והמלצר קנה בטעות חלבי במקום פרווה. הרי לנו שצריך זהירות יתירה ומעקב אחר האריזות, כי המאכל דומה ביותר אחד לשני.

מאפה בית: בעוגות מאפה בית, ישנם שנראות כמו עוגת שוקולד רגילה, אך מעורב בהם חלב וגבינה, בלי היכר מספיק בעוגה מבחוץ. ופעם אירע בסעודה שתלמידי חכמים מצויים בה, שהגישו בסוף הסעודה לקינוח עוגה חלבית שהיתה נראית כעין "עוגת שיש", ורבים המדקדים בקלה כבחמורה וכשלו רח"ל, ואכלו את העוגה דקות ספורות לאחר אכילת הבשר.

וכן מצוי ששכנות בבנין שולחות לשכנה גלידה או עוגה חלבית לכבוד לידה או במשלוח מנות וכדומה, וחשוב לציין באופן ניכר שהמאכל חלבי. ומעשה שהיה בשכנה ששלחה לכבוד שבת שמחה, גלידה חלבית ולא ציינה שהגלידה חלבית, ואכלו אותה כמנה אחרונה בארוחה בשרית. והעצה לכך, לאחסן את העוגה בקופסא עם כיתוב ברור ומאיר עינים 'חלבי'.

וכתב בספר הלכות בשר בחלב (פרק יב הלכה ט הערה כט-ל עמוד תקלה-תקלו), לכתחילה אין להשתמש באותם תבלינים לבשרי וחלבי. ומכל מקום אם לא נזהר ומערה התבלינים מותרים, כי זה רק חשש שיכנס מעט אדים דרך הנקבים, ומסתמא האדים בטלים בשישים, ולא כל זיעה אוסרת, כי אם זיעה עם ממשות ניכרת, אבל זיעה מועטת מאוד אינה אוסרת, והביא מה שכתב בספר **עמק תשובה** (חלק א סימן קיט) שצריך לזהר מאוד שאם נכנס הבל בשרי לתוך הסוכר והמלח, שלא ליתנם אח"כ לתוך החלב. וענין זה מסור לחכם להבין מאיזה כמות זיעה נאסר המאכל.

ומביא בשם הג"ר **עזריאל אויערבאך שליט"א** אם החזיק את הבקבוק הרבה זמן נאסר, ואם לא החזיק הרבה זמן מותר, וגם אם נכנס אדים, יתכן שיש שישים כנגד הבליות, ולכן יש להקל בצירוף שיטת ה"ח. ורק באופן שמחזיק את הבקבוק הרבה זמן מעל הסיר, אין להקל. ולדעת הגר"ח **קנייבסקי זצ"ל** החשש שמא יכנס אדים לתבלין, הוא חשש רחוק. וכן לדעת הגרמ"ש **קליין שליט"א**, לעשות תבלינים נפרדים לבשרי וחלבי הוא חומרה יתרה.

ולדעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (מציון תצא תורה חלק א יו"ד אות קצב והערה כו) אין להחמיר בזה בדיעבד. ולדעת הג"ר **אביגדר נבנצל שליט"א** (שם), רק אם רואים שנכנס זיעה לתבלין או למלח יש לחשוש לזיעה.

וכתב בספר **אבני ישפה** (אהל יעקב יג אלול תש"ע) שאין צורך לייחד לבשר וחלב בנפרד, כיון שאין מגע עם הבשר והחלב. שיורי מאכל: יש עוד דין שלא קשור לסוגיא של זיעה בה עסקנו, כי אם מצד חשש נגיעה, מה שכתב הרמ"א (שו"ע יו"ד סימן פח סוף סעיף ב), נוהגים לייחד כלי של מלח לבשר לחוד ולחלב לחוד, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח. ובערוך השלחן (סימן צה סעיף כו, סימן קה סעיף עא), הביא את דברי הרמ"א, והוסיף שכך המנהג הפשוט בכל בית ישראל, והעושה כן תבוא עליו ברכה.

שבתוך הכלי, אין להשתמש בתבלין עם המין השני. וצריך לזהר לכתחילה כאשר שופך שמן לתוך דבר בשרי או חלבי חם, דיש בזה חשש ניצוק, והעולם אין נזהרים בזה.

וכתב בספר **חיי הלוי** (חלק ה סימן נט אות ח) יש להיזהר שלא ישתמשו בתבלינים בכלי אחד לעירוי לבשר וחלב, ובדיעבד תלוי לפי הענין ויעשה שאלת חכם. וכתב בספר **בית צבי** (פרק ו סעיף יב), יש לייחד תבלינים במיוחד עבור השימוש לבשרי, או להקפיד שלא ליתן ישירות רק על ידי כף.

שיטת המקילים: לדעת **המשנה הלכות** (חלק ט סימן קנח), מותר לכתחילה לשפוך שמן למחבת שמטגנים בו, ולא נהפך לבשרי, כי בזמן כזה קצר עולה הבל מועט, והרי הסיר והתבלין היתר, ומקבל בליעות של היתר, ואפילו שהשמן קיבל קצת טעם מהבשר, לא נאסר לאוכלו עם חלב, כי הקצת טעם של הבשר התבטל בשמן של היתר. ובפרט אפשר להקל כששופכים מגובה רב ואינו יד סולדת בזיעה. והוסיף שם עוד טעמים, שמחמתם מותר לכתחילה. ולכאורה לדבריו גם בתבלינים מותר.

כתב **בשו"ת עמק תשובה** (חלק א סימן קיט) שאין לשפוך מלח וסוכר לתבשיל עם בשר, כי האדים נכנסים לתוכו, אבל מרחוק באופן שאדים לא מגיעים לכלי מותר.

ולדעת הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), אם הכניס את כלי התבלין לתוך חלל הכלי ועלו אדים רותחים, צריך שיהיה בתבלין שישים כנגד הבשר שבסיר, ואין להקל מטעם שהחור בקופסה קטן ולא נכנס הרבה אדים, כיון שלא יודעים את כמות התבלין בחור. אולם אם שפך את התבלינים מהגובה ולא הכניס את כלי התבלין לתוך חלל הכלי, יש להקל שספק אם היה יד סולדת בזיעה, ומה שנדבק זיעה צוננת אינה אוסרת כפשטות משמעות דברי הרמ"א לגבי תליית בשר לייבש מעל סירי חלב, שאין חוששים לאדים צוננים שעולים, ומשמע שגם לא נהגו להדיח. וזה הביאור במנהג העולם להקל שאין עושים כלי תבלינים נפרדים לבשרי וחלבי, ורק מיעוט מדקדים לעשות תבלינים מיוחדים לבשרי וחלבי.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. **בליעות:** אדים חלביים יד סולדת שנבלעים בסיר בשרי, נאסר אם אין שישים כנגד החלב. מותר לייבש בשר מעל סיר חלבי רותח במקום שאין האדים יד סולדת, וצריך הדחה, ויש מתירים.

ב. **שיירי המים:** שפך מים מקומקום לסיר בשרי והכניסו לתוך דפנות הכלי, אם אין במים שנשארו שישים כנגד הבליעות המים בשריים. אם שפך מעל דפנות הכלי אסור לכתחילה לערות, ובדיעבד המים מותרים כשיש ספק אם היד סולדת באדים. ויש מתירים לערות ממיחם פרוה לסיר בשרי אם כבר התפזרו האדים.

ג. **מים חדשים:** אין להרתיח מים בקומקום בשרי כדי להשתמש בחלב, ואם הרתיח תלוי במחלוקת נ"ט בר נ"ט דהתירא דרך בישול שהשו"ע מתיר והרמ"א מחמיר. וכשאינו בן יומו מקילים בצירוף שהוא נותן טעם לפגם, ויש שהחמירו במים שאינם דבר חשוב שאסור גם בטעם פגום. ואם כבר הכין קפה מותר שנחשב בדיעבד.

ד. **תבלינים:** יש מדקדקים שיהיה תבלינים בשרי/חלבי כי האדים מתערבים עם התבלין ונהפך לבשרי/חלבי, ויש מתירים שמן הדין לא צריך, כי האדים אינם אוסרים בזמן מועט, והתבטל בהיתר, וטעמים נוספים.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 382 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר משה יחיאל ראטה שליט"א
כולל 'חיי עולם' ירושלים

שאלה: מאכל פרוה שהוכן בכלי בשרי, האם מותר באכילה עם חלבי, ובכלי חלבי?

ביאור חילוקי הדינים באופנים הבאים: כלים בני יומן, אינן בני יומן, סיר בישול, תנור אפיה, צליה, לכתחילה, בדיעבד?

מקורות: תוס' (חולין דף קיא; ד"ה הלכתא); רא"ש (חולין פרק ח סימן ל); בית יוסף (סימן צה); יש"ש (חולין פרק ח סימן סג); שו"ע (יו"ד סימן צה סעיף א-ב); ש"ך (ס"ק ג); ט"ז (ס"ק ד-ה); חכמת אדם (כלל מח אות א-ב).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5377085 שולוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 02-5377085-5377085
5. במייל 5047867@gmail.com

לע"נ הגאון הגדול רבי שמעון בהג"ר דוד בעדני
זצוק"ל זקן מועצת חכמי התורה נלב"ע י"ח טבת
תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

מלח חלבי ובשרי

גם וגם: כך מספרת האשה צדקנית אלטע ברכה רוטשטיין (סיפורים ירושלמיים חלק א עמוד 153, מאיר עיני ישראל כרך ב פרק י עמוד 440), מעשה שאירע בילדותי כאשר התארח מרן החפץ חיים זצ"ל בבית סבא הג"ר דוב צבי קרלנשטיין זצ"ל רבה של העיירה מאלקין הסמוכה לורשה, שאל את סבתא אולי יש מעט מלח חלבי? סבתא הביאה לי קורטוב מלח, וציוותה להגיש אל השולחן, ולומר לחפץ חיים כי זהו מלח פרוה! כאשר שמע זאת החפץ חיים, שאל מה זה מלח פרוה? ענית: 'לא חלבי ולא בשרי'. נענה החפץ חיים: 'ואני אומר, לפעמים חלבי ולפעמים בשרי'. מכאן ואילך נזהרו בביתו של סבא, וכך אני נוהגת עד היום, לייחד מלח מיוחד לחלבי, ומלח מיוחד לבשרי.

נושא הגליון הבא:

'מאכלים בחזקת בשרי'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב להג"ר יוסף וייס שליט"א מחבר הגיליון החשוב 'עינינו גל' ומראשי ישיבת בית מדרש גבוה (פינקל) לרגל שמחת אירוסים בתו תחי' עב"ג החתן המופלג כמר אליהו שוימר נ"ו מבחירי ישיבת תפוח בורא עולם בקנין השלם זה הבנין לתפארת המשפחות החשובות

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 224

פרשת וארא

תשפ"ג

- בענין ספיה איסור מלאכה לקטן במקום ספק פקוח נפש ♦ הרב אורי יצחקי
- התפללו שחרית בעז"נ ולפני קריה"ת רוצים לעבור לביהכ"נ ♦ הרב זאב פראנק
- אם אפשר להוסיף מזמורי תהלים בפסוקי דזמרא ♦ הרב חיים הלפרט
- ריבוי בשיעורין בהניח קדירה על האש והוסיף חתיכה בב"א ♦ הרב אליסף פרלמן
- עצה מחודשת למי ששכח ובירך המוציא ונזכר שלא קידש ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

בענין ספיה איסור מלאכה לקטן במקום ספק פקו"נ

א. מעשה שאירע שהניחו את נרות השבת על כיסוי של תנור אפיה שהיה ריק ומחובר לחשמל אך פבוי, ובאמצע סעודת שבת שיחק אחד הקטנים (מתחת לגיל שלוש) בכפתורי התנור והדליק אותו על החום המירבי, ונסתפקו אם מותר לגרום לכיבוי התנור ואם כן באיזה אופן.

ולכאורה יש בזה כמה נידונים: [א] האם המצב מוגדר כפיקוח נפש, להתיר מלאכת הכיבוי ע"י ישראל גדול. [ב] על הצד שנחשב כפקו"נ, האם מחמת האנשים והילדים או מחמת סכנת דליקה בכל הבנין, ונפק"מ אם סגי לפנות את יושבי הבית. [ג] לפי הצד שהסכנה רק לאנשים ולא לבנין יל"ע אם מצב זה מתיר כיבוי ע"י ישראל גדול או דילמא חייבים לפנות את האנשים והילדים כדי שלא ינזקו, וכל עוד אפשר לפנותם אין להתיר מלאכת הכיבוי. [ד] את"ל שאין בכל זה צד פקו"נ, האם יש צד היתר לגרום כיבוי ע"י קטן שהגיע לחינוך או שלא הגיע לחינוך.

ב. הנה לפי המציאות שהיתה בדירה, נראה היה לבעל הדירה שהדבר מוגדר כחשש פקו"נ ממש, שבפשוטו מתיר אף מלאכת כיבוי התנור ע"י ישראל גדול, מחמת צירוף של כמה פרטים:

[א] מחמת חום התנור עצמו, שהמעשה היה בתחילת הלילה ממש, ולא היה ברור לו אם מבנה התנור יכול לעמוד בחום מכסימלי במשך כמעט עשרים וארבע שעות, והיה חשש של פיצוץ התנור, ואף שדבר זה יכול להתברר ע"י מומחה, אך כיון שהמומחה לא היה זמין בשבת נחשב היה אצל בעל הדירה כספק פקו"נ.

[ב] מחמת הנרות שעמדו על מכסה התנור שהתחיל להתחמם, והיה חשש שמחמת חום התנור תצא בעירת הנרות משליטה ותדליק חלקים אחרים בדירה, ובפרט שמעל הנרות היה ארון עץ.

[ג] ראש התנור היה עטוף בשיירים של יריעות ניילון (שנשתיירו בו מעת מעבר דירה שהיה ימים ספורים קודם לכן ועדיין לא הוסרו ממנו כי לא הספיקו להשתמש בתנור), וכיון שיריעות ניילון הן דליקות במיוחד שעשויות על בסיס נפט, היה חשש רציני שידלקו מחמת חום התנור, או שיתפקעו ויעופו למעלה אל הנרות ותתפתח תבערה בכל הדירה.

[ד] לכאורה עצם המציאות של תנור דולק על חום גבוה במקום שיש הרבה ילדים קטנים הוא בעצמו מוגדר כפקו"נ (התנור היה סמוך מאוד לשלחן השבת), שמא יכווה אחד מהילדים ע"י שיגעו בדלת התנור, וביותר שמא יפתח את דלת התנור ויכניס את ראשו

לתנור, וכש"כ במשך שבת שלמה שא"א לצפות את המקרים שיש בהם סכנה בבית שיש בו ילדים קטנים.

הנה עדיין יש לדון בכ"ז דעד שאתה מתיר כיבוי התנור יש לפנות את הילדים מהדירה או להציב שומר במשך כל השבת שישמור על הילדים, ונושא זה צריך ברור בפני עצמו אם יש חיוב לעשות כן, ויבואר א"ה בהמשך, אך כ"ז לא יעזור נגד החששות האחרים.

ג. הנה למעשה אע"פ שיש בזה ריבוי הצדדים של חששות פקו"נ גמורים וכמושנת"ב, ואע"פ שנראה שלפי הסוברים שכיבוי חשמל אין בו איסור דאור' אפילו אם יש במערכת מנורת להט מ"מ כיבוי גחלת של מתכת אינו אלא מלאכה שאצל"ג שהותרה במקום חשש פקו"נ בסוף סימן של"ד, מ"מ כיון שלפי מרן החזו"א יש בכיבוי זה חשש דאור', לא רצה בעל הבית לסמוך על צדדים אלו להתיר כיבוי התנור ע"י ישראל גדול, אך התיר שאחד מבני הבית (דוקא אחר שאינו אביו או אמו) ישחק עם הקטן סמוך לתנור והקטן יכבה מעצמו את התנור בדרך משחק, דבאופן זה יש מתירים לכתחילה גם בלא חשש פקו"נ וכמושית"ב, ואף שיש בזה כמה פרטים, כיון שקרוב היה שיש בזה פקו"נ, לא ראה צורך לדקדק בפרטים.

ד. הנה בעת המעשה ולאחריו התעוררו כמה ספיקות גדולות בהלכות הצלה מדליקה וסכנה והנהגות בפקו"נ בשבת, ואיסורי ספיה לקטן, ראיתי לברר לעצמי כל אחד בפני עצמו, וננסה במאמר זה לברר את הדרך הרביעית דלעיל אם יש צד היתר לגרום כיבוי ע"י קטן שהגיע לחינוך או שלא הגיע לחינוך, ובמאמר נפרד ננסה א"ה לברר את הספק השני לפי הצד שהסכנה רק לאנשים ולא לבנין, אם מצב זה מתיר כיבוי ע"י ישראל גדול או דילמא חייבים לפנות את האנשים והילדים כדי שלא ינזקו, וכל עוד אפשר לפנותם אין להתיר מלאכת הכיבוי.

ה. הנה ידוע כי בדין הקטן יש שני דינים עיקריים - איסור ספיה ומצות הפרשה מאיסורים, וחיוב הפרשה מאיסורים הוא לכ"ע רק מדרבנן, אבל איסור ספיה איסור הוא מדאור', שדרשו את הפסוק שנאמר לגבי איסור שרצים 'לא תאכלום כי שקץ הם' כאילו נאמר 'לא תאכלום', והיינו להזהיר גדולים על הקטנים, שמוזהר הגדול שלא יספה דבר איסור לקטן, הן איסור אכילה והן שאר איסורים, ואפילו אין הקטן בר הבנה כלל, וכן שלא יצוהו לעשות מעשה איסור, ובכלל איסור ספיה גם לרמוז לקטן לעשות איסור, ואף כשאומר לקטן על מאכל אסור שהוא מותר עובר באיסור ספיה כמבואר ברשב"א ובריטב"א (ביבמות ק"ד) שכאשר האב עומד על בנו ומגלה לו דעתו כי נח לו שיעשה דבר מה של איסור, נחשב כמאכילו בידים.

ו. הנה לפ"ז לכאורה בנידו"ד לא מיבעיא שהיה אסור לצוותו לכבות את התנור, אלא גם לרמוז לו שיכבה היה אסור, ואף אם בא לכבות צריך לגעור בו, כמבואר בשו"ע בסימן של"ד סעיף כ"ה: קטן שבא לכבות צריך למחות בידו, ע"כ, ובמשנ"ב שם ס"ק ס"ה

פירש שזהו משום שקטן עושה לעולם לדעת אביו.

אך לכאורה אכתי יש עצה לקרב את הקטן לתנור והוא מעצמו יכבה את התנור, כמבואר בגמ' 'במות ק"ד שמתור להוליך תינוק למקום שאין בו עירוב על מנת שתוך כדי משחקו יבחיץ במפתח ויביאהו לבית, וכן פסק הרמ"א בסימן ש"ב. והיינו כאשר הקטן עושה זאת להנאתו ואינו מבין שהגדול מעוניין בכך שאין בזה משום שביתת בנו, וכן שאינו בר הבנה שאין שייכת בו מצות חינוך.

ז. הנה בכ"ז אכתי אין היתר לומר או לרמוז לקטן לעשות את המעשה. אך לכאורה יש צד להתיר גם רמיזה או אפילו אמירה מפורשת, והוא לפי מש"כ הפוסקים שבמקום שיש מחלוקת הפוסקים מותר לומר לו לעשות את המעשה כיון שיש מתירים לכתחילה, ומקורו בדברי הב"י בסימן רס"ט גבי שתית הקטנים מיין של קידוש של בית הכנסת אע"פ שהוא שלא במקום סעודה, שלדברי האומרים [בסוף סימן שמ"ג] דאפילו איסורי דרבנן לא ספינן להו לקטנים בידיהם, אפשר דכיון שיש מתירין לשתות בבית הכנסת אפילו לגדולים, אף על פי שהגדולים נוהגים כדברי האוסרים, מכל מקום לא חשיב איסור כולי האי שיאסר להשקותו לקטנים, ע"כ, וכן משמעות הרמ"א בסו"ס רנ"ט שיש מחמירין שלא לסתור סתימת התנור הטוח בטיט ע"י ישראל, דאם אפשר לעשותו ע"י ישראל קטן לא יעשה ישראל גדול.

הנה הכא נחלקו מרנן הגרשז"א והחזו"א בגדר הכיבוי של תנור חשמלי, אי שורש האיסור משום מבעיר ומכבה או משום סותר ובונה, ויכול לסמוך על הגרשז"א דיסוד האיסור הוא משום כיבוי גחלת של מתכת שאיסורה רק מדרבנן. ואע"פ שגם לדידה יש בזה איסור דרבנן, יש לסמוך בכה"ג על הרשב"א והר"ן המובאים בב"ה"ל ד"ה מד"ס, דאם התינוק צריך לכך מותר אפילו לספות לו בידיה דבר שהוא אסור מדרבנן, והכא לכאורה הוא לצרכו, דמשמעות הפוסקים שגדר "לצורכו" אינו נמדד לפי רצון הילד אלא לפי האמת וכפי הבנת הגדולים מהו "צורכו", והכא לא מיבעיא שעצם המשחק מוגדר כצורכו, הרי באמת אינו בר הבנה לעשות לצורך הגדולים גם מה ההנאה יש לגדולים בכיבוי והדלקה זו, אלא ביותר הרי לפי האמת אין לך צורך גדול מזה לקטן עצמו להצילו מכיוות וסכנת דליקה.

ח. עוד יש לדון קרוב להיות הנ"ל, דכיון דגם אצל הגדולים לא היה מוגדר ברור האם יש כאן מצב של פק"נ, ואע"פ שהגדולים היססו לסמוך לחלל שבת באיסור דאור' מחמת שלא היה ברור להם שיש בזה פק"נ, אך לא ידעו גיטא גם לא היה ברור שאין בזה מצב של פק"נ, ולכאורה הרי אם היה מוחלט אצל אדם אחד מהנמצאים בחדר באותה שעה שיש כאן מצב של פק"נ והיה ניגש לכבות את התנור, ודאי לא היו שאר המסתפקים גוערים בו ומוחים בידו מלכבות, וא"כ כל כה"ג יש להתיר אפילו אמירה וציוי לקטן לכבות, דומיא דמה דהבאנו דבמקום פלוגתא מותר, וספק במציאות לא גרע מפלוגתא.

ט. עוד יש למצוא צד היתר ע"פ מה שחידש בשו"ת אחיעזר [ח"ג סי' פא סק"ט] שאיסור ספייה הוא איסור על הגדולים בלבד ואין לקטן איסור זה, הביאו מרן הגרשז"א בשלחן שלמה בסימן זה אות ב', וכן רמז המש"ב בסק"ה דאם התינוק חולה לפעמים יכול לצוות לקטן לתן לזה לשתות, ואף על פי שסופה לקטן הראשון איסור ספייה, וא"כ היתה עצה לומר לאחד מהקטנים שהיו בחדר שיאמר לקטן פחות מגיל שלוש שיכבה את התנור, ואע"פ שבשלחן שלמה שם שלא רצה לעשות מעשה ע"פ האחיעזר, אך יש לצדד בנידו"ד כיון דבלאו הכי יותר מסתבר שהיה מצב של פק"נ גם חזי לאיצטרופי לשאר ההיתרים, שיש להדר לומר לאחד מהקטנים שהיו בחדר שיאמר לקטן פחות מגיל שלוש שיכבה את התנור.

הרב זאב פראנק

התפללו שחרית בחדר הסמוך לביהכ"נ לפני קריה"ת רוצים לעבור לביהכ"נ

הנה בתקופה זו שהנץ החמה נתאחר מאוד, ותפילת שחרית כותיקין בבתי הכנסת מסתיימת בשעה מאוחרת משאר ימות השנה, יש ומתוך כך נאלצים לקיים את התפילה בציבור המאוחרת יותר בחדר סמוך, ומעשה בציבור שהתפללו שחרית של יום שני וחמישי בחדר הסמוך, ומתוך שלא היתה בו בימה קבועה לס"ת רצו לעבור קודם קריאת התורה לביהכ"נ שכבר נסתיימה בו

תפילת ותיקין, ויל"ע אם נכון הדבר לעשותו כמו שיבואר בס"ד.

קדיש שבמקום זה אם עולה לקריאה או תפילה שהיו במקום אחר

הנה כתב השעה"צ (תרכ"ב סק"ז) לענין תפילת מנחה דיוה"כ, שהקדיש שאומר הש"ץ לפני התיבה קודם התפילה, עולה גם על הקריאה בתורה שלפניה, ועל כן אם נזדמן שהולכים למקום אחר לקרות בתורה, וחוזרים לביהכ"נ להתפלל, יש לומר קדיש אחר אמירת המפטיר, וציון לפתחי עולם בשם הגרעק"א. והוא בחידושי הגרעק"א (סי' תקנ"ט ס"ד) שכתב בזה"ל: ומהאי טעמא הייתי נהוג בהיותי בק"ק פרידלאנד, שהמנהג שבמנחה הולכים קצתם לביהכ"נ זוטא לקרות שם בתורה, לומר קדיש אחר אמירת ההפטרה, כיון דאין מתפללים שם מנחה והולכים לחזרה לביהכ"נ, הוי הפסק, ולא קאי הקדיש של תפילת מנחה על הקריאה, ע"כ.

הרי דפסיקא ליה להגרעק"א, דכיון שקריה"ת במקום זה והקדיש במקום אחר, אינו עולה על הקריאה, דשינוי מקום מפסיק להא מילתא, ומעתה גם בנידון דידן, הרי הקדיש תתקבל שאומר הש"ץ אחר אשרי ובא לציון, עיקרו על חזרת התפילה שע"י הש"ץ כמבואר במ"ב (קכ"ג סק"ח), וכל שיעקרו הציבור ביני וביני למקום אחר, לא יעלה הקדיש תתקבל על חזרת הש"ץ.

והנה בשו"ת בית שערים (תשובה מ"א, משנת תרנ"א) נשאל בדין ביהכ"נ שיש בו שני אבלים, ואחד מהם מתפלל לפני העמוד, ורוצה השני לילך אחר חזרת הש"ץ עם עשרה מהמתפללים למקום אחר ולומר אשרי ובא לציון וקדיש תתקבל, והשיב להיתר, וז"ל בתו"ד: וא"כ מה לי במקום זה מה לי במקום אחר, כיון שהוא והמנין שהלכו עימו שמעו תפילת שמו"ע מש"ץ, ואומרים קדושה דסידרא, שפיר יכול לומר קדיש שלם, כמו אם הש"ץ עם כל המנין היו הולכים למקום אחר, שיכול לומר קדיש שלם, ע"כ. אמנם מדברי הגרעק"א הנ"ל שהעתיק בשעה"צ יש ללמוד, שכל במקום אחר לא יוכל הקדיש לעלות לתפילה שבמקום הראשון.

יצאו למקום אחר ושוב חוזרים למקום תפילתם ונוגע לביהכ"נ 'החורבה' בחג הסוכות

ובכגון שהולך הציבור למקום אחר, ושוב חוזרים למקום תפילתם הראשון, בזה מסתבר לכאור' דשפיר קאי הקדיש על התפילה, ולא הוי כדן שינוי מקום בסעודה דסי' קע"ח. והדבר נוגע למנהג ביהכ"נ 'החורבה' שבעיה"ק העתיקה בחג הסוכות, שאחר תפילת שחרית יוצאים לסוכה שבחצר, ושם מברכים על הלולב ואומרים ההלל, ושוב חוזרים לאמירת ההושענות בתוך ביהכ"נ, והרי הקדיש תתקבל שאומר הש"ץ אחר ההושענות קאי על חזרת התפילה, ויש שינוי מקום ביני וביני, אבל כיון שלבסוף נאמר הקדיש במקום התפילה, שפיר דמי.

הליכת הש"ץ קודם פסיעות הקדיש שעולות גם לתפילה

ובנידון דידן שמא יש למצוא צד היתר, ובהקדם מה דהנה מלבד מה שהקדיש תתקבל חוזר על תפילת הש"ץ, גם מה שפוסע בסוף הקדיש, עולה לו לחיוב הפסיעות שמצד חזרת התפילה, כמבואר במ"ב (קכ"ג סק"ח), וכל קודם אמירת הקדיש תתקבל עדיין לא קיים מצות הפסיעות, ואיך יהא רשאי לעקור ממקומו ולעבור עם הציבור למקום אחר.

אלא שכבר כתב המ"ב (ק"ד סק"ט) שאפילו בתחנונים שאחר התפילה מותר לעקור ממקומו לצורך מצוה קצת, כגון הש"ץ לישב באמירת התחנון ולהוליך הס"ת לבימה, אף שהוא קודם הפסיעות, וציון למג"א, ומסתמא דהליכה לביהכ"נ שיש בו בימה ראויה לקריה"ת בכלל צורך מצוה קצת להתיר הליכת הש"ץ.

ובזה יש להעיר, דהנה בשחרית דר"ח מצוי הדבר שלהלל ניגש לפני העמוד חזן אחר, ואחר ברכת 'יהללוך' חוזר הש"ץ דשחרית לומר הקדיש תתקבל, ולכאור' מה צורך מצוה יש כאן להתיר לו ההליכה קודם הפסיעות, ולמה לא ישאר על עומדו לפני העמוד, והחזן דהלל יעמוד לצידו.

אשרי ובא לציון שאומר הש"ץ כתחנונים שאחר התפילה

והנה מלשון המ"ב נראה בכוונת המג"א, שנידון האיסור בהליכת הש"ץ מצד שהוא קודם הפסיעות, ואכן כ"ה בפמ"ג ובלבושי שרד,

ולולא דברי המחמה"ש היה נראה, דלעולם אע"פ שלא אמר הש"ץ 'היו לרצון', וסומך על 'תתקבל צלותהון' שיאמר בקדיש, מ"מ יש כאן סילוק גמור מן התפילה, דאדרבה האשרי ובא לציון לאו מכלל התפילה הם, וממילא שגם בקשת ה'תתקבל צלותהון' שעומדת במקום 'היו לרצון' איננה כחדא עם התפילה, כי ה'היו לרצון' שמכלל התפילה הוא (כלשון הש"ע קכ"ג ס"א), היינו שניידון כתפילה אריכתא מחמת שסמוך לה, משא"כ בזה שיש הפסק גדול באשרי ובא לציון, וניחא היטב דחשיבא כעקירת רגלים לענין חזרה לראש התפילה מחמת טעות, ולענין היתר ישיבה בד"א והעברה לפניו.

הטעם שאין להש"ץ לדבר קודם הקדיש תתקבל

ויש לסייע לזה, ממה שהביא המ"ב (קכ"ג סק"ח) מהתרומת הדשן, שהקדיש תתקבל חוזר עיקר על תפילת שמו"ע, וכתב שמכאן דקדקו האחרונים, דאין להש"ץ לדבר ביני וביני בשיחה [שלא מענין תפילה], כי הקדיש חוזר על התפילה, ע"כ, וציון לפרשה ופמ"ג, ויעו"י"ש בפמ"ג (מ"ז סק"ט) שכתב על זה 'ולא כמו שראיתי שהש"ץ בשני וחמישי מפסיק אפילו בשיחה בטילה, וודאי איסור גמור הוא', ע"כ. ולכאן יקשה, דתפ"ל שיהא אסור להש"ץ לדבר קודם הקדיש תתקבל ואפילו מענין התפילה, למש"כ הרמ"א שאינו אומר 'היו לרצון', והטעם פירש המ"ב (סקכ"א) שסומך על 'תתקבל צלותהון' דקדיש, וא"כ כל קודם הקדיש תתקבל פשיטא שאסור בשיחה דומיא דיחיד קודם 'היו לרצון'. אבל למה שנתבאר ניחא היטב, דאע"פ שה'תתקבל צלותהון' דש"ץ עומד תחת 'היו לרצון' דיחיד, מ"מ כיון שאינו סמוך לסיום חזרת התפילה, ומפסיק ביני וביני באשרי ובא לציון, לאו מכלל התפילה הוא, והוי סילוק גמור, וממילא גם אין לאוסרו בשיחה, אם לא מצד ההפסק שלא מענין התפילה בין חזרת הש"ץ לקדיש תתקבל.

מסקנת הדברים

א] כתב הגרעק"א לענין הקדיש שלאחר קריה"ת, דכל שקריה"ת במקום זה והקדיש במקום אחר, אינו עולה על הקריאה, ולכאן הוא הדין לקדיש תתקבל שעל חזרת הש"ץ, וציבור שהתפללו במקום זה לא יעברו למקום אחר קודם הקדיש תתקבל, ולא כן כתב בשו"ת בית שער. ב] יצאו למקום אחר ושוב חוזרים למקום תפילתם, מסתבר דכיון שלבסוף נאמר הקדיש במקום התפילה שפיר דמי. ג] הש"ץ אינו פוסע אחר חזרת התפילה, וסומך על פסיעות הקדיש תתקבל, ולכן לו לעקור ממקומו אם לא לצורך מצוה קצת. ד] וגם מצד זה אין לעבור למקום אחר, שמסתבר שהפסיעות צריכות שיהיו במקום התפילה, וכ"ה בכף החיים. ה] כתב המחמה"ש, דכל שלא אמר הש"ץ 'היו לרצון', וסומך על 'תתקבל צלותהון' שיאמר בקדיש, כל מה שאומר ביני וביני כתחוננים שאחר התפילה, ולזה י"ל בציבור שעברו למקום אחר, דכיון שהאשרי ובא לציון כן אומר במקום השני, הרי שהקדיש והפסיעות במקום גמר התפילה. ו] ולולא דברי המחמה"ש היה נראה, דאדרבה כיון שיש הפסק גדול בין סיום החזרה ל'תתקבל צלותהון', חשיב סילוק גמור מן התפילה, וגרע מ'היו לרצון' שניידון כתפילה אריכתא.

הרב חיים הלפרט

אם אפשר להוסיף מזמורי תהלים בפסוקי דזמרא

מצוי שנותר זמן בפסוקי דזמרא קודם שמתחיל הש"ץ ישתבח ודנו הפוסקים אם מותר להוסיף פרקי תהלים, או דהוי הפסק בין ברוך שאמר לישתבח, ויבואר להלן שורש הנידון ונ"מ לדינא.

הנה הנשמת אדם ח"א כלל כ' כתב שאפשר להוסיף, דאחר שהכריע שמוותר לומר אמן או ברכת רעמים באמצע פסד"ז דאינו הפסק בשבח המקום, הוסיף 'וכן מסתבר, דאטו הרוצה להוסיף איזה מזמור דאסור, ומכ"ש פסוק שמע ישראל. וכן אמן מותר לענות'.

ובספר שלמת יעקב [להגאון רבי שלמה אריאלי] כתב שכן שמע במג"א בס' תכ"ב, שכתב שאם הציבור התחיל הלל בשעה שהיחיד באמצע פסוקי דזמרא, יכול אף היחיד לומר הלל באמצע פסוקי דזמרא, דלא גרע ממה שכתבו הטור והשו"ע שבשבת מוסיפים מזמורים של שבת בין ברוך שאמר לישתבח. ומבואר שלמד מהוספת מזמורים בשבת להוספת הלל, וה"ה כל מזמורי תהלים.

ולפי זה המג"א מדמה דין קודם הפסיעות לדין התחוננים שלאחר התפילה. אבל המחצית השקל כתב לפרש, דהיינו למש"כ הרמ"א (קכ"ג ס"ו) שהש"ץ אינו אומר 'היו לרצון' בסוף החזרה, ומשום שסומך על 'תתקבל צלותהון' שיאמר בקדיש, וא"כ כל מה שאומר הש"ץ עד הקדיש, הכל מיקרי תחוננים שאחר התפילה, ודינו כיחיד ב'אלוקי נצור' שאומר קודם 'היו לרצון', ואפ"ה פוסע לישב בתחונן ולהוליך הס"ת, וזהו שמדמהו המג"א לתחוננים שאחר התפילה שמוותר לעקור בהם למצוה קצת.

ולמדנו מדברי המחמה"ש חידוש גדול, דכל מה שאומר הש"ץ בין סיום חזרת התפילה להקדיש תתקבל, ה"ל כתחוננים שאחר התפילה, שהרי עדיין לא אמר 'היו לרצון' וסומך על 'תתקבל צלותהון', ודמי ממש ל'אלוקי נצור' דיחיד.

ולזה י"ל, דממילא אין גריעותא במה שישנו הציבור מקומם לפני קריאת התורה, ותהא אמירת הקדיש תתקבל שלא במקום חזרת הש"ץ, שהרי האשרי ובא לציון שיאמר הש"ץ במקום השני, כולו כתחוננים שאחר התפילה עד ה'תתקבל צלותהון' שיאמר בקדיש, ונמצא גמר התפילה במקום השני, וכיון שאמירת הקדיש במקום גמר התפילה, שוב משתייכת ועולה לתפילה כולה.

וסייעתא לזה מקריה"ת ביום שמחת תורה, שבהרבה מקומות נוהגים הציבור להתחלק לעוד בתים בחזרים סמוכים, ולגמר התורה חוזרים לביה"כ, דלכאן יש כאן שינוי מקום בין הקריאה שבחדר לקדיש שבביה"כ, ולמש"כ הגרעק"א הקדיש אינו עולה לקריאה שהיתה במקום אחר, אלא דכיון שגמר הקריאה כן במקום הקדיש, שפיר דמי.

אם יש גריעותא במה שפסיעות הקדיש

שלא במקום התפילה

ויש להוסיף בזה, דהנה יש לעיין במי שעקר ממקומו קודם הפסיעות לצורך מצוה, אם אחר מעשה המצוה יחזור לפסוע במקום התפילה, או שיפסע במקומו דהשתא.

ומסברא היה נראה, דכיון שענין הפסיעות דוגמת עבד הנפטר מרבו, צריך שיפסע ויתרחק ממקום תפילתו דוקא שהיה כעבד המבקש פרס מרבו, וכן יש ללמוד ממה שהביא בבית יוסף (קכ"ג) משבלי הלקט בשם הגאונים, דטעם הג' פסיעות 'מפני שכשאדם עומד בתפילה עומד במקום קדושה, ושכינה למעלה מראשו, וכיון שנפטר מתפילתו צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו, כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול', וא"כ לעולם צריכות הפסיעות שיהו ממקום הקדושה שהתפלל בו. [אמנם דעת הגר"ח קניבסקי (בספר אשי ישראל פ"ב הערה ה'), שאין צריך לחזור למקום התפילה על מנת לפסוע].

ומעתה בציבור שרוצים לעבור לביה"כ קודם קריה"ת, גם אחר מה שנתבאר שאין איסור להש"ץ בעצם העקירה קודם הפסיעות, כל שהליכתו לצורך מצוה קצת, מ"מ יש לאסור מצד זה שפסיעות הקדיש תתקבל צריכות שיהיו במקום חזרת התפילה, ליפטר מן המלך במקום הבקשה מלפניו, ואכן כ"ה בכף החיים (נ"ו סקל"ו) דכיון שפסיעות קדיש תתקבל הוא עבור תפילת החזרה, יש לאומרו במקום שאמר החזרה, כדי שיהו הפסיעות במקום הראוי להם.

אולם למה שרצינו לומר עפ"ד המחמה"ש, שכל מה שאומר הש"ץ עד הקדיש תתקבל, כתחוננים שאחר התפילה חשיב, שוב ליכא גריעותא במה שיהו הפסיעות שלא במקום חזרת התפילה, דמ"מ האשרי ובא לציון שכן יאמר במקום השני, גמר התפילה היא כ'אלוקי נצור' דיחיד, וזה פשוט במה שנזכר במ"ב (קכ"ג סק"ט) על ר' עקיבא שהיה אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת מרוב כריעות והשתחיות בתחוננים שלאחר התפילה, שדין הפסיעות ממקום שגמר התחוננים, והכא נמי דכוותה.

מה יש לדון בחידושו של המחצית השקל

אמנם בגוף דברי המחמה"ש לכאן צ"ע בתרת: חדא, דא"כ בש"ץ שטעה בחזרתו, כגון שלא שאל מטר בימות הגשמים, והעמידוהו על טעותו בגמר חזרת הש"ץ, וכי נימא שלא יצטרך לחזור לראש התפילה, דכיון שסומך על 'תתקבל צלותהון' תחת 'היו לרצון', כל מה שאומר ביני וביני כ'אלוקי נצור' דיחיד, ויהא דינו לחזור רק לברכת השנים, ואילו אנו קי"ל (קכ"ו ס"ג) בש"ץ שטעה, דכל מקום שהיחיד חוזר מתפלל, ש"ץ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם. ועוד צ"ע, ש"ץ יא אסור לישוב בד' אמותיו ולעבור לפניו גם בשעת אמירת אשרי ובא לציון, כדן תחוננים שאחר התפילה, וזו לא שמענו.

אבל ק"ש דהוי קבלת עול מלכות שמים לא מצטרף לפסד"ז.

כשנגמרה המצוה א"א להרחיבה

והנה זה פשוט דרך קודם שסיים המצוה יכול להרחיבה, אבל כשנגמרה המצוה א"א להרחיבה, וכגון בלולב דמדאגבהיה נפק ביה ומ"מ יכול להמשיך הנטילה, היינו קודם שהניח הלולב, אבל משהניח הלולב נגמרה המצוה ואין קיום דאורי' בנטילה נוספת.

ד' המהרי"ל דכשסיים הפסד"ז נגמרה המצוה

ונ"ל דכן הוא לענין פסד"ז, דכל שלא סיים הפסד"ז יכול להרחיב המצוה, אבל משסיים המצוה א"א להמשיכה. ועפ"ז יש ליישב תמיהת המו"ק על המהרי"ל, דהא התם איירי כשסיים הפסוקי דזמרא, וסובר המהרי"ל דנגמרה המצוה וא"א להמשיכה, דהוי כהניח הלולב מידו. ויש להוסיף, דאפשר שגם המהרי"ל לא איירי אלא באופן שכשגמר הפסד"ז היה דעתו לסיים, ורק שלאחר סיומו ראה שאין מנין, ש"ע"ז כתב שישתוק חצי שעה אחרי שסיים המצוה, וא"א יותר להמשיכה ע"י אמירת תהלים, אבל אם קודם שסיים היה בדעתו להמשיך הפסד"ז באמירת תהלים, לכו"ע יכול להוסיף, דהוי כמוסיף באמצע פסד"ז.

ובדעת המו"ק שמתיר בכל גוונא לומר תהלים, י"ל שסובר שכל שלא אמר ישתבח, לא גמר הפסד"ז, ומש"ה יכול להרחיב הפסד"ז, והמהרי"ל סובר שברכת ישתבח הוי רק ברכה לאחריה, אבל גמר הפסד"ז הוא בסיום הפסד"ז.

בפלוג' תוס' ורשב"א אם ישתבח כחלק מפסד"ז

ושמעתי מידידי הג"ר שמואל ולדנברג שליט"א ד"ל שנחלקו בפלוג' תוס' והרשב"א בגדר ברכת ישתבח, דתוס' בברכות מ"ו כתבו וישתבח סמוכה לברוך שאמר ולכן יש לזוהר שלא לספר ביניהם אף על פי שיש הפסק טובא פסוקי דזמרה מכל מקום לא מפסקי". אולם הרשב"א בברכות י"א כתב שהיות ויש הרבה פסד"ז ל"ד לשאר ברכה הסמוכה לחברתה, ולפ"ז תמה מ"ט אינה פותחת בברוך אלא נחשבת כסמוכה לחברתה, ותי', "ונראה לי דשאני הנך לפי שהברכות והקריאה כולן ענין אחד כלומר שברכות פסוקי דזמרה ופסוקי דזמרה הכל ענין שבה וזמרה וכן ההלל ויהללוך הכל שבה וזמר וכענין אחד ממש הן ולפיכך אין הקריאה מפסקת". ומבואר ברשב"א דברכת ישתבח הוי גם חלק מהפסד"ז.

ועפ"ז י"ל דהמו"ק ס"ל כהרשב"א, ומשום כך ס"ל דכל שלא אמר ישתבח לא סיים את הפסד"ז, והמהרי"ל ס"ל כתוס' דברכת ישתבח אינה חלק מהפסד"ז, ומשום כך כשסיים הפסד"ז נגמרה המצוה, ועי' מ"ב סי' נ"ג סק"ג וסי' נ"ד סק"א שכתב דברכת ישתבח הוי ברכה הסמוכה לחברתה, ומשמע דנקט כתוס' בברכות, וא"ש שפסק כהמהרי"ל שאם סיים הפסד"ז ישתוק, ולא כהמו"ק שעדיף לומר תהלים.

בד' הפמ"ג בשוכח לומר ברוך שאמר וזכר

קודם ישתבח

ע"פ היסוד שנתבאר במהרי"ל יש ליישב גם מה שיש להעיר על הפמ"ג, דהנה הבה"ל בסי' נ"ג כתב בשם הפמ"ג "ובדיעבד מי שדילג ברכת ברוך שאמר וזכר אחר שכבר אמר פסוקי דזמרה ולא יוכל עוד לברך ב"ש כי היא ניתקנה קודם פסוקי דזמרה דוקא וכבר יצא ידי חובתו באמירתן מ"מ יאמר ישתבח דאטו מי שלא בירך קודם האכילה לא יברך אח"כ [מפמ"ג] ופשוט דה"ה בברכות שלפניה ושללאחריה דהלל". וקשה, דמה בכך שיצא יד"ח באמירתן, הא אפשר להוסיף תהלים, ומדוע אין עצה לומר ב"ש ואחריו מזמורי תהלים, כתמיהת המו"ק על המהרי"ל, ולכאורה משמע שהפמ"ג והבה"ל חולקים על הח"א והמו"ק, וסוברים שא"א להרחיב המצוה דפסד"ז. ועי' הנ"ל י"ל שסוברים הפמ"ג והבה"ל שאחרי שסיים המצוה דפסד"ז א"א להמשיך המצוה, דברכת ישתבח הוי רק ברכה לאחריה, ולהכי כתבו שיאמר רק ישתבח.

האם אפשר לברך באמצע הרחבת המצוה

אכן יל"ד אם מכאן יש הכרח ליסוד זה, דשמא יש ליישב תמיהה זו באופ"א בהקדם נידון נוסף, דהנה מש"כ לתמוה על הפמ"ג והבה"ל, תמיהה זו מבוססת עמש"כ הרמב"ם פ"ה מברכות דמצוה שעשייתה נמשכת כגון ציצית, אף אם שכח לברך בתחילת הנחתה, יכול לברך גם באמצע קיימה כ"ז שממשיך לבישתו, וכ"ה בתפלין וסוכה וכיוצא"ב, דלפ"ז תמהנו שיוכל לומר ברוך שאמר אף אחרי שסיים הפסד"ז ע"י שיוסיף מזמור תהלים, שע"ז נעשית ברכתו

וכ"כ המור וקציעה בסי' ס"ה "בין ברוך שאמר לישתבח יכול להוסיף בשירות ותשבחות שבספר תהלים כמו שירצה, כדרך שאנו מוסיפים בשבת וי"ט".

בד' מהרי"ל דכשסיים פסד"ז ישתוק עד ח"ש

וכ"כ בסי' נ"ג, דהנה הדרכי משה בסי' נ"ג כתב בשם המהרי"ל [מנהגים הל' תפלה ס"ז] "לפעמים סיימו פסוקי דזמרה ולא היה שם מנין עשרה וצוה לשליח ציבור לשהות לפעמים חצי שעה ולא ישוח שיחה בטילה ואחר כך כשבא מנין התחילו ישתבח עכ"ל" [והובא במ"ב סק"י, ועי' במג"א סק"ה שבאר דלא ישהה יותר מחצי שעה משום שהוא שיעור שהה כדי לגמור את כולה, והוי הפסק].

בתמיהת המו"ק שיאמר מזמורי תהלים

והמור וקציעה תמה, "ולא ידענא מ"ט לא יעסוק בתוך כך בדברי שירות ותשבחות שבתהלים", ועי"ש שהוסיף דיש בזה עדיפות מלשתוק, דבשתיקה איכא יותר הפסק.

ויל"ע בדעת המהרי"ל, שלכאורה משמע מדבריו שאין אפשרות להוסיף מזמורי תהלים, דלא כהח"א והמו"ק שהיה פשוט להם שאפשר להוסיף מזמורי תהלים.

חקירה בגדר ההיתר להוסיף מזמורי תהלים

אולם נראה דאפשר לדון שאף להמהרי"ל אפשר להוסיף מזמורי תהלים, ומ"מ כתב שישתוק, ובשביל לבאר הדברים נקדים לבאר את הגדר במה שכתבו הח"א והמו"ק דאפשר להוסיף מזמורי תהלים בפסוקי דזמרה. דהנה יש להסתפק בשורש הדין, אם הוא משום שאע"פ שמזמורים אלו אינם חלק מפסוקי דזמרה, מ"מ לא חשיב כדבר המפסיק בין ברוך שאמר לישתבח, או שהטעם של"ח הפסק, הוא משום שאף אותם מזמורים מצטרפים לפסוקי דזמרה.

ונ"מ במה שיש להסתפק אם מה שהתיר המו"ק לומר תהלים הוא רק בתוך ח"ש, או דאין לזה הגבלת זמן, דאם הוא רק משום שלא חשיב הפסק, אין היתר אלא בתוך ח"ש, אבל אם מזמורי תהלים מצטרפים לפסוקי דזמרה, אין לזה הגבלת זמן.

ומסתמת דבריו משמע שאין בזה הגבלה, וכן משמע מדכתב "ולענ"ד לא נכון להפסיק כל כך אפילו בשתיקה", וכוונתו, ששתיקה בתוך חצי שעה הוא הפסק מסוים, רק שיש הלכה דרך שהה כדי לגמור כולה חשיב הפסק, אבל אמירת תהלים עדיפא שאינו הפסק כלל, משום שמצטרף לפסוקי דזמרה.

בד' הנצי"ב דמצוה שאין לה שיעור

אפשר להרחיבה

ונ"ל דיסוד הך מילתא מבוסס על דבריו הנודעים של הנצי"ב בספר העמק שאלה פרשת יתרו שאילתא נג אות ד' דמצוה שאין לה שיעור מהתורה, אפשר להרחיב קיומה, כגון מצה לולב ושופר, וכתב שם דכ"ז מרומז במשנה בפאה פ"א דמצות ראייה אין לה שיעור, "שאע"ג שיצא י"ח בראיה אחת מכל"מ אין שיעור לדבר, וה"ה בכל המצות", ושנה ושילש הנצי"ב יסוד זה במשיב דבר ח"א ס"א ובמרומי שדה חגיגה דף ז', וכ"כ הקרית ספר פ"א מתפלה דלרמב"ם שחייב כ"א להתפלל בקשה אחת ביום, יש בתפלת שמו"ע קיום מצות תפלה דאורי', דממשיך התפלה דאורי', וכ"כ המשנה ראשונה בפאה פ"א מ"א.

בבאור הח"א ומו"ק דאפשר להרחיב מצות פסד"ז

ועפ"ז יש לבאר מש"כ הח"א והמו"ק דאפשר להוסיף מזמורי תהלים בין ברוך שאמר לישתבח, דהן אמנם קבעו חז"ל מזמורים מסויימים לפסוקי דזמרה, מ"מ אפשר להרחיב המצוה, כמו שמצינו שבדיעבד יוצא אף בפחות מזמורים, והעיקר שיאמר 'אשרי', וע"ז לחוד אומר ברוך שאמר וישתבח, ומה שהוסיפו ותיקנו עוד הוא משום שהרחיבו חז"ל המצוה דפסוקי דזמרה, ועי' בב"י בסי' נ"א דהתקנה דפסד"ז היתה בשלבים, בתחילה תיקנו רק אשרי, ואח"כ הוסיפו עוד ועוד, והיינו כנ"ל דאפשר להרחיב המצוה, ועד"ז י"ל שהיחיד יכול להרחיב המצוה באמירת מזמורים.

בבאור השו"ע דאין מפסיקין בפסד"ז לק"ש

ע"פ יסוד זה יש ליישב את תמיהת המו"ק על השו"ע, שבסי' ס"ה ס"ב פסק דאין להפסיק בפסד"ז לק"ש של הציבור, ותמה המו"ק לשיטתו שמוותר להוסיף תהלים כמה שירצה, מדוע ק"ש יחשב להפסק, ולהנ"ל י"ל דתהלים ל"ח הפסק משום דמצטרף לפסד"ז,

כברכה באמצע פסד"ז.

אולם יל"ד בעיקר האי דינא, דשמה רק בציצית תפלין וסוכה שהוא 'חיוב' מתמשך, אפשר לברך באמצע עשייתה, אבל במצוות שאין חיוב להמשיכם, שמה א"א לברך על המשך קיומן. ואכן עי' בנצ"ב שם שכתב דבולוב א"א לברך אחר שנטל, דאינו יכול לומר 'וצונו' "שהרי יכול להניחו וכבר נפק ביה י"ח".

אולם מבואר מדבריו דרק משום שא"א לומר 'וצונו', אין לברך באמצע הרחבת המצוה, אבל בלא"ה אפשר לברך גם באמצע עשייתה, ולפ"ז בניד"ד באמירת ברוך שאמר שלא מזכירים וצונו, מן הראוי שיהיה אפשר לומר ברוך שאמר גם באמצע עשייתה.

ויש להוסיף עוד, דבעיקר מש"כ הנצ"ב דא"א לומר וצונו על הרחבת המצוה, צ"ע ממש"כ תוס' בסוכה ל"ט בתירוץ הרביעי דאפשר לברך על לולב אף אחר שנטלו [וא"צ להפוך האתרוג או לכוין לא לצאת או שיהיה קודם נענועים], והוא עפ"מ שמצינו באנשי ירושלים דאיכא מצוה ליטול הלולב כל היום, והיות וקיומו נמשך, יכול לברך ולומר 'וצונו'. ובבאור הדברים י"ל, דאע"פ שיכול להניח הלולב, כל שאינו מניחו, נמשכת נטילתו המחוייבת, וברכתו אינה רק על המשך הנטילה, אלא אף על תחילת הנטילה [ולא עבר באיסור 'ערום לא יתרום'], ושפיר אומר 'וצונו' היות וקאי על תחילת הנטילה מחוייבת [וביותר מצינו במלבושי יו"ט בברכות נ"א דלמסקנא שם שאפשר לברך ברכת הנהנין באמצע האכילה, ברכתו מתקנת האיסור גזילה שבתחילת אכילתו].

ולפי כ"ז הדר תיקשי מ"ט כתבו הפמ"ג והבה"ל דאם נזכר שלא אמר ברוך שאמר עד שסיים פסד"ז, אין אפשרות לומר ברוך שאמר, והא מבואר בתוס' בסוכה ל"ט דאפשר לברך גם על הרחבת המצוה, וה"ה דאפשר לומר ברוך שאמר על הרחבת הפסד"ז, ואפי' לשי' הנצ"ב שסובר שא"א לברך על הרחבת המצוה, הוא רק כשמזכיר וצונו, אבל בברוך שאמר לא שייכא האי טעמא, ומדוע אין עצה לומר ברוך שאמר. והמוכרח כהיסוד שנתבאר לעיל במהרי"ל, דאחרי שסיים הפסד"ז נגמרה המצוה, וא"א להמשיכה.

חידושים לדינא

ולפי הנ"ל יל"ד בחידוש לדינא, דאם כשסיים הפסוקי דזמרא היה דעתו להוסיף מזמורים, וקודם שהוסיפם נזכר ששכח לומר ברוך שאמר, יכול לומר הברוך שאמר על אותם מזמורים שמוסיף, דבכה"ג לא נגמרה המצוה, ואפשר לברך על הרחבת המצוה.

ולאיך גיסא נתבאר דלשי' המהרי"ל אם כשסיים הפסד"ז דעתו היתה לסיים הפסד"ז ומשראה שעדיין לא ניגש ש"ץ רוצה לומר תהלים, אין להוסיף באמירת תהלים דכבר נגמרה המצוה, וע"ז כתב המהרי"ל שישתוק.

הרב אליסף פרלמן

ריבוי בשיעורין בהניח קדירה על האש והוסיף חתיכה בבת אחת

א [שיטת הרשב"א בחולין שאין איסור ריבוי בשיעורים מדאו' אלא רק מדרבנן, וכך כתב הרשב"א [חולין טו: ד"ה המבשל] פירש רבינו הרב ז"ל גזירה שמה אחר שיניח הקדירה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו ומשום הכי גזרינן שמה יעשה כך לפי שיבוא לידי איסור סקילה בכך אבל אין לפרש שמה ירבה חתיכות בקדירה קודם שיתן אותה על האש דאפילו עביד הכי לית כאן איסורא דאורייתא אלא דרבנן בלבד. עכ"ל הרי דלשיטת הרשב"א ס"ל דאם ירבה בחתיכות קודם שיתן על האש אין כאן איסור דאו' אלא איסור דרבנן בלבד.

ומ"מ כתב הרשב"א דאם יניח חתיכה נוספת בקדירה לאחר שהונחה על גבי האש בזה הוי איסור דאו' ואין זה שייך לריבוי בשיעורין, והביאור בזה הוא דאע"ג דכל עיקר הבישול המונח על האש מחויב הוא ומותר מצד הפקוח נפש, וא"כ מדוע לא נאמר דגם כשהוסיף חתיכה אחת להך בישול, אין בזה איסור דאו' שהרי עיקר הבישול מותר הוא לצורך החולה והוא רק מרבה על שיעור הבישול, זה אינו, משום דכל כמה שלא היה כאן חתיכה מעיקרה הרי מעשה הנחת הקדירה והבישול שבה אינו מתיחס כלל לחתיכה זו, ונמצא דמעשה הבישול האסור עליו הוא מעשה הנחת החתיכה ולא מעשה הנחת הקדירה, וכיון דבמעשה הנחת החתיכה ליכא שום היתר של פקוח נפש, הרי דחשיב מעשה בישול האסור בלבד.

ויש לחקור להרשב"א מה יהא במצמצם להניח בידו אחת את הקדירה על האש ובידו אחת מניח בתוכה את החתיכה הנוספת בצמצום, ועשה כן בשוה ממש, האם יאסר מדאו', וצדדי הספק הם מי נימא כיון דהנחת הקדירה איננה כוללת בעצמותה את החתיכה הנוספת ממילא כל בישול החתיכה הנוספת מתיחסת לאותו מעשה נוסף שהוא עושה באותו הזמן והרי זה אסור מדאו', או דילמא כיון דסו"ס הנחת החתיכה בקדירה איננה נעשית לאחר הנחת הקדירה על האש א"כ אי אפשר ליחס את הבישול אל הנחת החתיכה יותר מאשר אל הנחת הקדירה, וכיון דמצד הנחת הקדירה אין לו איסור מדאו' לא נוכל לאוסרה מצד פעולת ההנחה לבדה כיון שהיא אינה לבדה סיבה אל הבישול שהרי אם לא היה מניח בו בזמן את הקדירה על האש לא היה הנחת החתיכה פועלת בישול.

ב [והנראה בזה דבכה"ג בודאי אסור ואין שייך לדון בצדדי הספק הנ"ל, ובהקדם, דהנה מצינו דהר"ן פליג על עיקר דברי הרשב"א, וכך כתב הר"ן [ביצה דף ט: מדה"ר] כתב והרשב"א ז"ל מוסיף עוד ואומר ואפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר לא קשיא דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כיון דביו"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה התיירו לגמרי אפי' ע"י ישראל מכלל דסבירא ליה ז"ל דרבווי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם דא"כ מאי קא מיבעי לן התם במנחות פשיטא דשלש מית' דרבווי בשיעורא לא מיתסר אלא מדרבנן ורבווי בצירה מיתסר מדאורייתא דהא (תלמודא אמר) אלו (לא) אמדוהו (אלא) לגרוגרות אחד ומייתי שלש בעוקץ אחד לא עבר דאורייתא כלל ואלו הביאו שנים בשני עוקצים לוקה וחייב חטאת לפיכך נראה לי ברור דודאי רבווי [שעורא] בשבת מדאורייתא מיתסר עכ"ל הר"ן, ומבואר דפליג על דברי הרשב"א וס"ל לאסור מדאו' ריבוי בשיעורין, והוכיח כן מהגמ' במנחות דף סד'.

ובישוב דברי הרשב"א כתב האשר לשלמה ביצה בסי' כג' ליישב דכל דברי הרשב"א דאין בזה איסור מדאו' היינו דוקא לאחר דאית בזה היתר של פקוח נפש על חתיכה אחת וממילא ליכא איסור בהשאר, אמנם בעיקר הדבר הלא ודאי דאיכא איסור דאו' בריבוי מלאכה גם להרשב"א, וא"כ דנה הגמ' כיון דזולת היתר של פקוח נפש הלא יש כאן ריבוי מלאכות בההיא דשלש גרוגרות בעוקץ אחד א"כ עדיף לן למעט במלאכות ולקצוץ ב' עוקצים שאין בהם אלא ב' גרוגרות ואין בהם אלא תרי מלאכות, וא"כ כל ההיתר פקוח נפש יחול רק על השתי עוקצים אחרים, וליכא היתר כלל באותו עוקץ שיש בו ג' גרוגרות, עכ"ד.

ובביאור דברי הר"ן שהקשה מהתם, נראה לבאר דס"ל דכיון דלהרשב"א כל כמה דמותר גרוגרת אחת לצורך החולה הרי דתוספת גרוגרת אין בה איסור מדאו' ומותרת היא גם אם הוא רשות גמור ואין בה כלל צורך לחולה א"כ אין לנו להחשיב תוספת לאו כלל במה שנוסף כאן גרוגרות על אותו עוקץ שהרי סגי לן בההיתר מה שנתיר אחת מהן דע"כ לא יתחדש תורת איסור כלל ע"י שאר גרוגרות, וכיון דהכי אין לנו לדון אלא על איסור גרוגרת אחת או שתים הנצרכות להחולה ולא יותר, והרי מצד שתי גרוגרות בודאי עדיף למעט בבצירה ולקצוץ אותם בעוקץ אחד מאשר לקצצם בשתי עוקצים שהם ב' בצירות, וממילא דאין מובן הנידון בגמ' לומר דאפשר שעדיף קציצת הב' עוקצים, ועל כרחך הוכיח הר"ן דריבוי בשיעורין אסור מדאו' גם אם נתיר גרוגרת אחת לצורך החולה.

אלא דבעיקר דברי הר"ן תמה האבי עזרי פ"א משביתת יו"ט ה"י לפי מאי דהוכיח דריבוי בשיעורים אין זה ריבוי איסור בעלמא אלא הרי זה ריבוי לאו גמור, דכל מה דמרבה בשיעורא הרי הוא מרבה בלאוין, וכמו באם אכל שתי זיתים חלב שבלען כאחת עובר על כל שיעור ושיעור בלאו דלא תאכל חלב ואף דאכילה אחת היא מ"מ ע"י דין השיעור מתחלק האיסורים, וברש"י מכות דף כ: משמע שסובר דאף בהתראה אחת בכה"ג חייב שתיים כיון דהתראה על כל אחת ואחת היא ואף להתוס' שם דפליגי וס"ל דליכא ב' מלקות בכה"ג דהוי התראה אחת, היינו משום דס"ל דלענין מלקות בעינן התראות מחלקות, אבל ודאי לענין איסורא יש כאן עבירה על ב' לאוין.

וכן מוכח ראייה ברורה לזה מהא דאיתא בפ' המצניע שבת דף צג: דתניא המוציא אוכלין בכלי וצריך גם להכליל חייב על האוכלין והכלי ומקשה הגמ' ש"מ אוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד חייב שתיים, ומשני כגון שנודע וחזר ונודע וכו' עיי"ש, הרי מפורש שאם הוציא בשבת הוצאה מרובה יש על כל שיעור ושיעור הלאו דלא

אכן פעולה אחת ממש (לשתיהם) ואדרבה יש ליישב את שיטת הר"ן דדוקא התם הוי ריבוי לאוין משא"כ בבישול שמעיקרא מניח את הקדירה ובשעת המלאכה הוא משותף, אין כאן אלא ריבוי בשיעורין, ולא ריבוי לאוין, ובזה הוא דהיקל הר"ן.

[ד] וכיון דאתינן להכי י"ל לגבי הספק שפתחנו בו במצמצם להניח קדירה על גבי האש ובאותו זמן ממש הוא מניח חתיכה נוספת בהקדירה, דנראה דלא שייך בזה ההיתר דריבוי בשיעורין כל עיקר, דכל כהאי גוונא שיש לו יחס של מעשה המתיחס לחתיכה בפני עצמה הרי בודאי דליכא היתר דריבוי בשיעורין, ואע"ג דבכאן עיקר המלאכה היא הבישול הנעשה לאחר מכן, מכל מקום י"ל דגם ככה"ג הרי ברור שאם נעשו ב' פעולות שונות, ע"כ גם עיקר המלאכה חשיב לזון בפני עצמו על כל אחד, וכמו במניח חתיכה לאחר הנחת הקדירה על האש דביאר הרשב"א דהוא איסור דאו"ד אין שיתוף ביניהם כלל, והכי נמי כל שמצטרף כאן מעשה נוסף בשעת הפעולה הרי זה כדבר נפרד ורק כאשר הנחת הקדירה היא לגמרי פעולה אחת שייך לומר דגם בהמשך המלאכה אין כאן אלא ריבוי בשיעורין [אבל הנחת הקדירה שיש בה את שתייהם אינה פעולה מחלקת כלפי המלאכות העתידיות של בישולם דלענין זה בעינן או פעולה גמורה נפרדת בהנחה, או פעולה בשעת הבישול עצמו, ולא מקודם לכן].

וכל מאי דנתבאר מתחילה לומר דאפשר דניזיל בתר הנחת הקדירה להקל שהרי בלעדי הנחת הקדירה לא היה הנחת החתיכה באיסור בישול, זה שייך אם לא היה הסברא דמעשה נפרד בהחתיכה לעולם נותן לה תורת בישול בפני עצמה, אבל אחר שנתבאר דיש כח במעשה נפרד בחתיכה ליחס לה שם בישול נפרד הרי אע"ג דהוא נצרך להנחת הקדירה הא מיהת דיש כאן מעשה נפרד שבעל כרחו מיחס את פעולת בישול החתיכה אליו ולא שייך ככה"ג לזון בקולא של ריבוי בשיעורין.

[ה] אמנם מדברי האבי עזרי מוכח דלא ס"ל להך חילוק, ולדבריו נראה דאדרבה יש לפשוט לכאן הך חקירה לאידך גיסא דבכה"ג ס"ל לרשב"א להקל, משום דהרי גם ככה"ג דהוצאה לא סגי במה שהאדם יוצא החוצה בלבד אלא דוקא ע"כ דהוא מחזיק את החתיכות, ונמצא דאע"ג דצריך למעשה נוסף בשביל ליצור את האיסור גם בהחתיכה הנוספת מכל מקום סגי במה שצריכים בשתייהם למעשה אחד משותף של ההוצאה [דהיינו מה שמוציאים כאחת בגופו או בידו] שע"ז נעשה כדן ריבוי בשיעורין, וא"כ הכי נמי י"ל דגם ככה"ג דידן כיון דהנחת החתיכה נצרכת למעשה נוסף משותף של הנחת הקדירה סגי בזה לתת גדר של ריבוי בשיעורין.

[ו] ויש לדחות לכל הנ"ל ולומר דטעמו של האבי עזרי הוא משום דכל שאין שום פעולה נוספת שמתחדת אל החלק הנוסף הרי זה בגדר של ריבוי בשיעורין, ולדבריו הוא הדין אם יחזיק בידו שתי חתיכות על האש עצמה כל זמן הבישול והאחת מהם נצרכת לחולה יחשב הדבר כריבוי בשיעורין ויהא מותר מדאו"ד לשיטת הרשב"א כיון דלא ייחד מעשה נוסף לחתיכה השניה ומה שהוא מוסיף בכוחו להחזיק אותה והחזקה היא פעולה אין זה נחשב לענין דידן כפעולה נוספת המחלקת את הפעולות של שתי החתיכות, ולפי"ז בנידון דידן שאני שמיחד ממש פעולה נוספת להנחת החתיכה השניה.

ואכן, אם נבא לחלק כמו שחילקנו ודלא כהאבי עזרי, יקשה לבאר היכן עובר החילוק בין פעולה אחת ובין ב' פעולות, דהנה יש לזון במניח בידו ממש שתי חתיכות כאחת על הקדירה, האם יהא בזה ריבוי בשיעורין, דלפי מאי דנתבאר הרי בהחזקה בידו כה"ג שמוסיף בכוחו בהחזקת החתיכה חשיב כמעשה נוסף, וא"כ לא יהא בזה דין ריבוי בשיעורין, ויקשה דהרי גם כשמחזיק שתייהם בקדירה הוא מוסיף כח בהחזקת הקדירה עבור כל חתיכה והחזקתו מתייחסת להמונח בהקדירה כמו בידו.

ולעיל חילקנו בזה דבישול כיון דהמלאכה נעשית לאחר מכן ובה אין חילוק מלאכות בין שתי החתיכות על כן גם בהנחה חשיב ריבוי בשיעורין, ומכל מקום נתבאר דהיינו בדליכא פעולה גמורה, שמחלקת ביניהם, ולפי"ז אפשר דאפילו יניחם בידו בקדירה שעל האש, כיון דזה רק תוספת כח אין זה מחלק לב' פעולות רק כשזה מתייחס ישר לגוף המלאכה כמו בהוצאה ולא בהנחה בקדירה לצורך בישול, או שנאמר דמכל מקום הנחה ע"י כלי קלה יותר מהנחה ביד ויותר משותפת לשתי החתיכות, ובכל אופן אין לנו בית אב לסברות אלו, וא"כ יש לצדד דרך פעולה ממש מחלקת את המלאכות אבל תוספת כח באותו פעולה איננה מחלקת, וצ"ע בכל זה.

תעשה מלאכה, ולכך שייך לחייבו שתיים באם יש ידיעה המחלקת לחטאות, ומוכח דריבוי בשיעורין במקום האסור הרי זה ריבוי לאוין ממש.

ומעתה הקשה האבי עזרי דצ"ב לשיטת הר"ן דס"ל דגם במקום היתר פקוח נפש הרי אין היתר כלל מדאו"ד על הריבוי בשיעורין נמצא דריבוי השיעור שהוא באיסור הרי הוא ריבוי לאוין ממש, וכמו שנתבאר הראיות דלעיל דכל דליכא היתר על השיעור הרי זה ריבוי לאוין ממש, וכיון דהכי צ"ב מאי הטעם בגמ' לומר דעדיף למעט בבצירה ולקצור את העוקץ שיש בו ג' גרוגרות, והרי בעוקץ זה של ג' גרוגרות איכא ג' לאוין ובודאי יש לנו למעט בהלאוין אע"ג דמרבב בבצירה כיון דסר"ס ככה"ג דהריבוי בצירה ליכא אלא ב' לאוין ואית לן למעט בהלאוין.

ומוכיח האבי עזרי דגם אם יש חומר במיעוט הלאוין במעשה האיסור מכל מקום אית לנו למעט בלאוין, מהא דאיתא בר"ן ביומא בפ' יוהכ"פ באם אפשר להאכיל לחולה נבילה, מ"מ מוטב שישחוט לו בהמה בשבת, ואף שאיסור שחיטה בשבת הוא איסור סקילה ואילו איסור נבילה הוא איסור לאו שאין בו סקילה, אעפ"כ מפני שבנבילה הוא איסור על כל אכילה ואכילה ואילו איסור שחיטה הוא פעם אחת עדיף לן למעט בהלאוין אע"ג דהוא לאו יותר חמור, ועל דרך זה הכי נמי נאמר דמיעוט הלאוין עדיף אע"ג שהוא מצריך חומר מעשה של ב' בצירות.

ויש להוסיף בזה דלפי מאי דנתבאר לעיל באשר לשלמה בביאור שיטת הרשב"א בגמ' דספק הגמ' מתבאר דיש לנו לזון על עיקר ההיתר פקוח נפש מקודם שהוא חל, וכיון דמקודם שהוא חל בודאי גם להרשב"א איכא איסור מדאו"ד בריבוי השיעורין על כן הגמ' מסתפקת שמא עדיף ב' הבצירות, ולהנ"ל יקשה דהוי לגמ' לומר בודאי דיש לנו לעשות ב' בצירות, דאע"ג דהוא יותר חמור מצד המעשה אבל סר"ס אין כאן אלא ב' לאוין ובודאי עדיף לנו למעט בהלאוין, וצ"ע בכל זה, [ועיי"ש במה שיישב האבי עזרי, דלאחר ההותרה כבר אין לאו נוסף בגרוגרת השלישית, ע"כ, ולדברי האשר לשלמה אין בו ישוב כיון שדנים לפני ההיתר של פק"נ, ועיי"ן באשר לשלמה שם].

[ג] והנראה בכל זה לזון בעיקר דברי האבי עזרי מה שכתב ראה ברורה מהגמ' בפ' המצניע לגבי הוצאה דיש לחייב ב' חטאות כשמוציא ב' שיעורים, והנראה לחלק בזה דכל זה שייך דוקא ככה"ג דאיסור הוצאה, ובהקדם מה שנתבאר דכל שבמעשה האדם יש פעולה נוספת המתייחסת אל הריבוי ממילא לא שייך כאן כלל הקולא של ריבוי בשיעורין.

ולפי"ז יש לחלק דשאני בישול קדירה שהרי מלאכת הבישול מתחלקת בין המציאות שבה החתיכות מתבשלות בהקדירה שזהו המלאכה, ובין הפעולה שהיא מעשה ההנחה על גבי האש, וכיון דהכי הרי בכל עצם המלאכה של הבישול אין כאן כלל עשייה של האדם ובהכי הוא דאיכא ריבוי בשיעורין בעלמא, וממילא דגם הפעולה נחשבת פעולה של מלאכות שכל כולם ריבוי בשיעורין, ולא דמי להוצאה דבהוצאה נעשית גוף המלאכה בידו ממש לכל חתיכה שהוא מוציא דהחזקה ע"י כלי חשיב כהחזקה ממש של האוכלין שבתוכו, וכמבואר התם שאם אין לו צורך בכלי חייב רק האוכלין, וממילא דיש כאן ב' פעולות, דכל שצריך להוסיף כח בכוחו עבור כל חתיכה נראה דחשיב כפעולה.

ועל כן נראה דבכה"ג שצריך לבשל לחולה חתיכה אחת בשבת, והמבשל יקח ב' חתיכות בידו ואין לו קדירה והוצרך להחזיקם על האש כל זמן הבישול, והנראה דבכל כהאי גוונא שייך בו כלל הקולא של ריבוי בשיעורין שהרי החזקת כל חתיכה וחתיכה מתייחסת אליו בפני עצמו מפני פעולתו בה עצמה שהוא מחזיק אותה מעל גבי האש ואע"ג שיש משותף ביניהם במה שהחזקת היד על האש היא פעולה אחת הא מיהת שהחזקה זו מחזיקה בפני עצמה כל חתיכה, ובזה חשיב כמעשה נפרד בכל חתיכה [וכמו מחזיק ביד ימין וביד שמאל, או כמו מחזיק ביד אחת שחתיכה אחת מונחת על האצבע ואחת על הזרת].

וכן מה שהביא ראה מהא דאיתא באוכל שני זיתי חלב באכילה אחת, נראה דגם התם אע"ג שיש כאן גם כן פעולה משותפת של אכילה אחת, הא מיהת כיון דהכל נעשה בידי האדם והוא מכניס לגרונו ואכל ב' חתיכות כל כהאי גוונא עצם מעשיו מיחסים כל חתיכה בפני עצמה אליו וכל היכא דאיכא יחס מצד עצמו של כל חתיכה אל מעשיו מנלן דיש בזה הקולא של ריבוי בשיעורין, [אלא אם נאמר דפעולת הבליעה ע"י גרונו היא פעולת האיסור והיא

עצה מחודשת למי ששכח ובירך המוציא בשבת בבוקר ונזכר שלא קידש

הוא עובדא בשבת שבע ברכות שנערכה באולם, אחד הנוכחים הגיע באיחור לסעודה בבוקר ונטל ידיו ובירך המוציא וקודם שטעם נזכר שעדיין לא שמע קידוש.

והנה כתב הרמ"א (סי' רע"א ס"ה) 'אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא ונזכר קודם שאכל, יקדש על הפת ואח"כ יאכל, אבל בהבדלה יאכל תחלה, דהרי אין מבדילין על הפת', כלומר יקדש על הפת שבירך עליה המוציא ואח"כ יטעם ממנה, אבל בהבדלה אין עצה זו, ולכן בע"כ יעבור על איסור טעימה קודם הבדלה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה ואח"כ יבדיל. ובפשוטו עצת הרמ"א היא רק לגבי קידוש בליל שבת, אבל קידוש ביום דינו כהבדלה לענין זה, לפי שביום אין מקדשין על הפת כמבואר בשו"ע (סי' רע"ב ס"ט), ואף להדעות דגם ביום אפשר לקדש על הפת נראה דאין מקום לעצת הרמ"א, דהא ביום כל הקידוש הוא רק ברכת הגפן, ולד' כמה אחרונים מי שבירך בפה"ג בקידוש היום ולא כיוון לשם קידוש לא יצא, וכאן הרי לא כיוון בברכת המוציא לשם קידוש, ועל כן דינו כהבדלה, דעליו לעבור על איסור טעימה לפני קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה ואח"כ יקדש על היין, כן מתבאר מדברי המהרש"ם (דעת תורה סי' רע"ג ס"ה), וכל"כ בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ב ס"ב).

והנה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה ה' סי' י"ח) דן בזה וכתב שיקדש על היין וישתה הכוס ואח"כ יאכל מהפת שבירך עליו המוציא, והקידוש על היין אינו הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת לפי שהקידוש הוא צורך האכילה. אולם המהרש"ם (שם) ועוד רבים תמחו עליו מדברי הרמ"א הנ"ל שלא כתב כן לגבי קידוש בלילה וכן לגבי הבדלה, ובע"כ דס"ל דהוי הפסק, וכן מבואר להדיא במג"א מחצה"ש פמ"ג שם בד' הרמ"א דס"ל דהוי הפסק (ודנו מאי שנה מדיבור לצורך הסעודה כגון הבא מלח דלא הוי הפסק בדיעבד ע"ש), אמנם השואל ומשיב שם ציין לדברי הרמ"א הנ"ל, ובע"כ שנקט דאי"ז סתירה לדבריו, ובמק"א ביארנו היטב דס"ל לחלק בין קידוש היום לקידוש הלילה והבדלה, ואכ"מ.

ונראה להציע עצה חדשה בנידון זה, שיקדש על היין ויטעם ממנו כלשהו (ולא יטעם מלא לוגמיו) ואח"כ יאכל מהפת כזית, ובאופן זה יש מקום לומר דאין חשש הפסק וברכה לבטלה גם לד' הרמ"א והמג"א הנ"ל, והוא ע"פ ד' יסודות:

ב' דינים בקידוש; קידוש על היין וטעימת יין במעמד הקידוש

א [מבואר בשו"ע (סי' רע"א ס"ד) דטעימת מלא לוגמיו מכוס הקידוש מעכבת בדיעבד. והנה בפשוטו חובת הטעימה היא מהיין שקידש עליו, אולם הגאונים חידשו חידוש גדול, דאם נשפך הכוס לאחר הקידוש קודם שטעם ממנו יכול להביא כוס אחר ולברך עליו בפה"ג ולטעם ממנו מלא לוגמיו וא"צ לקדש שנית, והובא בשו"ע (שם ס"ט), וביאר המשנ"ב (סקע"ח) 'דכיון שקידש מתחלה על היין כדיון וגם טעם כשיעור אע"פ שלא טעם מאותו הכוס שקידש יצא'. ומבואר דמועיל לשתות כוס יין אחר שלא קידש עליו וגם לא היה דעתו עליו בשעת הקידוש. ובפשוטו מבואר בזה דב' דינים נכללו בדין קידוש על היין, חדא דגוף הקידוש צריך להיעשות על יין, ועוד דין טעימת יין במעמד הקידוש, והוא דין בפנ"ע, ולכן אין חובה לשתות דוקא מהכוס שקידש עליו, וכן משמע מל' הט"ז (שם סק"ט) ע"ש היטב. [ואמנם ודאי אי"ז ב' דינים

¹ ואף שכתבו המג"א והמשנ"ב (סי' רפ"ט סק"י) דאם אין לו יין או שחר יקדש על הפת כד' הראב"ד, משמע שם שהוא רק לפי שעדיף להחמיר כד' הראב"ד מלאכול בלי קידוש כלל, ואם הביאו לו אח"כ באמצע הסעודה יין או שחר עליו לקדש עליהם שוב כמש"כ בביה"ל שם, אבל מי שיש לו יין הואיל והוא מחויב לקדש על היין אסור לו לאכול פת קודם שקידש על היין כיון שהעיקר לדינא דא"א לקדש על הפת ביום.

² בד' מהרי"ל שהורה לקדש על יין חדש ולתת עיניו ביין הישן

ז"ל מהרי"ל (הל' ר"ה); 'מעשה שאמר מהרי"ל סג"ל בליל שני דר"ה להביא יין חדש בכה"כ והיו מקדשין על יין חדש, ושמש העיר היה עומד אצלו וכוס יין ישן בידו ונתן המקדש עיניו בו. ושאלו את פי מהרי"ל סג"ל מאי שנא דבבית יעשו להפך כדפי' לעיל. והשיב מהרי"ל סג"ל דשאני

נפרדים ביסודם, דהא לכתחילה צריך לשתות מהכוס שקידש עליו כמבואר באחרונים, אלא יסוד הדין הוא אחד, דצריך לקדש על טעימת יין, אבל בדיעבד כל שקידש על יין הראוי לשתיה וגם שתה יין אחר יצא יד"ח בצירוף הקידוש והשתיה ונחשב שקידש על טעימת יין, ועי' היטב בדברי הט"ז והפמ"ג שם]. וע"ע בהערה².

ב] עפ"ז י"ל דחובת הטעימה בקידוש יכולה להתקיים גם במין אחר, כגון המקדש על יין יכול לקיים חובת הטעימה בפת, וכן להיפך, ולהלן יבואר מקור לזה מדברי המג"א והפמ"ג.

ג] עפ"ז י"ל דאף דקי"ל דאין מקדשין על הפת בקידוש היום, זהו רק כלפי עצם הקידוש, אבל אם קידש על יין ונשפך הכוס קודם שטעם מלא לוגמיו יכול לקיים חובת הטעימה בפת אף בקידוש היום, ולהלן יבואר מקור לזה מדברי המג"א, וטעם החילוק הוא ע"פ המבואר בשו"ע ומשנ"ב (סי' ער"ב סק"א) דהא דאין מקדשין על הפת בבוקר הוא מפני שאין בזה שום היכר שמקיים מצות קידוש, כיון שהקידוש הוא רק ע"י ברכת המוציא, ובלא"ה צריך לברך המוציא על אכילת הסעודה, ורק במה שמוסיף ברכת הגפן קודם הסעודה יש היכר למצות קידוש, וא"כ י"ל דאחר שקידש על היין ובירך בפה"ג וניכר שקיים בזה חובת קידוש, יכול לקיים חובת הטעימה בפת.

ד] אם מקדש על כוס אחת ומקיים חובת הטעימה בכוס אחרת י"ל דברכת הגפן שמברך על הכוס השניה איננה הפסק לברכת הגפן הראשונה כיון שהכל מצטרף יחד לקיום מצות קידוש, והוי כמו ברכת קידוש של לילה וברכות הבשמים והנזר בהבדלה דאינם הפסק בין ברכת הגפן לשתית הכוס, ולהלן יבואר מקור לזה מדברי הפמ"ג ודרך החיים, ומדברי הדה"ח עולה דאפי' אם בירך את הברכה הראשונה לשם ברכת הנהנין גרידא ולא לשם קידוש מצטרפת אח"כ ברכה זו לקיום מצות קידוש ולכן הברכה השניה איננה הפסק לראשונה.

וע"פ כל היסודות הללו יש להעלות את העצה הנ"ל, דאם בירך המוציא על הפת ונזכר שלא קידש יקדש על היין ויטעם כלשהו ולא יטעם מלא לוגמיו אלא יקיים חובת טעימה באכילת כזית מהפת, ובאופן זה לא הוי הקידוש הפסק בין ברכת המוציא לטעימת הפת לפי שטעימת הפת היא חלק מקיום חובת הקידוש.

והא דלא הציע הרמ"א עצה זו לגבי קידוש הלילה ולגבי הבדלה, היינו משום דלכתחילה יש לקיים חובת הטעימה בין שקידש עליו, וס"ל דעדיף לקדש על הפת ולקיים חובת הטעימה באותה פת שקידש עליה מלקדש על היין ולקיים חובת הטעימה בפת, ואם יקדש על היין וגם יקיים חובת הטעימה ביין, יהא הקידוש הפסק בין ברכת המוציא לטעימת הפת, מאחר וטעימת הפת איננה חלק מקיום מצות הקידוש, אבל בקידוש היום דא"א לקדש על הפת ורק חובת הטעימה אפשר לקיים בפת, שפיר יש מקום לעצה הנ"ל. אמנם לגבי הבדלה אין מקום לעצה זו, כי אין מבדילין על הפת, לא בגוף ההבדלה ולא בקיום חובת הטעימה, (והחילוק ביניהם ביארו הראשונים דקידוש תלוי בסעודה לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה משא"כ בהבדלה, והובא במשנ"ב סי' רצ"ו סק"ז).

ועתה נבאר את המקורות לכל היסודות הנ"ל:

חידוש הפמ"ג דמקדש על הפת ושותה את היין

א] ז"ל הפמ"ג (סי' קס"ז מ"ז סק"ח); 'אם קידש על הפת ובירך המוציא וסיים הקידוש ואח"כ נזדמן לו יין ומברך עליו צ"ע, דיש לומר דלא הוה הפסק, דעיקר מצוה על היין עכ"ל. ובשו"ת חתן סופר (א"ח סי' קכ"ח) תמה טובא דכיון שסיים הקידוש ויצא יד"ח מה טעם יש לברך עתה בפה"ג על יין, והסיק דודאי הוי הפסק גמור. ובשש"כ (ח"ג פנ"ב הערה פ"ג) כתב בזה בשם הגרש"ז א"א זצ"ל דיש קצת הידור לברך על יין גם לאחר גמר הקידוש. וצ"ב טובא כמו שתמה החתן סופר דלאחר שסיים הקידוש מה ענין יש לברך בפה"ג על היין.

הכא דין החדש עיקר משום התינוקות דלבם נגרר אחריו, אבל בסעודה יין ישן דעתם נוחה הימנו לכן מיומן הוא שם לברכה עכ"ל. וצ"ב מה תועלת יש לתת עיניו בין הישן, והרי אין התינוקות טועמים אלא את היין החדש. אכן להאמור נוחה, דחובת טעימה אפשר לקיים בין החדש והוא מתכוין לקדש גם על היין הישן, והוא כדיון נשפך הכוס.

ובספר מגדנות אליהו (ח"א סי' קכ"ב) עורר דמהיכ"ת דמהני גם כשלא נשפך הכוס, אולם להלן יבואר גם בשם הדה"ח ופמ"ג שנקטו בפשיטות דאף אם לא נשפך הכוס מהני לקיים חובת הטעימה בכוס אחרת, והיינו משום דב' דינים הם כמבואר.

ושוב התבוננתי דמצאנו כן להדיא בפוסקים ומשנ"ב (סי' תפ"ג) דמי שאין לו יין בליל הסדר ומקדש על המצות יחזו בשעת הקידוש ב' מצות שלמות עם הפרוסה כדי לקיים דין קידוש על לחם משנה אע"פ שאינו אוכל כי אם מן הפרוסה (ע"ש במחצה"ש).

אכפת לן בדיעבד, ודמי לנשפך הכוס אחר הקידוש שטועם מן כוס אחר בלא קידוש, וכאן נמי כדעבד דמי כדי שלא להכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, עכ"ל.

ומבואר מדבריו חידוש, דלא רק אם קידש ע"ד לשתות את הכוס ואח"כ נשפך הכוס יכול לקיים חובת הטעימה בכוס אחר, אלא אף אם קידש מתחילה ע"ד לשתות כוס אחר ולא את הכוס שמקדש עליו מהני. ועוד מבואר מדבריו דאם בירך מתחילה המוציא על פת אחת ואח"כ בירך ברכת הקידוש על פת אחרת, ברכת הקידוש איננה הפסק בין ברכת המוציא שבירך על הפת הראשונה לאכילת אותו הפת. וגם בד' הדה"ח צ"ע כמו שהקשה הגרש"א ע"ד הפמ"ג, מ"ט לא הוי ברכת הקידוש הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפרוסה, כיון שברכת המוציא וברכת הקידוש לא נאמרו על אותו פת. והישוב הוא כמו שנתבאר בד' הפמ"ג דכיון שמקיים חובת טעימה של הקידוש בפרוסה שבירך עליה המוציא נמצא דאכילת הפרוסה היא חלק מקיום מצות הקידוש ועל כן לא הוי ברכת הקידוש על הלחם משנה הפסק כי הכל מענינא דקידוש כמו אם מקדש על הפת שבירך עליה המוציא, משא"כ אם מקדש על יין ושותה היין בין ברכת המוציא לאכילת הפת, אין אכילת הפת חלק מקיום הקידוש כלל ולכן הוי הפסק.

אלא דנראה דיש חילוק בין הדה"ח לפמ"ג, דבד' הפמ"ג העלינו דרך באופן שבירך המוציא ע"ד קידוש נחשבת ברכת המוציא כחלק מהקידוש ולכן לא הוי הפסק לברך הגפן על יין כדי לקיים בו חובת הטעימה של הקידוש, אבל בציוור של הרמ"א שבירך המוציא שלא ע"ד קידוש נחשבת ברכת המוציא כברכת הנהנין גרידא ועל כן אם יקדש על יין הוי הפסק, אולם בדברי הדה"ח מבואר דאף באופן שבירך המוציא שלא ע"ד קידוש הרי זה מצטרף לקידוש ולא הוי הפסק אע"פ שמקדש על לחם אחר.

ומעתה הדק"ל לפ"ד הדה"ח למה לא נוכל לעשות עצה זו בציוור של הרמ"א, שיקדש על היין בלא ברכת הגפן ולא ישתה הכוס אלא יקיים חובת טעימה בפת שבירך עליו המוציא, ואיזו עדיפות יש לקדש על פת בלי לאוכלו מלקדש על יין בלי לשתותו, ולמה כתב הרמ"א דמי שבירך המוציא על פת יקדש על הפת ולא על היין.

ונראה דמוכח מזה דס"ל לדה"ח דדין השו"ע בנשפך הכוס דמהני שתיית כוס אחרת הוא רק כשטועם מאותו מין שקידש עליו אבל אם קידש על יין א"א לקיים חובת טעימה בפת וכן להיפך, ודלא כד' הפמ"ג, ולהלן יבואר שנחלקו בזה ג"כ המג"א והגרע"א.

פולגת המג"א והגרע"א אם אפשר לקדש על שר ולקיים חובת הטעימה בפת

[ג] ז"ל המג"א (סי' רע"א סוף סקל"ב); 'ונ"ל דאם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס א"צ להביא אחר דהא י"א דדי בפת כמ"ש סימן ער"ב ס"ט, ובלבושי שרד ופמ"ג הביאו מהא"ר שביאר דהא דנקט המג"א קידוש שחרית היינו לפי שבלילה קידוש על הפת קודם לקידוש על שכר (אם אין לו יין) משא"כ בקידוש היום כמבואר בסי' ער"ב ס"ט, והא דנקט קידוש על שכר ולא על יין לפי שפת נגד יין ודאי יין עדיף, ורק בפת נגד שכר הקיל המג"א דא"צ להחמיר ולשתות שכר אלא יכול לסמוך על הפת.

ובגליון רעק"א תמה על הא"ר מאי ס"ד דיועיל לסמוך על הפת בלילה אם יש לו עוד יין, והרי בלילה יש את ברכת הקידוש ואם יסמוך על הפת הפי' הוא דיחזור ויאמר שוב ברכת הקידוש על

באותו כלשהו של הפת יחד עם שתיית היין שלאחריו, כמ"ש בקצוה"ש הנ"ל לענין נשפך הכוס דיכול לשתות כלשהו מהיין שנשאר ואח"כ ישתה מלא לוגמיו מהכוס האחרת. ופוק חזי פעמים רבות שהמקדש טועם מעט מהיין ומפסיק לכמה רגעים ואז שותה מלא לוגמיו ברציפות, וכן נודע שהחז"א ועוד גדולים היו טועמים כלשהו מן היין ואח"כ נותנים לאחר לשתות מלא לוגמיו ולא חששו כלל לכך ששותים קודם קיום שתיית המלא לוגמיו, וכ"ה להדיא בשו"ע (סי' רע"א ס"ד) דהמסובים רשאים לשתות קודם שישתה המקדש, ומשמע דרשאים אף אם אינם שותים מלא לוגמיו, והטעם נראה דגם הך כלשהו הוא בכלל הטעימה של כוס הקידוש אלא דלא סגי בזה עד שישתה מלא לוגמיו, (והנה לדעת הי"א שהביא השו"ע (סי' רע"א ס"ד) דאם שתו כל המסובים כלשהו מצטרפת שתיית כולם לשיעור מלא לוגמיו בודאי ניאח, אבל גם באופן שאינו מצטרף כגון אם הפסיק בין השתיית יתר מכא"פ דאינו מצטרף לדעת המשנ"ב (סקע"ג), מ"מ מסתבר דלכו"ע כל שתיית משהו מהיין של הקידוש חשובה כחלק משתיית הכוס כמבואר בגמ' (ברכות נא:) דהכל נחשב שתיית כוס של ברכה, וא"כ גם בניד"ד יחשב טעימת כלשהו מהפת כחלק מקיום דין הטעימה של הקידוש. ואפשר דשאני טעימת פת לגבי יין, דהא קיי"ל בכל דוכתי דאכילה ושתיה אין מצטרפין, וצ"ע.

ונראה לבאר ד' הפמ"ג ע"מ שהעלינו דב' דינים יש בקידוש, חדא עצם הקידוש על היין, ועוד דין טעימת יין במעמד הקידוש, ובדיעבד אפשר לקיים חובת הטעימה ביין אחר ולא ביין שקידש עליו, וס"ל לפמ"ג דאפשר לקיים חובת הטעימה אפי' במין אחר, כגון אם קידש על הפת יכול לקיים חובת הטעימה בשתיית יין, ועל כן נקט דאע"פ שברכת הקידוש נאמרה על הפת מ"מ יש הידור לקיים חובת הטעימה ביין, וזהו שציידד הפמ"ג דאם נזדמן לו יין לאחר הקידוש יטעם מן היין קודם הפת כדי לקיים חובת הטעימה ביין, ונידון הפמ"ג הוא רק משום הפסק בברכת בפה"ג של היין, ובה צידד דהואיל ויש הידור לקיים חובת הטעימה של הקידוש ביין אין בכך משום הפסק בין ברכת המוציא של הפת לאכילה הואיל והכל שייך לסדר הקידוש, כשם שברכת הקידוש גופא איננה הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת.

והנה יש לתמוה עוד בדברי הפמ"ג במה שציידד לומר דברכת הגפן של היין לא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה כי מקיים בזה דין קידוש על הכוס, ותמוה דהא הפמ"ג בעצמו כתב בבאור דברי הרמ"א הנ"ל (סי' רע"א ס"ה) דקידוש הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת ולכן מי שבירך המוציא ונזכר שלא קידש יקדש על הפת, ועמד בזה בשש"כ (שם ח"ב) בשם הגרש"א זצ"ל.

אכן לפי האמור ניאח, דשאני התם שבירך ברכת הנהנין גרידא על הפת והקידוש אינו בא אלא לסלק איסור האכילה ולכן הוי הפסק, אולם בניד"ד שקידש על הפת ומקיים חובת הטעימה בטעימת היין לא הוי הפסק כשם שברכת הקידוש אינה הפסק לפי שכך הוא סדר הברכות של הקידוש (וכמו ברכת בשמים ונר בהבדלה שאינו הפסק לפי שזהו סדר ההבדלה), דחלק מסדר הברכות של קיום הקידוש הוא ברכת הנהנין על טעימת יין הקידוש מלבד ברכת הקידוש עצמה.

אולם עדיין צ"ע למה לא נוכל לעשות כעצת הפמ"ג בציוור הרמ"א, דאחר שבירך ברכת הקידוש על הפת כדברי הרמ"א יברך בפה"ג על היין וישתהו כדי לקיים חובת טעימה של הקידוש ביין, או שיעשה להיפך, שיקדש על היין בלא ברכת בפה"ג ויקיים חובת הטעימה בפת שבירך עליה המוציא.

ושמא י"ל דכיון שבשעה שבירך המוציא על הפת לא היתה דעתו לקידוש כלל לא חשיב אלא כברכת הנהנין גרידא, והקידוש או ברכת הגפן על היין נחשבים רק כסילוק איסור האכילה כלפי ברכת המוציא ולכן הוי הפסק, ורק אם מקדש על אותה הפת שבירך עליה נידון הכל למפרע כסדר הקידוש ולא הוי הפסק, (וכע"ז כתב בשש"כ שם בשם הגרש"א זצ"ל, וז"ל; 'לכן נראה שסובר דדוקא בקידוש על פת אשר יין ובפה"ג הם הידור באותה מצוה של קידוש אפשר דחשיב כהבא לי מלח משא"כ בשכח [לקדש] דברכת המוציא היא רק ברכת הנהנין שפיר חשיב גם ברכת בפה"ג של קידוש כהפסק' עכ"ל).

אם קידוש על לחם משנה הוי הפסק לאכילת הפרוסה

[ב] ז"ל דרך החיים (הל' קידוש דין ז'); 'אם שכח לקדש ונזכר אחר שכבר נטל ידיו ובירך ברכת המוציא, אם נזכר קודם שבצע את הפת לשנים וכו' יקדש על הפת בלא ברכת המוציא ויאכל ממנו, ואם בצע את הפת ולא אכל עדיין יביאו לחם משנה אחר ויקדש עליהם בלא ברכת המוציא, ולא יאכל מהלחם שיקדש עליו, שאינו רשאי לאכול בלא ברכה וכו' ולכן לא יאכל רק מהלחם שבצע ממנו ובירך עליו המוציא, כי מה שאינו אוכל מלחם שיקדש עליו לא

אם איסור הטעימה קודם קידוש פוקע לאחר הקידוש או רק לאחר שתיית הכוס

ויל"ע עוד בדברי הפמ"ג למה לא יטעם כלשהו פת ואח"כ יברך על היין ויטעם ממנו מלא לוגמיו ויצא מידי חשש הפסק, דאף אם אין כאן הפסק בדיעבד סו"ס לכתחילה ודאי שאין להפסיק שלא לצורך, וה"נ נראה פשוט בדין השו"ע בנשפך הכוס, דאם נשאר כלשהו יין בכוס יטעם ממנו לאלתר כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ורק אח"כ יברך בפה"ג על כוס אחר וישתה, וכ"כ בקצות השלחן (סי' ע"ט סק"ג). [ואין לומר דאם יטעם כלשהו פת כבר קיים חובת טעימה בפת, דהא אין מתקיים חובת טעימה בפת בפחות מכזית כמבואר בפמ"ג (סי' תרל"ט א"א סק"ז) והובא בגליון רעק"א סוס"י רע"ג), וע"ש בפמ"ג שציידד דצריך לאכול ב' כזיתים, כזית לשם קידוש וכזית לשם קידוש במקום סעודה].

ואפשר דס"ל לפמ"ג דאיסור הטעימה קודם קידוש אינו פוקע מיד לאחר הקידוש אלא רק לאחר קיום חובת הטעימה של הקידוש, וכן נקט בפשיטות בתהל"ד (סי' רע"א סק"א), ועל כן ס"ל דאסור לו לטעום מהפת עד שישתה מלא לוגמיו מן היין, ובמק"א הרחבנו בענין זה.

אך עדיין צ"ע דמסברא היה נראה דיכול לקיים חובת הטעימה גם

זה, ובס' תורת שבת (סק"ו) כתב 'צריך לשתות את הכוס אחר מיד שהרי הכוס הזה עומד תחת הנשפך', ובמק"א הכרחנו כן לפ"ד חידושי רבינו דוד (פסחים קז). והגר"ז (סי' ק"צ ס"ד באופן הראשון) ותה"ד (סי' ע"ב סק"ח) ביסוד דין טעימת כוס הקידוש, ואכמ"ל. והנה לד' המג"א והפמ"ג דאפשר לקיים חובת הטעימה במין אחר, בודאי נראה דס"ל דב' דינים נפרדים הם, והשתיה היא דין בפני"ע של חובת טעימה במעמד הקידוש ולכן אפשר לקיים הטעימה גם במין אחר, אולם הגרע"א י"ל דלפ"ז בהא גופא וס"ל דגדר הדין הוא דהכוס השניה עומדת תחת הראשונה, דהקילו לדון את היין שטועם כאילו הוא היין שקידש עליו, ועל כן לא מהני אלא אם שותה מאותו המין. ולפ"ז נראה דה"נ אם שני הכוסות הם חומר מדינה אך שלא מאותו המין לא מהני לד' הגרע"א.

תמצית היסודות העולים מדברי האחרונים

א. נחלקו האחרונים בד' הגאונים שחידשו חובת טעימה בקידוש יכולה להתקיים גם ביין אחר ולא דוקא ביין שקידש עליו, אם זהו דוקא באותו מין שקידש עליו או אף במין אחר, דד' המג"א והפמ"ג דמהני אף במין אחר כגון המקדש על יין יכול לקיים חובת הטעימה בפת, וכן להיפך, ואילו ד' הגרע"א והדה"ח דלא מהני במין אחר.

ב. מדברי הפמ"ג והדה"ח עולה דאם מקדש על כוס אחת ומקיים חובת הטעימה בכוס אחרת לא הוי ברכת הגפן או ברכת הקידוש שמברך על הכוס השניה הפסק לראשונה כיון שהכל מצטרף יחד לקיום מצות קידוש, אולם נחלקו הפמ"ג והדה"ח אם זהו רק באופן שהברכה הראשונה שבירך היה על קידוש או אף כשבירך שלא על קידוש אלא על ד' ברכת הנהנין גרידא מצטרף אחר"כ לקידוש ולא הוי הפסק.

ג. כתב הדה"ח דדין נשפך הכוס שיכול לקיים חובת הטעימה בכוס אחרת הוא רק בדיעבד, ולכתחילה בודאי צריך לקיים חובת הטעימה על אותו הכוס שקידש עליו, אולם הוסיף הדה"ח דבאופן שאם יטעם מהפת שקידש עליו יבטל דין לחם משנה הוי כדיעבד. והפמ"ג חידש עוד דאם קידש על פת ונזדמן לו יין הוי כדיעבד כדי שיוכל לקיים חובת טעימה ביין ולא בפת, לפי שעיקר מצות קידוש הוא על היין.

ד. דעת המג"א דאף דקיי"ל דאין מקדשין על הפת בקידוש היום מ"מ אם קידש על שכר יכול לקיים חובת הטעימה בפת לכתחילה אף בקידוש היום.

ומדברי הרמ"א שכתב דאם בירך המוציא לביל שבת ונזכר שלא קידש יקדש על הפת ולא על היין מוכח אחת מג' היסודות הראשונים הנ"ל; או דס"ל כד' הגרע"א והדה"ח דלא מהני לקדש על היין ולקיים חובת הטעימה בפת (ודלא כד' המג"א והפמ"ג), או דס"ל דכיון שבירך המוציא על ד' ברכת הנהנין גרידא, אם יקדש על דבר אחר הוי הפסק לברכת המוציא כמו שנתבאר בד' הפמ"ג (ודלא כד' הדה"ח), או דס"ל דעדיף לקיים חובת הטעימה במה שמקדש עליו ולא לקיים חובת טעימה ביין דוקא, כי לקיים חובת הטעימה בדבר אחר הוי בדיעבד, ולקדש על הפת הוא פחות דיעבד מלקיים חובת הטעימה בדבר אחר (ודלא כד' הפמ"ג).

והנה אם נימא בד' הרמ"א כאופן הג', דהטעם שכתב לקדש על הפת ולא על היין הוא משום דלכתחילה יש לקיים חובת הטעימה במה שקידש עליו, אבל בדיעבד מודה הרמ"א דאם קידש על היין בלא ברכת הגפן ואח"כ טעם מהפת לא הוי הפסק כי הכל מצטרף יחד לקיום חובת קידוש, א"כ בקידוש היום דא"א לקדש על הפת הוי כדיעבד, וא"כ עולה מזה עצה נכונה לקדש על היין ולקיים חובת הטעימה בפת כמו שנתבאר, ובאופן זה לא הוי הקידוש הפסק בין ברכת המוציא לטעימת הפת לפי שטעימת הפת היא חלק מקיום חובת הקידוש.

והנה בתחילת הדברים כתבנו להציע שיקדש על היין ויטעם כלשהו (ולא מלא לוגמיו) ואח"כ יאכל מהפת כזית, אולם לעיל בהערה הבאנו ד' התה"ד דאיסור הטעימה קודם קידוש אינו פוקע מיד לאחר הקידוש אלא רק לאחר קיום חובת הטעימה של הקידוש, וכן העלינו בד' הפמ"ג, ולפ"ז א"א לטעום מהיין קודם שיקיים חובת הטעימה כדין, אלא יאכל כזית מהפת ואח"כ יטעם מהיין, וטעימת הפת אינה הפסק בין ברכת הגפן לשתיית היין, לא מבעיא לפ"ד המג"א (סי' ר"ט סק"ה) דאכילה ושתייה לא הוי הפסק (הובא במשנ"ב שם סק"ח), אלא אף לד' הט"ז (סי' ר"ב סק"ו) דהוי הפסק (ע"י פמ"ג שם), מסתבר דהכא לא הוי הפסק כי הכל מצטרף לקיום חובת קידוש, ועוד דלד' המג"א אף אם לא שתה מהיין כלל קיי"ל דבדיעבד אין ברכתו לבטלה כמו שנתבאר לעיל.

אמנם מאחר וכל אחד מהיסודות הנ"ל שנויים בפלוגתת אחרונים כמו שנתבאר, ולד' החולקים לא תועיל עצה זו להצילו מאיסור ברכה לבטלה, מסתבר דאין לנהוג כן למעשה, אלא יטעם מעט מהפת ויעבור על איסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה.

הפת וגורם לברכת הקידוש הראשונה שתהא לבטלה, ורק ביום דהוי רק ברכת הנהנין יכול לסמוך על הפת כיון דבלא"ה מברך עליו המוציא.

וגם על עיקר דינו של המג"א תמה הגרע"א, דהא ביום אם אין לו יין ויש לו שכר קיי"ל דמקדש על השכר ואינו סומך על הפת, וא"כ מה תועלת יש במה שקידש פעם אחת על השכר, והרי ס"ס קידוש זה לא הועיל כלום מתרי טעמי, חדא דהשכר נשפך והשתיה הרי מעכבת את הקידוש (לפ"ד המג"א שם), ועוד דבקידוש היום הרי עיקר הקידוש הוא רק ברכת הנהנין וכאן שנשפך השכר נמצאת ברכתו לבטלה, וכיון שקידוש זה לא הועיל כלום וצריך לקדש מתחלה מהיכ"ת להקל עתה לקדש על הפת ולא על השכר, עכת"ד. והמשנ"ב (ס"ק ע"ט) הביא פלוגתת המג"א והגרע"א ולא הכריע.

אכן מד' המג"א והא"ר נראה ברור שנקטו דלא כהגרע"א, דודאי יוצא יד"ח בקידוש הראשון אע"פ שנשפך השכר, אלא שנשאר עליו חובת טעימה, ולענין זה יוצא יד"ח באכילת הפת בין בלילה ובין ביום. וכן משמע בא"ר שם דה"ה אם קידש על יין בלילה ונשפך הכוס ואין לו עוד יין יכול לסמוך על הפת וא"צ לחזור ולקדש. ולפ"ז יש לבאר היטב ד' המג"א, דס"ל למג"א דהא דשכר קודם לפת בקידוש היום הוא רק לענין עצם חובת קידוש על הכוס, אך לענין חובת טעימה אין שכר קודם לפת. ושורש החילוק הוא כמו שכתבנו לעיל, דהטעם דשכר קודם לפת בשחרית מבואר בש"ע (סי' ע"ב ס"ט) 'ובבוקר יותר טוב לקדש על השכר שיברך עליו שהכל קודם ברכת המוציא שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי, וא"כ י"ל דזהו רק לענין עצם קידוש על הכוס, אולם אחר שקידש על השכר וניכר שקיים בזה חובת קידוש יכול לקיים לכתחילה דין טעימה בפת.

בירך בפה"ג של קידוש ולא שתה היין

האם ברכתו לבטלה

נמצינו למידן דנחלקו המג"א והגרע"א בתרתי;

א. לדעת המג"א ברכת בפה"ג אינה לבטלה אע"פ שנשפך הכוס (עכ"פ בקידוש ביום) אך לד' הגרע"א הוי ברכה לבטלה בין בלילה ובין ביום. ובפשוטו נראה שנחלקו בזה הראשונים, דד' רש"י (עירובין מ: והראב"ן (מובא במג"א סי' תרכ"ג) דאי"ז לבטלה, וכן פסק הרמ"א (סי' תרכ"א ס"ג ויר"ד סי' רס"ה ס"ד) לענין כוס של מילה ביו"כ פ' דמברכים בפה"ג על הכוס ונותנים ממנו לתינוק הנימול אע"פ שאינו יוצא ממנו בברכתו, ואכמ"ל, [וע"י בהגש"פ מבית לוי (ה"ב עמ' ע') בשם הגר"ז שדן לומר דבקידוש ביום כו"ע מודו דהוי כברכת המצוות לפי שזהו כל הקידוש וא"כ י"ל דלכו"ע לא הוי לבטלה], ואילו ד' הרשב"א ריטב"א ור"ן (עירובין שם) דהוי לבטלה.

[והנה בעלמא חשש המג"א לד' הרשב"א ודעימיה דהוי ברכה לבטלה אם אין שותים מהיין כמש"כ בסי' רס"ט לענין קידוש בביהכ"נ ובסי' תקנ"ט סק"ט לענין מילה בת"ב דלכתחילה יש להשקות היין לתינוק שהגיע לחינוך, ורק לענין מילה ביו"כ דא"א בענין אחר מקילים כד' רש"י והראב"ן להשקות הכוס לתינוק הנימול אע"פ שאין מי שיוצא בברכת בפה"ג ידיה, והא דלא חשש לזה כאן דהוי לבטלה וממילא לא יצא יד"ח הקידוש י"ל דס"ס בקידוש היום הא יוצא יד"ח בדיעבד גם ע"י הפת.

אולם עדיין צ"ב מ"ט לא חשש המג"א לאיסור ברכה לבטלה ומצד זה ראוי שישתה שכר, וגם הגרע"א שנקט להדיא דהוי ברכה לבטלה לא השיג עליו מצד זה. ולכאור' נראה פשוט דאיירי המג"א באופן שלא נתכוין לשתות עוד שכר דבלא"ה יצטרך לברך שוב שהכל על השכר ונמצא דאי"ז הצלה לאיסור ברכה לבטלה ידיה. אך בת"ש ומחצ"ש ותורת שבת נקטו בפשיטות דמייירי גם באופן שהברכה תוכל לחול על השכר הנוסף שישתה, וא"כ תמוה מ"ט א"צ לשתות השכר כדי להציל עצמו מאיסור ברכה לבטלה, וצ"ע.]

ב. לדעת המג"א כשם שמתקיימת חובת טעימה ע"י כוס אחר של יין ה"ה דמתקיים ע"י פת וא"צ שיהא מאותו המין שקידש עליו, וכמו שנתבאר לעיל בד' הפמ"ג דאף אם קידש על הפת יכול לקיים חובת טעימה ביין, אולם לדעת הגרע"א אינו מתקיים אלא ע"י אותו המין שקידש עליו, וע"ש בדברי הגרע"א דה"ה אם קידש על שכר ונשפך הכוס לא מהני שתיית יין אלא רק שכר דכוותה.

ב' זרכים בגדר דין נשפך הכוס

ואפשר דשורש פלוגתתם היא ביסוד ד' הגאונים דאפשר לקיים חובת הטעימה ביין אחר שלא קידשו עליו, דלעיל ביארנו דדין הקידוש על כוס יין ודין שתיית כוס יין ב' דינים הם ולכן א"צ שיתקיימו באותו הכוס, והבאנו כן מדברי הט"ז והפמ"ג, אולם מדברי כמה מהאחרונים משמע קצת שביארו באופ"א, דהגאונים חידשו קולא בדין טעימת הכוס, דאם נשפך הכוס ושותה כוס אחר במקומו יש לדונו כאילו שתה את הכוס של הקידוש כיון שמכין בשתייתו שיהא במקום הכוס שנשפך, ע"י ל' החיי אדם (כלל ו' סט"ז) 'אם נשפך הכוס וכו' יביא כוס אחר וכו' דהוי כאילו קידש על כוס

נדרי דף עז

כל הנודר נקרא 'חוטא' או נקרא 'רשע'?

כל הנודר אע"פ שהוא מקיימו נקרא חוטא.

ומבואר היטב ההו"א, שהיינו חושבים שאף ששבת היא אתערותא דלעילא, מ"מ כיון שצריך השתתפות של התחוננים, אולי נצריך קידוש ב"ד. קמ"ל שאין צריך קידוש ב"ד. רק במקום שיש שליטה גמורה על הקדושה, כמו ראשי חדשים ויו"ט, אז ב"ד מקדשים, אבל שבת הגם שאנו משתתפים, אך אין זה שליטה שלנו.

וכאן המקום להזכיר את הרמב"ן באמונה ובטחון (פרק כא) בטעם שאין מברכין על הבשמים במוצאי יו"ט, לפי שהנשמה היתירה מסתלקת במוצאי שבת, אך במוצאי יו"ט אין היא מסתלקת. ומבאר הקדושת לוי (דרוש לפסח) שקדושת שבת היא כ"כ עליונה וגבוהה, ועל כן כשהשבת מסתלקת אין לנו אפשרות להמשיך את הקדושה הלאה. אבל ביו"ט שאת קדושתו אנחנו מייצרים, גם בסיום היו"ט אנו ממשיכים להחזיק את הקדושה הלאה. והם הם הדברים, קודשת יום טוב בידי כלל ישראל, קדושת שבת אע"פ שצריך את עם ישראל בשביל הקדושה אין להם תפסה גמורה בה.

דף עט

הפרת הבעל

למסקנת הגמ' נדרי 'עינוי נפש' מיפר לעצמו ולאחרים, ואילו 'דברים שבינו לבניה' מיפר לעצמו ולא לאחרים. מבארים התוס' הרא"ש והר"ן שההפרה תקפה כל זמן שהיא אשתו וגם אחרי כן כל זמן שיכול להחזירה. וכשנישאת לאחר - שכבר אינה יכולה לחזור אליו - פוקעת ההפרה. והאחרונים מתקשים בגדר זה, כיצד פוקעת ההפרה אז. וצ"ל שאין זו הפרה גמורה.

אמנם, הריטב"א והנמוק"י מבארים שבדברים שבינו לבניה, אפילו מיד בשעת ההפרה, אין הפרתו מועילה אלא כלפי עצמו ולא כלפי אחרים. ומנגד מה שמיסר לעצמו אינו פוקע.

ונראה ששורש מחלוקת הראשונים תלויה במפרשים על החומש. "כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו" (במדבר ל, יד), מבאר רש"י שמדובר כאן על נדרי עינוי נפש. ומקשה הרמב"ן שהרי יכול הבעל להפר גם דברים בינו לבניה, ולכן נוקט שרש"י נקט לשון קצרה. אך לכאורה קושייתו תמוהה שהרי מפסוק זה לומדים עינוי נפש, ואילו את בינו לבניה לומדים מפסוק אחר "בין איש לאשתו בין אב לבתו", ומדוע שרש"י יביא זאת כאן. ויתירה מזו מקשה המהר"ל בגור אריה שרש"י לומד שנדרים שבינו לבניה אינו הפרה גמורה אלא רק לעצמו, כדברי הגמ' כאם אליבא דהר"ן. א"כ מובן שאין צורך להזכיר כאן בינו לבניה, דאינו הפרה גמורה.

אך נראה שהרמב"ן לומד כרבינו בחיי שם שגם הפרת עינוי נפש יסודה משום שזהו 'בינו לבניה', שכן היא משועבדת לו "שיראה אותה יפה ושלא תתענה ולא תצטער, וכמו שאמרו רז"ל כי היתה אם כל חי, לחיים ניתנה ולא לצער". דהיינו, שכאשר היא מעונה, יש בכך הפרעה לבעלה. ומובנת הערת הרמב"ן שהיה לו להזכיר כאן גם בינו לבניה, שהכל מאותו יסוד. (וצ"ל לפי"ז דאע"פ שהגמ' לומדת בני לבניה מההקש, ההקש הוא

ויש לציין את המובא בספר חסידים (סי' תתצ"ה) "אע"פ שאמרו חכם מתיר את הנדר מעיקרו, אע"כ אותו שנדר נענש עליו, זה דומה לאדם שמשלך עצמו בצואה ואח"כ רוחצים אותו, כך הנודר ומתירים לו".

והנה לעומת מה שכאן מכונה הנודר "חוטא", לעיל בדף כב הוא מכונה "רשע", ובשו"ע (סי' רג, א) מביא את שתי הלשונות הללו "כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא", ומקשה הט"ז שהרי רשע יותר גרוע מחוטא, ודי לומר שהוא רשע. ותירץ, שכאשר אדם נודר ואח"כ נשאל על הנדר, הרי הוא חוטא במה שמעיקרא נדר. אבל מי שאינו מנסה להתיר את הנדר, ומחזיק בו, נקרא רשע. [ומדוקדק כן בגמ' דידן שהרי מדובר במי שנשאל על הנדר, ועל כן מכנים אותו חוטא ולא רשע].

בספר יד שאול (מבעל השואל ומשיב) הוסיף על זה [והובא כאן בשלמי נדרים] ע"פ בעל העקדה שכל אדם עלול לחטא כמו שנאמר "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", אלא שמצופה ממנו לקום ולתקן. וה"ה בנידון דידן, מה שהוא נדר, הרי זה כמו חטא, אבל אם אינו מנסה לתקן ולהתיר, הרי הוא רשע.

וכעין זה מצינו בספר קנאת סופרים לרבי שלמה קלוגר (בהשמטות לספרו נדרי זרוזין על נדרים) שזה הפירוש במה שהגמ' אומרת "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן" - השלב הראשון הוא הנדר עצמו, והשלב השני של החטא הוא שאינו מנסה להתיר את הנדר.

דף עח

שבת בראשית אינה צריכה קידוש

"מועדי ה' צריכים קידוש ב"ד, שבת בראשית א"צ קידוש ב"ד". והוא כמו שנאמר "שבת קביעא וקיימא". ומבואר בהרבה נספי החסידות שהחילוק בין שבת ליו"ט הוא בכך ששבת הקדושה באה מלמעלה - איתערותא דלעילא, ויו"ט הקדושה חלה על ידי כלל ישראל - איתערותא דלתתא.

השאלה הפשוטה שעולה כאן היא, מדוע צריכים דרשה מיוחדת ללמד שא"צ קידוש ב"ד, מהיכ"ת להצריך קידוש ב"ד.

והיישוב איתא בספר קדושת שבת לרבי צדוק הכהן (מאמר ב) שאמנם כן קדושת שבת היא אתערותא דלעילא (לעומת יו"ט שהוא אתערותא דלתתא), אולם גם היא צריכה השתתפות של כלל ישראל. כלל גדול הוא שהקדושה אינה מגיעה מלמעלה אם אין מקבלים מלמטה שיקלטו אותה. לכן יש קידוש בליל שבת ובשחרית. ומאריך רבי צדוק שיש הבדל בקדושת שבת בין ת"ח לעם הארץ, שת"ח מכין את עצמו ומקבל קדושה יתירה ממי שאינו מכין עצמו. וזה הטעם שמחלל שבת עוונו כה חמור, כי בכך הוא ממעט את חלות הקדושה בעולם.

לכאר לי את הטעם שמפר נדרי עינוי נפש).

וממילא נראה שזוהי מחלוקת הראשונים בסוגיין. לפי רש"י בינו לבינה אינו הפרה גמורה אלא רק תחתיו, אבל נדרי עינוי נפש מופרים לגמרי. משא"כ לרמב"ן ורבינו בחיי שני הגדרים שווים, ובהכרח שבינו לבינה היא הפרה גמורה - כלפיו.

דף פ

כביסה עדיפא מרחיצה

לרבי יוסי כביסה חשובה יותר מרחיצה. שכאשר אדם לא מכבס את בגדיו בא לידי שעמום ושגעון.

וזכיר מה שכתב מהר"ל בגור אריה (פרשת עקב פ"ח) על הפסוק "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה" ומבאר שיש חילוק בין נעליים לבגדים. נעליים הן בגדר הכרח למנוע נזק הבא מהליכה יחף, וא"כ הם בגדים ששייכים לפחיתות. אבל בגדים עיקר ענינם הוא לשם כבוד, וכדברי הגמ' בשבת שרבי יוחנן קרא למאני מכבדותיה.

ומבאר בכך את החילוק שמצינו שבמקום קדוש אסור לילך במנעלים כמו שכתוב "של נעליך מעל רגליך", אך לא מצינו שמסירים את הבגדים.

ומזה הטעם כשלוש בגדים בבוקר ישנה ברכה מיוחדת "מלביש ערומים", ואילו על מנעלים מברך באופן כללי "שעשה לי כל צרכי", שנחשב כמו צורך טכני ולא ענין שחולק חשיבות לעצמו כמו בגדים.

ואאמו"ר שליט"א מציין בהערות לדברי הירושלמי (שבת ו, ב) "לא אורחיה דבר נש מיהו ליה תרין סנדלין חד לחולא וחד לשבתא", כלומר אדם לובש אותם נעליים בחול ובשבת. וביאור הדבר איתא בספר הזכרון פחד יצחק (עמ' קה) "והנה מבנה גופו של אדם מתייחס משאר כל הנבראים בזה שהוא בעל קומה זקופה. קומה זו נקבעת ע"י חוט השדרה שלו, שנקודת מוצאו היא מעל לרגליים, לכך זקיפות הקומה מתגלית רק מעל לרגלים. ועתה הכלל הוא שבגדי שבת שייכים רק לאותם חלקי האדם בהם בולט שהוא מתבדל משאר בעלי חיים והוא משום ששבת הוא זמן שלטון מאמר "נעשה אדם", ולכך ראוי שבגדי שבת ילבשו אותם חלקי הגוף המשקפים את ייחודיות האדם. ממילא אין מקום לנעלי שבת".

וממילא מתבארים היטב דברי גמרתינו. שיטת רבי יוסי היא שהגוף יש לו הרבה פעולות שעושה ונעשים בו, ורחיצה היא אחת מאותם דברים, אבל גם כשאננה עדיין הגוף פועל את תכליתו. אבל בגדים שכל ענינם הוא לשם כבוד, אם אינם מכובסים חסר בעצם תכלית הבגדים. ועל כן ס"ל לרבי יוסי דכביסה עדיפה מרחיצה.

דף פא

שאינ מברכין בתורה תחילה

שאלו לחכמים ולנביאים (ולמלאכי השרת - ב"ח) על מה אבדה הארץ, ולא ידעו להשיב. עד שאמר הקב"ה "שאינ מברכין בתורה תחילה". וביאר הר"ן שלא היתה התורה חשובה בעיניהם לברך עליה, פי' שלא למדו לשמה.

והנה אגדתא זו היא האגדתא הידועה של מסכת נדרים ונאמרו בה ביאורים אין ספור. ונציין כאן ג' מהם המשתלבים יחד:

המהר"ל (הקדמה לתפארת ישראל ועוד הרבה) כותב דבר נורא: כשאדם לומד הרבה תורה, הוא עשוי להגיע למצב של התחברות גדולה לתורה, ושכחת נותן התורה. יש לו את התורה ולא את הקב"ה. וזה הכוונה 'שלא בירכו בתורה תחילה', שלא חיברו את התורה לנותן התורה. וזה שאמרו בגמ' כאן שתלמידי חכמים אין מצוי שיהיו להם בנים ת"ח מפני שאין מברכין בתורה תחילה, ומבאר המהר"ל שהם כל כך נהנים ומחויבים אל התורה, עד שחסר להם בהתחברות להקב"ה. לשון המהר"ל: "כי הת"ח לבו דבק אל התורה כי חביבה התורה על לומדיה, ובשביל אהבתם לתורה דבר זה מסלק אהבת המקום בשעה זאת שבאים ללמוד... אין בלימוד שלהם האהבה אל השי"ת במה שנתן תורה, כי אין האהבה לשניים, כי כל אהבה היא דבקות בנאהב ואם דבק בזה אינו דבר באחר, ולפיכך אהבת התורה שהיא חביבה עליהם, דבר זה מסלק שאין הברכה בכל לבו אל השי"ת במה שנתן התורה".

גם רבי צדוק הכהן מבאר בכמה מקומות על דרך הנ"ל, ש"לא בירכו בתורה תחילה" היינו שלא התחברו לנותן התורה. דזהו כל ענין הברכה חיבור הדבר המתברך לבורא העולם.

ביאור נוסף מצינו בדברי האחרונים. הבן יהוידע מבאר, שהחלק הראשון בתוך ברכה"ת קאי על סודות התורה דלכך נאמר "אשר קדשנו" כי כל קודש הוא בחכמה, וחלק הסוד הוא בחכמה. ובזמן חורבן הבית הם לא האמינו בסודות התורה אלא רק בפשטות, והיינו שלא בירכו בתורה "תחילה", שדילגו את החלק של הברכה שמתייחס לסודות.

הדברי שאול והבני יששכר (סיון מאמר ה) מבארים להיפך. שבזמן חורבן הבית אנשים קפצו מדרגות ולמדו תורת הסוד מבלי ללכת דרגה אחר דרגה. וזה הכוונה שלא בירכו בתורה תחילה, שלא היה להם את ההקדמה הראויה. ואין סתירה בין פירוש זה לפירוש של הבן יהוידע, דמצד אחד הגיעו לסוד מיד, ומצד שני לא האמינו בסוד כדבעי, פירוש שיש כאן זלוזל בסוד ממ"נ.

פירוש נוסף מצינו בדברי הסבא מקעלם (אור רש"י סוף פרשת עקב) ע"פ דברי התוס' ברכות (יא, ב) שהקשו מדוע אין מברכין ברכת התורה בכל פעם שלומד לאחר הפסקה. ומיישבים "דשאני תורה שאינו מיאש דעתו, דכל שעה אדם מחויב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה וכו'". אומר הסבא מקעלם שאם אדם לומד תורה ומפסיק ללא שום כוונה לחזור ללמוד, באמת יצטרך לברך שוב (וכן מצא בסידור יעב"ץ), תפקיד האדם הוא לראות את התורה בכל מעשיו ועניניו, שכשעושה מעשה חולין יחבר את התורה לאותו מעשה ויעשה על פי התורה. וזה הכוונה בגמ' כאן שאותו דור כשסיימו ללמוד התנתקו ממנה לגמרי, ולא היתה דעתם עליה אחרי כן, וממילא כשחזרו ללמוד התחייבו בברכת התורה מחדש, והם לא בירכו. אבל הטענה היא לא על החסרון ברכה, אלא על כך שנצרכו לברכה.

ונמצא כל הביאורים אולי בדרך אחת, שהתורה לא היתה נתפסת בעיניהם כראוי, או ע"י חסרון במטרת התורה להתחבר לנותן התורה, הוא בזלוזל בתורת הסוד, הוא בהסח הדעת מהתורה. ודו"ק.

תשמיש עיניו נפש

מסקנת הגמ' שאל"בא דר' יוסי מניעת תשמיש לא הוי עיניו נפש, ובדעת רבנן יש ספק.

הרא"ש מקשה שהרי הגמ' ביומא לומדת מהפסוק "אם תענה את בנותי" שמניעת תשמיש היא עיניו, וכן למדו בכתובות מפסוק זה חיוב עונה. ותירץ דהוי אסמכתא בעלמא. וצ"ב מדוע הוי אסמכתא.

וביאר בספר 'כלי גולה' דכיון שהפסוק איירי קודם מתן תורה א"א ללמוד משם דין גמור, וכמו שכתב הרמב"ם ריש הלכות אבל דשבעת ימי אבלות אינן אלא מדרבנן, דאף שכתוב בפסוק לגבי יוסף "ויעש לאביו אבל שבעת ימים", א"א ללמוד מקודם מתן תורה (והיינו התורה שלנו היא 'תורת משה' ורק מה שניתן לו בזמן מתן תורה, נכלל בדיני התורה). אלא שמעיר דמאיך מציינו ברמב"ם (פ"י מאישות הי"ד) דהכלל 'אין מערבין שמחה בשמחה' לומדים מהפסוק "מלא שבוע זאת" שנאמר אצל יעקב ולבן. וצ"ב שהרי זה קודם מ"ת.

ותירץ ע"פ התוס' במו"ק (ח, ב) בהא דאין מערבין שמחה בשמחה, שכתבו שני טעמים - א' גזה"כ. ב' משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי לשמחה.

ומעתה לפי ההסבר השני מיושב, דכל מה שאין למדם מקודם מתן תורה הוא רק גזירת הכתוב ודינים, אבל דבר שהוא סברא זהו גילוי מלחא בעלמא וזה שפיר אפשר ללמוד מקודם מתן תורה, כדוגמת לימוד מדברי קבלה.

וממילא, בעניין אבילות שהוא דין גזה"כ זה הרמב"ם אומר דא"א ללמוד מוקדם מתן תורה, אבל אין מערבין שמחה בשמחה דהוי גילוי מתלא אפשר ללמוד מוקדם מתן תורה.

והחי יתן אל לבו

"והחי יתן אל לבו דיספוד יספדון ליה דיבכון יבכון ליה דיקבר יקברוניה", ותחילת הפסוק הוא: "טוב לכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה, והחי יתן אל לבו", כלומר, מה שהאדם עושה למען מתים אחרים, כך יעשו לו כשהוא ימות, ובזה מבארת הגמ' את הטעם שאם האשה נדרה בניזיר ואינה מטמאה למתים הוי נדרי עיניו נפש.

גמ' זו מובאת גם בכתובות עב, ונחזור ונשנה דברים שנאמרו שם:

לכאורה תמוה שהפסוק מדרבנן את האדם לגמול חסד עם חבירו, כדי שבבוא היום יקבל גם הוא את החסד הזה. הרי זה ממש שלא לשמה. האדם צריך ללכת לבית האבל כדי לקיים מצוה, ולא כדי להפיק תועלת אישית?

קושיא נוספת מציינו בהפלאה (על הגמ' בכתובות), דהרי חז"ל לימדונו שהחסד שעושים עם המתים נחשב "חסד של אמת", משום שהמת אינו יכול להשיב והרי זה חסד ללא ציפיית תמורה. ואילו כאן מבואר שאדרבה

זהו חסד שחוזר אל האדם. עוד מציינו שהקשה הפני יהושע (שם), מדוע לא לפרש כפשוטו ש"והחי יתן אל לבו" היינו שיזכור את יום המיתה.

התירוץ לכל הקושיות הללו טמון בדברי המהר"ל (בחי' אגדות כתובות ובנתיב גמילות חסדים פ"ג) שאומר יסוד גדול. ונקדים לדבריו את מה שמביא הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ש'בין אדם לחבירו' הוא מערכת שהקב"ה יצר בטבע, וכמו שאדם המכניס את ידו לאש נשרף, כך הפוגע בזולת נפגע גם הוא, והמיטיב לזולת מקבל הטבה גם הוא. כך הוא טבע הדברים.

בדברי המהר"ל מבואר על דרך זו, ובפרט לענין גמילות חסדים. אדם העושה טוב לחבירו, הטוב חוזר ושב אליו. כביכול מונח במערכת העולם שחסד מביא חסד על הנותן. וממשיל זאת לנחל שהוא מקור של מים, ויש בור על יד הנחל, הבור מתמלא מהנחל. וגם כשהבור מתרוקן, הוא חוזר להתמלא מהנחל. כך אדם העושה חסד מתחבר להקב"ה ומתדמה אליו, וממילא הוא מתמלא ממה שהקב"ה משפיע. ואם הוא מתרוקן מפני שהעניק לחבירו, מיד הוא מתמלא שוב מהמקור העליון. ונרמז הדבר במילה "עני", שהוא אותיות "יען", היינו שיש כאן סיבה ומסובב. האדם עוזר וכתוצאה מכך גם מקבל.

ויש לצרף כאן את הגמ' בתענית (ח.): "ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא, והכתוב לא תנסו את ה'?" אמר ליה הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו! שנאמר: הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די" זהו חלק מסדר העולם עד שאפשר לנסות את ה' בזה, שכאשר תשפיעו ותעניקו, תקבלו בעצמכם מהאוצר העליון.

על פי דברי המהר"ל יש אור חדש על הגמ' כאן, שאין הכוונה כשטחיות העניין שכדאי לעשות חסדים בבית האבל כי אם לא יעשה כן, אנשים ינקמו בו בבוא העת. אלא שנושא הסוגיה הוא היאך אדם מתחבר לחסדו של הקב"ה, היאך הוא נהיה המשך לאותו חסד. וע"ז אומרת הגמ' שמי שעושה חסדים, הוא מתחבר להקב"ה וכתוצאה מכך גם איתו יעשו חסד, אבל הכל במובן עמוק שמונח בעצם המעשה שלו. ונמצא שאותו טוב שמקבל מי שעושה טוב לאחרים, הגדר הוא שמקבל את הדבר מהקב"ה.

וע"ז יש לשאול איזה חסד עדיף, חסד של בית המשתה או חסד של בית האבל? אומרת הגמ' שהחסד של בית האבל הוא החסד המתחבר לחסדו יתברך. ממילא לא רק שאין סתירה בין סוגייתנו להידוע שחסד עם מת הוא "חסד של אמת", אלא אדרבא היא היא, שאמנם ההולך לבית האבל יקבל חסד, אך לא ממי שנהנה מחסדו, אלא מהמקור העליון שנפתח עליו. וכן ביאר ההפלאה שם, דהחסד הוא של אמת כיון שאינו מקבל גמול מהאיש שהטיב לו. ויש להוסיף על זה עפ"י הנ"ל דאין עושה זאת לשם הגמול, אלא הוא סימן שמתחבר להקב"ה.

ובזה גם מיושבת קושיית הפני יהושע, דכאן אינו רק זכרון בעלמא, אלא יש כאן השואה בין בית האבל לבית המשתה - היכן האדם מתחבר לחסדו של הקב"ה, שהוא חסד של אמת.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. חינוך בענייני קדושה
- ב. אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה
- ג. חינוך להרגילו בקדושה, והחיוב להסביר חומרת העוון

הלכות חינוך

חינוך לענייני קדושה

כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (אורחות הבית לא ב) ז"ל: ..מפני הצניעות ועוד טעמים, לא האריכו הפוסקים כדי הצורך בנושא זה, וכן בעלי המוסר לא הרבו לפרסם הדברים, וכן הוא עד היום שאין דורשים בזה ברבים, וההורים מתביישים לדבר עם ילדיהם כשהם בני עשר או אחת עשרה שנים, ואם מחכים עד שיוודע להם לבד, או שהם יודיעום לאחר זמן, עלולים ליכשל בינתיים באיסורים חמורים אלו.

ובימים קדמונים מצאו להם גדולי ישראל זצ"ל כל אחד על פי דרכו את הדרך כיצד לפרסם לרבים ענין זה, ומפי מו"ר הגר"מ שניידר זצ"ל שמעתי על הגאון בעל ה'חוות דעת' זצ"ל שבכל שנה דרש ביום הכיפורים לפני נעילה ובכה וכל העם עמו, וכו', ורצוי גם היום למצוא שביל ודרך לפרסם דינים אלו לרבים, עכ"ל.

קשה כמיתה לפרוש מדבר שמתרגל אליו מקטנותו!

כתב בספר חסידים (סי' י) ז"ל: דברים שיצרו קשה עליו כגון רכילות, וכו' ושלא לראות בנשים, וכו' וכל כיוצא בזה שנוהג תמיד ויצרו מתגבר עליו ואין יכול לעמוד בפניהם אא"כ מילדותו החזיק בהם. לכך יחנך בניו באלה בקטנותם גם כשיזקין לא יעזבם ולא יניחם שנאמר (משלי כב ו) "גם כי יזקין לא יסיר ממנה", וכו' וכל דבר שיתנהג האדם בקטנותו כשיהיה גדול ויחפוץ לעזוב קשה תהיה עליו כמיתה. אבל כשיחזיק האדם בתורה ובמצות ובמעשים טובים קשה לו לפרוש מהם מפני הבושת, שיאמרו הבריות כל מה שעשה עד הנה כדי לגנוב דעת הבריות כדלעיל, עכ"ל.

ואמנם, יש בזה בבחינת 'אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי!' שמצד אחד חייב אדם לחנך ולהזהיר בניו באיסורי דאורייתא ודרבנן הנ"ל, ומאידך לא טוב הרבות דברים והסברים בעניינים אלו, שהם גופא עלולים לגרום להרהורים וכדו', ומעוררים בעיות וסוגי יצר הרע שלא ידעו ולא הכירו קודם! וצריך לדעת כיצד לנהוג בזה.

אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה

כתב **הרמב"ם** (איסור"ב פכ"ב יח-כא) 'אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות וכו', ואמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, וכו', לפיכך ראוי לו לאדם לכופ יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, וכו', גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, וכו', עכ"ל.

ולכן, כשנקלע לניסיון של הרהורי עבירה, הדרך הטובה ביותר לינצל הוא הרהור בדברי תורה, כמבואר **בשולחן ערוך** (או"ח סי' פה ס"ב) אפי' להרהר בדברי תורה, אסור בבית הכסא ובבית המרחץ, וכתב **המשנה ברורה** (סק"י) ויחשוב שם חשבונות ביתו והוצאותיו כדי שלא יבא לידי הרהור, ובשבת יחשוב בבניינים וציורים נאים, עכ"ל.

ממשיך השולחן ערוך (שם) ואם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור, מפריש, עכ"ל. מבאר המשנה ברורה (סק"ג) וה"ה אם נכנס בליבו הרהור עבירה מותר להרהר שם בדברי תורה מפני שזהו כמו להפרישו מאיסור שהתורה מצלת מהרהורים רעים, עכ"ל.

מבואר שהעצה הטובה ביותר להתגבר על הרהורים רעים הוא העסק בתורה הקדושה, כמבואר בספר **המקנה** (בהקדמתו למס' קידושין) וז"ל: 'ואם גבר עליו היצר הרע בבחינת התאוה יכבשהו בעסק התורה שהוא משבר כח תאוה', עכ"ל.

וכן כתב **המשגיח ר' ירוחם צ"ל** (דעת חכמה ומוסר ח"א ט) וז"ל: 'בשבועות אלו של שובבים ת"ת שהוא עת תיקון המחשבה, עלינו לדעת שהתיקון היותר גדול יוצא מעמלה של תורה. אין סגולה המבטלת את היצר לגמרי שלא יהיו שום הרהורי חטא, כסגולת התורה', עכ"ל.

אמנם, אם אינו יכול לעסוק בתורה, יסיח דעתו ויתעסק בדברים אחרים, כמבואר ב**גמרא** (ע"ז כ): לגבי מרביעי בהמה, 'הא קא מסתכל? אלא בעבידתיה טריד!', וכדברי המשנה ברורה לעיל שכדי לא להרהר בדברי תורה במקומות האסורין יהרהר בבניינים וציורים נאים! והיסוד הוא שהשיעמום הוא הכי גרוע, כמבואר שהשיעמום מביא לידי חטא, ולכן יסיח דעתו ככל האפשר, ויהרהר בדברי תורה כפי יכלתו כדי לינצל מהרהורי עבירה!

ולכן, צריך להודיעם שאין מסתכלים על פריצות! וכמש"כ "ולא תתורו אחרי עיניכם", וצריך שידעו שיש הלכות בעניינים אלו, והם ככל ההלכות שבתורה שצריך לדעת ולקיים, רק שאופן הטיפול הטוב ביותר הוא היסח הדעת, ואפשר להמריץ את הילד שילמד את שלשת הסימנים הראשונים שבשולחן ערוך או"ח, ולומר לו שילמד מצד מצות תלמוד תורה ושיש שם עניינים המחזקים יראת שמים, ומאליו ילמד וידע הלכות אלו.

החיוב למחות

כתב **השולחן ערוך** (או"ח סי' תרח ס"ב) נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, אין ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון. כתב **המשנה ברורה** (סק"ג) ודוקא ביודע בודאי שלא יקבלו ממנו, אבל בספק שמא יקבלו צריך למחות אפילו במידי דרבנן, עכ"ל. כתב **הרמ"א** וה"ה בכל דבר איסור. כתב **המשנה ברורה** (סק"ד) ר"ל ג"כ בשברור לו שלא יקבלו ממנו וכו"ל. ובכל זה אין חילוק בין רבים ליחיד. (ויעו"ש עוד בדין דבר המפורש בתורה).

ישנם הורים שחוששים ללמד את ילדיהם שיש איסור בענייני פריצות וכדו', (אבל מאידך לא לספר זה מסוכן הרבה פעמים), ומ"מ אם נראה לאב שבנו שח"ו נכשל בעבירות חמורות, וייתכן מאד שאם יסביר לו את חומרת העניין זה יעזור הרי הוא מחוייב להוכיחו ולהסביר לו את חומרת העוון, ואפילו אם הוא מסופק שמא יקבל התוכחה, חייב! אלא אם כן יודע שהתוכחה תקלקל אז אסור להוכיח, כמבואר בדברי **החפץ חיים** (הל' לשה"ר כלל ו במ"ח סק"ט) וז"ל: 'שהוא משער וכו', שאם יוכיחם וכו', לא די שלא יהיה שום תיקון, עוד יהיה קלקול מזה, וכו', שבאופן זה בודאי אסור להוכיחם, עכ"ל.

ירגלים וילמדם הלכות

צריך לזהר שלא ירגיל בניו ובנותיו להרגלים רעים, וכמש"כ מרן האגרות משה (שו"ת יו"ד ח"א קלז, ח"ג עה) שלא ישלח את בניו גם בגיל צעיר מאד לגן ילדים מעורב אם אפשר, וכשגדלים קצת יותר שלא ישחקו בנים ובנות יחדיו, ואפילו בשעת הדחק. וכן בהלכות בית הכסא צריך שינהגו כמבואר ב**שולחן ערוך** (או"ח ס"ג) יזהר שלא יאחוז באמה וישתין, אם לא מעטרה ולמטה, עכ"ל, וכן הורה מרן הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל לחנך להרגיל הבנים גם בהלכה זו, וכן לגבי הסתכלות החזו"א הורה שאשה לא תיקח את בנה למקום שעלול לזכור בגדלותו את מה שראה בקטנותו.

ומ"מ מבואר מדברי חז"ל שגם קודם לגיל זה עלול להשפיע עליו ח"ו, וכן לחנכו להסתכלות ולשמיעת קול זמר אשה הורו הגרי"ח זוננפלד זצ"ל והגר"ש ז' אויערבך זצ"ל הורה מגיל ט' שנים, ואפשר דלא שייך בדברים אלו ענין של 'להרגילו'. ובכל אלו יזהר מה ואין לומר, וראוי להתייעץ בזה עם גדול בתורה וביראה.

וצריך לחנכם לשמירת עיניים, וכ"כ **הגרי"ח זוננפלד זצ"ל** (שו"ת שלמת חיים אבה"ע סי' סד) וז"ל: שאלה: נסתפקתי, בקטן האם חל עליו איסור הסתכלות בנשים מצד חינוך, וכו'. תשובה: בוודאי ראוי לחנך גם הקטן בכל האפשר.

וכן צריך להרגיל את הבנים לשכב על הצד, וכתב **הגרי"ח זוננפלד זצ"ל** (שו"ת שלמת חיים או"ח סי' רכד) קטן בדין פרקדן: נסתפקתי בקטן פחות מבן ט' לענין פרקדן, מאחר דאינו ראוי לראות וליכא למיחש. תשובה: אבל אין ראוי להרגילו, עכ"ל.

הערות והארות: חיים פרוביין טל' 0527688072
או בדוא"ל: shiuryrgm@gmail.com

הסימן האחרון בסימני תקופת ערב הגאולה, בימים ההם ובזמן הזה

הסימן האחרון המופיע בגמרא ברשימת סימני תקופת "עקבות משיח" הוא "ועל מה יש לנו להישען, על אבינו שבשמים". אחרי שכל הצרות המנויות שם יתרחשו (יוקר יאמיה, מלכות תיהפך מינות החוצפה תגדל וכו') מסיימת הגמרא כאמור ואומרת "ועל מה יש לנו להישען, על אבינו שבשמים". לכאורה נראה שהכוונה לסיים בדבר טוב, בייחול, באיחול, בתקוה ובתפילה. אך האמת היא שגם זו נבואה מנבואות עקבות משיח. ומבחינה מסוימת - הקשה שבכולם. נאמר כאן שכל התקוות תגזנה וכל החלומות יסתיימו, וכל האשליות של "כוחי ועוצם ידי" תתנפצנה אל קרקע המציאות הקשה וגם אלה שלא היו מוכנים להודות בכך עד אז, יודו ש"אין לנו על מה להישען אלא על אבינו שבשמים".

תהליך גאולת מצרים הוא המודל של הגאולה העתידה, מה שהיה הוא שיהיה, גם במצרים זה היה השלב האחרון של הגלות, שלב בו היה ברור לכולם שאין להם על מה להישען אלא על אבינו שבשמים. שכך היה המעשה:

משה רבנו נשלח לפרעה בשליחות שנראית מוזרה. הוא נשלח לחשוף "את כל הקלפים" כבר בתחילה ולומר לפרעה "שלח את עמי ויחוגו לי במדבר". אמירה זו נאמרה למי שחרש רעות נוראות על עם ישראל מתוך החשש ש"נלחם בנו ועלה מן הארץ"! האם לא היה ברור שפרעה יעשה כל מאמץ להכביד את עולו עוד יותר. ואכן זו היתה תגובתו של פרעה שאמר "נרפים אתם נרפים" והוסיף גזרה חדשה ואמר שלא ינתן להם תבן ואולם "מתכונת הלבנים תתנו" כלומר, עליהם ליצר לבנים "מן הגורן ומן היקב" וחומרי בנין לא יספקו עוד. נראה כאילו עשה הקב"ה לפרעה פרובוקציה לסחוט ממנו עוד גזרה.

והנה משה רבנו בתגובה, בא לפני הקב"ה ומתלונן במילים קשות: "למה הריעות לעם הזה למה זה שלחתי ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה והצל לא הצלח את עמך" ומה הפלא? האם תגובה כזו של פרעה לא הייתה צפויה מראש? ומה עונה לו הקב"ה - "עתה תראה את אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" נראה כאילו רק לגזרה זו היה צריך להמתין רק היא היתה חסרה להשלים את טיפת היגון האחרונה בכוס יסוריהם של עם ישראל, ועתה משנגזרה, אפשר להתחיל את תהליך הגאולה.

מה היה המיוחד בגזרת "תבן אין ניתן לאנשים" שהיא שהיתה השיא של שעבוד מצרים, שרק היא היתה חסרה כדי שיתמלא החזון של "ועבדום ועינו אותם" בשלמות? האם אחרי כל מה שכבר עברו, דווקא גזירה זו חסרה? נראה שעבור אנשים שהעבידו אותם בפרך והשליכו את ילדיהם ליאור גזירה זו אינה אלא הטרדה קלה?

אבל, לא כך הדבר. כל עוד שהיהודי, חלש ומוכה ככל שיהיה, צווה לעשות לבנים, גם אם הרבה מעבר ליכולתו, נראה היה לו שהצלתו בידו, הוא יתאמץ הוא יעשה למעלה מכוחותיו יעמוד במיכסה הנדרשת ו... יישאר בחיים. והנה בוקר אחד קורא הוא במודעות כי אין מספקים יותר חומרי בנין. בלי חומרי בנין לא ניתן לעשות לבנים. נח לו היהודי שלנו כל היום. בערב כשבאים הנוגשים לקבל את התוצרת של היום, נוכחים הם לדעת שלא נעשו לבנים. הם שואלים: היכן הלבנים? עונה היהודי: "וכי לא ראיתם את הגזירה? הן לא קיבלנו חומרי בנין ממה ניצור לבנים..." בתגובה מכים אלה אותו מכות רצח ואומרים: האם לא ראית את השורה השניה בגזירה: "ומתכונת הלבנים תתנו כי לא נגרע מעבודתכם דבר..."

למחרת, מחליט היהודי ליצור לבנים ויהי מה. הוא קם שעה קודם, מקושש תבן וקש מכל מיני מקומות ויוצר לבנים. בלילה מגיעים הנוגשים ורואים את הלבנים והוא בטוח שיקבל אות כבוד. במקום כבוד הם מכים אותו שוב מכות רצח, וצועקים: מנין לקחת תבן? הן "תבן אין ניתן לאנשים", אלא מה, גנבת, סוף גנב לתליה (היה באחד המחנות רוצח גרמני

שצלקת מכוערת שיסעה את פניו, פרי קרבות הרחוב שהיה שותף להם. הוא היה פונה ליהודי ושואל אותו: האם אני יפה? היהודי רעד מפחד ואמר "יפה מאד". כתגובה היכה אותו הרוצח למוות בצעקות: שקרן וחנפן. ניגש לשני ושאל אותו את אותה שאלה, השני שראה מה עלה בגורלו של חברו, אמר לו "לא, אתה לא יפה" היכה גם אותו למוות בצעקות: "חוצפן..." עתה הגיעה היהודי למסקנה שהצלתו אינה בידו, אם יוצר הוא לבנים מכים אותו ואם נמנע מליצור מכים אותו באותו אופן. בשעה זו עלתה סוף סוף זעקתם אל האלוקים. הבינו שאין להם על מה להישען אלא על אבינו שבשמים... אמר הקב"ה למשה, עתה כשסוף סוף הבינו, אפשר להתחיל בתהליך הגאולה.

גם לקראת הגאולה העתידה יגיע המצב לידי כך שיהיה ברור לכולם שאין לנו על מה להישען אלא על אבינו שבשמים, אז, כשירדו עד התהום ויהיה ברור לכל בר-דעת, שאין כל פתרון, יוכל התהליך להתחיל.

מה הסיבה שלשם צריך להגיע?

המח"ל בספרו "דעת-תבונות" מלמדנו, שהרע בעולם נועד לאתגר את האדם ולהמחיש לו את ייחוד ה'. כי הלוא ה' כולו טוב - טוב ה' לכל. ואם יש רע בעולם נראה הדבר הפך שליטתו ומאתגר את אמונת הייחוד, וכשאדם מבטל בלבו את הרע, וקובע נחרצות לעצמו, כי אין דבר מחוץ לשליטתו של הא-ל האחד היחיד והמיוחד, וכל מה שנראה אחרת אינו נכון כלל ואינו אלא דמיון. מתגלה ייחודו של ה' (ואחר שיברר האדם בלבו, יופיע ה' בהדר גאונו ויבטל את הרע בפועל אז יתגלה הייחוד בפועל).

ככל שהאדם יורד בדרגתו כך צריך רע גדול יותר כדי להמחיש את ייחוד ה'. משל לשני תלמידים האחד מוכשר וחרוץ ומבין דבר מתוך דבר, ברגע שאומרים לו משל קטן אחד, או המחשה פשוטה הוא מבין את הכל. השני, תלמיד קשה הבנה, לא יוכל להבין מהמשל הקצר והפשוט, ומההמחשה הפשוטה, לתלמיד כזה צריך להמחיש טוב יותר, צריך להמשיך לו משלים רבים יותר ומפורטים יותר.

אם אדם הראשון, בדרגתו הגבוהה עד מאד, היה מבטל בלבו את הרע שהתגלה לו בדמות הנחש, ולא היה מטה און לדבריו ולא לב לפיתויים בדמות הפרי הנחמד למראה וטוב למאכל, היה מבטל את הרע בלבו והייחוד היה מתגלה במלוא תפארתו. משחטא אדם הראשון ירד בדרגתו והרע גדל. והיה צורך שהרע יגדל כי עתה יש פוטנציאל למשל עמוק יותר, כי כשהרע הגדול יותר יתבטל, תהיה בכך המחשה גדולה יותר. ומאידך דרגת האדם ירדה והוא זקוק להמחשה הגדולה והמפורטת יותר. כשהאדם לא בוחר בטוב וממשיך להעמיק את הרע ובו זמנית להקטין את עצמו, הוא צריך המחשות מפורטות יותר ועמוקות יותר.

כשיגיע הרגע שבו יהיה ברור שאין להישען אלא על אבינו שבשמים. קרי: הרע יתעצם כל כך שיהיה ברור שאין אפשרות להתגונן נגדו. ברגע זה יוכל הייחוד להתגלות כי תהיה המחשה נפלאה על ידי בטול רע כל כך עצמתי או אז "יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תישבע כל לשון..."

שאלה: כיון שכבר הגיעו לכך במצרים מדוע לא באה הגאולה השלמה אז?

האור החיים הקדוש שואל: אמרו רבותינו שבני ישראל ירדו למ"ט שערי טומאה ולו היו יורדים עוד לשער החמישים לא היו יכולים להיגאל ולהינצל והיו נשארים שם לנצח... מדוע אפוא נתן להם הקב"ה לרדת עד שער ה-מ"ט כה קרוב לשער ה-נ' ולהיות בסכנה כה גדולה, כפסע ביניהם לבין האבדן הנצח? אומר האור החיים. כיון שכנגד כל שער של טומאה בו שהו זכו לשער משערי בינה ולכן חבל היה לא לתת להם להגיע לשיא הטומאה שיכלו לסבול כדי לזכות למ"ט שערי בינה. אך לשער החמישים לא יכלו להגיע כי שם היו נופלים. ובאמת, לא זכו כלעומתו לשער החמישים דקדושה. ואולם כל זה היה כי טרם קבלו את התורה, אך לעתיד לבוא, שיהיו כבר בני תורה יוכלו להגיע לשער החמישים של טומאה ולעמוד בו ולזכות כנגדו בשער החמישים של קדושה.

מובן אפוא מדוע לא הגיעה הגאולה השלמה במצרים. והיה צריך להתחיל את התהליך שסיומו יהיה בעז"ה במהרה. כי כל בר דעת רואה ש"אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים", וזאת בשעה שכל יתר נבואות עקבות משיח גם הן מתגשמות מול עינינו.

{ אז נדברו }

פרשת וארא תשפ"ג | לסדר: "כה אמר ה' בני בכרי ישראל..." | גליון מספר: 589

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

**נודה להשתתפותכם
בהוצאות הגדולות!!:**

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ד)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריס פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

ד"ש מהחרמון המושלג והחרמונית הממוגנת מהכפור...

אנחנו נמצאים כעת בתאריך שהוא צומת נדירה שאני מוכרח לנצל אותה... מצד אחד אנחנו לקראת סוף חודש טבת... ומצד שני בשבוע הבא מתחילים מסכת נזיר במסגרת לימוד דף היומי... **תן ניוחש: מה הקשר??** אז כן!!! בהחלט יש קשר!!! חודש טבת מכוון כסדר הדגלים כנגד דגל מחנה דן!!! (טבת דן, שבט- אשר, ואדר- נפתלי, וניסן עוברים לדגל מחנה יהודה)

והערך שנקרא **נזירות** הוא נכסי צאן ברזל של שבט דן!! יהודי קלאסי מכלל ישראל, יכול לעבור את כל ה-120 שנה שלו בלי להיות נזיר אפילו פעם אחת בחיים... (זה אפילו חטא בשבילו) ואילו אצל שבט דן... זה עיקר עבודת ה' שלהם... לדוגמא: בקרבנות הנשיאים, כשנשיא שבט דן מקריב... כל הקרבנות שלו זה מרמזים סביב העניין של נזירות (עין מד"ר נשא) גם שמשון משבט דן, כל רוח ה' שמפעמת בו מגיעה מכח הנזירות וכו'... אז הנה!!! כעת אנו מסיימים את חודש טבת של שבט דן ומיד מתחילים מסכת נזיר... אז אולי כעת זו הזדמנות להבין אחת ולתמיד: מה ה"סיפור" של המושג נזירות?? סו"ס הולכים ללמוד את זה כעת... ואצלנו הנושא הזה מאוד זר ומנוכר... סתם ככה: איך יכול להיות שמצד אחד כתוב על הנזיר דברים נשגבים... קדוש יהיה... נזר אלוקיו על ראשו... ושבט דן לוקחים את זה ללב עד הסוף וזה עיקר עבודת ה' שלהם... ואילו אצל כל יהודי אחר הנושא של נזירות בכלל לא נמצא בלקסיקון... והוא נקרא חוטא... "מאשר חטא על הנפש..." מה הסיפור של נזירות???

העניין הוא כך:

כבר הוזכר כאן לא פעם... ששבט דן הוא הירוד שבשבטים! והוא ירוד לא בגלל שהוא סוג ב'... לא בגלל שהוא ח"ו לא בסדר... אלא בגלל שה' הציב אותו בחזית!! התפקיד של דן זה ללכת הכי רחוק... אי שם לכפור של החרמון... הרחק מבית ה'. ושם יש לו התמודדויות יומיומיות מול זוהמת הנחש והוא נלחם!! ונלחם כמו (דן) גור אריה!!! ויש לו נצחונות גדולים וגם... גם על הדרך יש לו צלקות גבורה כמו כל אריה שמכבד את עצמו... צלקות שמנציחות את הקרבות העזים שעברתי ו... והנה בכל זאת ולמרות הכל אני פה!!! לדן אין את הפריבלגיה להילחם על קמח שנטחן אחר הפסח וגם אין לו תקציב נפשי לצום בשובבי"ם... דן נאבק על המינימום!!! ולכן דן הוא מלשון **זין**! זה כמו שבקורונה... אף אחד לא קנה בכסף את העליה לתורה... איפה... קודם שיהיה לך בכלל ספר תורה... קודם שיהיה פה תנאים מינימליים לקריאת התורה... לדן אין את הלוקוס **לתוספת** טהרה... הוא עסוק בלהילחם על הידישקייט שלו!!! וכאן... כשנמצאים בכפור של החרמון בחמש מעלות מתחת האפס... כאן יש שכפץ מיוחד שנקרא "חרמונית"!!! זה סוג של מעיל מאוד חם ומבודד כדי לשמור עליך מהכפור... לחרמונית הזו של דן קוראים בשם: **נזירות!!!** היות ודן נמצא בחזית הקפואה ושם הוא כמובן פוגש כל מיני חברים שלא שרדו את הכפור... פעם הם היו איתנו... אבל הם היו נחשלים אחריו... ואז הענן של המערכת פלט אותם... הם נפלטו החוצה מהענן ואז הגיע עמלק והתחיל לזנוב... וזנוב בך כל הנחשלים אחריו... דן פוגש בצידי הדרך את כל החללים... את הגופות המרוטשות... את המשפחות שהתפרקו מבפנים... הוא גם פוגש את האלו שחיים חיים כפולים... ולדן אין הרבה ברירה... הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין!!! דן חייב את השחפץ של נזירות... אצלו נזירות זה לא רק מסכת בש"ס... אצלו נזירות זה לא נידון האם כן או לא... אצלו מדובר בחרמונית!!! אצלו זה שחפץ הכרחי מול הנתונים שהוא נמצא בהם... הוא פגש מספיק סוטה בקלקולה שאין לו ברירה אלא לעשות שטייגן בנזירות!!! הוא מקבל ע"ע נזירות... והנזירות מכניסה אותו למעטפת שמרנית של קדושה ורוממות!!! ומה שהכי הכי מרומם אותו ומגביה אותו זה האור שבקצה המנהרה ששמור רק לנזירים... כל נזיר יודע שברגע שמסתיימים ימי הנזירות הוא זוכה לעלות לירושלים ולהקריב ג' קרבנות ולגלח וזה נוסך בו כוחות עילאים... הוא מרגיש כל הזמן שהוא **בדרך** לבית המקדש! אם הוא קיבל ע"ע נזירות של מאה יום... אז יש כעת ספירת העומר... ספירה לאחור!! כל יום שעובר אני מתקדם לקראת הפיסגה!! לקראת יום הגמר שלי!! היום שאני עולה לירושלים לקבל תעודת הצטיינות הישר מהידיים של ה'... בני היקר: היית נזיר!! במשך מאה יום לא שתית יין... לא נהגת בקלות ראש... לא נפלת במעידות רוחניות... כל הכבוד לך...

(אגב: בזמנם שתיית יין זה היה הביטוי הרשמי שמייצג כניסה לסיכון רוחני... כלומר: שתיית יין אצלם זה היה כמו אצלנו חשיפה לאינטרנט... כמו שחשיפה לרשת זה לא בהכרח משהו אסור... הכל תלוי מה וכמה... אז גם שתיית יין... כוס אחת זה מייל בלבד... שתי כוסות זה כבר מוגז... שלוש כוסות זה כבר אויסי!!! ונזיר זה אדם שמתנזר ומתרחק מכל סיכון רוחני... שבשביל לקבל את המעטפת הרוחנית הזו הוא היה גם צריך לגדל שערות)

וקובי שלנו עשה את זה ובגדול!!! הוא קיבל על עצמו נזירות... ובגבורת נפש עצומה הוא התנזר מכל סיכון רוחני שעלול להוריד אותו שאוללה... והנה... סו"ס הגיע יום מלאות והגיע זמנו ללכת לבית המקדש... להקריב קרבנות ולקבל את התעודה... את התעודה מקבלים בלשכת הנזירים... שם הנזיר נכנס בכבודו של עולם והכהן מגלח אותו... ומשלח שערות תחת הדוד ומבשל ע"ג את בשר האיל. והנה!!! קובי שלנו הגיע למקדש כולו מרוגש עד עמקי נשמתו...

ואז לפתע פיצוץ!!! אל תשאל מה קרה... מאוד לא נעים...

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...

“

למה באמת אנחנו כאלו טרחנים סרבנים ורגזנים...??

בפרשה שעברה כשמישה רבינו אומר "והן לא יאמינו לו..." הקב"ה נזף בו: הם מאמינים בני מאמינים... והחושד בכשרים לוקה בגופו ולכן "והנה ידו מצורעת כשלג..." בקיצור: משמע שעם ישראל מאמינים כמו בובה!!! ומשה רבינו "סתם" חושד וסתם "עושה עסק..."

השאלה זועקת מאליה: וכי זה לא סוד שכבר בבשלה עם ישראל מגיעים למסה ומריבה "על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה'..." זה גם לא סוד שה' כועס ואומר: "וינסו אותי זה עשר פעמים..." "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקים". ובתהילים: "כי לא האמינו באלוקים ולא בטחו בישועתו..." בקיצור: מתברר שמישה רבינו לא לגמרי טעה... בפרט שכבר בתחילת הפרשה שלנו הקב"ה מתחיל להכין את משה: עם ישראל טרחנים סרבנים ורגזנים... תקבלו על עצמכם שיהיו מקללים אתכם ויהיו מסקלים אתכם באבנים (לשון המדרש) **ואם זה באמת ככה?** אז מה התביעה שהוא חושש שהם לא יאמינו... הרי מתברר שיש דברים בגו??

והתשובה היא ככל הנראה כך:

עם ישראל מאמינים בני מאמינים!! וזה לגמרי לגמרי ככה!!! רק מה?? למה הם בכל זאת "עושים בעיות"? אם הם מאמינים והכל בסדר אז למה הם עדיין טרחנים וסרבנים?? למה הם כל הזמן מנסים את הקב"ה ושוב מותחים את החבל ושוב??

העניין הוא: שהם יודעים הכל אבל הם רוצים לשמוע את זה עוד פעם!!

הם יודעים שה' כל יכול והוא מוכן לעשות בשבילם הכל. אבל יש להם תענוג לשמוע את זה עוד פעם ועוד פעם... ולכן הם שוב ושוב מנסים... שוב עושים ברוגז... שוב ושוב מותחים את החבל... כדי למשש שוב ושוב את הדפוס!!! כדי לחוש במוחשיות עד כמה שאבא שבשמים ממשיך לאהוב אותם למרות הכל... בינינו... הוי... כמה אנחנו מכירים את זה מקרוב...

מישהו בא לכבד אותי... אוהבים אותם... בא תדבר אצלנו... ומה אני עונה?? לא... עזוב... לאף אחד אין כח לשמוע אותי... נו... באמת... בשביל מה אני אומר את זה??

כי אני רוצה לשמוע עוד פעם את ה-מה פתאום... מאוד רוצים... ממש מתתנים עליך... (אגב: מניסיון, לא תמיד זה עובד... לפעמים הוא מקבל את הסיפור ומשאיר אותך עם לשון בחון... תזהר...)

זה לחם חוקם היומימי של הורים מול הילדים... ילד מושך תשומת לב שלילית... ברוב הפעמים זה בגלל שהוא רוצה לשמוע שאוהבים אותו גם ככה... ילד קטן בועט באבא וצועק תלך... ולמעשה הוא מתחנן: אבא... אל תלך... תפגין לי שאתה איתי גם כשאני בועט בך...

ואיפה רואים את זה בצורה ממש מפורשת?? בחטא המרגלים!!! עם ישראל בוכים לילה שלם: לא רוצים לעלות לארץ ישראל... לא רוצים... הפגנה... למחרת משה מגיע ומודיע להם: **העונש שלהם יהיה** ש"כאשר דברתם באזנין אעשה לכם!!" אתם אכן תשארו כאן ולא תעלו לארץ ישראל... רבש"ע: **למה זה נקרא עונש??** אדרבה... המחאה הצליחה!!! זה מה שרצינו וזה מה שקרה... לא רצינו לעלות לא"י... והנה משה מודיע שאכן התכנית השתנתה וזהו... אז למה כשעם ישראל שומעים את זה כתוב "ויתאבלו העם מאוד"? **זו הרי שאלה עצומה... נו... ומה התשובה??** הוי... באמת... מה אתה לא מבין...?? מה... נראה לך שבאמת עם ישראל לא רוצים לעלות לא"י?? לא!!! הם רוצים... בטח שהם רוצים... רק על הדרך הם רוצים עוד כמה נשיקות... עוד כמה חיבוקים... הם רוצים לשמוע שוב ושוב שה' אוהב אותם וימשיך לחבק אותם... **דא עקאו!!!** שגם ילד שמזמין נשיקה וחיבוק מאבא... יש גבול! יש גבול לחוצפה!! גם ילד שרוצה לשמוע שאבא איתו בכל מצב... לא יתכן שהוא ירביץ לאבא ויבעט בו כדי לשמוע שאבא אוהב בכל זאת... ואז מה אבא נאלץ לעשות?? אבא מעניש וזה כואב... ו... ואחרי הכל!!! אחרי העונש... ואחרי שיענקי מבין שזה לא היה כדאי... כאן אבא באמת מגיע ובאמת מחבק!!! "ג מידות של רחמים הגיעו מיד אחרי העונש של חטא העגל..."

לכאורה זה הויכוח בין הקב"ה למשה... משה מוטרד: מי אמר שהם יאמינו בכלל...

אומר לו הקב"ה: הם מאמינים בני מאמינים!!! יענקלה שלי אוהב את הבית... אוהב את להיות בחברתו של אבא... הוא לא יכול בלי החום ואהבה של אבא שבשמים... רק מה??

הוא כל הזמן בודק!!! כל הזמן הוא רוצה לשמוע שוב ושוב שאני אוהב אותו... והוא טרחן ורגזן וכל הזמן בודק את הגבולות... הוא כל הזמן בודק שוב ושוב עד כמה אבא שלו חזק ולא נכנע אליו... (משפט עמוק, שכיום מאוד נצרך... ילד רוצה לשמוע שאבא שלו יותר חזק ממנו!! הוא רוצה לוודא שאבא עקבי בדרישות שלו ולא נכנע לנחמות שלו... כי אחרת... אם אבא נכנע, יענקי מרגיש שהוא יותר חזק מאבא... **שהאומר** שאבא יותר חלש ממנו, וברגע שיענקי מרגיש שאבא יותר חלש ממנו, הוא מרגיש אבוד ומפוחד לגמרי כי אין לו גב... משפט קריטי בדורנו... א"ב' של חינוך... ועל זה הקב"ה אומר למשה: אין ברירה... כאן צריך המון סבלנות!!! הם עוד יהיו טרחנים, סרבנים, רגזנים... אבל רק אל תקח אותם רציני... אל תחשוב שהם מתכוונים ברצינות... הם מאמינים!! הם בעניין!! הם מחוברים!!! הם רק מנסים שוב ושוב למשש את הדפוס... תכל'ס: מה השיעור בית שלנו?? מה נדרש מאיתנו?? סו"ס גם אני ואתה מאמינים שה' אוהב אותנו והוא כל יכול... ובכל זאת אנחנו מרגישים בהחלט שיש צורך לשמוע את זה שוב ושוב? אנחנו מאוד מבינים את המקום של עם ישראל... (אנחנו לא עושים את זה כי אנחנו יותר מידי מנותקים... אותותינו לא ראינו...)

והתשובה היא: פה העבודה היא לחזק את האמונה ולהבין ש"לא איש קל ויכובו!!" ה' הוא לא איש!! הקב"ה הוא **אמיתי!!** אם הקב"ה מבטיח משהו, אז זהו!!! זו עובדה!! אין צורך להקלטי... אין צורך לשמוע עוד פעם כי תבין שיש לך עסק בורא עולם!!! ולכן קריעת ים סוף הייתה רק פעם אחת ומעמד הר סיני היה גם רק פעם אחת, כי אין צורך בשנים! אגב: יש עשרות פסוקים בתורה שה' נשבע לאברהם יצחק ויעקב לתת להם וכו'... ויש כאלו שלא יודעים... אבל ה' בכלל לא נשבע ליצחק ויעקב... ה' נשבע רק לאברהם!! רק היות והוא יכול לתת לזרעו... אז אברהם הוריש את השבועה ליצחק, ויצחק הוריש אותה ליעקב... מה יש? הקב"ה לא יכול להישבע גם ליצחק וגם ליעקב?? התשובה היא: אין כזה דבר!!! אין שבועה חלה על שבועה... אין טעם להישבע פעמיים... וגם אין צורך להתגלות פעמיים!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

רבם של ישראל

מרן ר' שמעון בעדני זצוק"ל,

זכותו הטהורה תגן עלינו ועל כל ישראל, וכפי שהיה דורש טוב לעמו בחיי חיותו, כן יליץ יושר ויעתיר ממרומים על פליטת ישראל.

ת. נ. צ. ג. ה.

לקראת השבוע ג' של ימי השובבי"ם, ולקראת הזאת דם פסח ומילה על המשקוף ועל שתי המזוזות, ניתן לרכוש את יומן המסע- "יומאן"!

הנכתב מתוך חזית הקרב, והעוסק בתעצומות השליטה והחוסן הפנימי הנדרשים ל'בן ישיבה' בדורנו הרדוד והנסחף, ו'דע מה שתשיב' בכל בעניינים אלו, ספר זה בין הייתר משמש כמנת דחף ל'גיבור הכח' של דורנו שנאבק ללא ליאות לחובל מנהיגות אסרטיבית מול הדחפים ורוחות זעף הנושבות גם במחוזותינו,

ניתן להשיג בפלא':

0527683095 0548446691

כמו כן ניתן להשיג אצל הנציגים בשיבות, ובמוקדי המכירה של גיליון זה (גם בארה"ב ונותרה כמות מצומצמת, במוקדי המכירה המפורטים)

שימו לב: ניתן להשיג את הספר גם בכריכה רכה וגם בכריכה קשה, הנחה לרוכשים בכמויות מרוכזות...

מוזל טוב... סליקא לה מסכת נדרים...

בשעה טובה ומוצלחת... זוכים אנו בשבוע הבא לסיים מסכת נדרים ולהתחיל מסכת נזיר!!! אין כמעט מקום ביריעה, ובעזרה"ש בשבוע הבא אי"ה נשתדל לעשות סקירה וטיסה קצרה מעל שמי מסכת נזיר... אבל מצטער... כעת אין לי זמן!! אני עסוק בהכנות קדחתניות לחגיגת הסיום!! הפעם זה הולך להיות סיום רציני... תנחש למה?? כי הפעם היה לי קשה... תעשה משהו... ארץ לי הרבה זמן עד שהתחברתי... ארץ לי זמן להיכנס לשפראך של נדרים... התפללתי על זה... וב"ה לקראת הסוף נכנסתי ב"ה לעניין... בבחינת "ויתן אל משה ככלותו!!" ותתפלא לשמוע... שמה שנתן לי כח בימים העייפים זה הילד שלי ששוב ושוב מסתכל בלוח שנה ובונה הרים ובעות על הסיום... אז איך אני יכול לעשות לו את זה?? ולכן הפעם זה מושקע במיוחד... אגב: יש לי הנהגה חדשה... כל סיום מסכת אני קונה כיפה חדשה לילד שלי!! (האמת שהתכנית המקורית הייתה להרוס על הכיפה כתובות נדרים, אבל נזכרתי שעוד מועט יש גטיין ואח"כ קידושין... מה הרבה של הילד שלי יחשוב?? אז ירדתי מזה...)

ממליץ בחום לאמץ רעיון בסגנון... לאו דווקא כיפה... זה יכול להיות איזה משהו מעניין לבית... משהו קיים!! משהו שיקראו לו על שם המסכת... ומיד יתכוננו מה קונים בסיום הבא...

תתכוננו ליום שלישי הקרוב!! כל נדרי!!!

(המשך) - החרמונית מהחרמון...

כדי להבין מה קרה צריך לתת קצת רקע: **שתיבן:** ירושלים זה לא חרמון... ירושלים זה עיר הקודש!! בירושלים מתגוררים יהודים שאוכלים חולין בטהרה... אבל לא סתם... חולין על טהרת קודש!! הילד הכי קטן בירושלים יודע להזהר שלא לנגוע בחולצה הקדושה שהכהן אכל איתה תרומה... כי נכון שהחולצה הזו היא טהורה **לתרומה**... אבל בייחס לקודש היא טמאה מדרס!! ככה זה בירושלים!! ופתאום מגיע קובי שלנו הנזיר מאצבע הגליל. והוא כולו מרוגש... **מה?? מה עשית?? איזה הישגים הבאת איתך??** במשך חודש ימים לא נטמאתי למת!! הירושלמי שומע את זה ומתפוצץ מצחוק... זה?? זה ההישגים שלך?? לא נטמאת למת??

אתה נורמלי?? אצלנו טומאת מת... מי מדבר על זה בכלל... אנחנו נזהרים **ממי שנגע במי שנגע** בכלים **שנגעו** במשקין **שנגעו** באוכלים **שנגעו** בראשון לטומאה **שנגע** במי שהיה באוהל המת... ואתה מסתובב פה כמו איזה חתן ראשי... שמה עשית?? לא נטמאת במת...??

חה חה חה... הצחקת אותנו... הוי... הם לא מצליחים להירגע...

וקובי הנזיר מסמיק כולו ותוך כדי שהכהן מגלח אותו הוא מנסה להסביר לכהן. אבל רגע... אבל עוד משהו עשיתי... לא שתייתי יין כל החודש האחרון ! ? הכהן עוד יותר צוחק... אז מה... פה בבית המקדש אף אחד לא שותה יין... אסור להיכנס לכאן שתויי יין... כל אלו שנכנסים כאן כל יום לא שותים יין... זה לא מרגש אף אחד שנזרת מיין...

בקיצור: ידידנו קובי יצא מבויש ונכלם... הוציאו לו את כל האוויר מהמפרשים!! כמה התאמץ... כמה נלחם בשביל לנזור את עצמו מן היין... והנה הוא מגיע לירושלים ורואה שכל ילד ירושלמי ממוצע אוחד עשר צעדים קדימה... בזמן שאני לא נטמאתי למת חודש ימים הוא לא נטמא כמעט מעודו... אני ראיתי סוטה בקלקולה והחלטתי לתפוס חיזוק ולשמוע על עצמי... ואילו הוא מעולם לא פגם... הוא כלל לא בעניין...

איזה משבר!!! איזה מפח נפש!!! אבל לא!!! ממש לא!!!

התיאור הזה היה עלול לקרות. ויש לו את כל הסיבות שבעולם לקרות... ואתה מבין לבד שברגע שזה היה חלילה קורה... זו הפעם האחרונה שקובי שלנו ימשיך להיאבק ולהתנזר בקנאות... כי הוא יחזור בחזרה אי שם ללשם שבה החרמון... ושם הניסיונות והמאבקים מחכים לו עם כל המרץ... ואם פעם הייתה לו מוטיבציה אני אתגבר... אתנזר... ואז הקב"ה יראה אותי ויתגאה בי... ישראל אשר בך אתפאר... כעת מתברר שאלו שם בירושלים תמיד יובילו בפער עצום... יש לו שם לבורא עולם צדיקים ופרושים וקדושים שהם תמיד יהיו יותר ממני... אז בשביל מה ה' צריך אותי... מה יש לי להוסיף פה בהתמודדות מול המינימום...

אז התיאור הזה שתיארתי לא באמת קרה!!! ולמה??

כי הכהן והירושלמי כנראה לא היו טפשים!! הם הבינו טוב מאוד שאי אפשר להשליך מאחד לשני... גם אם בשבילי לא להיטמאות למתים זה מינימום שבמינימום... זה לא סתירה שבשביל שבת דן שגר אי שם... בשבילו זה הר גבוה!!! גם אם אצלי להיות קדוש ופרוש מחטא זה א' ב'... אבל אצל קובי שלנו זה היה כרוך במלחמת עולם... ולכן כל הכבוד לו!!!

ולא קל להבין את זה!!! להבין שלכל אחד יש מצד אחד את מה שמוכן מאליו ומצד שני את הגרעין הקשה שלו... ולכל אחד יש גרעין קשה אחר... שאצל ראובן זה מובן מאליו וכחוט השערה... ואילו אצל שמעון זה לפרוץ בכבי של התרגשות האין הצלחת לכבוש הר גבוה שכזה...

עד כאן הסיפור הקטן!!!

כשמדובר בקונפליקט בין שני אנשים... שאצל אחד זה מובן מאליו ואצל השני מדובר במלחמת עולם... ננו... כאן נשתדל לגשר ביניהם... או שהם יבינו עניין או שלא יבינו... **אבל יש סיפור אחר. הרבה יותר מסובך!!!**

הקונפליקט הפנימי שיש לכל אחד בינו לבין עצמו!!!!

כלפי מה הדברים אמורים???

מתקשר אלי בחור בן עליה... הוא אומר לי: אני לא מחפש להתגאות כי סו"ס אתה לא מכיר אותי... אבל תדע לך שאני בקי במשנה ברורה ישר והפוך... אני מדקדק בהלכה עם כל החומרות של החזו"א כולל הנהגות על דרך החסידות וע"פ קבלה... אני משתדל לעבוד את ה' הרבה הרבה מעבר לסטנדרט!!! אבל יש לי את החור שלי... את הייבלת שלי... את נקודת הניסיון שלי בהתמודדות בקדושה ושם!!! שם אני מוצא את עצמי נאבק על המינימום הבסיסי ביותר של יהודי... **טען אותו בחור:** הסתירה הפנימית שמתחוללת בי... **זה מה שהכי מטריף את דעתו!!!** תחשוב לצורך העניין: שהיית פוגש יהודי חלש שנכשל מידי פעם בעישון סיגריה בשבת... בקיצור: בקושי מסורתית... אבל כשזה מגיע לשמיטה... אל תשאל... הוא בקי בהלכות שמיטה ויובל עם כל ההערות של החזו"א... הוא נזהר מיבול נכרי... ומקפיד לא לקנות ערבה צפונית... אבל לעשן סיגריה בשבת...?! ננו... שבת אחת כן שבת אחת לא... אה... מה אתה אומר על כזה טיפוס?? זה שייך?? **זה לא שייך! יש פה פיצול אישיות!!!** לא יכול להיות יהודי שבטור או"ח הוא **מלאך!** ובטור יורה דעה הוא **גלח!** (אגב: אני מסוגל לשמוע שיש יהודי **שיש** אחד הוא מלאך **ויש** אחד הוא גלח... את זה אני יכול להבין... אבל בד בבד?? תחליט מי אתה...) טען לו אותו בחור: ככה בדיוק אני מרגיש... בכל נושא רוחני והלכתי אני אוהז ברוך הרוחני הכי גבוה שקיים!! ובמקביל!! יש תחום מהותי ביהדות שאני נאבק במינימום כאילו אני בעל תשובה טרי שמתקשה לשמור שבת... **איך חיים עם משוואה סותרת שכזו???** אז אני ממש מודה לבחור הזה... הוא הצליח כ"כ טוב לבטא את עצמו... שהוא עזר לי להבין גם את עצמי ועוד כמה אנשים כמוני... והנה לך!! הנה לך דוגמה של קונפליקט שקיים לא בין שני

אנשים... לא בין הכהן לקובי הנזיר... אלא בין לבין עצמך...

אותו בחור בעצמו... בתחומים מסוימים בעבודת ה' הוא כהן המקדש ידו מן הכיור... ואילו בתחומים אחרים הוא מרגיש בעל תשובה עם עגיל...

בקיצור: מה מתברר?? ש--תהיה רגוע בחור יקר... תתפלא לשמוע: כככולנו!! ללא יוצא מן הכלל... כולנו באותה סירה!! ההגדרה של אותו בחור נוגעת לכל אחד ואחד מאיתנו... לכל אחד מאיתנו יש את הנקודות החזקות שלו ואת השטחים הכבוסים בעבודת ה' ששם זה מובן מאליו... ושם אתה עולה ומתעלה ומתקדם ומטפס ואוהז במדרגה ממש גבוהה... ובמקביל יש לכל אחד מאיתנו את הנקודה הקשה שלו!!! את הגרעין הקשה שלו... ששם אני מתמודד כמו יהודי שכעת מתחיל לעשות את דרכו בעולם התשובה!! **זה לא סתירה!!! זה הולך ביחד!!!**

ואם אתה מאוד רוצה... אתן לך דוגמה עוד יותר מוכרת: אני מכיר בחור בן עליה מופלג!!! מושלם בכל קנה מידה... גם יראת שמים... גם מידות טובות... גם מתיקות והתמדת התורה... הכל!!! **אבל!! יש לו חור שחור!!!** קשה לו לקום בבוקר... ונקודה הזו הוא מוצא את עצמו כמו נדחי ישראל... תבין: מדובר בבחור שאף פעם לא שאל מה חייבים לעשות בשביל לצאת ידי חובה... זה לא אחד שיעמוד עם סיגריה שש דקות לפני השקיעה... זה לא הסוג!! זה בן עליה אמיתי שאוהז באמת בגובה... אבל כשזה מגיע לקימה בבוקר... המ"ב קורא לו פושע... (הוא בקי היטב בביאור הלכה שדן במי שמתפלל אחרי סו"ס תפילה האם מותר לו להגיד פסוד"ז או לא?) **זה מטריף את דעתו!!!** איך יכול להיות שבמגילת אסתר אני מקפיד על י"א שורות (שאפילו הח"ח הקל בזה...) ואילו בהלכות תפילה אני על הפנים? האם זה לא הוכחה שהכל אצלי חתיכת זיוף אחד גדול???

והתשובה היא ממש לא!!! זיוף זה לא!!! כי לכל אחד מאיתנו יש את הדברים שיותר קל לו לעשות וממילא הוא מגיע יותר מהר להישגים והוא באמת אוהז במדרגות גבוהות!! זה לא סתירה שבמקביל יש לו שטחים ותחומים ששם נמצא הגרעין הקשה... שם מחכה לו עיקר העבודה והאתגר... וממילא זה גם הולך יותר קשה **וכמובן שגם יותר לאט...**

זה בסדר גמור!!! זה לא בעיה... רק איפה מתחילה הבעיה??

באמת איך?? איך כן מצליחים לווסת את העבודה? סו"ס יש לי פה קורה שאני צריך ליטול מבין עיני... אבל מה אני עסוק בליטול קיסם מבין שיני??

אז ככה: כאן יש את הטעות המוכרת: הגישה המזלזלת והמבטלת!!! אה... קודם כל תתחיל לקום בבוקר כמו יהודי... ואח"כ תעשה לנו סיום על סדר נזיקין... או לחילופין... אתה באופן אישי טוען לעצמך במרירות: מה אני לומד בריציפות חמש שעות... קודם אפסיק להיכשל בעוונות חמורים ואח"כ נתחיל לדבר על עבודת התפילה ושבת קודש...

למה?? כי להתמודד לבד במצרים, הוא היה צריך כ"כ הרבה תעצומות נפש... היה צריך למרכז את כל ההישגים שלו רק בשמירה על קדושה... כמובן שזו דוגמא מאוד קיצונית... אין ברירה!! אנחנו מוכרחים להפנים שיש התמודדויות שבשבילן זה על הדרך... ובשבילי זה איש בענרת... ולכן!! כל אחד צריך לסמן לעצמו את הסיום הפרטני שלו!! את ההישג האישי שלו!! אל תשכח שאנחנו נמצאים בתוך ממסד ומסגרת... והמסגרת לא יכולה לעצב לכל אחד את ההישג הפרטני שלו... ולכן בישיבה יעשו עסק ממשוה כוללני כמו סיום וכדו' וטוב שכך... אבל אתה לבד צריך לעמוד מול הגרעין הקשה שלך... ולא לפחד להודות שזו הנקודה הקשה שלי!! זה ההישג המרשים ביותר שלי!! ולכונן עליו את כל התותחים!! אה... אבל מה יהיה עם הסיום ועם השטיינג ועם הבין הסדרים שאני לומד?? הכל כרגיל... תמשיך ללמוד!! אבל את הפרוזקטורים של ההישג תשאיר מול הגרעין הקשה!! (ואל תדאג... אתה עוד תסמן על זה ו... ותוכל להתכונן להישגים של נשים נזיקין) הנה לך נוסחה יותר עדינה ולא מדכאת ומבטלת... לא לדכא את ההתעלות הרוחנית בשאר דברים... אבל כן לווסת את ההישג ואת היעד לגרעין הקשה...

כאן אנחנו צריכים ללמוד מהנזיר... שלא מתבייש להגיע לירושלים ולפגוש ילד ירושלמי בגיל שש שאוכל חולין על טהרת קודש והנזיר אומר לו: נכון... אצלך זה מובן מאליו... ואילו אצלי... חודש אחד להתנזר מיין ולא להיטמא למתים הרי נזר אלוקי על ראשי ואני ברום המדרגה!!

כן... אני לא מתבייש להודות שיש דברים שאצל אחרים זה מובן מאליו... ואצלי זה ההישג הכי גדול בחיים!! צוות של כהנים מכרכר כעת סביבי ביראת כבוד... זה מגלח את ראשי... זה מחמם את הדוד... זה מכניס את בשר האיל לסיר... זה משליך שיער... זה מוציא את הזרוע בשילה... יש לי לשכה מיוחדת שנקראת לשכת הנזירים ותעמוד בתור לקבל ברכה...

זה חודש טבת בכלל ושבת דן בפרט! לדעת שלפעמים גם מינימום נקרא הישג מרגיש!! דן מלמד אותנו שיש דברים שגם ה-מעיקר הדין הוא בכלל לא מובן מאליו... והאמת היא שאני לא צריך לספר לך שגם המתמיד הגדול... זה שעושה חיל בלימוד התורה... יש לו את היום הקשה והעיני שלו... שבנסיבות הקיימות ההישג הגדול ביותר זה לשרוד!! לזכור שלמרות שביום יום אני מכיר הישגים הרבה יותר מרשימים אבל תחת השפעת אנטיביוטיקה כבידה גם הלימוד העיני והמינימלי הזה נחשב הישג מדהים!! בקיצור: לא להשוות ביני לבין אחרים... לא להשוות בין תחום לתחום וגם לא בין יום ליום... לעכל אפשרות של הישגי מינימום!!

וקדימה... מתחילים מסכת נזיר... נצעד יחד איתו את הכברת דרך תוך כדי שגם אנחנו... כל אחד בפניה שלו... ובגרעין הקשה שלו נדע להעריך את המינימום הנדרש שבשבילי זה המקסימום האפשרי... בל נשכח... יש לנו עסק עם בורא עולם... והוא יודע תעלומות לב...

את הקושי שלך מקרוב... ובעזה"ש אתה תצליח לקום 40 יום מתוך 60 ואתה הולך לעשות סיום מרגש עד דמעות!! ואתה תגיד: ברוך ה'... לא האמנתי שזה יקרה... אבל בסייעתא דשמיא זכיתי לקום 40 יום מתוך ששים!!! (ואל תשכח לבקש מאמא שלך להכין צלונט בשרי לכבוד המעמד) וזה יהיה **במקום** הסיום של גיטין או בבא בתרא...

עכשיו תסתכל לי בעיניים... נכון הרעיון הזה לא כזה מוצא חן בעיניך??

למה?? תחשוב רגע... למה?? למה אתה לא מתלהב מהרעיון הזה?

נו... למה?? כי הוי באמת... לקום 40 יום בשעה שבע בבוקר ועוד לקרא לזה הישג ולעשות ומסיבה ועוד לרקוד אשרי מי שגדול בתורה...

הוי באמת... אתה עושה ממני צחוק?? זה יותר פדיחות מאשר סיום...

אז הנה!! שמת לב מה שאתה בעצמך אמרת הרגע!! אמרת שסיום, אתה מבין שזה הישג!! אתה מבין שיש פה סיבה לשיר "אשרי מי שגדול בתורה..." ואילו לקום בבוקר ? ! ? אתה לא מוכן להודות שזה הישג מרשים... ולמה לא?? כי... כי הרי לקום בבוקר זה מינימום... נכון??

אז הנה... כאן נגעת בנקודה!!! אתה צודק... אצל כולם באמת לקום בבוקר זה מינימום... **אבל מה נעשה שאצלך זה שונה!!** מה נעשה שלמרות שאצל כולם זה מינימום... הרי אצלך זה הישג אדיר ולעת עתה הוא כמעט בלתי אפשרי... (עובדה שסיום אתה עושה ולקום אתה לא קם...) והיות ואצלך זה כ"כ קשה... אז בא!! בא תסכים להיות עניו ושפל בך ותסכים להודות ולהפנים בעובדה שמי כמוך יודע אותה... שלמרות שאצל כולם לקום בבוקר זה מינימום וזה מובן מאליו... הרי אצלי זה ההישג הכי גדול שיכול להיות בתקופה זו!! וכיון שכך... אני מוכן לתת לזה במה של כבוד... ואני כעת מחליט לגשת לקימה בבוקר כ-משימת על!! זה היעד הנכסף ביותר שאני ממקד סביבו את כל הפרוזקטורים ומבחינתי זה ההישג של החודשיים הקרובים שלי... עם כל הכבוד לסיום ועם כל הכבוד לסיכומים של הישגים... זה הולך לי בקלות... ואילו לקום בבוקר אצלי זה קשה... ולכן זה ההישג!! זה הסיום!! לשם אני מכוין את כל התותחים!! שם אני ממקד את הסיפוק שלי בחודשיים הקרובים, ברגע שתסכים למקד את ההישג שלך שם... זה יקרה!!! כי כבר הוכחת שיש לך מספיק עוצמות ואנרגיות לסמן מטרת ולתגייס להישגים...

הבנת את הסיפור? אותו דבר בשמירת העיניים ובכל שלל ההתמודדויות

הקושי שלך בשמירת עיניים... נובע מזה שבאופן נורמלי אתה מצפה מעצמך שזה יהיה מובן מאליו... כי זה הרי מינימום של יהודי... נכון??

אז זהו!! שמה אעשה שאצלי זה לא מינימום... אצל אחרים אולי כן... ואילו אצלי נסיונות בקדושה זה אתגר משמעותי ביותר... ברגע שתסכים לעכל שבשבילי זה ההאתגר!!! וכשאצליח לסמן הצלחה משמעותית בזה זה יהיה ההישג שלי!!! אז זה יקרה... (מה עושים עם הכשלונות שעל הדרך... זה עוד סיפור...) כן... תתפלל לשמוע... אבל חז"ל אומרים שיוסף שחכ תלמודו במצרים...

. **הגישה הזו היא לא נכונה!! היא סתם גישה מבטלת ומדכאת...** נטו יצר הרע!!! כי... מה הקשר?? וכי מי שחסר לו כסף צריך גם שלא יהיה לו נחת?? אז מה יש לי חולשה בנושא אחד... לכן צריך לקבור את הנקודות אור שלי?? לפחות אתנחם בדברים טובים אחרים שיש לי... אדרבה!! אני צריך איזה קרש רוחני חיובי להיאחז בו כדי לא ליפול לגמרי "לקרשים..."

אבל! מצד שני... סו"ס יש בזה אמת מסוימת... סו"ס יש פה משהו עקום... אתה מסכים איתי שלהחמיר ביבול נכרי ומצד שני להיכשל אפילו בבורר בשבת זה לא שייך!! זה חוסר איזון תורני!! נו... אז מה בכל זאת??

אז ככה: אתן לך דוגמא אחת ומשם תקיש הלאה... ניגש אלי פעם בחור ושואל אותי: מה עושים?? אני רוצה לקום בבוקר ואני לא מצליח??

עניתי לו: תשובה מאוד מייבשת: תקשיב אדוני היקר!! **זה האתגר שלך!! זו המשימה שלך!!** כל מה שנדרש ממך זה בסה"כ להפנים שההישג **ה מ ר כ ז י** שלך כעת זה להצליח לקום... וברגע שתקלוט את זה... זה יקרה... הוא הסתכל עלי ומיד זיהיתי את האכזבה... נו באמת... בוקר טוב... מה... מה חידשת לי פה?? מה בסה"כ אמרת לי פה? שזה הקושי שלי והאתגר שלי וזה ההישג שלי? מישוה חשב אחרת??

עניתי לו: כן!! שאלת האם מישוה חושב אחרת?? כן!! יש מישוה שחושב שאחרת... **זה אתה!! כן... אתה בעצמך** לא חושב לרגע שהאתגר והמשימה שלך זה לקום בבוקר... **רוצה שאני אוכיח לך??**

בא תראה: אתה נראה לי בחור טוב... נכון שאתה עושה סיום על המסכת בסוף הזמן?? **כן!!** נכון אתה לומד בין הסדרים?? **כן!!** נכון אתה מסכם טוב את הישועים?? **כן!!** **איר?? איר אתה מצליח??**

מה פירוש איר... יש לי אתגר!! יש לי משימה ואני מסמן מטרה ומפעיל את כל האנרגיה כדי לכבוש אותה... **אז זהו!!** שהיות ולעת עתה אתה עדיין לא מצליח לקום בבוקר... אז אין לנו ברירה... כעת אתה נאלץ לשים את שאר המשימות בצד... וכעת המשימה והאתגר היחיד שלך מתמקד ביעד אחד ויחיד: בקימה בבוקר!! זה ההישג שלך אם הצלחת וזה הכישלון שלך אם לא הצלחת!! כלומר: **וכעת בא ניגש למעשה...** אני לא מדבר באוויר. תכל'ס: מה זה אומר לך למעשה? **כעת תקשיב טוב:**

שאם עד כה תכננת לסיים את המסכת עד סוף הזמן!! כעת אנחנו עושים חישוב מסלול מחדש... שב בין לבין עצמך ותבנה תכנית ריאליטית עד סוף הזמן... כמה ימים היית מצפה מעצמך לקום בבוקר עד סוף הזמן... נניח שבעים אחוז?? אין בעיה... יוצאים לדרך... היות ומהיום עד סוף הזמן יש 60 יום... אני מצפה מעצמי לקום 40 יום מתוך 60... **זה הולך להיות מסיבת הסיום שלי בסוף בזמן!!** אני הולך לעשות סיום מושקע לכבודה של תורה... כבר מהיום תעדכן ותזמין את המשגיח (שמכיר את הסיפור מקרוב... אוהו מכיר) ותזמין גם את כל הגורמים הרלוונטיים... (אלו שפוגשים אותך בטיבלאך בשעות המוקבות' או אלו שכמעט מניחים אבן על המצבה שלך ב- 11.00 בבוקר...) בקיצור: אלו שכבר בלאו הכי מכירים

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת וארא

ירושלים: 4:27 מוקדם: 4:17
 בני ברק: 4:41 מוקדם: 4:31
 מודיעין עילית: 4:35 מוקדם: 4:25
 חיפה: 4:32 מוקדם: 4:22
 טבריה: 4:28 מוקדם: 4:18

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

לקראת סיום מסכת נדרים בדרה היומי נביא כמה חיזוקים ונדיונים הנלמדים מהמסכת

א. יש להזהר לפני כל הנהגה טובה לומר שעושה בלי נדר! מועיל שאלה גם לתוספת לא יועיל להתיר (וכנזירות שמשון).

ב. בשו"ת רבי טיאה וייל (או"ח כה) הביא שכיון שהשבת כבר זכתה בתוספת הוי כתרומות ומעשרות שבאו לידי כהן וכהקדש שבא ליד גזבר שאין נשאלין עליו. וממילא לשיטתו לא יועיל התרת נדרים ובפרט ע"י בעלה, וכן הביא הגליוני הש"ס, והשואל ומשיב (ב' כג) הוסיף טעם לאיסור, משום שיגרם שברכתה על הנרות תהיה לבטלה, (שהרי תצטרך להדליק שוב, אמנם י"א שלא תצטרך).

ג. הגר"ש קלוגר זצ"ל הסביר שגם לשיטת הלבוש, לא יועיל התרה לאחר הדלק"נ משום שהדלק"נ הוי מעשה, (ספר החיים סי' תר) וכן הכף החיים (רסא כב) הוסיף טעם לאסור באופן שקיבלו שבת ע"י אמירת מזמור שיר, ורק כשקיבלו סתם שהם מקבלים שבת בעלמא יש לדון אם מועיל הפרה.

וכן פסקו האליהו רבה (רסג לח), והמקור חיים והתורת שבת, והב"ח והט"ז (רסג ג) וכן מדויק מהמשנ"ב רס"ג ס"ק סה, שלא מועיל התרה על קבלת שבת, שכתב שיוכל לבקש מחבירו שלא קיבל שבת, שיעשה בשבילו, לאחר שהוא קיבל שבת, והוסיף שבמוצ"ש קל יותר כי הוא גם יכול להוציא השבת וכ"ש שיוכל לומר לחבירו.

ורק לצורך מצוה יש מתירין מדוחק להתיר קבל"ש ע"י ג', וזה רק ע"י ג' שלא קיבלו שבת עדיין. (למשל ששכח לשלם שכר שכיר או שבטעות עשו מלאכות). וכדברי השו"ע (יו"ד סי' רג ג) שעל נדרי מצוה

נשאלין ורק בדוחק. אמנם לצורך השבת מתירים נדרים, וכן בעל מפר לאשתו ובתנאי שאין חזרה מהקבלת שבת שלהם, כדי שלא תפסיד את יום שומעו. (ועי' שו"ע שמ"א בהרחבה)

ד. חידוש מרן הגר"ש אוירבך זצ"ל שיועיל התרת חכם לשוכח להתפלל מנחה וקיבל שבת, מצד ספק ספיקא דאפי' את"ל דלא מהני התרה דילמא מותר להתפלל מנחה גם לאחר קבל"ש, וכן גם בשו"ת דברי יציב (או"ח קכא) התיר בדיעבד לאשה שאיחרה בתפילת מנחה שתכוון בהדלקתה להתפלל מנחה לאחר הדלק"נ, (ונחשב שקבלה שבת ורק מנחה מותר לה להתפלל, וכן התיר הגר"ש שניתן בדיעבד גם לאיש לומר שפורש ממלאכה ולהתפלל מנחה), וכבר הורה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שיש להקפיד ולהתפלל ביום ו' מנח"ג וגם לנשים, ובפרט שבמשנ"ב ס"ק מ"ג כתב שתתפלל לפני הדלקתה. (שש"כ ח"ב מ"ו הערה י"א, ובפרק מ"ג סעיפים כ"ב - כ"ד, והערה קכח, ובשולחן שלמה רסג).

א. יש להזהר לפני כל הנהגה טובה לומר שעושה בלי נדר! ב. אין זה פשוט שמועיל התרת נדרים על תוספת שבת, ובפרט בעל אינו יכול להפר לאשתו קבלת שבת שקבלה, ואינו כהתרת נדריה, ג. וכן כתב המשנ"ב: (רס"ג מ"ד) שלכתחילה יש לאשה לקבל שבת בהדלק"נ (ולפני"ז תפילת מנחה) ולא לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקתה!

מרן החפץ חיים כותב בספרו אהבת חסד פרק י"ח אות ב': בתחילת הנהגתו מעשר כספים, ראשון לכל טוב שיתנה בתחילת קבלתו את המצוה שהוא בלי נדר, כדי שלא ישל ח"ו בעון נדרים, ע"י איזה סיבה לפעמים.. וכן כתב הפלא יועץ דמהיות טוב ראוי לכל אדם שבהתחילו לעשות וללכת בדרך טובים יברר שיחותיו שיהיה בל"נ ובלי קבלה, (ערך מעשר) וכן כתב הגר"ש ז

אורבך זצוק"ל שהדרך הישרה להנצל מאיסור נדרים דאורייתא לומר לפני כל הנהגה טובה שרוצה להתחיל לנהוג, שעושה כן בלי נדר! ויחשוב זאת גם בליבו, ולכתחילה לא מספיק להסתמך על תנאי של ערב ר"ה! (שו"ת מנח"ש צא).

וכך הורה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל להגר"א מן שליט"א: לומר לכל המתחזק בתוספת שבת שיאמר בתחילה שעושה זאת בלי נדר! ואמר זאת בשם הסטיפלר, שחשש שאפי' מנהג של הידור נחשב להנהגה טובה, ויש לומר לפני זה שעושה בלי נדר, ודייק משו"ע סי' רי"ד שכל מנהג טוב שהתחילו לנהוג ולא אמרו בלי נדר יש לעשות התרת נדרים. (קרינא דאיגרתא א' סי' קל, או ח"ב

תמ"ד, ובספר כל נדרי פרק עב)

בשו"ת תשובות והנהגות חידש שאבא ששמע שבתו עשתה הנהגה טובה, ושיבחה ע"ז, יש לחשוש לקיום הנדר! ואולי לא יוכל לבטלו, וכן הורה שאבא יאמר לבתו לפני שבגרה שמפר לה כל נדריה. (שו"ת תשובות והנהגות ח"א יו"ד תקכ"ד, ע"ש)

האם מועיל התרת נדרים על קבלת השבת

אמנם כל זה על קבלת מנהג להוסיף בתוספת שבת לפני שקיבלו שבת, אבל באותה שבת לאחר שקיבלו שבת, לרוב הפוסקים לא יועיל התרה!

ונבאר בקצרה: נחלקו הפוסקים בגדר קבלת תוספת שבת, דעת הלבוש (סוף רס"ג) שזה חל מצד נדר, וממילא אולי יש אופנים שיועיל התרת נדרים, אבל דעת הערוך השולחן (רסג כח) שזה תוספת קדושה, שהופך את יום ו' לעיצומו של שבת, ויש פה מצוות תוספת שבת דאורי', וממילא לא יועיל התרת נדרים,

למה שבת נתקנה זכר ליציאת מצרים,

למה שבת נתקנה זכר ליציאת מצרים, הרי כבר במצרים שמרו שבת? ותירץ תוס' בפסחים קיז: וז"ל: שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש "וג"ל" (39) שהם מלאכות 40 חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותם ל"ט מלאכות, עכ"ל, וע"ש בחתם סופר דף ה. מש"כ לפי"ז. והעיד הגר"ד יפה זצ"ל היו כאלו שלפני כל שבת היו חוזרים [במהירות] על כל ל"ט מלאכות האסורות בשבת.

ה. הגר"י זילברשטיין שליט"א דן על אדם שקידש על היין בפלג של ער"ש, וכעת צריך לנסוע עם אשתו לבית חולים, האם עדיף שישאל על קבלת השבת, כדי שלא יעבור על חילול תוספ"ש, או כיון שאם ישאל ברכתו על היין תהיה לבטלה, (לשיטה שכשנשאל על הפרשת תרומה ברכתו נעשית לבטלה) לכאור' עדיף שלא ישאל ומה שמחלל שבת זה משום פיקוח נפש, וצ"ע. (תורת היולדת ד' ט').

אמנם יש לדון האם בעל יכול להתיר לאשתו את קבלת השבת: נפסק בשו"ע שבעל לאשתו וי"א שגם אב לבתו, מתיר רק נדרים שמפריעים לה ולו, או שיש לה "עינוי נפש" או הוא מצטער וזה "בינו לבינה", אבל אינו מפר סתם נדרים שלה, וממילא גם אם קבלת שבת היא חלה מצד נדר, יכול להתיר לה זה רק בדברים אלו! משא"כ א"א להתיר לה כאשר שכחה להתפלל מנחה, שאין זה קשור אילוני.. (ויל"ע כשמאד מפריע לה שכחה מנחה וכד' האם זה יכלל בעינוי נפש), והאדר"ת הביא דוגמא של "בינו לבינה" באופן שקבלה תוספת יו"ט ואביה נפטר, ואם יפר לה יגמר לה האבילות לפני יו"ט, ולא תאסר בדברים שבצנעה, ולמעשה אין לסמוך כלל על הפרת בעל על תוספת שבת, שגורם

לברכותיה על הנרות להיות לבטלה, ורק לצורך מצוה יעשה התרה לעצמו בפני ג' שלא קבלו שבת. (הגר"י זיכרמן שליט"א) וכמובן רק שאינו סמוך לבין השמשות שאז רוב הציבור קבלו שבת והמיעוט נגרר אחריהם. (משנב"ב ס"ק ס"ד)

ויש שאמרו להעדיף להפר לאשה שקבלה שבת ע"י הבעל (לדעה המתרת) ולא ע"י חכם, שהחכם עוקר מעיקרו וגורם לברכתה על הנרות שיהיו לבטלה, משא"כ הבעל (הגר"א נבנצל שליט"א).

והתפלפל בעל העלון "ללמוד ולקיים" הרי להלכה התרת חכם עוקרת הנדר למפרע, אבל התרת בעל זה רק מכאן ולהבא "מיגז גיז", וא"כ אשה שקבלה שבת ובעלה מתיר לה זאת (לשיטה המתרת) ורק כשהנדר בינו לבינה או עינוי נפש, לכאורה תצטרך הבדלה לפני שבת שהרי עד עכשיו היה לה שבת ובהפרה היא מסתיימת.. ואפשר לתרץ שתקנו הבדלה רק משבת לשאר ימים, ועוד שהרי הבדלה ניתן לעשותה עד יום ג' וממילא בהבדלה של מוצ"ש היא יוצאת גם את ההבדלה של יום ו', וכן יש דעות שאשה פטורה מהבדלה, (שו"ע רצו ח', רצט ו')

ועיין בספר כל נדרי פרק ע' בהרחבה ואין לסמוך למעשה ללא עיון במקורות.

דברי חיזוק וסיפורים במעלת ההשתמשות בחשמל כשר לשבת

החשמל ולא הוציא שנתו, והמנין הזה נתקיים הרבה זמן, וסיפר לי ת"ח אחד שהי' בא לרמת השרון לשבתות, שנכנס לשם להתפלל שהיו עמי הארץ זקנים... ובביתם השתמשו בחשמל בשבת, אבל על ע"ז שמרו שלא להשמש בחשמל בביהכ"נ בשבת כי כך צוה מרן החזו"א וזה קבלו עליהם. (מעשה איש שם ס' ס"ח)

מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל במכתבו:
בוודאי הוא בכלל הוצאות שבת

...ע"ד מה ששאל אם הוצאות השתתפות בגנרטור הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט, בודאי הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט שהקב"ה הבטיח לו עלי ואני פורע, ומצוה רבה להשתתף בזה, וכל העושים ומעשים בזה מזכים את הרבים וזכות שבת ויו"ט יעמוד להם בזה ובבא. הכו"ח למען המצוה הגדולה הזו, חיים קנייבסקי. וידוע שכן פסקו כל גדולי ישראל זצוק"ל מרנן הגרי"ש אלישיב הגרא"ל שטינמן הגר"נ קרליץ זצוק"ל ועוד שהוצאות הגנרטור חוזרות.

מכתב חיזוק מהגאון הגר"ש כהן זצוק"ל לחיזוק
בענין סידור חשמל כשר ללא חילול לשבת:

לתושבי היישוב תל ציון. באתי לחזק ולאמץ את ההשתדלות לסדר חשמל בשבת בלי חשש של חילול שבת וחילול שם שמים, כאשר ביישוב תל ציון לא היה גנרטור שכונתי ועתה ראשי הקהילות פועלים להקימו ויתברכו כל המסייעים בברכת השבת כי מקור הברכה. וכל אחד מבני היישוב צריך להשתתף בזה והוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט שהקב"ה אמר לו עלי ואני פורע, ויזכו בני היישוב שזכות השבת תגן עליהם להינצל מכל צרה ופגע רע. וידוע מאמר חז"ל אילו שמרו עם ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין ובודאי יבורכו כל אלו המשתדלין להוסיף שהשמירה תהיה כהלכתה, ולחזק ידיהם כמה שאפשר, וגם אני מצטרף לחיזוקן.

סיפר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל שכאשר ישיבת השרון עברה לאחר שנים להרצליה, ובמגרש ברמת השרון נשאר בסוף "בית הכנסת". הנדיב של מגרש זה הקפיד מאד שלא ישתמשו בו בשבת בחשמל, בנימוק שהחזו"א ביקר במקום הזה. אירע ואחד הדליק ככוונה את החשמל ברגע האחרון לפני כניסת השבת ולא יכלו לכבותו. בדרך כלל היה המקום חשוך בלילות שבת. הלה היה "חלבן", ולאחר זמן קצר נסע בעגלה עם תמורו, הגיע נחש, נשכו ומת, וכבר נאמר: פורץ גדר ישכנו נחש!

סגולה לבנים

היו כמה מקרים שבהם יעץ מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל לזוגות שלא זכו להיפקד בזרע של קיימא להקפיד בעניין אי שימוש בחשמל ומים בשבת, ולאחר שקיימו את דבריו נפקדו בשעה טובה ומוצלחת, וזאת לאחר שנים שלא היו להם ילדים. ומעשה ביהודי חרדי שאינו לומד בכולל אלא עובד למחייתו במקצוע מכובד, שסיפר שניגש גם הוא אל הגר"ח כדי שייעץ לו מה לעשות, ושמע את העיצה הטובה הנ"ל. האיש ניסה לטעון שלדעתו עוד לפני אי השימוש בחשמל ובמים בשבת, יש לו הרבה דברים אחרים במה להתחזק, אבל הגר"ח חזר שוב על הדברים שאמר. לאחר שקיימו בני הזוג את ההוראה, נפקדו. (טובך בייעו, עמ' נא)

מרן החזו"א מבטיח למי שלא ישתמש בחשמל בשבת
מרן החזו"א זצוק"ל הי' סנדק ברמת השרון, והיו שם מתפללים זקנים ממנין ותיק שחששו שהמנין יתבטל וספרו ע"כ למרן ואמר להם אם יקבלו עליהם שלא ישתמשו בחשמל בשבת מבטיח להם שהמנין לא יתבטל והם קבלו והקפידו על הדבר ולא הדליקו חשמל בשבת רק לוקסים והמנין נתקיים אף שהדיירים בסביבה פחתו ובפרט שהדיירים שבאו לביהכ"נ בשבתות נתמעטו, ופעם אחת בערב יו"כ סמוך לכניסת היום מיהרו, וא' הגבאים הדליקו

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

זבל מאמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת וארא תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 467

ת.ד. 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
19139191@gmail.com

בניי אמונים

פניני תפלה בפרשה

'שני קולות'

אינם נשמעים כאחד

'וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים' (ו יב)

רבים התקשו בהבנת 'קול וחרור' זה: הלא הסבה שבני ישראל לא שמעו לדברי משה היתה: "מקצר רוח ומעבדה קשה" (לעיל פס' ט), ומדוע לא ישמע אליהם פרעה שישב על כסא מלכותו בהשקט ובטח?

באר רבי שאול לונשטאם אב"ד אקסטרדם:

כיון שמשה היה כבד פה הצרף הוא להסתיע בדבורו באהרן (שמות ז א), ואמרו חכמים ש"הדבור היה יוצא מביניהם כאלו שניהם מדברים" (מכילתא דרבי ישמעאל מס' דפסחא פ"ג).

והנה, במסכת ראש השנה (כז א) קבעו חכמים ששני קולות אינם נשמעים כאחד, ועל כן שנים הקוראים יחדו בתורה אינם יכולים להוציא אחרים ידי חובה. ואולם, בדברים החביבים לאוני הצבור כקריאת הלל וקריאת מגילה, אפילו עשרה הקוראים יחדו יכולים להוציא את הרבים ידי חובתם, שכן לרב חביבות הדברים נותנים הצבור זמנתם לשמעם למרות היותם 'שני קולות'.

וזאת אשר טען משה: הן מחמת היותי "ערל שפתיים" נאלץ אני לדבר בשני קולות שאינם נשמעים, ואם 'בני ישראל לא שמעו אלי' לבשורת הגאולה למרות חביבות הדברים, 'ואיך ישמעני פרעה' שבשורה זו קשה עבורו (בגו צריאל).

'ואל תביאנו'

לידי חטא'

'ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים' (י א)

רבים מהמפרשים תמהו: הלא הקדוש ברוך הוא טבע באדם את היכלת לבחר בין טוב לרע,

והיאף הכביד את לב פרעה ובקף מנע ממנו לבחר בטוב? עוד תמהו: מדוע נענש פרעה על שסרב לשמע בקול ה' ולשחרר את בני ישראל, הלא אנוס היה לעשות זאת מחמת שהקדוש ברוך הוא הכביד את לבו.

הרמב"ן מפרש (ע"פ שמו"ר ה) שכל הענשים שקבל פרעה באו על כך שהשתעבדו בבני ישראל - עוון שבו חטא מבחירה, עוד בטרם הקשה ה' את לבו. ואכן, הכבידת הלב ובטול כח הבחירה שבאו לאחר מכן היו חלק מהענש שקבל על חטאו ונעשו כדי להכטיח שאכן יבוא על עניו ולא ישוב בתשובה.

על פי זאת באר בעל ה'תוספות יום טוב' את אשר אנו מבקשים מדי בקר ב"הי רצון' שאלו ברכת המעביר שנה: "ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי עברה ועוון". ולכאורה היה מקום לתמה: וכי הקדוש ברוך הוא מביא את האדם לידי חטא, הלא הבחירה נתונה ביד האדם אם להרע או להיטיב?!

אלא שכפי שמצינו לגבי פרעה, יש חוטאים שמקשה ה' את לבם כדי שלא ישובו בתשובה, ובקף יבואו על ענשם (ראה רמב"ם תשובה ו ג). על כך אנו מבקשים "ואל תביאנו לא לידי חטא" - שלא יענישנו הקדוש ברוך הוא בענש נורא שפזה, שהוא עצמו מביא לידי חטא (מעדני יום טוב על הראשונים, ברכות פק"ט סי' כג אות ב).

עוד באר החפץ חיים: הקדוש ברוך הוא לא נטל מפרעה את כח הבחירה, אלא שבעוד שלחוטאים אחרים מסייעים מן השמים לשוב בתשובה, כבקשתנו בברכת 'השיבנו': "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", פרעה שהגדיש את סאת רשעותו נענש שלא יסיעו לו משמים לשוב. וזאת אשר אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "ואני אקשה את לב פרעה" - כיון שלא אסיע לו לשוב הרי ממילא יהיה לבו קשה (חפץ חיים עה"ת).

פתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

"המכין מצעדי גבר. אמן"

התקשר אלי ידדי הטוב שזה עתה הביאני לשדה התעופה ובקש ממני להמתין... "הודיעו לי הרגע שאמרו התמוטטה בפתאומיות" - הוא אמר.

הפיתי בהלם. סבתי על עקבותי ומהרתי לנסע לבית אמי. זכיתי לשהות בביתה בדקות האחרונות לחייה, וכעשר דקות לאחר שובי השיבה היא את נשמתה המזככת לבוואה, כשסביב מנתה מנגן מצאצאיה, ואני בתוכם, האזעקים ש"מע ישראל".

שוו בנפשכם, קוראים יקרים; מהו הסכוי שיהודי המתגורר בחו"ל ואינו מגיע לארץ לעתים מזמנות, יזכה לשהות ליד מטת אמו בשעת יציאתה מהעולם? הלא יכול הייתי להפסיד עתה יפה גם לו גרתי ברחוב הסמוך...

בחסדי ה' זכיתי לקבל אמי היקרה שנסרה נפשה, כפשוטו וכמשמעו, למען תורת בניה, 'המתנה' בשקט אפני עד שאסים שבוע גדוש בפעילות לחזק ענינת אמן, הספיקה ללוותני בברכות מאליפות, ודקות שפורות לפני הנסיעה היא לקראה לי בשנית לשהות לצדה ביציאת נשמתה הטהורה.

אין לי כל ספק שזכות האמן היא זו שעמדה לי לשהות עמה בשבוע האחרון לחייה ולהפרד ממנה בפכוד הראוי ובשלמות מפלאה.

אבדה גדולה אבדתי, ואף בזאת אתנחם, שאזכה אני להמשיך את מורשת בית אבי ואמי, לחזק את ענינת אמן בכל כחי ולזכות את אמי בקבלת פנים שמעטים זוכים לה - בדי רבבות אלפי מלאכי השרת שנוצרו בזכות 'בני אמונים'.

מעתה אני שאזכה להמשיך בפעילות קדש זו לארץ ימים ושנים, לחזק את ענינת האמן בכל כחי ולראות אף בריאות, אריכות ימים, נחת והרחבת הדעת, אני וכל בני ביתי, יבוא ואל צדק במהרה בימינו "וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן".

בברכת 'ולבשורות טובות ונאמר אמן' שבת שלום

278 213 מאמרי

קוראים יקרים!
אבדה יקרה אבדתי בשבוע שעבר.

אמי היקרה, מרת דבורה הכ"מ בת ר' דב הי"ד, הלכה לעולמה, באריכות ימים מפלגת, כשהיא מותירה אחריה משפחה לתפארת, חמשה דורות של צאצאים יראים ושלמים, זרע ברוך ה'.

אמי הקפידה מדי יום שיהיה מי שיענה אמן אחר ברכותיה ואף הקפידה על ענינת אמן אחר ברכות זולתה וזכתה שהתקיימה בה הבטחת חז"ל (ירושלמי ברכות ח ח) שכל המאריך באמן "מאריך לו ימיו וישנותיו בטובה".

בפטירתה, שהפתה בי בפתאומיות, זכיתי לחזות בהשגחה פרטית מפלאה: ששה ימים לפני פטירתה הגעתי לארץ כדי לבקר את אמי ולהשתתף בשמחה משפחתית. איני מרבה לבוא לכאן, ומשום מה חשתי הפעם צריך לבוא. אודה לה' יתברך ששתל במחשבותי את הרעיון לעשות זאת, ובקף הענין לי את הזכות לשהות בבית אמי וללוותה בימים האחרונים לחייה.

בשבת האחרונה זכיתי לשבות יחד עמה בביתה, ושמחתי בקף ששרתי את נגוני אבי מורי וצ"ל אשר הסתלק לפני כעשרים שנה. בימות השבוע סובבתי כמנהגי בין מוסדות החינוך, לעורר ולחזק את ענינת אמן כמורשת בית אבי, כאשר אני זוכה לבקר ולשאת דברים ביותר מעשרים מוסדות ברחבי הארץ.

במוצאי יום שני, בשעת לילה מאחרת אמור הייתי לטוס חזרה לביתי. בשעת ערב עליתי לבית אמי, לעשות את השעות האחרונות לבקורי במחצתה ולשאב מלוא חפנים כח מרוחה הגדולה להמשיך הדרך... טרם צאתי לשדה התעופה התכופתי ובקשתי את ברכתה, והיא, בפנים מאירות ובמצב רוח מרומם, הניחה את ידי על ראשי וברכה אותי באריכות ומעמק לב.

יצאתי מביתה בהרגשה טובה ושמתי פעמי לשדה התעופה. בפתח בית הנתיבות ידתי וצעדתי הישר לעמדת הבדוק הבטחוני. בתוך זמן קצר הייתי אמור כבר לשבת במטוס, אלא שלפתע

לעלי נשמת אמי מורת מרת דבורה בת הרה"ח ר' דב מרמורשטיין ע"ה

‘בי מלאכיו יצוה לך לשמרך’

במחלה קשה. מצבה קשה ביותר, ואין לאל ידם של הרופאים להושיע. מבחינתם לא נותר לה זמן רב לחיות, אגא רבי הושיעניו!

האיש צפה לברכתו של הרבי, אלא שאז בוששה מלהגיע.

“לצערי אין ביכלתי לעזר לך”, הפטיר הרבי.

“מדוע?”, תמה האישה, “הלא למדונו חכמים כי ‘צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים’; הן מאמין אני באמונה שלמה כי ברפת הרבי בודאי תוכל לשינות את התמונה”.

“יקירי”, השיב לו הרבי, “לצערי הרב החמצת את ההזדמנות. הן התחננתי אליך פעם אחר פעם שתחזיר מהנהגתך לדבר בשעת התפלה, ואתה אטמת את אזניך. אלו היית שומע בקולי ומחריש בשעת התפלה, היו עתה עומדים לזכותך אלפי מלאכים שיגנו על חייך ועל חיי משפחתך - אלו הם המלאכים שהיו נוצרים מהאמונים שהיית עונה על ברכות התפלה והקדישים שהחמצת בהנהגתך הקולקלת.

על מלאכים אלו נאמר (תהלים צא יא): ‘כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך’. אלו זכות היו הם עומדים עתה, מליצים עליך ישר ומתחננים לפני מלך המלכים שישלח רפואה שלמה לבתך, אולם אתה כמו ידך פחרת להפסידם, ומה אוכל עוד לעשות?!”

לשמע הדברים הנוקבים פרץ האישה בכי מר. הוא נפל על הארץ באיש והחל לזעק זעקות נוראיות עד שהיה המקום לחרדת אלקים.

“רבי”, אמר האישה לאחר שנגע מעט, “למען חיי בתי אני מוכן להתחייב בתקיעת פף כי מהיום ועד יום מותי, לעולם לא אדבר יותר לא בחזרת הש”ץ, לא בתפלה ולא בקריאת התורה!”.

“האם מוכן אתה באמת להתחייב על כך?” שאל הרבי, והאיש חזר על דבריו: “בודאי, מוכן אני להתחייב בתקיעת פף!”.

למשך זמן מה שמע הרבי בשרעפיו, ואחר אמר לאיש: “אם הנך מתחייב על כך באמת, הרי שיקול אתה לשוב לביתך בנחת וברגע. בעזרת ה' הכל יהיה בסדר. בתך תבריא לחלוטין!”.

בצעדים מאוששים יצא האישה מחדר הרבי. הוא שמר על מוצא פיו וכבר מאותו יום החל להתמיד בקבלתו, וכפי שאמר הרבי פן יהיה לאחר זמן מה, כאשר שבו אל הרופא שטפל בביתם לצורך סדרת בדיקות נוספת. עם קבלת התוצאות אמר להם הרופא בהלם מחלט:

“אין זו אותה הנערה שהייתה אצלי לפני שבועים. זו לא אותה בת. היא הבריאה לחלוטין!”.

זכות התפלה עמדה לאותה נערה, והיא זכתה להקים בית נאמן בישראל, להאריך ימים ואף לראות דור רביעי עמו”ש.

‘בלבת אש’ ח”ב עמ' קסח; ‘כרון בנימינ’ זאב' עמ' סח

לאחר אמירת ‘כל נדרי’, איש מבין הנוכחים שהיו בו לא ישכח. כאשר עמד בעל התפלה להכריז את ההכרזה המרטיטה: “ונשלח לך עדת בני ישראל...”, סמנו לו הרבי לפתע לעצר. המתפללים עצרו את נשימתם והביטו ברבי הקם ממקומו ונעמד סמוך לבימה, כשטליתו שפסטה את ראשו והשתלשלה על פניו משנה לו מראה של מלאך אלקים.

בקול שקט פתח הרבי ואמר:

“רבותי! הכתוב אומר (בראשית מד טז): ‘מה נאמר... מה נדבר ומה נצטדק’; ‘מה נאמר’ - לשון רכה - זו תפלה, ‘מה נדבר’ - לשון קשה - אלו דבורי חלון הנשמעים בשעת התפלה ומעוררים קטרוג למעלה”.

בנקדה זו הפנה הרבי פניו כלפי הצבור הנרעש, הגביה את קולו וזעק בהתרגשות:

“ומה נצטדק???” מרגיש אני כי בשמים התעורר קטרוג גדול על תפלתנו, כפיכול נסתתמו שערי תפלה. כיצד נוכל להצטדק בפני בית דין של מעלה לנכח הקטרוג הגדול שהתעורר עלינו?!”

לצערי לא נוכל להמשיך ולהתפלל עד שתשמע פאן בבית המדרש הבטחה ברורה שמיום זה והלאה מתחייבים המתפללים להזהר מדבור בשעת התפלה!”

לאחר שסיים הרבי את דבריו הנוקבים, פסע חזרה למקומו והתישב על פסאו בדומיה.

בבית הכנסת השתררה דומית אימים. חיל ורעדה אחזו בקרב המתפללים. הדברים חוצבי הלהבות שנאמרו מפה קדוש בפתחו של יום קדוש, הלמו ברוותיהם כאלפי פטישים, והם נאלמו דם והביטו איש בפני רעהו בתדהמה.

לבסוף אזרו עז שלושה ממקרי הרבי. הם נגשו אליו והבטיחוהו נאמנה כי מיום זה ואילך הם מקבלים על עצמם להשגיח בכל התפלות בבית הכנסת לבל יהיו איש לשוחח בשעת התפלה.

כאשר שמע הרבי את ההבטחה הנחרצת, זנק מיד מכסאו, נשא ידיו השמימה וקרא ממעמקי לבו: “עכשו, כשהקטרוג הוסר, יכולים אנו לומר ‘ונשלח!’”.

הוסיף וספר אחד מגדולי מקורביו, הסופר הנודע רבי שלום חיים פרוש, את שראו עיניו:

אכן, מאותו יום ואילך נשמרה השתיקה בשעת התפלה כמעט בצורה מחלטת. רבם המחלט של המתפללים הקפיד בכל מאודו לשמר את מצות הרבי. אולם היה אחד מהם שיצרו בער בו כאש והסיתו להפר שוב ושוב את הקבלה שקבלו המתפללים על עצמם. הרבי שם לב לדבר ואף הורח עצמו להעיר לאיש פעמים ושלוש, אך ללא הועיל.

ביום מן הימים נכנס לפתע איש לחדרו של הרבי כשהוא זועק נוראות: “רבי, הושיעניו!”.

בקול שבור ומקטע השיח האיש לפני הרבי את צרתו הקשה:

“בתי היקרה שבגיל שדוכין, חלתה לפתע

הספור המפלא שלפניכם מגש לכבוד יומא דהלולא של הרבי הקדוש בעל האש דת' מאוירוב זצ"ל החל בשבוע הקרוב ביום א' לחדש שבט, וספר מפי המשפיע הנודע, הגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א.

בין יתר הנהגותיו בקדש רגיל היה הרבי בעל האש דת' מאוירוב לעורר את קהל שומעי

“רבי”, אמר האישה לאחר שנגע מעט, “למען חיי בתי אני מוכן להתחייב בתקיעת פף כי מהיום ועד יום מותי, לעולם לא אדבר יותר לא בחזרת הש”ץ, לא בתפלה ולא בקריאת התורה!”.

הרבי מאוירוב בעל האש דת' בצעירותו

לקחו על חשיבות התפלה על כל ענייניה. במיחד הקפיד על אסור השיחה בשעת התפלה.

אף שבכל הנהגותיו היה הרבי בבחינת דף כקנה, ובמיחד מקפיד היה לסגור טוב על ישראל, בכל הנוגע לכבוד התפלה לבש עז ותעצומות, וכאשר חש שיש בכך צרה, לא נמנע מלהעיר ולהוכיח גם את המקורבים אליו ביותר.

את אותו מעמד נשגב שהתרחש באחת השנים

וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו

ברכות שאינן נענות באמן

עניית אמן אחר ברכת הזמון

א. השומע סועדים המברכים ברכת הזמון, והוא לא סעד עמהם, יענה אמן בסיום ברכת הזמון, והינו אחר אמירת: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו", בין כשהיא נאמרת מפי המסבים ובין כשהיא נאמרת מפי המזמון. אף על פי שאין מזכירים שם ומלכות שמים בברכת הזמון, כיון שמלכתחלה תקנוה חכמים בנסח זה, דינה כשאר הברכות.

מקורות ובאורים:

ה'טור' ות'ש"לח ערוך' (קצב א, ע"פ ברכות מה ב) פוסקים שמי ששומע אחרים כשהם מברכים ברכת הזמון, אם לא סעד עמהם יענה אחריהם אמן. ונחלקו הפוסקים בסבה שחיבוהו לענות אמן. ה"ט"ז (שם א) סובר שכן הדין אין חובה לענות אמן אחר ברכה זו, לפי שאין מזכירים בה שם ומלכות שמים. ואולם, לפי שאין ראוי שאדם העומד ליד בני חבורה שמוזים ומברכים לה' ישתק ולא ישתתף עמהם, תקנו שמי ששומע את המסבים אומרם: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" יענה אחריהם אמן. ואולם אחר המזמון שחוזר ואומר זאת שוב לא יענה אמן [ואפילו אם הגיע בזמן אמירת המזמון ולא יענה אמן אחר אמירת המסבים], לפי שאז גם המסבים שותקים. ואולם ה'לבוש' (שם א) סובר שאף על פי שלא תקנו חכמים להזכיר שם ומלכות בברכת הזמון, הרי היא ברכה כשאר הברכות וחיבים לענות אחריה אמן. על פי דבריו כתב ה'דרך החיים' (הלכות סעודה) שיש לענות אמן הן אחר המסבים האומרים: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" והן אחר המזמון שחוזר ואומר ברכה זו, כדין כל הברכות כן שפאשר שומעים אותה ברכה בזה אחר זה משני אנשים, יש לענות אמן אחר כל אחד ואחד מהם (ראה שו"ת 'בצל החכמה' ח"ה סי' צ). ה'משנה ברורה' (שם,

וב'שער הציון' שם ג) מכריע פדעת הסוברים שברכת הזמון היא ברכה ככל הברכות, ולפיכך מי שלא סעד עם המזמנים עליו לענות אמן אחר ברכת הזמון, הן אחרי המסבים והן אחר המזמון.

כאשר אותו אדם שלא סעד שומע את המזמון אומר "ברוך שאכלנו משלו", עליו לענות אחריו "ברוך הוא ומברך שמו לעולם ועד", שאין יאמר "ברוך שאכלנו משלו" והוא לא סעד? (שו"ע שם א). אמנם מכל מקום לאחר שסיים דבריו, עליו לענות אמן אחר המסבים והמזמון שאומרים: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" (משנ"ב שם ז).

ב. נחלקו הפוסקים אם המזמנים עצמם חייבים לענות אמן אחר המזמון החוזר אחריהם ואומר: "ברוך שאכלנו ובטובו חיינו". ולמעשה המנהג הוא שלא לענות, כדי לא להפסיק בין ברכת הזמון לברכת המזון. אמנם הכל מודים שהמזמון אינו עונה אמן אחר ברכה זו כשהיא נאמרת מפי המסבים.

מקורות ובאורים:

ה'מגן אברהם' (ריש סי' קצב) כתב שנחלקו הפוסקים אם יש לענות אמן כשמיים המזמון "ובטובו חיינו", וכתב ה'משנה ברורה' (שם ג) שהמנהג שלא לענות. ה'לבוש' (קצב א) מבאר שאף הסוברים שברכת הזמון היא ברכה גמורה, ולכך מי ששומע ברכת הזמון והוא אינו מצטרף עמהם, צריך לענות אמן אחריה, מכל מקום למזמנים עצמם לא תקנו חכמים לענות אמן, כדי שלא יפסיקו בין ברכת הזמון לברכת המזון.

אמנם לכולי עלמא המזמון לא יענה אמן אחר אמירת המסבים "ובטובו חיינו", כיון שהוא עצמו חוזר אחריהם ואומר "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" (ש"לח ערוך' הרב שם ב; 'שער הציון' שם ב).

דרך אמונים

מדברי מדרן ורבנן על עניית אמן

הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקה

(המשך מעלון ויחי)

במעמד מראה הסנה כותבת התורה (שמות ג ו): "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים". במדרש (שמו"ר ג א) אמרו כי בשכר שהסתיר משה פניו זכה שיזכר ה' עמו "פנים אל פנים" (שמות לג א), שייעלה למרום לקבל את התורה וישיה שם ארבעים יום וארבעים לילה ויהנה מזיו השכינה.

כונת דבריהם היא שמושה זכה לקבל את התורה בקרבה כה גדולה, לפי שכבד את הקדוש ברוך הוא באופן מיוחד, בכך שהסתיר פניו.

מדברי המדרש הללו אנו למדים, שפכל שיתאמץ האדם לכבד את הקדוש ברוך הוא, כן יסיע הדבר בידו לקבל את התורה ולהנות מזיו השכינה.

אם חפצים אנו לכבד את הקדוש ברוך הוא, ביכלתנו לעשות זאת בכך שנקפיד לומר את הברכות בכונה - דבר המבטא עזות ברוחה שהוא יתברך "מלך העולם" ומידו הכל. ובכך שנקפיד לענות אמן אחר כל ברכה בהתלהבות כזו, שתבטא שאנו מאמינים, מבינים ומכירים שהכל מהקדוש ברוך הוא.

אם נקפיד על כף, יתבה כבוד שמים על דינו. שהרי כל אמן יש בה

רבי כבוד שמים ועדות שהקדוש ברוך הוא הוא "א-ל מלך נאמן", ובכך נזכה לסייע ממרום לקבל את התורה ולהנות מזיו השכינה [וראה ברבנו בחיי (שמות יד ל) שכתב שהפסוק (שמואל א' ב ל): "כי מכבדי אכבד" נאמר על מי שמקפיד לענות אמן].

מלבד זאת, בהנהגה זו מתקיים ביתר שאת הענין הגדול של: "תנו עז לאלקים" (תהלים סח לה), וכפי שהביא רבי חיים מוולוז'ין (נפש החיים) שער ב פרק ד) בשם הזהר הקדוש (זוה"ח רות קה ב), שבאמירת הברכות אנו מוסיפים כח בפמליא של מעלה, בבחינת: "ועזו בשחקים", וזהו גם עמק משמעותה של עניית אמן.

ברוך ה' שישנם דורנו אנשים שזכו להבין את עמק מעלתה של עניית אמן ואף עוזרים בכל מאוים להפיץ את גדל ענינה בעולם, דבר זה בודאי גורם שתתרבה השראת השכינה בעולם ויתוסף עוד כח בפמליא של מעלה, וזכות זו בודאי תקרב את הגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

מתוך דבריו בכנוס 'בני אמונים' אב תשע"ה

העונה אמן נקרא 'שמר אמונים'

את הפתוב (ישעיה כו ב): 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים', דרשו חכמים (שבת קיט ב): 'אל תקרי שמור אמונים אלא שאומרים אמן'.

פרש רבי יצחק סבאג ראש ישיבת 'פנת תורה' במכנאס שבמרוקו: אין פגנת הגמרא כאן שיש לשנות את צורת הקריאה בפסוק זה, כפי שמתפרשת לשון 'אל תקרי' בשאר מקומות. אלא לומר שהמלים 'שמר אמונים' מתפרשות לפי פשוטן, על המקפיד לענות אמן. וזהו שאמרו: "אל תקרי שמר אמונים", כלומר שאין לקרא בתאר הנשגב "שמר אמונים" אלא לאלו "שאומרים אמן" (רב רבנו עמ' 229).

"אל יחסרנו" אפלו מעניית אמן אחת

מספר על הצדיק רבי ליב חסיד מטלז אשר הרחיק פעם לנסע לעיר וילנא כדי לאסוף כסף עבור נשואי בתו. בבואו לוילנא מהר תחלה לעלות ולהראות לפני הגאון מוילנא. בשהותו בבית הגאון, הבחין רבי ליב כי אחר שסיים המברך לומר את הברכה הרביעית של ברכת המזון, ברכת 'הטוב והמטיב', במלים: "לעולם אל יחסרנו", ענה הגאון אמן. דבר זה היה חדוש גדול בעיניו של רבי ליב; רק עתה כשראה מעשה רב התחור לו שבקשות 'הרחמן' אינו חלק מברכת 'הטוב והמטיב', אלא הברכה מסתימת במלים: "אל יחסרנו" (ראה אבן האזל ברכות ב ז).

לתדהמת הכל, מיד לאחר שגפרד מהגאון, מהר רבי ליב לשוב לביתו. בני ביתו השתאו על שפה מהר לחזר. הם היו בטוחים כי הצליח ה' דרכו וזמן לו את הפסוק שנוקם לו בזמן כה קצר. אלא שרבי ליב לא שתפס בקורות מסעו ורק בקש שיערכו את השלחן לסעדה. בסיום הסעדה, פתח פיו ונשח להם בהתרגשות על החדוש שהביא מבית הגאון, שברכת 'הטוב והמטיב' מסתימת במלים: "אל יחסרנו", ולכן יש לענות אחריה אמן.

"מהרתי לשוב הביתה לטלז כדי שלא תפסידו חלילה עניית אמן על ברכה זו, ולו יום אחד נוסף", הסביר רבי ליב והוסיף: "אמנם כסף לנשואי בתנו לא הבאתי עמי, אולם דבר החשוב פי כמה - את זכות עניית אמן - הבאתי גם הבאתי! הלא אם יתאחרו המעות הנדרשות לנשואי בתנו לא יקרה מאומה, ואולם כל יום של הפסד עניית אמן, ולו על ברכה אחת, הוא הפסד גדול" (עליות אליהו מעלות הסלם הערה כב).

לצות מערכת העלון המכבד וכל מאמינים' השלום והברכה,

תחזקנה ידיכם על הוצאת העלון המשקע המגש לקהל אוהבי תורה וראי ה' מדי שבת בשבתו.

ידוע בשם המגיד מקוזניץ, וכבר הבאתם זאת בעבר בעלונכם, כי האותיות שאחר אותיות אמן הן אותיות 'בנס'. וחשבתי להוסיף על פי דרכו הקדושה, שאמן היא ראשי תבות 'נסיים אין מספר'. אין כל ספק שעם ישראל זוכה לנסיים אין מספר בזכות ההתחזקות בעניית אמן.

אוסף ואמר, בדרך צחות פמוכן, שעצם העבדה שהנכם מוציאים עלון על נושא עניית אמן מדי שבוע ומביאים כל העת מרגליות וחדושים נפלאים בענינה של מלה אחת בודדת יכולה להיות מנדרת בעצמה בגדר נס. ואכן אין זה בא אלא ללמד על גדל מעלתה של מצוה זו.

בברכה ובהוקרה,
שמואל יפה,
ירושלים.

נתן לשלח מכתבים לפקס
שמוספרו 08-9746102
או לכתבת המייל:
9139191@gmail.com

צדיק באמונתו

ברכות ואמן במשנת בעל ההלולא

הרבי ר' זושא מאניפולי
ב' בשבט תק"ס

רבי משלם זוסיא מאניפולי נולד בשנת ת"צ בבית אביו, גדול החסד רבי אליעזר ליפא (ליפמן).

משחר טל נעוריו חזר אחר האמת, ובצעירותו, בעקבות דודו רבי אלימלך פיילט שהיה משמשו בקדש של המגיד ממזריטש, דבקה נפשו במגיד ממזריטש והיה לאחד מחשובי תלמידיו. בעקבותיו דבק במגיד גם אחיו הצעיר הרבי ר' אלימלך מליז'נסק.

רבו המגיד אמר עליו שלא ינהיג עדה "שהוא כבר למעלה מענין זה" (ארוץ צבי' [ת"א תשמ"ד] מועדים עמ' רפז). בעל התניא שבקש את הסכמת הרבי ר' זושא לספרו, הפליג מאד ביראת השמים הנפלאית שהיתה לו (בוציא קדישא' אות כו). תולדותיו ותורתיו נדפסו בספרים 'מנורת זהב' ו'בוציא קדישא'.

כידוע, קבל על עצמו גלות יחד עם אחיו רבי אלימלך, ובעת גלותם החזירו נשמות נדחות לשושן והשיבו רבים מעוון.

בשנותיו האחרונות חלה. הסתלק בב' לחדש שבט תק"ס ונטמן באניפולי, סמוך ונראה לרבו המגיד ממזריטש.

נפש המלאך נבראת מעניית אמן

את הסבה לדברי חכמים (ברכות נג ב) שמעלת העונה אמן על הברכה גדולה משל המברך עצמו, פרש רבי זושא מאניפולי כך:

אף על פי שהמלאכים הם נבראים רוחניים, גם להם יש גוף ונפש. אלא שבשונה מהאדם שגופו מרכב מיסודות גשמיים, ורק נפשו רוחנית, אצל המלאכים - גם הגוף נברא מיסוד רוחני (ראה ספרי האיגו פסקא שו). מעתה יש לבאר כף את ההבדל בין המברך לעונה אמן: המברך בורא בברכתו את גוף המלאך, ובעניית אמן: "שהיא פנימית כנות הברכה" נבראת נפש המלאך הנותנת בו חיות. לפיכך: "גדול העונה אמן יותר מן המברך".

ואולם מוסיף רבי זושא ואומר: גם כאשר אדם נמצא לבדו, ואין לו מי שיענה אמן אחר ברכתו, אין זה מחיב שישאר המלאך שברא בברכתו ללא נפש. שכן אם ברה בהתלהבות זכה אף לברא את נפש המלאך. על כך אומר הפתוב (איוב כג ג): "והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש", אשר בנסח תפלות ראש השנה אנו מסיימים אותו במלים "נורא וקדוש"; "והוא באחד" - כאשר האדם יושב ביד, "ומי ישיבנו" - ואין מי שיענה אחריו אמן, אזי אם ונפשו אותה" שמברך בהשתוקקות הנפש, כי אז 'ויעש נורא וקדוש' - בורא הוא בברכתו אף את נפש המלאך (אור התורה' [לבעל היצמח צדק] מאמרי ד"ר וענינים עמ' נד).

אבני הון

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת וארא

פ"ו יב: הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים, וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוום וגו' להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. התמיהה בזה כפולה ראשית הלא משה כבר טען כעין זאת לעיל בסנה "לא איש דברים אנכי וגו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (פ"ד י'), והקב"ה השיבו בגערה "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו'" וא"כ מה נוספה כאן בטענתו שחזר על אותם דברים. ולא יתכן לומר שבא להוכיח שצדקו דבריו הראשונים שהנה אכן בני ישראל לא שמעו אלי, דהלא זה פשיטא דכיון דהקב"ה השיבו מי שם פה לאדם אזי בטלה טענתו הראשונה לגמרי, וא"כ כיצד חוזר וטוען אותה כעת שוב. ושנית דהיא גופא תימה ביותר מאי שנא לעיל שטענתו לא נתקבלה כלל ואילו כעת נתקבלה טענתו והקב"ה צירף עמו את אהרן שיהיה נביאו.

והביאור בזה דבאמת המה ב' טענות שונות לגמרי וחלוקים ענין כבד פה וכבד לשון וענין ערל שפתיים זה מזה כאשר יתבאר בס"ד, דהנה טענת כבד פה עניינה שמשה נתקשה בדיבורו והיה מגמגם וכמ"ש רש"י "בכבידות אני מדבר" וכמבואר במדרש שהיה מגמגם מנעוריו מאז שנגע בגחלים והביא את ידו לפיו (וכתב הרמב"ן שמשה לא ביקש מה' שיסיר גמגומו מאחר שלא חפץ לילך כלל ולכך טען לה' דאחר שלא הסיר כבודת פיו אל יצונו שילך, ומכיון שלא נתפלל על כך לא רצה ה' לרפאותו אבל ציווהו שילך ויצליח בשליחותו וכאשר אמר לו "אנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר"), וא"כ הטענה הראשונה היתה שאינו יכול לקיים את שליחותו של הקב"ה ואין ראוי שילך כלל, ועל כך השיבו ה' שמכיון שציווהו על כך בודאי יוכל לקיים את שליחותו ואין מקום לטענה זו.

אבל בכאן שהיה לאחר שכבר התחיל בשליחותו טען טענה אחרת, דהלא בני ישראל אין שומעין לדבריו וא"כ אע"פ שמצליח לדבר ולעשות שליחותו הלא אין דבריו מתקבלים, וזהו ענין "ערל שפתיים" שדבריו ערלים ומכוסים (כמ"ש רש"י "אטום שפתיים") שאינו מצליח לשכנע ולהטעים דבריו ואין דבריו נכנסים לליבות השומעין ונשארים אטומים ומכוסים בלא ביאור והטעמה, ולשון "ערל שפתיים" הוא דענין שפתיים הוא חיתוך המילים והטעמתן שעל ידם האדם מוציא את כוונתו והגיגו ומי שאינו יכול להתבטא בביורור הרי הוא אטום שפתיים. ולא בא כעת בטענה זו לומר שאין יכול לקיים את שליחותו של הקב"ה אלא לומר שאין רואה הצלחה בשליחותו לבדו ולבקש מה' שיעזרו על זאת, ובוזה קיבל הקב"ה את טענתו וצירף את אהרן להיות לו לעזר להטעים ולבאר את הדברים לפני פרעה, (וכעין טענת משה בהעלותך "לא אוכל לבדי לשאת את כל העם" והוסיף לו שבעים זקנים לסייענו).

וחילוק הדברים מדוייק להפליא בכתובים, דענין כבד פה שהוא חיסרון במדבר שאינו מסוגל לדבר וכדכתיב - "לא איש דברים אנכי", ואילו ענין ערל שפתיים הוא דאע"ג דמצליח לדבר סו"ס אין השומעים מבינים ואין דבריו מתקבלים על ליבם וכדכתיב - "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה". וכנגד זה הקב"ה צירף לו את אהרן שיבאר את דבריו, וכמ"ש רש"י לקמ' (פ"ז ב') "אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעתו מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה".

פ"ו י"ג: וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים וגו'. וברש"י - ודבר הצווי מהו, מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו. ועוד הוסיף להלן בפסוק ל' - היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל וגו', ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין, וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות. ע"כ. וכל זה צריך ביאור דהלא אהרן ומשה כבר הוזכרו מקודם כמה וכמה פעמים ומה ראה דוקא כאן להפסיק באמצע הענין ממש ע"מ לייחסם ואח"כ נצרך לשוב להתחלת הענין.

וביאור הדברים הוא דלעיל בסנה נצטוה משה לבדו להוציא את בני ישראל ורק קיבל רשות מהקב"ה להסתייע ע"י אהרן (וכפי שביארנו לעיל בפרשת שמות שטרם נצטרף אהרן לגוף השליחות), ורק כאן בטענת "הן אני ערל שפתיים" אשר כאמור מקודם טען בזה לפני הקב"ה שאינו מצליח בשליחותו לבדו וביקש עזר על שליחותו אזי נענה הקב"ה לצרף את אהרן אל השליחות. וא"כ מעתה מכאן ואילך נעשו שניהם יחד שלוחים לפרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, וזהו דכתיב אחר טענת משה - "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים" והיינו שכאן נצטרף אהרן לשליחות של משה עפ"י ה'. ומעתה מתבאר מפני מה הפסיק כאן כדי לייחסם והיינו דאחר שביאר שנצטוו שניהם על השליחות להוציא את בני ישראל הפסיק מיד כדי לייחסם ע"מ שנדע מיהם המוציאים, ושוב חזר על הציור מתחילתו לבאר באיזה אופן נאמר והיאך נתחלקה השליחות ביניהם.

ומה שבתחילה לא נצטרף עדיין לשליחות עם משה, משום שהן בטענת משה "בי ה' לא איש דברים אנכי" והן בבקשתו "בי ה' שלח נא ביד תשלח" לא ביקש משה מהקב"ה סיוע לשליחותו אלא ביקש להשתמש מן השליחות בכלל כפי שנתבאר לעיל, ולזה לא הסכים הקב"ה וכפה אותו על גוף השליחות ולכך נשאר יחיד בשליחותו להוציא את בני ישראל, אמנם אחר שביקש משה מהקב"ה שישלח ביד מי שרגיל לשלוח והוא אהרן ולפי שחשש משה שמה אהרן יגצע ויצטער ע"ז שלא הוא נשלח ע"י הקב"ה, ע"ז השיבו הקב"ה שלא זו בלבד שלא יצטער אלא ישמח בכך ויעזור לך לקיים את שליחותך, ובוזה ניתן לו רשות להיעזר ע"י אהרן מתחילה כדי שידע משה שליבו של אהרן שלם עמו, ולפיכך אהרן נצטרף אליו רק בתחילה שלא נצטרף לכל השליחות אלא רק לסייעו שיקבלו בני ישראל ממנו ע"י שיראו שהוא עצמו שהיה עד כה המוציא והמביא מסייע בידו אך אכתי ציווי השליחות היה למשה בלבד.

ודוקא כעת לאחר שהלך משה לבדו לבני ישראל בפעם השנית ולא שמעו לדבריו מקוצר רוח ביקש מהקב"ה שאינו יכול לשאת את משא העם לבדו, ואחר שביקש צירף הקב"ה את אהרן אל שליחותו של משה להיות שניהם המוציאים יחד, ועתה כאשר נצטרף אהרן הפסיק הענין ליחסם וכפי שסיים הענין "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים וגו' הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה

הנה כל המכות נעשו ע"י המטה אשר נאמר בו "אשר תעשה בו את האתת" (חוק' מד' מכות, ערוך ודבר שבאו מעצמן למחר ושחין שנעשה ע"י זריקת הפיח ובכורות שמתו בדבר ה'), ויש לעיין באלו המכות שהתרה בהם מאתמול האם ההכאה והטייה במטה נעשו בזמן ההתראה או למחר בזמנם הכה. ובפשוטו נעשה למחר בזמן המכה גופה שהרי ע"י המטה נהפך היאור מיד לדם ויצאו הצפרדעים והארץ הפכה לכנים. אכן בארבה היטה את המטה מאתמול והיה רוח קדים כל היום וכל הלילה ולמחר היה הארבה, ויל"ע.

פ"ח יח: והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב וגו'. פ"ט ד': והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר. ויש לתמוה במה נשתנו מכות ערוך ודבר משאר המכות שהודיע בהם לפרעה שעם ישראל יפלה לטובה שלא תבוא בהם המכה, דהלא פשיטא דאף כל שאר המכות ג"כ לא היו בישראל ואעפ"כ לא הודיע לו משה בהם שיהיה חילוק בין ישראל למצרים. ועי' ברמב"ן שכ' לגבי ערוך שהיא מכה משולחת ובטבעם שיבואו גם לבני"י ולכך היה צריך להפלות בינם למצרים וכע"ז ברשב"ם, (ויש לעיין לפי"ז מ"ש צפרדע וכינים וארבה שאינם נחשבים מכה משולחת), ולגבי דבר כ' הרמב"ן דכיון דהיו מעורבין מקנה מצרים ומקנה ישראל זב"ז לכך הוצרך לעשות הברלה ביניהם.

ונראה עוד לבאר דחלוקין ב' מכות אלו שהיו בלא נטיית המטה אלא באו מאליהן, ומשה הודיע לפרעה שיבואו למחר (בערוך) - למחר יהיה האת הזה, בדבר - מחר יעשה ה' הדבר הזה בארץ), ובשתייהן כתיב שנעשה ע"י ה' ולא ע"י משה במטה (בערוך) - ויעש ה' כן בארץ ויבא ערב כבוד וגו', בדבר - ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וגו'), מה שלא היה בכל שאר המכות. וא"כ מעתה עפ"י חילוק זה יש לבאר דכל שאר המכות שבאו ע"י המטה ונעשו להדיא לעיני פרעה ולעיני עבדיו היה ברור לכל שזו מכה מאת ה', אבל בערוך ודבר שבאו מאליהן למחר היה יכול פרעה לטעון שזו מכה טבעית שבאו החיות מאליהן וכן הדבר היה מגיפה טבעית אלא שמשה ידע על בואן באיצטגנינות וכיו"ב, ולכך הודיע לו משה שיראה בעיניו שלא יבואו אלו המכות על בני"י כלל אע"פ שלא נתפרדו בני"י מהמצרים או במקניהם כלל, וא"כ זה יוכיח על כך שאינן טבעיות אלא הן מכות שלוחות מאת ה' על מצרים.

וכע"ז מציינו גם במכת בכורות שאף היא לא נעשתה ע"י המטה אלא הודיעו כחצות הלילה וגו', ואף בזה אמר לו - "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו וגו' למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל", והיינו שהודיעו שתהיה הפלאה ברורה בין ישראל ובין מצרים הגם שלא נעשית ע"י המטה וכאמור. ויעויין ברשב"ם שביאר דלא יחרץ כלב קאי על המלאך המזיק ומשחית בכורי מצרים.

אכן עוד צריך לבאר היא גופא מדוע ב' מכות אלו לא נעשו עפ"י המטה ביד משה (דבשלמא מכת בכורות נעשתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו כמ"ש - ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה). ונראה לבאר דבכל שאר המכות היו בהם שינוי הטבע גדול ונצרכה פעולה ע"י הנביא שתשדד את מערכות הטבע שע"י הכאת המטה נהפך לדם וכו', ומשא"כ ערוך ודבר שמצד עצמם היו מכות טבעיות ולא נצרך בהם לשידוד הטבע ולפיכך לא נצרך בהם המטה ורק הודיעו שמחר יהיה האות הזה. (וביאור החילוק הוא שיציאת חיות מהיערות ושתהיה מגפה בבהמות היא מכה טבעית, אבל הפיכת היאור לדם ושתצא הצפרדע מהמים מקום גידולה לתוך הבתים והתנורים ושיהפך כל עפר הארץ לכינים ושלקו כל מצרים בשחין כאחד וברד עם אש מתלקחת שממית אנשים ומשבר עצים וארבה שלא היה כבוד כמוהו שאכל את כל ירק מצרים כל אלו היו שינוי הטבע מצד מהותם).

ואהרן, וברש"י "הם שנצטוו הם שקיימו", "הוא משה ואהרן - הם בשליחותם ובצדקתם מתחילה ועד סוף", והיינו דלענין השליחות הורשו שניהם ובזה היתה דרגתם שווה כאחד.

פ"ז כ"ה: וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר. וברש"י וימלא - מנין שבעת ימים שלא שב היאר לקדמותו שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלושה חלקים היה מעיד ומתרה בהם.

ויש להעיר במה שכ' רש"י שכל מכה שימשה רביע חדש, דהנה הלא מכות בכורות ודבר היו רגע אחד (כמש"כ בדבר - וישם ה' מועד לאמר מחר יעשה ה' הדבר הזה בארץ), בחושך כתיב בתורה שהיה שלושת ימים וברש"י כתב דהיו עוד ג' ימים של ימש חושך שלא קמו תחתם אך עכ"פ לא היו ז' ימי חושך (אכן יעוי' בש"ח דיום ז' השלים להם על הים), ובמכות צפרדע ערוך ברד וארבה ביקש פרעה להפסיק את המכה ונענה וא"כ יתכן שהיו רק יום אחד ותו לא (בצפרדע וערוך ביקש למחר, בברד ביקש שיפסיק מיד ונענה שיפסיק בצאת משה מן העיר, וכן בארבה משמע שמיד כאשר יצא משה מעם פרעה והעתיר אל ה' פסק הארבה). ונמצא א"כ דרך כינים ושחין היו ג"כ ז' ימים, ולפיכך צ"ל דמה שכתב רש"י דכל מכה שימשה רביע חדש היינו שכל מכה נועדה להיות שבעה ימים (חוק' מבכורות ודבר שכל המכה נעשתה ברגע אחד וחוק' מחושך וכו"ל), אך חלק מן המכות הופסקו בגלל בקשת פרעה.

ובאמת יש לתמוה בהאי גופא דמאחר שכל מכה נועדה לו' ימים מצד העונש למצרים א"כ היאך הועילה בקשת פרעה בארבע מן המכות להפסיקן באמצען ולהפחית את העונש שבהן. ונ"ל דבאמת לא הועיל לו בהם מצד ענין המכה לפי שסיבלה המשין אף לאחר שנפסקה, דהנה בצפרדע נבאשה הארץ ובערוך נשחתה הארץ שיעור גדול כפי הנצרך למכה, וכן ברד וארבה עיקר המכה היתה במה שהברד היכה את רוב העצים והשחית את רוב מאכלם (ולא היה עיקר מה שמתו מהברד לפי שיכלו להמלט אל הבתים), ומה שהותיר הברד היכה הארבה עד שלא נותר ירק ועשב במצרים, וכל זה הספיקו לעשות קודם שפסקו וא"כ עיקר המכה כבר נעשתה. אמנם מה שנענה לפרעה להפסיק את המכה כל עת שביקש שתפסיק הוא כדי להראותו שהכל תלוי בידי שמים אם להכות ואם להפסיק, וגם כדי לתת לו מקום לחזור בו.

והטעם במה שביקש פרעה רק על ארבע מכות שייפסקו (צפרדע ערוך ברד וארבה) ולא ביקש כן בשאר המכות, י"ל שבדם היה לו מים בביתו ע"י שקנה ביוקר מישראל, בחושך לא יכל לבקש, דבר ובכורות היו רגע אחד (ואעפ"כ לאחר בכורות הסכים להוציא את בני"י לפי שחשש שאף הוא ימות), ובכינים ושחין י"ל שלא יכל לבקש מפני הכבוד לעמוד לפני משה ואהרן לפי שהיו מכות אלו בגופו (וכפי שנאמר בשחין שלא יכלו החרטומים לעמוד בפני משה, אמנם בכינים מבואר דניסו להוציא בלטיהם ומשמע שעמדו לפני משה ואהרן ואולי היה בתחילת המכה שעדיין לא נכנסו לגופם כ"כ).

ובמה שכ' רש"י דג' חלקים בחודש היה מעיד ומתרה בהם, יש להקשות דהנה ב' מכות כתיב שהתרה בהם מאתמול (בערוך) - למחר יהיה האות הזה, דבר - מחר יעשה ה' הדבר הזה, ברד - הנני ממטיר כעת מחר, ארבה - הנני מביא מחר ארבה), ובכורות התרה בו באותו היום שאמר לו כחצות הלילה וגו' (אכן הרמב"ן כ' שם שהיתה ההתראה מימים מרובים), וביותר דבפשוטו ג' המכות השלישיים (כנים שחין וחשך) לא היתה בהם התראה כלל, וא"כ רק בדם וצפרדע לא כתיב מתי התרה בו לפני המכה (אם כי לפי פשוטו אף בדם היתה במכה סמוכה להתראה). ויש ליישב דסו"ס ג' חלקים היה מותרה לשלחם פן יפגענו וגו' ורק בסמוך ממש הודיעו על המכה שתבוא.

מים זכים

דורשי השמות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת וארא

פרשה יא, ג, שהטעם לכך שבסיום מכת ערוב הערוב הסתלק ממצרים (ולא מת במצרים), הוא בכדי שהמצרים לא יהנו מהעורות של הערוב.

וכן לגבי הארבה איתא במדרש (שם, פרשה יג, ז), שבסיום מכת ארבה לא נשאר ארבה אחד במצרים, ואפ"י אלו שהיו בקדרות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם, בכדי שהמצרים לא יהנו מהמכות שהביא עליהם הקב"ה, יעו"ש.

ומבואר בזה שנעשה נס מיוחד משמים, שכל הערוב והארבה (ואפ"י אלו שמתו) הסתלקו ממצרים, וכל זאת בכדי שהמצרים לא יהנו מהמכות שהביא עליהם הקב"ה.

וא"כ לפי"ז בפשטות י"ל, שגם לגבי מה שהצפרדעים הוכיחו היכן הגבול בין מצרים לכוש, מוכרח להיות שבני כוש הם היו אלו שהרויחו מזה, ולא בני מצרים, כיון שלא יתכן שבני מצרים ירויחו משהו ע"י המכות שהביא עליהם הקב"ה.

- ב -

ומעתה מיושב שפיר מה שהקשינו לעיל, דצ"ע מדוע במכת צפרדע נעשה שלום בין מצרים לכוש, והרי בני כוש היו צריכים לטעון, שלמעשה אין ראייה כלל מהצפרדעים היכן הגבול האמיתי ביניהם, כיון שי"ל שהצפרדעים שנמצאים בשטח המריבה ביניהם, הם מהצפרדעים שעלו על הארץ ע"י החרטומים ולא ע"י אהרן וכנ"ל.

דמעתה מבואר שפיר שאין זו קושיא כלל, כיון שלהני"ל הרי נמצא שבמכת צפרדע התברר ששטח המריבה שי"ך לכוש, וזה הוברר ע"י"ז שבשטח המריבה לא היו צפרדעים כלל, וא"כ בע"כ שהשטח שם שי"ך לכוש ולא למצרים, (וא"כ לא הי' שם כלל על מה להתווכח, האם הצפרדעים הגיעו ע"י אהרן או ע"י החרטומים), ודו"ק.

- ג -

אכן אע"פ שהמהלך הנ"ל נפלא כשלעצמו, אך באמת יש לציין, שמה שכתבנו שבני כוש הם היו אלו שהרויחו את שטח המריבה ע"י מה שהתברר במכת צפרדע, ובני מצרים הם היו אלו שהפסידו את השטח, באמת אין זה פשוט כלל.

משום שלכאוי נחלקו בזה המדרשים, מי הרויח שם את שטח המריבה, האם בני כוש הרויחו, או דבני מצרים הרויחו, - דבשמו"ר (פרשה י, ב) לכאוי נראה שהמצרים הם היו אלו שהרויחו את שטח המריבה, ולא הכושיים, - אך מדברי המדרש שהביא 'רבנו בחיי' לכאוי נראה, שהכושיים הם היו אלו שהרויחו את שטח המריבה, ולא המצרים.

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו זה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני: ואם מאן אתה לשלח הגה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים: (ז, כו-כז).

הנה הובא במדרש (שמו"ר פרשה י, ב), שהייתה מחלוקת בין בני כוש ובין בני מצרים על הגבול ביניהם, שהמצרים היו אומרים עד כאן תחומנו, והכושיים היו אומרים עד כאן תחומנו, - אך במכת צפרדע התברר היכן הגבול האמיתי ביניהם, ע"י שראו היכן הצפרדעים נמצאים, ואשר על כן ע"י מכת צפרדע נעשה שלום ביניהם, - ע"כ מהמדרש.

ולכאוי צ"ע טובא בזה, דהרי כתיב להדיא בקרא (ח, ג) 'ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים', והיינו שגם חרטומי מצרים העלו צפרדעים על הארץ.

וא"כ צ"ע טובא מדוע בני כוש עשו שלום עם בני מצרים, וקבעו את הגבול ביניהם ע"פ הגבול של מקום הימצאם של הצפרדעים, והרי בני כוש היו צריכים לטעון לבני מצרים, שאין ראייה כלל ממקום הימצאם של הצפרדעים, היכן הגבול האמיתי ביניהם.

כיון שאה"נ שלגבי מקום הימצאם של הצפרדעים שהגיעו ע"י אהרן בגזירת הקב"ה, בני כוש מודים שהרי זו ראייה ברורה היכן הגבול האמיתי ביניהם.

אך לגבי הצפרדעים שהחרטומים העלו על הארץ, הרי אין מהם שום ראייה לגבי הגבול האמיתי ביניהם, כיון שהחרטומים המצריים הרי רוצים לגזול את שטח המריבה מבני כוש.

וא"כ בני כוש היו צריכים לטעון, שלמעשה אין ראייה כלל מהצפרדעים היכן הגבול האמיתי ביניהם, כיון שלמעשה י"ל שהצפרדעים שנמצאים בשטח המריבה ביניהם, הם מהצפרדעים שעלו על הארץ ע"י החרטומים ולא ע"י אהרן, וא"כ א"א להוכיח מהם כלל.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה הנראה בס"ד לומר בזה, דבעצם יש לדון ולברר מה למעשה הצפרדעים הוכיחו, האם הם הוכיחו ששטח המריבה שי"ך לבני כוש, או שהם הוכיחו ששטח המריבה שי"ך לבני מצרים, - והיינו שצריך לברר מי למעשה הרויח ע"י מה שהתברר במכת צפרדע, האם בני כוש הרויחו מזה, או"ד שבני מצרים הרויחו מזה.

והנה בפשטות י"ל שבני כוש הם אלו שהרויחו מזה, ולא בני מצרים, - משום דהנה איתא במדרש (שמו"ר

[וז"ל המדרש ב'שמות רבה' שם: המכות שהביא הקב"ה על המצריים גרם להם שיעשו שלום ביניהם, כיצד, היי מחלוקת בין בני כוש ובין בני המצריים, המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו, כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם, הגבול שהיו נכנסות לתוכו, הדבר ידוע שאין השדה שלו (כלומר שאין השדה של בני כוש, אלא של המצריים), שנאמר את כל גבולך, גבולך ולא של אחרים, עכ"ל.]

אך 'רבנו בחיי' כתב (ז, כז) וז"ל: וכן אמרו במדרש, בני חם ובני מצרים היו חלוקים בתחומין, הכושיים אומרים עד כאן תחומנו, והמצריים אומרים עד כאן תחומנו, כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם, הגבול שלא היו צפרדעים בו היו יודעים שאינו של מצרים, שנאמר 'את כל גבולך' ולא של אחרים, עכ"ל].

- ד -

ומעתה הניחא לדברי המדרש שהביא רבנו בחיי הנ"ל, שהכושיים הם היו אלו שהרויחו את שטח המריבה, ולא המצריים, דלפיי? הכל מיושב שפיר כפי שכתבנו לעיל, שי"ל שבשטח המריבה לא היו צפרדעים כלל, וא"כ בע"כ שהשטח שם שייך לכוש ולא למצרים, (ולא הי' שם כלל על מה להתווכח, האם הצפרדעים הגיעו ע"י אהרן או ע"י החרטומים).

אך לדברי המדרש בשמו"ר הנ"ל, שהמצרים הם היו אלו שהרויחו את שטח המריבה, ולא הכושיים, א"כ שוב צ"ע טובא מה שהקשינו לעיל, מדוע בני כוש עשו שלום עם בני מצרים, וקבעו את הגבול ביניהם ע"פ הגבול של מקום הימצאם של הצפרדעים.

והרי בני כוש היו צריכים לטעון, שלמעשה אין ראייה כלל מהצפרדעים היכן הגבול האמיתי ביניהם, כיון שלמעשה י"ל שהצפרדעים שנמצאים בשטח המריבה ביניהם, הם מהצפרדעים שעלו על הארץ ע"י החרטומים ולא ע"י אהרן, וא"כ א"א להוכיח מהם כלל וכנ"ל.

ועוד יש להקשות בדברי המדרש הנ"ל, דלכאוי צ"ע כיצד יתכן שהמצרים הרויחו את שטח המריבה ע"י מכת צפרדע, והרי הבאנו לעיל את דברי המדרש לגבי מכת ערוב ומכת ארבה, שנעשו שם ניסים מיוחדים בכדי שהמצרים לא יהנו כלל מהמכות שהביא עליהם הקב"ה, וא"כ צ"ע כיצד יתכן לומר שהמצרים הרויחו משהו ע"י מכת צפרדע.

- ה -

והנה הצעתי את ב' הקושיות הנ"ל לת"ח אחד שליט"א, ואמר ליישב בזה, דלגבי הקושיא השנייה ששאלנו, כיצד יתכן לומר שהמצרים הרויחו משהו ע"י מכת צפרדע, י"ל בזה שכיון שה' אמת ותורתו אמת, לכן אם באמת ע"פ דין, שטח המריבה אכן הי' שייך למצרים, אזי י"ל דאין זה נחשב כלל שהמצרים 'הרויחו' משהו ע"י מכת צפרדע, כיון שבאמת הם לא 'הרויחו' כלום, אלא הם רק קיבלו את מה שבאמת מגיע להם ע"פ דין, (ומשא"כ גבי מכת ערוב וארבה, שהקב"ה לא רצה שירויחו משהו שלא הי' שייך להם לולא המכות), ודו"ק.

ולגבי הקושיא הראשונה ששאלנו, מדוע בני כוש עשו שלום עם בני מצרים, והרי בני כוש היו צריכים לטעון, שהצפרדעים שנמצאים בשטח המריבה ביניהם הם מהצפרדעים שעלו על הארץ ע"י החרטומים ולא ע"י אהרן, וא"כ א"א להוכיח מהם כלל וכנ"ל, אמר הת"ח הנ"ל

[ונ.ב. והנה לעצם הנידון שהבאנו לעיל, האם הכושיים הרויחו את שטח המריבה, או שהמצרים הרויחו את השטח, - יש מקום לומר בזה, שבאמת אין מחלוקת בין המדרשים הנ"ל, אלא באמת הצפרדעים קבעו את הגבול באמצעו של השטח שרבו עליו, וא"כ נמצא שגם הכושיים הרויחו חלק מהשטח, וגם המצרים הרויחו חלק מהשטח, ודו"ק ואכמ"ל].

- ו -

והנה יל"ע לגבי האיסור מה"ת שלא לשוב למצרים, האם מותר לשוב לשטח המריבה הנ"ל שהוכרע ע"י מכת צפרדע שהוא שייך לכוש ולא למצרים (לדברי רבנו בחיי הנ"ל), משום שלמעשה הוכרע שהשטח הוא אינו חלק ממצרים, - או"ד דא"א להסתמך על ההכרעה הזו משום ד'לא בשמים היא'.

והנה ידועים דברי המל"מ (אישות פ"ט, בסוף ה"ו), דרק ב'ספיקא דדינא' אמרינן דגם אילו יבוא אליהו ויכריע את הספק, מ"מ לא נקבל ממנו (משום ד'לא בשמים היא'), - אך כאשר יש לנו ספק 'במציאות', אזי אם יבוא אליהו ויכריע את הספק, שפיר נקבל ממנו את ההכרעה, (משום שהאי דינא ד'לא בשמים היא' לא נאמר לגבי ספק 'במציאות'), עיי"ש.

ומעתה לפי דברי המל"מ הנ"ל י"ל דמותר לשוב לשטח המריבה הנ"ל, כיון שלגבי ברור המציאות סמכינן שפיר גם על הוכחות שמימיות, ולא נאמר ע"ז ד'לא בשמים היא' וכנ"ל.

אמנם יש מהאחרונים דס"ל, דגם כאשר יש לנו ספק במציאות, מ"מ א"א להכריע זאת ע"י דברים שמימיים, משום דגם בכה"ג אמרינן ד'לא בשמים היא', [עי' בדברי המגיה על המל"מ הנ"ל, - וע"ע בברכי יוסף (או"ח סי' לב, ד), ובקוב"ש (ח"ב קוני ד"ס, סי' ה, ה) ואכמ"ל], - וא"כ לדעתם י"ל דאסור לשוב לשטח המריבה הנ"ל, כיון שא"א להסתמך על מה שהוכרע במכת צפרדע, כיון שלא בשמים היא', ויל"פ.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 02-633-5850-1515 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הזכרים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 02-633-5850-1515 (תא קולי)

קיצור הלכות נשיאת כפיים

חלק א'

בעשרה

א. נשיאת כפיים דינו כדין כל דבר שבקדושה שאינו בפחות מעשרה. והיינו דצריך שיהיו בבית הכנסת בזמן ברכת כהנים עשרה.

ב. והכהנים מצטרפים להיות חלק מהמניין, ואפילו אם רובם כהנים גם כן שפיר דמי². [ולקמן יובא דאפילו אם כולם כהנים גם עולים]

ג. אם התחיל הש"ץ חזרת הש"ץ כשהיו שם עשרה מתפללים ואח"כ יצאו מקצתן, וכשהגיעו לרצה אין שם עשרה מתפללים, אסור לישא כפיים³.

ד. ואם התחילו הנשיאת כפיים בעשרה ויצאו מקצתן גומרים⁴.

ה. להלכה נושאים כפיים גם במקום שאין ס"ת⁵.

נטילת ידיים

ו. נטילת ידיים לברכת כהנים היא מדרבנן. והסמיכוהו על הפסוק שנאמר "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'", כלומר, כשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחילה - והיינו נטילה, ואחר כך ברכו את ברכת ה' - והיא ברכת כהנים⁶.

ז. אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם בבוקר, חוזרים ונוטלים לפני ברכת כהנים⁷.

ח. והנטילה צריכה להיות במים דוקא, ולא מועיל כאן מידי דמנקי כמו בתפילה⁸.

ט. מכיון שיש דעות שאסור לשהות כדי הלוך כ"ב אמה בין הנטילה לברכה, לכתחילה יטול ידיו סמוך לרצה, ולכן טוב שלא להפסיק בדיבור בין הנטילה לברכה⁹.

י. נוטלים הידים עד הפרק ככהן המקדש ידיו לעבודה. ואפשר דצריך דוקא נטילה מכלי וכח גברא, ושלא יהיו משתנים המים מבריתן, ויהיו על כל פנים רביעית מים¹⁰.

יא. גם ביום כיפור ובתשעה באב נוטלים עד הפרק¹¹.

יב. והלוי יוצק מים על ידיהם. וכשאין לוי יוצק בכור פטר רחם, שהוא גם קדוש קצת. ואם אין גם בכור, טוב שיטול הכהן בעצמו משיציק ישראל על ידו. ואף שהלוי תלמיד חכם והכהן עם הארץ יש להחמיר¹².

יג. אם הסיח הלוי דעתו מנטילת ידיים שבבוקר, וכל שכן כשנגע בגופו, יטול ידיו קודם שנוטל ידי הכהנים¹³.

יד. אם נטל הכהן ידיו בבוקר וברך על נטילת ידיים, לא יחזור לברך כשנוטל ידיו לברכת כהנים. ומכיון שיש דעות שאם הסיח דעתו וכ"ש כשנגע במקום מטונף צריך לברך על נטילה זו, לכן כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו בבוקר שלא לגעת במקום המלוכלך, דאז כשיטול ידיו לברכת כהנים לא יפול בספק ברכה¹⁴.

טו. נטילת הידים מעכבת. אולם אם אין לו מים, בדיעבד יכול לסמוך על השיטות שבנטילת ידיים בבוקר סגי. אמנם יכול לסמוך על נטילה זו רק אם לא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף. אך אם הסיח דעתו ונגע במקום מטונף, כל שלא נטל ידיו לא יעלה¹⁵.

טז. וביום כיפור ובתשעה באב שנוטלים הידים בבוקר רק עד סוף קשרי אצבעותיו, גם בדיעבד אינו יכול לסמוך על השיטות שבנטילת ידיים בבוקר סגי¹⁶. ולכן אם לא הספיק ליטול ידיו שוב לא יעלה לדוכן.

א עיין בביה"ל שהביא דהר"ן ס"ל דלא מקרי דבר שבקדושה, אולם גם לשיטתו דינו כדין דבר שבקדושה. וכתב במשנ"ב דדינו בכל דבר כמו שנתבאר בסימן נ"ה לענין קדיש.

ב שו"ע קכ"ח ס"א. ובמשנ"ב וביה"ל עיי"ש. ועיין בס"ק קא שכתב דכיון דעיקר ברכת כהנים על ישראל נאמרה, אפילו אין עשרה שיענו אמן על הברכה, ואפי"י שרק ישראל אחד, כולם עולים לדוכן ומברכים לישראל זה.

ג ואפי"י דקיימא לן דחזרת הש"ץ כן מסיים בכהאי גוונא, לישא כפיים אסור, כיון שהוא ענין בפני עצמו ורק קבעוהו חכמים בתפילה.

ד ביה"ל ס"א

ה משנ"ב קכ"ח ס"ק א הביא י"א דאין נ"כ אלא במקום שיש ס"ת, וכתב: אבל רוב האחרונים וכמעט כולם חולקים ע"ז.

ו ס"ק יט, מהגמרא.

ז סע' ו.

ח ס"ק יט

ט ביה"ל ד"ה חוזרים וכו' מהמג"א שלמד כך בתוס'. ועיין בקרן אורה בסוטה לט שחולק על המג"א, ולמד בתוס' שם דאין הכוונה דהכא בעי"י כדי הלוך כ"ב אמה, אלא כוונתם דאין ליה שיעור כלל אלא מצוה לתכופי כלל מאי דאפשר ושלא להפסיק ביניהם לא בדיבור ולא במעשה.

י שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כא. ויש לעורר בזה הלויים שיטלו כדת וכדין כל היד עד הפרק, דהרבה כהנים סומכים בזה על הלויים, בפרט כשאינם רוצים לפגוע בלוי וליטול שוב, ויש אופנים שנטילה זו מעכבת הברכה כמו שיתבאר.

יא משנ"ב ס"י תרי"ג ס"ק ז

יב שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כב.

יג שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כג.

יד סע' ז, ובמשנ"ב ס"ק כד.

טו שו"ע שם בסע' ו, ומשנ"ב ס"ק כ.

טז שהרי בנט"י לברכת כהנים צריך עד הפרק

עקירה ברצה

יז. בסדר הפסוקים נאמר "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" ואחר כך "וירד מעשות החטאת" וגו', משמע שברך קודם שהסתלק מהעבודה. לכן תיקנו גם בתפילה שיעלו הכהנים לדוכן קודם סיום ברכת העבודה.¹⁰

יח. כשמתחיל ש"ץ רצה כל כהן שבבית הכנסת צריך לעקור ממקומו לעלות לדוכן. וגם אם לא יגיע לשם עד שיסיים ש"ץ מודים שפיר דמי¹¹.

יט. לכתחילה יזהר לעקור כשמתחיל ש"ץ רצה, אבל אם לא עקר עד שכבר התחיל ש"ץ רצה כל שלא סיים ברכת רצה שפיר דמי¹².

כ. אם לא עקר רגליו עד שגמר ש"ץ ברכת רצה שוב לא יעלה¹³. ואפילו אם עלה ירד¹⁴.

כא. גם אם לא עקר ברצה מחמת אונס לא יעלה. ואם עלה לא ירד¹⁵.

כב. וכיון שיש בפוסקים מי שהסתפק שמא אפילו כשלא עקר ברצה אם קראו לו בפירוש לעלות הוא מחויב לעלות, לכן עדיף שלא יהי' בבהכ"נ בשעה שקוראים כהנים. ובלאו הכי טוב שלא יהי' בבהכ"נ בשעת ברכת כהנים כדי שלא יאמרו שהוא פגום, דמי ידע שלא עקר רגליו קצת ברצה¹⁶.

כג. עיקר העקירה נקראת אחר שנטל ידיו, שאז ראוי לעלות לדוכן. ולכן יעקרו רגליהם ליטול ידיהם קודם רצה, וברצה יעקרו רגליהם ללכת למקום המוכן לדוכנם. ובדיעבד אם לא נטל ידיו קודם רצה, ואם ילך ליטול ידיו יסיים ש"ץ ברכת רצה, אעפ"כ יעקור ברצה ללכת למקום הדוכן, ואח"כ יביאו לו ליטול ידיו שם¹⁷.

כד. ואם יודע שלא יהיה לו שם מים, אם יכול לסמוך על נטילתו בבוקר [כגון שלא הסיח דעתו וכו', או שלא ביהו"כ וט' באב] יעקור ויעלה¹⁸.

כה. מה שעיקר ללכת ליטול ידיו לא נחשב עקירה. ולכן כהן שעקר ממקומו קודם רצה ללכת ליטול ידיו, אולם לא הספיק לעקור משם עד שגמר ש"ץ רצה, לא נחשב שעקר, ולא יעלה. ועל כן המנהג כשהש"ץ מגיע לרצה ולא באו עדין הכהנים להיכל, הוא ממתין בתפילתו עד שיבואו, דחיישינן

יז ס"ק כו, מהגמרא סוטה לח:

יח ס"ע ח.

יט ס"ק כה.

כ שו"ע שם.

כא ביה"ל ד"ה אבל וכו' בשם המגן גבורים, ועיי"ש שהביא מהע"ת שהסתפק בזה.

כב ביה"ל שם

כג ס"ק ט

כד ס"ק כז

כה פשוט לפי המבואר לעיל.

שמא עדין לא עקרו רגליהם ממקום הרחיצה לילך לצד הדוכן, ואם יסיים רצה כבר לא יוכלו לעלות שוב¹⁹.

כו. אם עומד באמצע תפילת שמו"ע כשהתחיל ש"ץ רצה, ומשער שיסיים התפילה ויספיק לעלות לדוכן קודם שיסיים ש"ץ מודים, יעקור רגליו קצת בתוך התפילה²⁰. [ולקמן יבואר הלכות העומד בתפילה אם מותר לעלות לישא כפיו.]

כז. עקירה זו שבתוך התפילה, טוב שיעקור על ידי שיקריב עצמו לדוכן בקפיצה כשרגליו מחוברות. ואם אי אפשר לו בקפיצה יתקרב מעט בהליכה לכיוון הדוכן²¹.

לחלוץ הנעלים

כח. לא יעלו הכהנים לדוכן בנעלים מכל סוג שהוא²².

כט. אך אין נכון לעלות לדוכן יחף ממש שהוא דרך גנאי, שאין רגילים בזמן הזה ללכת יחף לפני הגדולים. אלא יש ללכת בפזמקאות [גרביים] של בד²³.

ל. אם יכול לחלוץ מנעליו בלי שיגע בהם יכול לחלצם גם אחר הנטילה. ואם לא יכול יחלצם קודם הנטילה²⁴.

לא. ויש להצניע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בבית הכנסת - מפני הכבוד²⁵.

אמירת ה"יהי רצון"

לב. כשעומדים הכהנים לפני ההיכל, אחר שאמרו מודים דרבנן, אומרים "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם"²⁶.

לג. ויכונו לסיים תפילה זו כשמסיים ש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמן על שתיהם. וגם הכהנים יענו אמן - על ברכת הש"ץ²⁷.

לד. תפילה זו מדינא דגמרא היא, ולכן אומרים אותה גם בשבת ויו"ט²⁸.

כו ס"ק כח אך בכה"ג שעקרו קודם רצה למקום הנטילה אפילו שדינם שלא יעלו אם עלו לא ירדו. [שעה"צ ס"ק ל]

כז כמו שמבואר בס"כ לגבי ש"ץ ובס"ק קו. לגבי עומד בתפילה. ודוקא כשיכול לסמוך על נטילתו בבוקר.

כח כמבואר בס"י קד ס"ע ב וס"ע ג ובמשנ"ב שם.

כט ס"ע ה ובמשנ"ב

ל ס"ק יח.

לא ס"ק טו

לב שם

לג ס"ע ט.

לד שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק לא.

לה מרן הגר"ק במכתב להגר"י הכהן קופשיץ.

מתוך הקונטרס 'קיצור הלכות נשיאת כפיים'. לתגובות ומוקדי מכירה ניתן לפנות למייל 54321654K@gmail.com

הפרשה המחכימה

פירושים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וארא התשפ"ג גליון 245

קידוש השם

שאלה: כיצד נקיים את מצות קידוש השם כראוי?

א. שמות ז, כח: "וַיִּרְץ הַיָּאֹר צִפְרָדְעִים, וְעָלוּ וּבָאוּ... וּבִתְנֹרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ". בגמרא (פסחים נג:): "דרש (על כך) תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם (ובכל זאת) כתוב בהם 'ובאו בביתך... ובתנורייך ובמשארותיך', אימתי משארות מצויות אצל תנור, הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם, על אחת כמה וכמה" (וראה עוד דברים חמורים שכתב בזה בעל הטורים להלן ת, א).
וכתוב (דברים ו, ה) "ואהבת את ה' אלקיך... ובכל נפשך", ופירש רש"י (ומקורו בברכות סא: וסנהדרין עד.) "ובכל נפשך – אפילו הוא נוטל את נפשך". ובוה נצטוונו על מסירות נפש במקומות שדינם ביהרג ואל יעבור, שצריך האדם למסור נפשו על קיום התורה והמצוות. אבל צריך לדעת ש'מסירות נפש' אינה דוקא כשממית עצמו על הדבר לגמרי באופן שיפטר מן העולם, אלא כל פעם כשהאדם מוותר על עצמו הגוף למען קיום התורה והמצוות, זה נקרא 'מסירות נפש'. **וכדרך** שאמרו (גיטין נז:): "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם", ובספר חסידים (סימן תקנ"ה) כתב ש"ממית עצמו עליה" אין הכוונה למיתה ממש, אלא "מות באהל" היינו באהל ביתו, שחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. וכן כתב המהרש"א (שם) "ענין המיתה שממית גופו ומסלק ממנו מותר התאוה". וכעין זה כתב החזון איש (קובץ אגרות א, ג) "המיתה שבכאן הוא הנטיה מפשטו של החיים... כל שהאדם מרבה בשבירת המידות מרבה חיים, כי שבירת המידות היא הריגת החיים השטחיים, ומיתה של היצר הממלא את הגוף, הוא החיים המוליך בדרך התורה".

כמה פעמים הסכמנו למסור מרצוננו ותאוותינו הגופניים והגשמיים לצורך לימוד התורה וקיום המצוות! האם הסכמנו לוותר על כמה דקות שינה למענה, האם הסכמנו לוותר על ארוחת צהרים או ערב למענה?! ככל שנפנים את חובתנו בעולמנו, נדע להגדיל את ערך חיינו הרוחניים, ואת מטרת בואנו לכאן, וממילא נבין כיצד ראוי לוותר על דברים גשמיים, חולפים ועוברים לצורך דברים קיימים, שורשיים ונצחיים. בפרט בימי שובבי"ם המיועדים לתיקון עניני החומריות, תאוות האכילה ושאר תאוות העולם הזה, שבודאי ראוי להתגבר ולוותר על דברים גשמיים מסויימים, במיוחד כאשר הדברים באים על חשבון הלימוד ושאר קיום המצוות. וגם בזמנים קשים אלו, שיש כאלו חולים או מבודדים ה' ישמור, ואופן הלימוד קשה לפעמים יותר ממה שהורגלנו עד כה, אבל עלינו למסור קצת מהנחוחות שלנו למען התורה והמצוות, כדי לעשות נחת רוח ליוצרינו ולהשיג את תכליתנו בעולם הזה שלשמה ירדנו לעוה"ז.

אם נתבונן בעצמנו נסכים שאם היה מגיע לידינו נסיון למות או להמיר את דתנו ח"ו, בודאי היינו מוסרים עצמנו למות על קידוש ה', אם כן תמוה כיצד אפילו על עבירות זעירות, אין בכוחנו להתגבר על עצמנו. לפעמים אדם מסכים לעזוב באמצע התפילה ולהפסיד קדיש וברכו כדי שלא להפסיד סכום פעוט (עקב איחורו למקום לימודו או עבודתו וכדומה), או שמסכים ללכת למקום שאינו צנוע כל כך (אף שיכול להכשל בראיה או הרהור) כדי לקנות באיזה 'מבצע' וכדומה, כדי להרויח שקלים בודדים. וזאת כיצד, אתמהה?! **אלא** שאיננו מחשיבים את גודל חומרת העבירה¹, ואיננו יודעים כי גם כעת אנו עומדים בפני נסיון, רק כאשר מגיע נסיון גדול לעבוד עבודה זרה או למות וכדומה – אז מרגישים שזה נסיון ומסכימים למות על קדושת ה' כדי שלא לעבור את העבירה. (וכן היה במשך הדורות שגם יהודים שלא הקפידו כל כך על שמירת המצוות, כשהגיע הדבר לעבירת עבודה זרה וכדו' הסכימו למות על קידוש ה').

אולם זהו גופא עבודתנו, צריך לדעת ולחשוב: למה להמתין למות על קידוש ה' על מניעת עבירה גדולה, הבה נתגבר על עצמינו בעבירה קטנה. אם נתבונן אפילו מקצת בקורות הדורות, נראה כיצד אבותינו מסרו נפשם על קיום המצוות, נשרפו במשרפות ונעקדו

¹ **פעם** שאל אחד את הגרי"ו מבריסק וצ"ל: למה הוא כל כך מדקדק בכל חשש איסור, וכי הרב נכשל איזה פעם שהוא כל כך חושש על להבא? השיבו הגרי"ו: דבר זה לא נובע מרגשי עצבנות (ותקרא: נשיוע) וכדומה, אבל הבה אסביר לך, האם פעם נפלת מהמיטה באמצע השינה, השיבו אותו אחד: לא ואני גם לא חושש שזה יקרה. אמר לו הגרי"ו: וכעת, אם נניח אותך בגג בנין של עשר קומות בלי מעקה, האם תסכים לישון שם לילה אחד בלבד, השיבו הלה: לא, בשום פנים ואופן, הלא זה פחד מות. שאל אותו הגרי"ו: מה כל כך מפחיד בזה, הלא אתה העדת בעצמך שמעולם לא נפלת מהמיטה, ואם כן אין שום סיכוי שבדיוק הלילה שתישן על הגג תיפול, ומדוע אתה חושש?! אמר הגרי"ו – וכך אני בדיוק מרגיש, כאילו אני נמצא על גג של בנין רב קומות, שאפילו אם מעולם לא נפלתי, אבל היות שאם אפול או המצב יהיה חמור מאוד, לכן אני נוהר מאוד שלא אפול. **ואם** היינו רואים או אפילו לומדים בספרי המוסר והמקובלים, כמה הרס וחורבן יוצרת כל עבירה שלנו, בודאי היינו נוהרים ובורחים ממנה לפחות כמו מן האש.

על המוקד, כדי לשמור את התורה בטהרתה. כיצד מסרו נפשם על שמירת המצוות, ואפילו על מנהגים, למשל לצורך טבילה במקוה היו שוברים את הקרח לטבול בתוכו, דבר שקשה למצוא אדם בזמננו שהיה מסוגל לעשות זאת. **הבה** נחשוב בעצמינו, האם גם אנו היינו עומדים בכאלו נסיונות, ואם כן במה אנו חשויים ובמה נוכל לזכות בדין?! צריכים אנו 'לפחות' למסור נפשנו על עבירות קטנות ולהתגבר על היצר לאותו רגע מועט או הנאה רגעית וכדומה של הרצון. ואם בכל פעם שבא לנו נסיון קטן של הפסד כמה שקלים לצורך מצוה וכדומה, נתבונן בזה ונחשוב: הלא בודאי היינו מסכימים אפילו למות על קידוש ה' אם היינו עומדים באופן כזה של י הרג ואל יעבור, ואם כן כעת שעומדים אנו בפני נסיון של כמה שקלים בודדים, בודאי ראוי להתגבר כנגד היצר ולהצליח בנסיון.

ומצאתי שכן כתב בספר חסידים (סימן קנה) "כשיבוא לידך שום דבר שלא לרצון הקדוש ברוך הוא, ומפני הבושת אתה מונע אותה שקשה לעשות ומפליא בעיניך הדבר, או שיש לך יצר הרע שמתגבר עליך לעבור, או לעשות, תחשוב: אילו היית בשעת השמדה, הרי היו לך כל היסורין או מות בעבור הבורא... ואם היו רוצים להורגך או יסורין לעשות לך שנבחר מות מחיים, היית סובל, וכל שכן זה הדבר שאינו כל כך גדול, שמתגבר עליך יצרך ומקבל שכר טוב, (בודאי שתתגבר שלא להיכשל)". **וה'פלא יועץ'** (ערך 'יצר' ד"ה אבל) פירש כעין זה את מאמר ריש לקיש (ברכות ה.) "לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע... אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יעסוק בתורה... אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יקרא קריאת שמע... אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יזכור לו יום המיתה", וכוונתם "אם נצחו מוטב, ואם לאו, שגברה עליו מאוד תאות העבירה, ואינו יכול לכבוש את יצרו לפרוש הימנה, יקרא קריאת שמע, ובעיניו יראה שמוטל על האדם חיוב למסור נפשו על קדושת ה' לכבוד ה'. **ואם נקל בעיניו למסור נפשו למיתה, כל שכן שיסבול לכוף את יצרו, ולפום צערא – אגרא** (כגודל הצער בעבור המצוה – כך גודל שכרה)".

וכן הביא הגר"ש וולבה ('עלי שור ח"ב עמ' סט) "וכתבו הספרים שיש לצייר לעצמו איך מוליכים אותו להישרף או להיסקל על קידוש השם, והוא מוסר נפשו ברצון. בר דעת ידע בזה את אשר לפניו. למשל: אדם קיבל על עצמו מסירות נפש ליהרג על קידוש השם וצייר לעצמו את הציור הזה, והנה אחר התפילה יש לו סדר ללמוד גמרא, אבל הוא מתעצל ללמוד... אם בר דעת הוא, הוא תופס את עצמו: איך יכול להיות – ליהרג על קידוש השם הוא מוכן ברצון ואילו ללמוד אינו מוכן ברצון? איה איפוא מסירות נפשו? עיין שם עוד.

וכבר אמרו בעלי המוסר, שפמקום שימות האדם על קידוש ה', יש לו אפשרות 'לחיות על קידוש השם' כשיתגבר על יצרו ויעמוד בנסיון, ממנו יראו וכן יעשו, ובכך יקדש את ה' ויגרום לרבים ללמוד ממעשיו הטובים. **וכן** ביאר ה'בית הלוי' (שמות כב, ה) למה 'עקידת יצחק' נחשבת בעיקר נסיון לאברהם ולא ליצחק, משום שנסיונו של אברהם היה לשחוט את בנו יחידו שנולד לו בגיל מאה שנים וימשיך לחיות, ואילו אצל יצחק הנסיון היה להישחט ולמות. והנה אנחנו רואים בחוש שדוחק הפרנסה ואהבת הבנים מביאים את האדם לכמה מכשולים (וכמו שהזכרנו לעיל), ואף על פי כן בודאי שגם אלו האנשים העוברים על חוקי התורה למען אהבת הבנים וכדומה, היו מניחים עצמם ליהרג על קידוש השם. ועל כרחך שיותר קל הנסיון להיות נהרג ולאבד מכל וכל, מלהשאר בעולם בכל חושיו ורק יחסר לו אותו פרט שאהוב עליו כל כך. ולכן נסיונו של אברהם שהיה להשאר חי ולהניח את האהוב עליו גדול יותר מנסיונו של יצחק.

לפני כמה זמן נלקח מעמנו בחטף, מקים עולה של תורה לאלפי תלמידים, ראש ישיבות מיר, הגרנ"צ פינקל זצ"ל, הוא היה דמות של הרבצת תורה, התמדת התורה, עמל התורה מתוך יסורים, בין אדם לחבירו, ודאגה לכל תלמיד ברוחניות ובגשמיות. וידוע כיצד סובבוהו מכאובים ויסורים אשר אין לתאר ולשער, די היה לראותו לרגעים ספורים וכבר היה אפשר לקבל מזה חיזוק. בזמנים מסויימים היו לו כאבי ראש עזים עקב השלכות מהמחלה שסבל ממנה, ובכל זאת למד בהתמדה נוראה של שעות רצופות בלא שישתה אף מעט מים להרוות צמאונו, עד ששפתיו נהיו ירוקות מרוב יובש. ומסר שיעורים לכמה וכמה חברות במסכתות שונות ובנושאים שונים, עם שליטה מקיפה כל כך. וכל בחור שהיה לומד איתו, הרגיש כאילו לומדים את המסכת מחדש, לברר כל דבר בסוגיא, מה כתוב כאן ומה רואים כאן... **בשעת** השבעה הגיע יהודי אחד שסיפר כי גם הוא סובל ממחלה זו, והרופא אמר לו שיש לו אולי עשירית מהמחלה שיש לרב נתן צבי. אותו יהודי אמר: אני ממש מתבייש שיש כזה אדם, אני כבר כמה חדשים לא פותח ספר, ובקושי הולך להתפלל, והנה הוא היה בדרגה של יסורים פי עשר ובכל זאת היה לומד שעות על גבי שעות ברציפות כמסופר. וסיפר בנו כיצד היו קשיי הנסיעות לחוץ לארץ שעשה זאת במסירות נפש של ממש, ולאחר שעות של נסיעה מפרכת עבורו, לא היתה אפשרות אף להזיז את רגלו, וכשהתקרבו אליו אמר להם: גמרתי כעת להכין שיעור אחד... כזו מסירות נפש לתורה, בכל הכוחות. **החיזוק** שניתן לנו לקבל מזה, אם יש לפעמים איזה רפיון קטן, רוצים לדבר באמצע הלימוד, כואב הראש או הבטן, חייבים לצאת לשתות קצת וכדומה, נוכל לתאר לעצמנו את רבי נתן צבי זצ"ל, לא אדם מדורות קודמים, אלא אדם שחי עמנו, ולקבל מושגים להיכן יכול האדם להגיע, באיזו מסירות נפש לתורה, וממילא דברים פעוטים אלו יהיו כאין וכאפס, ולא יפריעונו מלהמשיך להגות בתורה ולקיים את המצוות.

תשובה: החיזוק מצווה למסור נפשו על קיום התורה והמצוות, ולבד ממה שלפעמים צריך למות ממש על ביטול קיומם, עוד יש לו אפשרות למסור נפשו בחיותו דהיינו לוותר מצרכי גופו ותאוותיו לצורך עבודת השם.

זכות קיום בלא תורה

שאלה: האם יש לאדם זכות קיום כשאינו לומד תורה ומקיים מצוות?

ב. שמות ו, ז: "ולקחתי אתכם לי לעם... וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתוזה סבלות מצרים". נראה שיש ללמוד מכך שהקב"ה כביכול אומר לבני ישראל שמחוייבים הם לקיים את המצוות וחלילה להם מלעשות עבירות, שהרי

כמעט בטלו מלהיות אומה, על ידי שבמצרים ירדו עד מ'ט שערי טומאה, וכל מה שהקב"ה הוציאם ממצרים (שעברו שם את כור ההיתוך לעשותם אומה שתקבל את התורה במדבר) ולקחם לעם הוא כדי 'להיות לכם לאלקים' שתקיימו תורתי ומצוותי, אך אם אינכם מקיימים אותה, מוטב שלא תהיו, כדרך שנאמר (ברכות יז.) על מי שלומד תורה שלא לשמה כשהוא על מנת לקנטר ש'מוטב לו נהפכה שלייתו על פניו' (תוספות ברכות שם ד"ה העושה). וכדרך שאמרו (עירובין יג:) נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, מאחר שיש שס"ה לאוין שהם הרבה יותר מרמ"ח מצוות וקרוב הוא יותר לעבור עבירות (כפירוש מהרש"א), ואם כן כל התועלת לאדם שנברא הוא רק כדי שיקיים המצוות כראוי ותהיה שווה ירידתו לעולם הזה.

גם האור החיים (בראשית א, א) כתב "רו"ל (ב"ר א, ד) דרשו תיבת 'בראשית' בשביל התורה שנקראת ראשית, ופירוש אות ב' של בראשית היא ב"ת הסיבה, ומעתה מי שזכה בתורה – זכה בכל העולם, ומי שלא זכה בתורה – אין לו ליהנות מהעולם עד מדרך כף רגל לבד (אלא) אם ישמש הקִשְׁר עמליה". ולכאורה מבואר כאן דברים חמורים, שמי שאין לו שייכות לתורה, אסור לו ליהנות מהעולם הזה שנברא בעבור התורה. **גם הרע"ב פירש את המשנה (אבות ג, יז) "אם אין קמח אין תורה – מי שאין לו מה יאכל האיך יעסוק בתורה. אם אין תורה אין קמח – מה יועיל לו הקמח שבידו הואיל ואין בו תורה. נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב", שהרי כל הקמח ועניני העולם הזה ניתנו רק למי שעוסק בתורה כמבואר באור החיים הנזכר.**

תשובה: כל ירידת האדם לעוה"ז היא כדי לקיים את המצוות, ובלא זה אין לו זכות קיום, ולכן ירבה האדם בתורה ובמצוות.

דקדוק הדין

שאלה: עד כמה גודל דקדוקו של הקדוש ברוך הוא בדין שמים?

ג. שמות ז, כח: "וַיִּשְׂרֹף הַיָּאֹר צִפְרָדְעִים, וְעָלוּ וּבָאוּ... וּבִתְזָרִיךְ וּבִמְשָׁאוֹתֶיךָ". פירש רש"י (ומקורו בשמו"ר י, ג) "בביתך – ואחר כך 'בבתי עבדיך', (והיינו כי) הוא התחיל בעצה תחילה (שנאמר לעיל א, ט) 'ויאמר אל עמו', וממנו התחילה הפורענות". והנה יודעים אנו תמיד שהקדוש ברוך הוא נותן בשכרו ובעונשו באופן של "מידה כנגד מידה", כמו שמצינו בחז"ל במקומות רבים (סוטה ח: סנהדרין ק. ועוד רבים כמו שהבאנו בבראשית ז, יא בהרחבה). וכן הביאו חז"ל (תנא דבי אליהו רבא, ז. שמו"ר ט, י. תנחומא וארא, יד) כיצד כל עשר המכות היו במידה כנגד מידה על דברים שעשו המצריים לבני ישראל, שכך היא מידתו של הקדוש ברוך הוא (וכן להלן רש"י יד, כה 'וינהגו בכבודות'. טו, ד 'טובעו בים סוף'). אבל כאן רואים אנו יותר, שלא זו בלבד שעצם המכה היא באה מידה כנגד מידה על מה שהמצריים עשו לישראל, אלא גם כל פרטי המכה בדיוק הם כדוגמת מעשי המצריים, ולכן מכת צפרדע היתה קודם 'בביתך' של פרעה שהתחיל בעצה, ורק אחר כך אצל עמו שנמשכו אחריו. וכן מצינו במכת בכורות שנאמר בה (להלן יב, יב) "והכיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה", ומוכח שקודם האדם ילקה ורק אחר כך הבהמה, והיינו כפירוש רש"י כי "מי שהתחיל בעבירה תחילה, ממנו מתחלת הפורענות".

מזה נבין שאין לאדם להרהר אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא אף במאומה, לפעמים יכולים לבוא לאדם מחשבות רעות: למה ה' עשה זאת, הרי לא מגיע לי כך וכדומה, אבל צריך לדעת שהכל מדוקדק להפליא עד הפעולה הקטנה ביותר. ו'מרובה מידה טובה' (יומא עו. סוטה יא. סנהדרין ריש ק: וברש"י מכות סוף ה: וכן כג. ד"ה על), גם לענין השכר, הקדוש ברוך הוא מדקדק בכל, וכפי כל תוספת פעולת מצוה מצדו, ולו המועט ביותר, כך רבה עליה השכר, כמו שמצינו ברש"י (בראשית ט, כג 'דקדוק המעשים') שכתב "לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית", ואפילו נקיפת אצבע רב שכרה לעולם הבא וכמו שהרחבנו בכמה מקומות.

תשובה: דין שמים נעשה בדקדוק עצום, הן לשכר והן לעונש, וכל פעולה אפילו הקטנה ביותר נמדדת ונשקלת, ולכן צריך האדם להזהר היטב בכל מעשיו.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבת מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון' על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביורים, ופולגים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי – ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים.

נא לסייע לעלון בנדרים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- אחד מבני אהרן
 - במכת ברד, השעורה הייתה-
 - אחיו של קורח
 - השי"ת המטיר על מצרים: " _____ "
 - לא לקתה במכת ברד
 - מיהו פוטיאל? (1 מתוך 2 הפירושים ברש"י)
 - "שלח _____ את מקנך"
 - משה זרק ממנו לשמים, והתפזר בכל מצרים
 - " _____ משה את ידו על השמים"
 - 4 לשונות של גאולה
 - גשם יורד בעוצמה = מטר _____
 - במכת ברד, הפשתה הייתה -
 - ניסו גם הם לעשות את המכות
 - אביו של חצרון
 - הירא את דבר ד' _____ את עבדיו ומקנהו לבתים
 - מעשר המכות
 - מיהו פוטיאל? (1 מתוך 2 הפירושים ברש"י)
 - היאור _____ בצפרדעים
 - מהו "משארותיך"?
 - מעשר המכות
 - הייתה בתוך הברד
 - לא לקתה במכת ברד

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- דברי החרטומים לאחר מכת כינים
 - מתו במכת דבר
 - מבני לוי
 - מתו במכת דם, והבאישו את היאור ביתם
 - מי מהמצרים ניצל ממכת ברד?
 - לשון חמישית של גאולה לעתיד לבוא
 - ד' הבטיח לגאול את בני ב-
 - כך אספו המצרים את הצפרדעים המתים
 - עומק הכנים בקרקע היה ששה _____ (מדרש)
 - שם נשארו הצפרדעים לאחר המכה
 - מעשר המכות
 - סבא רבא וסבא של משה
 - למתי ביקש פרעה שמכת צפרדע תיפסק
 - גיסו של אהרן
 - שם חפרו המצרים לחפש מים
 - מעשר המכות
 - לקתה במכת ברד
 - מבני שמעון
 - הסיבה שבנ"י לא הקשיבו למשה
 - פרעה אמר: "ואני ועמי ה _____ "
 - מעשר המכות
 - מטה אהרן הפך ל _____

ואלה שמות

"זתלד לו את אהרן"

מפני מה נקראו אהרן ומרים בשמותיהם? (התשובות במדור התשובות)

מן המדרש

מילה בפרשה

בטרם נגע במיתרים,
קולו במידה הרים:
לא אניד עוד איבר,
עד שאכסה כל עכבר.

המונח המבוקש הינו מילה
בת 4 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

זהו שכתוב: 'שאו שערים ראשיכם'. שלמה אמר פסוק זה, בשעה שהכניס את הארון לבית קדשי הקדשים. עשה ארון של עשר אמות, כיון שהגיע לפתח בית המקדש, היה הפתח של עשר אמות והארון של עשר אמות, ואין עשר אמות יכולים להכנס בתוך עשר אמות, ועוד, שהיו טעונים בו, כיון שבא להכניסו, לא היה יכול. עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות, התחיל להתפלל לפני הקב"ה. מה עשה? אמרו חז"ל: הלך והביא את ארונו של דוד, ואמר: 'ד' אלקים אל תשב פני משיחך'. אמר רבי ברכיה בשם רבי חלבו: באותה שעה חיה דוד, והכל ממך לדרוש, שכן דוד אומר: 'ד' העלית מן שאול נפשי, חיינני מירדי בור', והיה שלמה אומר: ריבון העולמים! עשה בזכותו של זה, שנאמר: 'זכרה לחסדי דוד עבדך'. מיד נענה. מה כתוב אחריו: 'ככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ד' מלא את הבית'. ורוח הקודש צווחת ואומרת: 'ושבח אני את המתים שכבר מתו, מן החיים אשר המה חיים עדנה'. התחיל שלמה אומר: 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד'. אמרו לו השערים: 'מי הוא זה מלך הכבוד?' אמר להם: 'ד' צבקות הוא מלך הכבוד סלה'. כיון שאמר להם כן, מיד שכחו. (ע"פ מדרש תנחומא)

ושפני טמוני חול

**כמו איזה בעל חיים היה נראה הנחש לפני שנענש?

"ותבאש הארץ"

נהגו העם לספר אודות ניסי יציאת מצרים בצורה שכל מכה שהגיעה על המצרים היה זה נס בפני עצמו. אולם, אם נתבונן יש לומר, שהנה לאחר מכת צפרדע, המוני גוויות של צפרדעים גדשו את הרחובות, והריקבון פשה בכל, והיה זה בגדר נס ממש שלא הגיעו מיד מכות נוספות, שמצרים לא מיד שרצה רימות וכינים, ואף שהדבר והשחין 'התעכבו' וחיכו בסבלנות לתורם. (ר"א בן הרמב"ם)

"אצבע אלקים"

זהו רמז לכך שגאולת הדור באה ע"י משה אהרן ומרים. משה ואהרן היו בני 80 ו-83 בעמדם לפני פרעה, ונחשב: $163=80+83$ ="אצבע", ומרים הייתה בת 86 כמנין "אלקים".

שעשועי דאורייתא

"אצבע אלקים"

**איפה עוד בתורה נאמר 'אצבע אלקים'?

מצאו נא בפרשה:

1. אדם, נכדו ודוד אביו שנפטרו באותו הגיל!
2. תשעה שמות של איברים בגוף האדם.
3. את המילה הארוכה ביותר בתורה! (10 אותיות)
4. שלוש מילים רצופות שמסתיימות באות ד'. (3 תשובות)
5. שם של מסכת בש"ס.
6. שלוש מילים בנות חמש אותיות שכל אחת מהן מופיעה פעמיים בפרשה ונקראת ישר והפוך.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשת וארא מסופר על שבע המכות הראשונות, והראשונה: "הנה אנכי מכה במטה אשר בידך".
בפרשת וארא ישנם 121 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:
"מכה במטה" = בגימטריא = 121

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: מה משותף לשלמה המלך, לתפילין, למיילדות ולטבעות? - בתים. (לכולם היו או יש בתים). **לסדר את הפרשה** - "ויכבד לב פרעה". **חידון א' ת'** - אצבע אלקים היא, בהמות בקר, גרשון, דגה, הירא את דבר ד', והבאתי, זרוע נטויה, חמרים חמרים, טפחים, יאור, כינים, לוי, מחר, נחשון, סביבות היאור, ערוב, פשתה, צוחר, קוצר רוח, רשעים, שחין, תנין. **חידון א' ת' הפוך** - אביהוא, אביב, נפג, ברד כבד מאד, חיטה, יתרו, העז, פיה, ויט, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, ניתך, גבעול, חרטומים, ראובן, הניס, צפרדע, יוסף, שרץ, הבצק, דבר, אש, כוסמת. **שעשועי דאורייתא** - לגבי לוחות הברית כתוב פעמיים שנעשו באצבע אלקים. 1. עמרם, לוי וישמעאל נפטרו בגיל 137. 2. "ויכבד את לבו", "ויפרוש את כפיו", "אצבע אלקים", "ובזרוע נטויה", "ראשי בית אבותם", "ביד משה", "ערל שפתים", "חפניכם", "לעיני פרעה". 3. המילה הארוכה ביותר בתורה היא: "ובמשארותיך". 4. "עד אחד ויכבד", "ברד כבד מאד", "הברד כבד מאד". 5. "ראשי אבות הלויים". 6. "ויהיו", "המימה", "זמעמו". **ואלה שמות** - מרים, על שם השיעבוד המר. אהרן, על שם שבתקופת הריונו, נגזרה הגזירה על זכרי ישראל. (סה"י) וכן על שם שבימיו אבד (אה) הרוץ. (תוס') **מילה בפרשה שמות** - אלם. "הבחור הוכה בתדהמה" - בחור=עלם ותדהמה=הלם, "בפתח טרקלין הקומה" - טרקלין בקומה אחת הוא אולם, "מילה לא הוציא מפיו" - אילם שלא מדבר, "אבל נד בראשו לאביו" - אבל=אולם. **טמונות בפרשה** - 1. "לתנין" (ז,ז) וי"א שאלו היו הצפרדעים במכת צפרדע. 2. $L+E+7$ ="אלישבע" (ו,כג), 3. "ולא יסקלוני" (ח,כב), 4. בלטות- "בלטיהם" (ז,כב), 5. מחלף מורשה - "לכם מורשה" (ו,ח), 6. "ובמשארותיך" (ז,כח), 7. אבא+בועות="אבעבעות" (ט,י), 8. "ותעל הצפרדע" (ח,ב), 9. מקל אהרן שאכל (ז,יב), 10. דגים ביאור שמתו (ז,כא), 11. "ברד" (ט,כב), 12. "השעורה...והחיטה והכוסמת" (ט,לא-לב) וגם רש"י שכותב שאין השד שולט על בריה פחותה משעורה. 13. "הערוב" (ח,יז), 14. אי + תמר="איתמר" (ו,כג), 15. סוגים של- "דם" (ז,יט), 16. שמן - "יצהר" (ו,יח), 17. אל צפון="אליצפן" (ו,כב), 18. "ומטר לא ניתך ארצה" (ט,לג), 19. התזת חומר ה'בואש' (מכת'זית) - "ותבאש הארץ" (ח,י) **טמונות בהפשרה** - 1. "ובקעת להם כל כתף" (כט,ז), 2. "ולא תשב" (כט,יא), 3. נסיכת הנילוס - "דגת יאורך" (כט,ד), 4. "משענת קנה" (טו), **שאלה לשלוח השבת מקץ** - שאלנו: מדוע אכפת לשבטים אודות חמוריהם בשעה שהיו כולם תחת סכנת עבדות? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: א. אמרו זאת בזילזול על הרמה המוסרית השלטון במצרים, שיעלילו עליהם שגנבו בר כדי שלפרעה יהיה עוד כמה עבדים וחמורים. ב. אם יקחו את החמורים עם האמתחות לא יוכלו לשולחם לבתיהם וכולם ימותו. (הרמב"ן) ג. ייקחום לעבדות עם חמוריהם כדי שיובילו דברים ויעשו שליחויות. (אברבנאל) ד. כשהאדם נמצא בדרך אזי בהמותיו חשובות לו כחייו, והחמורים היו אמצעי התחבורה שלהם. ה. חמלת אנשים על ממונם כחמלתם על נפשם. (רמב"ם) ו. החמורים של השבטים הקדושים בוודאי לא נפלו בדרגתם מן חמורו של ר' פנחס בן יאיר שלא אכל טבל או מחמורו של ר' יוסי דמן יוקרת שלא הלך ממקומו כשסכום השכירות המונח עליו לא היה מדויק. וממילא אמרו ליוסף שאם היה משהו גנוב על החמורים בוודאי לא היו מסכימים לילך אפילו צעד. אך כעת משנתגלה הגביע, הרי שאף חמורינו לא בדרגה שהחשבנום וכאילו 'נלקחו' מאתנו. (בשם רא"י מוואלוז'ין) ז. אם היו רוצים רק לדבר איתנו לא היו טורחים להביא אף את חמורינו, על כרחך שבאים הם להתגולל עלינו בעלילה כלשהי. (חזקוני)

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
ב: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.
בירושלים: בחנות 'פיצוח' בית ישראל רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.
ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

איזהו בן עולם הבא

קווים לדמותו ומסכת חייו
של בעל לב האדי בידאה ואמונה,
בחן דברותיו הנוקבים והנעימים
משך הלבבות לתורה ויד"ש
בדרשות לאין מספר ובהיבורים נכבדים
מפענח נעלמים בתורת הגר"א
הגאון הצדיק רבי שלמה ברעזודה זצלה"ה
במלאת עשור לפטירתו
כ"ז טבת התשע"ג

הרה"ג ישי לסר

הגאון הצדיק רבי שלמה ברעזודה זצ"ל, היה מבעלי המוסר הבולטים בדורנו. לא נשא תפקיד רשמי, אך היתה לו השפעה עצומה על הרבים ועל היחידים, בכוח דרשותיו ושיחותיו הרבות שנשא בכל אתר ואתר. לשיחותיו היתה ייחודיות רבה הן בתוכן המכיל אמת ללא כחל ושרק הנשזרת באופן נעים ומעניין, והן בצורה שהיו נאמרים בנחת ובאריכות עם הניגון וההטעמה של דיבורו שהיו בלתי נשכחים. הוא היה מעביר את המוסר הנוקב שקיבל מרבו המשגיח רבי יחזקאל לונשטיין זצ"ל ומשאר גדולי ישראל ששימש, והנגיש אותם לשומעיו בעזרת כח הציור הנפלא שניחן בו. למרות אריכות דבריו, רבים מילאו את דרשותיו, כאשר הם מתחברים לאמת הגדולה שפיעמה בו, כאשר הוא מחיה אותם בחיים רוחניים, ומעמיד את הפרופורציה הנכונה של חיי עוה"ב מול חיי העוה"ז. רבים גם האזינו לשיחותיו שהופצו גם בקלטות ב'קול הדף', ולאחר מכן במערכת קול הלשון.

שדה נוסף בו הרביץ תורה ויראה, היה ספריו הנפלאים על המועדים ועל כתבי הגר"א בתנ"ך. גם כתיבתו הצטיינה בבהירות יתירה, והסברה מתוקה ונוחה.

מאמרנו נלקט מתוך הספר המעולה שיצא אודותיו "דרכי שלמה", ומחמת מסגרת היריעה המוגבלת נאלצנו להביא רק מעט מהאוצר הטוב שבחיבור.

מיר דאמריקה

רבי שלמה ברעזודה זצ"ל נולד בה' אדר תרצ"א, בניו יורק. למד במתיבתא רבי יצחק אלחנן, אצל רבי יצחק נח בורנשטיין ורבי ירוחם גורליק תלמידים של הרב מברסק.

בדיוק בהגיעו לגיל ישיבה גדולה הגיעה לניו יורק ישיבת מיר המעטירה. הימים ימי תום מלחה"ע השניה, והקבוצה המופלאה של ישיבת מיר שהיתה עד אז בשנגחאי הגיעה בחלקה הגדול לארה"ב, לשם הצליחו להשיג אישורי כניסה בקלות יחסית.

בראש הקבוצה עמד הארי החי, המשגיח

גינזבורג ועוד. הקבוצה הגיעה לניו יורק ורבי אברהם קלמנוביץ פתח עבורם ישיבה שתהיה המשך למסורת ישיבת מיר.

הנהלת הישיבה לא ששה לקבל אל תוכה בחורים אמריקאים שהרמה התורנית שלהם היתה רחוקה מזו של תלמידי מיר. אך רבו רבי ירוחם גורליק שהיה בעצמו חניך מיר הצליח להכניס אותנו לישיבה.

בישיבה התקרב מאוד למשגיח אשר עקב אחר התפתחות התורנית וליווה אותה. בעצתו למד בחלק מהסדרים עם חברותו ובחלק למד בדווקא לבד משום שהיה סבור שהדבר חשוב עבורו.

הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין ועמו אריות שבחבורה, כרבי לייב מאלין, רבי אפרים

חכמת אדם תאיר פניו.
קרדיט - בח"ח

את זכרונותיו מהתקופה במיר דארה"ב, תיארה: זכיתי ללמוד בישיבת מיר בעת שהגיעה משנחאי לארה"ב. בזמן לימודי שם, עברו עלי שני אלולים בישיבה. היה זה דבר שאי אפשר לתאר, אף בחור לא דיבר שום דברים בטלים במשך ארבעים יום, עד שאני כמעט לא מאמין למה שראיתי אז. הם למדו כל היום בשעות הסדרים בלי הפסקה, וכשהגיע הלילה היה סדר מוסר לפני מעריב. זכרני שישבתי בקירבת בחורים בני שלושים ויותר, בקיאים בש"ס, וחלקם נעשו אח"כ לראשי ישיבות, הם למדו מוסר כשעיניהם זולגות דמעות. אחרי כן התפללו מעריב בהשתפכות הנפש גדולה... זכיתי לראות איך הם רקדו בשמחת תורה. אותם שהלכו עם ס"ת היו צריכים ללכת בכובד ראש, באימה ובריאה, אסור היה להם לרקוד. ושאר בני הישיבה רקדו בעיגול סביב סביב. רק לבחורים החשובים ביותר היתה רשות לרקוד לבד. [עוד סיפר שבאותה השנה שהגיעו לארה"ב, הם שרו במשך הקפה שלימה את השיר "חסדי ה' כי לא תמנו", בהתרגשות עצומה].

נפש החיים

באחד הימים שאלו המשגיח רבי יחזקאל האם הוא לומד את הספר נפש החיים. רבי שלמה השיב, עדיין לא, מפני שיש בו עניני קבלה. א"ל המשגיח, אתה יכול לדלג את ההגה"ה הארוכה של רבי איצ'לה בפרק א, אבל את עצם הספר חשוב מאד שתלמד, כי דבריו הקדושים מרוממים מאד את מעשי האדם ומלהיבים את הלב, בראותו שכל מעשיו משפיעים בכל העולמות.

עולם הבא

רבי שלמה היה מתאר את הטלטלה הרוחנית שעבר בהשפעת שיחות המשגיח. כאשר באמצע השיחה היה המשגיח מזכיר את המושג "עולם הבא", היה אומר זאת בהדגשה ובהטעמה: "עולם ה-ב-אאא". רבי שלמה שאל אז את אחד הבחורים למה המשגיח מבטא כך את המילה. השיב הבחור: כי המשגיח באמת חי במוחש את מציאות העוה"ב. "שלשה חדשים", העיד רבי שלמה, "לקח לי עד שהפך את בני מעיי, עד שהפנמתי והבנתי, שכל מה שידעתי עד עכשיו היה כלא כלום. הוא הצליח לעשות חריש בלבי: יש עולם הבא! ואתה עלול

להפסידו רח"ל! ואתה יכול לזכות בכל רגע ורגע בעוה"ז, בעוד ועוד זכויות לנצח נצחים".

בשנת תש"ט, כעבור שנתיים לשהותו של המשגיח בארה"ב שם את פניו לא"י ועזב את ארה"ב [יותר מדוייק לומר: ברח מארה"ב, אשר הסבה לו צער רוחני גדול מפני האווירה החומרנית]. מכל התלמידים, היחידים שליוו אותו לאנייה היה רבי ראובן גינזבורג (חתן המשגיח לימים), ורבי שלמה, ושם הוא חיבקם ונישקם, דבר נדיר מאד אצל המשגיח. עזיבתו היתה קשה מאד לרבי שלמה.

בשנת תשי"א עבר לליקווד ללמוד אצל רבי אהרן קוטלר. לאחר מכן הגיע ארצה לישיבת מיר בירושלים. במהלך חייו היו תקופות בהן גר באנגליה, ובארה"ב. בכל הזמנים התקרב לגדולי ישראל ושימשם - מלבד רבותיו בישיבות שלמד - החזו"א, הגרי"ז, הסטייפלר, הרב שך, ועוד, והם מצידם ביטאו כלפיו הערכה מופלגת, הן לקומתו התורנית בהיותו ת"ח מופלג והן לגדלותו ביראה ומוסר.

אצל החזו"א

באותו יום שהגיע לא"י, יעץ לו רבו המשגיח רבי יחזקאל שייסע לבני ברק להקביל את פניו של גדול הדור, החזו"א. ואכן זכה לקירבה אצלו, והיה מספר בשיחותיו את מה שראה ושמע שם.

באחד מספריו הוא כותב: סיפרתי לחזו"א על מקרה בו ניצלתי מסכנה עצומה בדרך נס נגלה (שהלך בלילה חשוך ונעמד פתאום, והיה זה בדיוק מעל גרם מדרגות תלויות וחדות. ואילו היה ממשיך כמלא נימה, היה מתגלגל את כל המדרגות), וכשגמרתי לספר את פרטי הענין שאלתי: הלא חשבת אז בלבי, כשאקום בבוקר למחרת הנס, בוודאי אקום בזריזות נפלאה לעמוד ולהתפלל לפניו ית"ש ברגשי קדושה וטהרת הלב הרבה יותר ממה שעשיתי מיום עמדי על דעתי עד כה. אמנם מה מאד גדלה אכזבתי כשנוכחתי לדעת שכל הנס הגדול לא גרם שום שינוי כלל בעבודתי, לא בלב ולא במעשה?

השיב לי מרן זצ"ל בצחות לשונו: הן אמת שהאדם הוא רואה השגחתו ית"ש פעם אחר פעם ואינו מתעלה בעבודתו ית"ש. אמנם באמת דבר פשוט הוא. כי נס נגלה יש בכוחו להשפיע לטובה על האדם, השפעה כה עצומה עד שיבטל ממנו כח הבחירה בין טוב לרע, וישאר כמוכרח לבחור בטוב. וזה לא יתכן.

על כן נוצר יצה"ר מיוחד לבטל מלב האדם את הרושם העצום שעשה בו הנס הנגלה, כדי שישאר בעל בחירה. ולכן אם לא יתחזק האדם מאד לאחר הנס, יאבד ממנו כל רגש וכל רושם מהנס, וכאילו לא היה ולא נברא כלל. אמנם אם יתאמץ ויתחזק אז האדם מאד, יזכה להתעלות ע"י הנס שנעשה לו, ויעשה חיל בעבודתו ית"ש. ע"כ דבריו הקדושים.

מקום תחת השמש

באחת ההזדמנויות סיפר רבי שלמה:

בפעם האחרונה שהייתי אצל החזו"א, אמר לי שלדעתי הגיע הזמן לשמוע שידוכים. שאלתי אותו, אם אתחתן היכן יהיה לי כולל ללמוד, שהרי המושג 'כולל' לא היה דבר מצוי באותם ימים. למרות שהחזו"א אהב את הבריות באופן מופלג ביותר, הקפיד עלי, לפי שהיה בשאלתי חוסר באמונה ובטחון, ואמר לי: מה זאת אומרת איפה תלמד? תלמד תחת השמש! המשיך ואמר, אני מבטיח לך, אם תסכים רק ללמוד, וכן אשתך תסכים רק שתלמד, תמיד יהיה לך מקום תחת השמש, כלומר לא יחסר לך מאומה. כשהתארסתי אמרתי לכלתי: יש לנו ברכה לכל ימי חיינו, אם נרצה רק תורה, לא יחסר לנו מאומה. ואכן מעולם לא היה חסר לי כלום, גרתי בכמה ארצות ובכמה מקומות עם כל בני המשפחה, ואף פעם לא היה חסר לנו כלום. היה פעם שהגענו למצב שכמעט לא היה כלום בבית, ואז רעייתי אמרה: נו, מה הנס החדש שיעשה לנו הקב"ה? פתאום שמענו דפיקה בדלת: "השם שלך ברעוודה? כן! אני למדתי בכיתה שאבא שלך היה המלמד שם, אני אסיר תודה לו על כך, כי לא הצלחתי בשום כיתה אלא רק אצלו, ובזכותו נשארתי יהודי שומר תורה ומצוות. תעשה לי טובה וקח ממני חמשת אלפים דולר, קצת הכרת הטוב לאבך..."

קרוא אל תפקידו

בהמשך השנים, מורו ורבו המשגיח עודדו למסור שיחות. ופעם ביקש שיאמר לפניו איזה מאמר שמסר ברבים לאחרונה, והיטה אזונו כאפרכסת במשך שעה ארוכה, ובסיום הדברים אמר: אני רואה שאתה מצליח, ואני מברך אותך שתצליח הלאה. ופעם אחת כשליווה אותו במדרגות הישיבה בפוניבז', אמר לו המשגיח: תדע לך, שכל ימך אתה צריך ללכת ממקום למקום לומר דברי מוסר ברבים. אם תפסיק, ונופף באצבעו, אוי ואבוי יהיה לך.

מביא עמו בתיק הרבה ספרים, מכיון שחשש שספרים אלה אינם מצויים באותו בית מדרש.

הקשיב ולא לרשום

סיפר שבדורות עברו בישיבות ליטא היו עומדים בשיחות סביב המשגיה, דרוכים לכל מילה שנאמרה ככל ששמיעת האוזן היתה גדולה יותר, ההשפעה היתה גדולה יותר. מסיבה זו לא אהב שרושמים מילה במילה את השיחות, כי היה סבור שכך מאבדים את עיקר המעלה שהיא ההקשבה והשמיעה בשעת מעשה.

מקום שאמרו להאריך

שיחותיו היו ארוכות, פעמים רבות ארכו יותר משעתיים, ולמרות זאת רבים גדשו את שיעוריו.

סיפר רבי שלמה שהיו משומעי לקחו שאמרו לו, שהם מתחזקים מאד משיחותיו, אך בקשתם שיקצר בזמן, מכיון ששעתיים זה יותר מדי זמן עבורם. רבינו התייעץ על כך עם הסטייפלר, והוא השיב שיענה להם, צאו וראו כמה שעות בשבוע אתם מקדישים לעניני עוה"ז שאינם הכרחיים, ואם כן למה לקצר בשיחת התעוררות שיכולה להשפיע מאד לכל ימות השבוע.

במענה לתלמיד ששאל מדוע הוא מאריך והרי יכול לומר את אותם הדברים בקיצור, השיב לו רבי שלמה, שבאמת היה יכול לקצר, אבל מטרתו בהבאת הדברים באיטיות, ובחזרת הדברים, ובצירורים שונים, כדי לתקוע את הדברים עמוק בלבבות השומעים.

צריכין חיזוק

מרגלא בפומיה: חיזוק אינו עוד פרט בעבודת ה', אלא הוא מעיקרי יסודותיה. לפי שבלי חיזוק, אפילו האדם הגדול ביותר, עלול להיות ח"ו טרף ליצרו הרע, והוסיף ששמע דבר זה בעצמו מפיו של החזו"א, שמבלי התחזקות כל יום ביראת שמים, עלול כל אחד מאיתנו ח"ו להיטבע בים של בוך רוחני.

כפעם ראשונה

הוא סיגל לעצמו הנהגה שכאשר ניגש לאמירת שיחה, הוא אמר את דבריו, כאילו כל מה שאומר הוא בגדר חידוש לקהל, ולכן כל חז"ל שהביא, היה אומר עם כל ההטעמה והבהירות, ולא כאותם שפותחים ואומרים

דברים בשיחות. לפעמים בחר לחזור על אותם ענינים. לאחר אחת השיחות ניגשו אליו כמה אברכים ואמרו לו שהם מעדיפים שבכל פעם יחדש דברים. אמר להם בחינך: וכי ניגשתם פעם לבעל קורא, ואמרתם לו שהשנה יחדש משהו בקריאת התורה? והסביר, שאין מטרתו בשיחות להשמיע חידושים, אלא להביא להתבוננות והתעוררות למעשה.

עם מרן הגר"ח קרדיט בח"ח

לפי צורך השומעים

ביארצייט של הגר"א הלך למסור שיחה במקום מסוים, ובדרך שח למלווה מה שעומד להשמיע, והיה מאד מרוגש מהדברים שנראו לו ראויים ואמתיים. כשהגיעו למקום דיבר דברים אחרים לגמרי. בדרך חזרה תמה על כל המלווה, והסביר לו רבי שלמה "כשבאתי לשם, הרגשתי שהם צריכים לשמוע משהו אחר, לכן שינתי".

שינא

כדי להביע את מוסריו, השתמש לא אחת בדברים שנונים והציג את הדברים באופן משעשע ואירוני. והסביר, שבמקום לומר לאנשים שיש במעשיהם דברים שאינם ראויים, הוא מעדיף לדבר איתם בשנינות, שיראו בעצמם במה הם אינם מתנהגים כראוי, וע"י שיחייכו ויצחקו בעצמם על כך, הדברים יחלחלו בתת הכרתם ולבסוף ישפיעו. והמשיל זאת, שכאשר רוצים לתת לילד תרופה והוא מסרב לפתוח את הפה, גורמים לו לצחוק, ותוך כדי שהוא פותח את הפה, מכניסים את התרופה לפיו...

אותיות מחכימות

כשציטט בשיחותיו מאמר חז"ל (לא משפט קצר), הקפיד לקרוא את הדברים מתוך ספר. ואמר, שכך קיבל מרבותיו, להביא את לשונות חז"ל במילואם. הנהגה זו גרמה לו שהיה

ואפילו אם יימאס לאנשים, ולא יבואו לשמוע אותך, תיקח ילדים קטנים ותדבר אליהם!

וכך היתה הוראת רבותיו, שתפקיד מרכזי בחייו הוא למסור שיחות ולחזק את הרבים, וכך נהג כל שנותיו שהלך וטרח בכל מקום שהזמינו אותו לדבר.

בעולם הבא תודו לי

באהבת האמת שבערה בו, לא חשש מלדבר על דברים שבדרך כלל דרשנים נמנעים מלדבר עליהם. והיה מדבר באופן ברור על נושאים הצריכים תיקון, באומרו: אינני מעונין בדוקא בידידותי איתכם בעוה"ז, אבל דעו לכם, שכל אלו שמרגישים שדבריי כואבים להם, ויתקנו את מעשיהם, יודו לי בעתיד, ויהיו ידידי נפשי בעוה"ב.

כשתקום מן השיחה...

על עוצמת השפעת השיחות, מספר מרביץ תורה מתלמידי: בפעם הראשונה ששמעתי אותן, היה נושא השיחה, לימוד התורה. כשהסתיימה השיחה, התפלאתי ולא הבנתי לאן כולם הולכים, הלא עכשיו הוא דיבר בחדות רבה על החשיבות של כל רגע מלימוד התורה. אני עצמי פתחתי גמרא והתחלתי ללמוד בחשק רב, כשהרמתי את הראש, מצאתי את עצמי לבד בבית המדרש כשהשעה שתיים בלילה...

הוא לא התייחס לתפקידו כמגיד הנווד ממקום למקום ואומר כמה ווארטים יפים, אלא כהצלת נפשות ממש. הוא התבטא פעם שהגדרת תפקיד השיחות שקיבל, הוא להכניס חיי נצח בשומעים.

כמה פעמים אמר שצריך להוציא מהשיחות דברים מעשיים, וכך גם הראה בהנהגת עצמו. באנגליה היתה דרכו שהיה מוסר סדרות של שיחות כמה שבועות רצופים בהם דיבר על נושא אחד. מציין תלמיד שתמיד לאחר שמסר סדרה, ראו שעשה איזה דבר מעשי בענין. למשל, אחרי שדיבר על גודל מעלת ענין התפילה, פתח את מנינו המיוחד. לאחר שדיבר על אחדות גיבש יותר את התלמידים ע"י מסיבות שערך להם בחנוכה פורים ומועדים, וכן שהלך לדבר מפעם לפעם לנשות התלמידים.

לא צריך לחדש

הוא לא ראה עצמו מחויב לחדש כל שנה

"ידועים דברי חז"ל" או "ידוע מה שכתב בספר פלוני", אלא אמר את הדברים כאילו הקהל אינו יודע אותם.

נקודה נוספת בולטת בשיחותיו, שמעולם לא גמגם ולא מיהר, ולא אמר דבר שאינו מושלם ובהיר, אלא תמיד משנתו סדורה וברורה בפיו, ותמיד היה במנוחת הנפש וסדר נפלאים.

כמו חי

כוחו הגדול היה בציור הדברים כמו חי. כאשר דיבר על קריעת ים סוף הרגישו את הים. כשדיבר על מתן תורה, הרגישו שעומדים תחת ההר. כשבז לעניי העוה"ז, הרגישו את הפחיתות. כשדיבר על התורה, הרגישו את המתקיות.

מוסר בעין טובה

גם כשביקר והוכיח לא היה זה כזורק אבן אחר הנופל, אלא היה מציין איך דווקא ממצב ירוד כזה ניתן לגדול הרבה. לדוגמה, הוא ביקר מאוד את אווירת החומרנות ורדיפת הממון והמותרות ששוררים בארה"ב, אבל יחד עם זה, הירבה לשבח ולפאר את מי שנולד לתוך אוירה זו, ומתוך הקושי של ההיפרדות מקליפת אמריקה, הוא דבק בתורה, וממילא מעלתו גדולה יותר.

דוגמה של סיום דרשה לבנות בסמינר: "בנות יקרות, זכיתן מן השמים להיות מאושרות. לא כל הבנות זוכות להיות בסמינרים כאלה של שלימות האמונה ותורה ומצוות ודעות נכונות. זכיתן, אפשר להפסיד זכות ח"ו. תתחזקנה יום יום, ולא לשכוח אף פעם, שעוה"ז הוא רק זמני, עוה"ב והתורה והמצוות שמביאות לעוה"ב, הם הנצחיים, העקריים, הקיימים לעד ולעולמי עולמים."

להעמיד בכל קהל

הגאון רבי משה שפירא הגדיר את שיחותיו ע"פ דברי הרמב"ם בהל' תשובה (ד, ב) "לפייך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל, חכם גדול וזקן, וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה", דברים אלה הם תיאור מדויק לפעולותיו בשיחות, שהיה מוכיח לרבים להחזירם בתשובה, ויחד עם זאת היה אהוב להם.

בעמלה של תורה יש יתרון

בשנות תשי"ט-תשכ"ב היתה התעוררות של כמה תלמידי חכמים לחזק את ענין הכוללים בא"י ולהרבות תורה בישראל, שעיקר המגמה

תהיה אחרי החתונה ללמוד בכולל. ובשנת תשכ"ג היה צורך השעה להוציא ספר המעורר ללימוד התורה ולחיזוק האברכים, וגדולי הדור מינו את הג"ר שלמה ברענודה לערוך את הספר 'עמלה של תורה', ולשם כך התכנסו בביתו גדולי הת"ח (וכמו שכתב בהקדמתו שזירזוהו לכך הגרא"מ שך והסטייפלר), ובראשם היה הגרא"ל אחראי על זה, וישבו ודנו לילה שלם מה להכניס

לספר, וגם אח"כ תוך זמן העריכה התייעץ הגר"ש ברענודה עם הגרא"ל על כל דבר ודבר, וכך יצא הספר בעילום שם ועשה רושם גדול. אחרי כמה ימים, כשפגש הגרא"ל את רבי שלמה, אמר לו שכנראה כזו אחדות לא תהיה עד ביאת המשיח, שכולם באותה אסיפה היו תמימי דעים מה להכניס ומה לא, וזה מראה על רצון ה' בזה. (ספר כאיל תערוג).

חינוך לסבול

המשגיח רבי יחזקאל חינוך אותו באופן אישי. כשהגיע רבי שלמה לירושלים, שכר חדר אצל בעלת בית, וכעבור תקופה השכירה את החדר לבחור נוסף מבלי ידיעתו. אותו בחור עבר דברים קשים בחייו ורבי שלמה סבל ממנו רבות. כשלא יכל לסבול עוד, הלך להתייעץ עם המשגיח ופירט לפניו את תלאותיו. המשגיח שמע ואמר: האם סיימת את כל הרשימה? אז תשמע, הרי אתה אמריקאי, האם סבלת יום אחד בחיך? לא. האם אתה יודע מה זה לסבול, מה זה סבלנות, מה זה להיות יחד עם אדם אחר ולסבול בשקט? לא. אתה לא יודע. מתי אתה חושב ללמוד איך לסבול ולשתוק ולחיות עם זה? הקב"ה עשה לך טובה גדולה ונותן לך 'קורס' איך לסבול, ולכן לא כדאי שתעזוב את החדר הזה!

כעבור שבועיים חזר עם רשימה כפולה של צרות שעושה לו הבחור, ולפני שהתחיל המשגיח לקרוא, אמר לו: אם אתה רוצה בדווקא, אני מוכן לשמוע את כל מה שכתבת, אבל תדע לך דבר אחד, כל דבר שהוא מוסיף לעשות לך, מחזק יותר את דעתך, שאין דבר יותר טוב מלהישאר בחדר הזה. זה קורס שנתנו לך מן השמים. תאמר תודה להשי"ת שנותן לך חבלי לידה אלו...

המצאת הקפה

חתן וכלה נכנסו אליו, ובין הדברים הפתיע אותם כששאל את החתן, האם הוא יודע מי המציא את הקפה הנמוס? דממה השתררה, ורבי שלמה המשיך ואמר, כמדומה בשם המשגיח רבי יחזקאל, שזה שהמציא ייתבע על כך לפי שהרגיל את העולם עי"ז שהכל צריך ללכת מהר, שהרי לפני כן ידעו שכדי להכין קפה צריך לבשל את המים בפולי קפה ואח"כ לסנן את המים, והכל לקח זמן, ואילו היום עושים הכל תיכף ומיד. כך צריכים לדעת שטעות היא לחשוב שהחיים הם קלים בלי התמודדות. כשמוכנים להתמודד ולהתייגע ולהתאזר בסבלנות ולבטוח בה, ויודעים שכך נבנה בית נאמן בישראל, הכל יותר קל.

היכי דמי בעל מוסר

המשגיח רבי יחזקאל התבטא באזניו, שכדי להיות בעל מוסר, צריך שיהיו בו שלשה תנאים: א) שיהיה למדן ובעל הבנה ישרה. ב) שיהיה לו אופי חזק. ג) שיהיה נורמלי.

האם התפללת?

כשהיה נשאל בדבר מצוקה ודאגה וכל דבר הזקוק להכרעה, הדבר הראשון ששאל, האם התפללת על זה? פעמים רבות היה יושב עם השואל וכותב לו נוסח תפילה מיוחדת לצרתו ולמצוקתו, שיאמרנה בסוף תפילת שמו"ע. וכך היה אומר שתלמידי הח"ח סיפרו לו, שכמעט בכל דבר שהיו מתייעצים איתו, ראשית כל, היה מזכיר את הענין שצריך להתפלל ורק לאחר מכן נתן את העצה המעשית.

והביא ראייה נפלאה מדברי המדרש שהובאו בתוס' כתובות קד. "עד שאדם מתפלל שייכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו", הרי שצריך להתפלל על כל דבר. והיה אומר, רבים רוצים לפרוש ככל שניתן מתענוגי עוה"ז, והדבר לא קל, אך מי מאיתנו

נעמד להתפלל על כך, 'רבש"ע, תציל אותי ממעדנים ותענוגי עוה"ז'?

אחד ביקש ממנו עצה לישועה, והציע לו להקדים שתי דקות לתפילה, באומרו, אין לנו מושג כמה כל שיפור בתפילה, משנה את כל איכות חיי האדם.

רגיל היה לייעץ לשואליו שבכל התלבטות או ספק, צער ומועקה, שיאמרו מזמור קכ"א בתהלים "אשא עיני אל ההרים", ואח"כ יבקשו בפרטות על הענין שזקוקים לו.

בני ביתו מעידים שבכל דבר ודבר שקרה בבית, ראו בחוש איך הוא חי עם הקב"ה. כששמע דבר שצריך ישועה, פנה מיד להתפלל. וכששמע דבר טוב, פנה מיד להודות.

בברכת הכהנים היה נוהג ללכת לעמוד לפני הכהנים ממש, ואמר, שהבין מדברי הגר"א, שאם עומדים ממש לפני הכהנים בברכתם, מקבלים יותר מהברכה. היו תלמידי חכמים שלא הסכימו עמו שזו היא כוונת הגר"א, אך כך הוא סבר. וכן נהג רבו הגר"א אהרן קוטלר.

לרשום החסדים

יעץ לאחד שהיה זקוק לישועה, להבטיח בתפילתו שכאשר ייושע, ירשום את פרטי ישועתו על הכתב. ואמר: דע לך שזה דבר קשה מאד, לפי שהיצר מפריע מאד מלכתוב את חסדי השי"ת שעשה עם האדם, וצריך להתחזק בענין זה ביותר.

עולם הזה

היה מזכיר עצה ששמע מהמשגיח, כשניגשים לסעודה, לשים בצלחת מה שלדעתו ישיבי אותו כראוי, ויסתפק בזה, ולא ימשיך תוך כדי הסעודה לקחת עוד ועוד.

בהזדמנות אמר, שקשה לו ללכת לחתונות ולשמחות, בפרט בארה"ב, בהם האוכל מוגש בצורה ובכמות מופרזת, והוא רואה בני תורה יקרים ומסולאים בפז, עומדים על רגליהם ואוכלים כל מיני סוגי בשר ודברים אחרים, תוך כדי שהם שוכחים מדרגתם המיוחדת.

בהזדמנות שמע על אירוע, בו השקיעו הון רב להביא עשרות מיני כלי זמר. הוא התקשה להרגע מכך שהשקיעו כה רבות בענין של הנאת עוה"ז, וכמה ימים דיבר על כך בשיחות.

בשיחותיו דיבר הרבה, בצירים חיים, שעל

האדם להשריש בעצמו, שתכלית בריאתו היא עבור העוה"ב, ולכן אין ראוי לענג את הגוף יותר מדי, ובה ביאר את מעלת הצניעות, שהוא כדי להסתיר את הגוף, שהוא סמל העוה"ז הארעי החולף.

ברכת מועדיך

אחד התחומים בהם השאיר חותם בעולמה של תורה, הוא העמדת רוממות המועדים. כך עשה בשיחותיו, וכן בתורתו שבכתב בסדרת הספרים: ליל שימורים, יבנה המקדש, ימי רצון, להודות ולהלל, קיימו וקבלו.

תורת חסד

סיפר שכאשר למד אצל רבי אהרן קוטלר, ביקש ממנו שיקדיש מזמנו ללמוד עם בחורים צעירים, ואמר לו, שמלבד מצוות החסד שיש בדבר, עוד היא סגולה להצליח בתורה, משום שע"י עשיית חסד זוכים לתורה.

'כתוב לי הערות'

בחור נכנס עם ארוסתו לרבי שלמה, ובירכם בצרור ברכות כדרכו. גם שיבח את החתן במעלותיו, ולבסוף הוציא את אחד מספריו ונתן לו במתנה, והוסיף: חשוב לי מאד שתכתוב לי את הערותיך על הספר. בכך העלה את קרן החתן מאד בעיני כלתו.

קבלה מיוחדת

זוג הורים שאחד מהם לקה במחלה קשה באו אליו וביקשו עצה כמה להתחזק, מלבד התפילות. אמר להם קבלה לחיזוק: לבעל אמר, תתייחס לכל אחד, ותקשיב היטב למה שמדברים אליך. כשאתה נמצא בציבור ואחד רוצה לדבר איתך, תקום אליו או שתסתובב אליו פנים אל פנים וכך תדבר איתו. ולאשה אמר, אם את רוצה להגיד משהו לילד, אל תאמרי או תצעקי את זה מהחדר השני, רק תיגשי ותגידי לו פנים אל פנים. וכשאת מתייחסת לילדים, אל תנעי להם רק כדי לצאת ידי חובה, אלא תשמעי היטב מה שהם אומרים, ותעני להם בהתייחסות מלאה, ואם את למשל שוטפת כלים, ובא הילד מהחיידר ורוצה משהו מהארון, אל תאמרי לו, קח לבד, אלא תפסיקי ותדברי איתו פנים אל פנים. אותם בני זוג התפלאו על הקבלה הזו, אך עשו כפי שאמר להם, והמחלה נעלמה. כשסיפרו זאת לרבי שלמה, אמר, אצלי זה לא מופת

כלל. ברור לי שהקב"ה רוצה שבני אדם יחיו עם בני אדם אחרים בידיעה וזכירה שהזולת הוא צלם אלקים.

תודה על החתונה שלי

בהזדמנות אמר, אני ניגש לפעמים לחתן בשמחת נישואיו, ואומר לו שבסוף השמחה ייגש להוריו והורי כלתו ויודה להם מקרב לב על החתונה היפה שעשו לו, אחרי שכ"כ טרחו ויגעו בה. ולא אחת חתנים אומרים לי, שלא עלה בדעתם להודות על כך.

בתורת הגר"א

ממפעלי חייו התורניים העיקריים הוא ההתעסקות בתורת רבינו הגר"א. הן בעצם הלימוד והן בהדפסת תורת הגר"א ע"י ספריו וביאוריו.

עד כמה עמל ויגע בהבנת כל מילה בדברי הגר"א, נביא מדבריו בהקדמתו לפירושי הגר"א שיה"ש: זאת אודיע נאמנה, שיגעת בכל כוחי, על כל דבר ודבר מדברי רבינו בפרק הזה, בקט שכלי, ולפעמים היתה לי יגיעה רבה בענין אחד, לא יום או יומיים, כי אם חודש וחודשיים ויותר, עד שהגעתי להבנה שלענ"ד האירה אור אמיתי על הענין ההוא, ועל ענין אחד שנתקשיתי בו קרוב לחצי שנה, נסעתי עם רעייתי לוילנא, ובאתי לציון הקדוש של רבינו זצ"ל, ושפכתי נפשי באמירת תהלים בדמעות שליש לפני אבינו שבשמים, כמה שעות, ובבואי חזרה לביתי, עלה בדעתי לעיין בגמ', בסוגיא פלונית, וראיתי לשונו של א' הראשונים ז"ל, ותיכף עלה בדעתי ישוב המסתבר לכל הענין הקשה ההוא, בס"ד.

על מה אדניה הטבעו

תלמיד התייעץ עמו לפני שסגר שידוך, מה ראוי לו לומר למיועדת להיות כלתו. אמר לו רבי שלמה, שיאמר לה שישתיתו את ביתם על הנהגה חשובה, שכמו שמקובל בעיני עוה"ז שמפעם לפעם מסיידים את הבית, או מחליפים רהיט או מכשיר חשמלי, כי כך דרכו של עולם שרוצים להתחדש; כך צריך להיות גם ברוחניות, מפעם לפעם צריך לעצור ולבחון, איך אפשר לחדש הנהגות חדשות בתורה וביראת שמים, במידות טובות ובהתרחקות מהבלי העוה"ז.

הדר נטר

על דיני ריבית

הלכות ריבית ידועות כהלכות יסודיות שידיעתן על בוריין קשה. לכן נראה כי נפל נהורא בבי מדרשא ועלתה ובאה לידינו הזדמנות פז להקיף את הלכות רבית משורשן. בהגלות נגלות אורו של הספר החשוב "הדר נטר" על דיני ריבית (סימנים קנט-קסא, קסו, קעא בטוש"ע יורה דעה) ופרק איזהו נשך.

קיצורי הלכות נפוצים היום גם במקצוע זה שבהלכה, ואולם לאו בכל יומא אתא לידן ספר כעין זה שאין בו רק ליקוטי הלכה אלא בנין שלם מושתת על יסודות ובנוי לתלפיות מיסודי הדינים בסוגיות הגמרא, בסדר נפלא ומעורר השתאות; דיון בשורשי דברי רבותינו הראשונים ועד האחרונים נושאי כלי הטוש"ע ופוסקי זמננו.

הספר עשוי מערכות מערכות ומכניס את ההוגה והמעייין בו, מעשה בעל הבית המארח את אורחו וסוקר בפניו כל שכיות חמדתו, לחדרי חדריה של תורת ריבית. סוגיא אחר סוגיא, מערכה אחר מערכה. ואחרי הסיור המודרך אחר הרה"ג המחבר המנצח על המערכה הגדולה הלזו, סודרו לתפארה פסקי הלכה ודינים העולים מתוך הסוגיות אליבא דהלכתא, בשם 'פירי דריבית'.

ספר זה, הוא ביכורי פרי עבודתו על שדי ספר של הרב הגאון רבי הדר יהודה גבאי שליט"א, אשר כבר בספרו הראשון גילה את ידו הנטויה בעוז ותעצומות, מעשה ידי אמן, בהנגשת תורה בתפארתה לציבור צמאי התורה וההלכה, המשתוקקים לכל טיפה של טל תחייה, מפסקי רבותינו הסלולים במסילה, העולים מן הסוגיות ופורחים בשלל גוונים לתענוג כל לב. בעקבותיו, יש לקוות, יופיעו עוד הרבה ספרים נפלאים ומשובחים.

כבר אמרו רבותינו כי כל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין, וכמה מסרו נפשם כל בני אומתנו, בדורות של גלות ותנאים כלכליים לא אנושיים לברוח כמפני אש מאיסורים חמורים אלו של ריבית. לכן ברורה לכל בר דעת גודל החשיבות של ספרים מעין ספר זה שלפנינו, לכל החפץ להיכנס דלת ודלתיים ולהבין ענינים אלו בכובד ראש. להיות ב'עולמה של ריבית' ומתוך היכרות זו, לזכות לסייעתא דשמיא על כל צעד ושעל להימנע ממלתעות אריות של היצר האורב על שולי הדרכים להגות לאיש הישראלי מן המסילה העולה בית א-ל, ולהוריד כל עמלו בתורה ויראת שמים וגמילות חסדים, לשאול תחתיה, בהכשלתו מבלי משים בשאול איסורי דאורייתא.

הספר מעוטר בהסכמותיהם הנלהבות של ראשי ישיבות וגדולי הפוסקים בעניינים אלו. רבני ערים, רבני קהילות אברכים, אדמו"רים ויושבי על מדין. יגיעת התורה של הרה"ג המחבר שליט"א שפירותיה טמונות וגלויות לכל אורך הספר, פרי מתוק לפה ועין ההוגה והמעייין, מתוארת בהסכמת רבותיו כי נפש עמל עמלה לו. וכמובן שנצרף את ברכותינו ברכות הדיוט לברכת רבותיו ראשי הישיבות, כי יזכה להגביר חילים לתורה והלכה ולזכות אותנו עוד רבות בשנים בספרים רבים כעין ספר חשוב זה.

הוצאה לאור: צוף - בית הוצאה לאור. הפצה: קולמוס

לקראת יום ה

של מרן הגאון רבי יעקב

מזמינים אתכם להנות מספרים נפלאים לשובב נפש במתינות

• בעקבי המגילות •
על מגילת אסתר

מהדורה מפוארת,
שיעורים על מגילת אסתר
ממרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
ביאורי המקראות עפ"י דברי הראשונים
ומאמרי חז"ל, בתוספת מוסד השכל
ועובדות מגדולי הדורות.

• בעקבי הברכה •

סדר ברכת המזון והדלקת נר הנוכה
עם פירוש המילים
שוזר בביאורים ופנינים, מאמרים ודברי חיזוק
מתורתו של מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
מהדורה נוחה ומאידה, ספר שהוא גם ברכון
ספר שכולו ברכה

לרכישת הספרים והזמנת כמויות ומידע על מוקדי מכירה ברחבי הארץ

אדלשטיין זצוק"ל

לאים במחירים מיוחדים לתקופה זו
קזת תורתו וחכמתו

• ליבם של ישראל •

רב המכר האהוב שכבש את הלבבות!

פורמט אלבומי

ענק ויחודי בן 654 עמודים

המכיל בתוכו

אוצר מרתק לכל אחד, בכל מקום.

תמונות, תיעודים מרגשים,

סיפורים וכתבים.

ספר אחד, אלפי רגעים של התרגשות

• בעקבי המגילות •

על מגילת דות

מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מוזכר במבט חדש

במשעולי בית לחם יהודה

ושופך אור על המגילה הנסתרת.

פניני הגות ומחשבה,

שזורים בביאור קסום ומשובב נפש.

לגלות מחדש את סיפורה של אם המלכות.

להצעת
מבחים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים, אהבת חסד ומשנ"ב
0737-289-669

אל תישאר מאחור

גם לך יש הזדמנות פז להצטרף היום ללימוד יומי

מבחן אמריקאי עם הגרלות ענק בכל שבוע!!!

פרס שלישי 10 זוכים

פרס שני

פרס ראשון

זכות קניה

בסך: **120 ₪**

ברשת החנויות:

זכות קניה

בסך: **400 ₪**

ברשת החנויות:

500 ₪

במזומן

בחודש שבט

לכבוד רבבות המתחילים מסכת נזיר ב'דף היומי', ולרגל תחילת מחזור נוסף בספרים 'חפץ חיים' ו'אהבת חסד',
יתקיימו הגרלות ענק בע"ה בנוסף להגרלות השבועיות

פרס רביעי 10 זוכים

פרס שלישי 10 זוכים

פרס שני 10 זוכים

פרס ראשון

סט

'קצות החושן'
(הגר' דומיטרוסקי)

סט

משנה ברורה
'דרשו'

זכות קניה

בסך: **400 ₪**

ברשת החנויות:

שבת נופש

במושב יסודות כולל קייטרינג
מבית אולמי 'עטרת' בני ברק 053-3126391

ניתן לעשות את המבחים:

בטל: 0737-289-669 בעמדות נדרים פלוס (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחים:

במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669 בשלוחה 4

כל מבחן מוכה בנוסף נוספת ליהודה. ההגרלות על דעת ההנהלה

להאיר על הארץ

בשורה טובה לכל עמלי התורה
עם הוצאתו לאור של

ספר

תורת הארץ

העוסק בענייני מצוות הארץ
על סדר פרשיות התורה והמועדים

מאת הרה"ג

רבי אברהם יוסף חבצלת שליט"א

הערות וחידושי תורה
מתוקים מדבש ונופת צופים
על סדר פרשיות התורה
וכולם סביב המצוות
התלויות בארץ

מן הנידונים המרתקים שבספר:

- ברכת המוציא על לחם מחיטה
- שגדלה בעציץ • ערלה בגפן שנטע
- נח • איזה מעשר הפריש אברהם
- אבינו • חילול מעשר שני בכרטיס
- אשראי • 'חינוך' למצוות התלויות
- בארץ • נגעי בתים בגוש קטיף
- קיום 'לבסומי' בין של שביעית
- תחפושת כלאים לשמחת פורים

